

BARR HEOL

Direct. Le Clerc, rect. Bulhien-Lannion, E-d-N *Y. Foch*
N° 34 Mars 1963, Trimestriell, Prix du N° 2 Fr
Rener: M. Le Clerc, Bulien, Bro-Dreger,
N-enn 34 miz MEIRZH 1963, Trimiziek- Koumanant: 6 Lur

T A O L E N N

Tan-Arvest Diwezhañ	paj. 1)
Goulennoù ha Respontoù.....	paj. 7)
Brec'hiad Plouz...Bozad Greun.....	paj.1 2)
Koraiz an Evned.....	paj.1 9)
Renan (Notennoù).....	paj.2 0)
Doareoù-Komz Relijiel (Kervella--Duval).....	paj.2 3)
Burzhud an Dreinigi.....	paj.2 8)
An Ober war-dro ar re Varv.....	paj.3 0)
Anvioù-Lec'hioù Breizh-Uhel.....	paj.3 3)
Gwall-Enkadeg ar Vretoned.....	paj.3 8)
Breizh-Diavaez (Emzistrujerion, Mision Breizhek, ... Sternourion Vreizhat)	paj.4 1)
Un Teskad-Marvailhoù.....	paj.4 6)
An Darempredoù etre Broioù Keltia.....	paj.5 1)
An Iliz Vreizhat (Un tamm Istor).....	paj.5 4)
Kentel Israhel.....	paj.5 8)
E-Skeud ar Ger " An Naoned ".....	paj.6 4)
Glanded ar Yezh.....	paj.6 6)

BARR-HEOL

War Feiz ha Breizh

AN TAN-ARVEST DIWZHAÑ

Me'garfe bezañ un drowezh bennak war beg Menez-Bre da welout an tan-artifis pe dan-arvest diwzhañ a bulluc'ho war an dro Breizh hag an darnvuiañ eus ar broioù. Rak kaer spontus e vo an tan-se.

Holl a-benn bremañ hon eus klevet komz eus taol-esa ar vombezenn atomek kentañ gant an Amerikaned e gouelec'h an Nevez-Veksik, da strink-an-deiz, ar 16 a viz Gouere 1945, war uhelgompezenn Alamac'hordo. Kement ha reiñ un tañva deoc'h eus an darvoud-se, setu amañ pezh a skrive unan eus an dud desket a oa eno o c'hortoz hag o sellout: "War an dremmwel, da vare gouloù-deiz, a greiz holl, setu o parañ eus donderioù an douar, ur sklerijenn dreist-natur, un tarzheol evel n'en devoa biskoazh gwelet ar bed, un heol divent glas-gwer hag a savas, en ur par berr-berr, betek 5000 m.uhelder, a stokas ouzh ar c'houmoul hag a gargas an oabl hag an douar gant ur splannder dallus. Pignat a eure, anezhañ ur voull a dan bras dreist-muzul, treuz un hanter-lev

bennak dezhañ, hag e troas al livioù anezhañ eus al limestra tommañ d'ar melen-flamm skedusañ. Sevel a eure, anezhañ nerzh diharz elfennoù kentañ ar bed, torret ganto ar chadennoù o dalc'he abaoe milionoù a gantvedoù. Ma hañvale e oa ehanet rod an amzer da dreiñ hag edomp oc'h arvestiñ ouzh krouidigezh ar bed, pa lavaras an Aotrou Doue : fiat lux (ra vo sklerijenn).

Ma voe klevet ur youc'hadeg : youc'hadeg an dud o devoa gouestlet o buhez penn-da-benn da glask, hag a wele bremañ frouezh o labour. Ma krient, gouelañ, c'hoarzhin, en ur saludiñ ganedigezh ur bed nevez, ur bed a frankiz: ganedigezh un nerzh nevez, en ur ober ur segondenn, he devoa graet anezho tud en o frankiz."

Kaer-euzhus, kerkoulz all, e voe an arvest a zispakas ouzh daoulagad an nijerion amerikan aet da skeiñ ar vombezenn gentañ war Hiroshima. Eus krec'h e oa e gwirionez eus ar c'haerañ da welout ma farse unan bennak eus an ofiserien a oa er c'harr-nij : " Fidedoulle, ma c'hellfemp diskouez hol labour d'ar bobl, ne vefemp ket pell o werzhañ bilhedoù-antre a vil-vern !"

En traoñ avat, penaos e oa kont ? An avel-a-dan he devoa graet he labour eus ar gwellañ: kreizenn kêr, 7 km.², a oa bet rinfset brav-mat, evel c'hoari.

Se'oa ar 6 a viz Eost 1945.

*

Se'dalveze ar boan bezañ gwelet, setu perak em eus fiziasis am bezo ar c'hras da barañ va daoulagad war ur seurt arvest, diwar genn Menez-Bre. Ha da c'hras Doue, krog e var (da laras Tregeriz) da brientiñ an traoù.

*

An 10 a viz Gouere 1962 ez eo bet skoet TELSTAR a-dreuz an ec'honder evit unaniñ dre Skingomz, Skinwel ha Pellgomz Europa hag Amerika. Ur benveg eus an talvoudusañ, dreist-holl pa baouezo da venel kousket bep tri miz evel ma ra bremañ, ha pa vo bet lakaet adpladennoù bihan eveltañ d'hen sikour en e labour. Radio-Vatikan e-unan a veuls an ijinerien anezhañ hag hen salude evel ar penn-kentañ eus un unvaniezh strishoc'h hag eus darempredoù peoc'hus etre an holl vroioù.

Gant TELSTAR ez eo deuet a-benn ar ouzieren da drec'hiñ war an diaester a oa da gas eus an eil Douar-bras d'agile traoù ar Skinwel. Evit pezh a sell ouzh ar radio pur ez eus en-dro d'an douar, evel ur gourizad protonoù hag elektronoù: Gouriz Van Allen, hag a zistaoz war-du an douar ar bannoù-skingomz, pe ar gwagennoù-radio mar deo gwel geneoc'h. Evit ar Skinwel avat, ez eo disheñvel an

traoù, rak n'eo ket stank a-walc'h ar gourizad da adteurel war-dreñ gwagennoù ar Skinwel. Setu ma reer neuze gant Telstar evel gant ur mezellour da ziskenn en-dro ar gwagennoù-se, etrezek an douar. Evel ma ouzer avat, n'hell Telstar labourat nemet pa vez e-us d'an dremwel ha setu perak e vo ezhomm Telstaroù all da eilañ anezhañ.

Noz an 10 a viz Gouere e oa bet darc'havet eta Telstar a-dreuz an oabl. Met an deiz a-raok o devoa an Amerikaned c'hoariet un dro. Lakaet o devoa da darzhañ e-kreiz ar Gourizad protonoù hag elektronoù ur vombezenn atomek, kement ha ken bihan ma oa bet dises-tre, ha dic'hallus zoken, derc'hel gant an darempredoù dre radio e-pad ur pennad brav a amzer. Mestr e oa an Amerikaned koulz lavarout war an holl zarempredoù dre Radio, en askont da Delstar, na petra'ta, peogwir e oa foeltret, toulllet-didoulllet Gouriz Van Allen hep gallout ober e labour boaz.

Ma! bremañ em eus un tamm spi e vo tu da arvestiñ ouzh teolenn dispar Alamac'hordo hag Hiroshima, an deiz ma tigoro ar brezel, rak RADM Pleuveur-Bodoù a bako un taol eus an diliketañ war e voned ront

Ha mar bez en noz ne vo nemet dudioc'h a se an tan-artifis a-us bro Lannuon, da welout diwar genn Menez-Bre

*

E-pad ar brezel diwezhañ, pa zeue an Anglizien hag an Amerikaned da skuilhañ o c'harradoù-bombezennoù war borzh-mor Brest ha war hini an Oriant e veze klevet ar voubou eus a bell hag e veze gwelet, zoken eus bro Lannuon, ar roudennoù glas ledan a-walc'h a save diwar an douar gant an enklaskerezed kirri-nij o furchal an oabl da zizoleiñ an enebourien o troieta a-us d'an daou borzh-mor-se, ma hañvale e kleved zoken an obuizioù o c'hwitellat war-du krec'h en-dro d'an nijerezad-meur.

An taol-mañ ne vank ket an Oriant na Brest da gemerout perzh en tan-artifis, ma teu da wir mennad ar Gouarnamant ha ma vez degaset al listri-brezel eoriet e Toulon, war ribl ar Mor Kreizdouarek, da borzhioù-mor an Oriant ha Brest. Kentañ ma ray Malinowski, na petra'ta, e vo klask pulluc'hañ an daou ziazere-brezel-se, gant aon na zeufe bombezennig termonukleel ar Frañsizion da stoufañ e c'henoù bras dezhañ ha da gas da get an un taol, e guzhiadennoù bombezennoù atomek. Na kaerat arvest adarre ! Na dudioc'h teol-lagad ! Na bravet gweladigezh pa frañvo Rusiz o stal war Vreizh d'he c'has d'ar bed all e-kreiz kement liv a c'hell lakaat da barañ bombezennoù 100 gwech (hag ouzhpenn !) krefvoc'h eget c'hoariellig Hiroshima pe vildarzhont !

Setu amañ darn eus ul lizher hon eus resevet digant ur Breizhad yaouank divroet o c'houlenn diskleriadurioù diwar-benn traoù a Vreizh. Da heul e lakaomp hor respontoù

" Kentelius ha dudius am eus kavet ar pennad savet gant an Ao.P.Bourdellez en niverenn diwezhañ " BARR-HEOL" (Tri Fazi ur Votadeg)

Traoù'zo ha na gomprenan ket mat c'hoazh e stad speredel ha politikel hor Bro, ha laouen e vefen ma vije displeget kement-mañ din:

1* Perak, en Eskopti St-Brieg, ez eus muioc'h a dud en iliz er parrezioù e-lec'h ma vez komzet galleg (a-zehoù d'al linenn Plouagad-Korlê-Mur) eget er parrezioù brezhonek (Kernev-Uhel ha Bro-Dreger) ? Penaos displegañ un dra ken iskis ?

2* U'ho meno, perak emañ ar Gounourion a-enep an Emsav, e Breizh hag a-du gant ar vroadelouriezh er broioù all (Aljeria, Martinik, Gwadaloup, Gwiana, h.a.) ?

3* Evit ar mouezhiadegoù diwezhañ, e Gwengamp, en deus an Ao.Ollivro (Défense des Intérêts Bretons) roet e vouezhioù, en eil sulvezh d'an Ao.Gwenn (M.R.P. a-du gant de Gaulle) enep d'an Ao.Leizour ? Daoust hag an M.R.P. a zo muioc'h evit Breizh eget ar Gounisted ?

4* Kannad Lannuon, an Ao.Bourdellez, keneil d'an Ao.Pleven n'eo ket bet harpet gant an M.O.B. Hemañ en devoa lavaret votiñ evit an Ao.Blandin (maer Lannuon, U.N.R.). Koulskoude en devoa an Ao.Bourdellez skrivet n'eus ket pell, ur pennad war " L'AVENIR", kazetenn an M.O.B. diwar-benn kudennoù al labour-douar.

Daoust ha posubl e vefe kaout un tammig sklerijenn war an dre-se.

Degemerit va gourc'hemenoù gwellañ.

Un dra anat ha diarvar eo ez eus muioc'h a dud en tu gallek eus Eskopti Sant-Brieg eget en tu brezhonek, an deiz a hiziv. Bet hon eus digarez da gomz diwar-benn an Aotroù Chaloni Boulard hag e labour, en Eskopti Sant-Brieg, gant un nebeudig evezhiadennoù diwar-benn e zoare-labourat (Cf Barr-Heol, niv.30 Meurzh 62), hag e glozadennoù. Dre urzh Ao.'n Eskob Sant Brieg e oa bet graet en holl barrezioù un enklask diwar-benn STAD AR RELIJION, hag ar respontoù kaset gant an holl bersoned a yeas d'ober danvez ar C'hendalc'h a Sosiologouriezh Relijiell, Here 1954, e Kloerdi bras Sant-Brieg. Embannet e voe danvez ar C'hendalc'h gant Eskopti Sant Brieg da c'houde, en ul levrig heñvel ouzh ur c'haier, 35 paj. gant ur gartenn eus an Eskopti.

(Kement all a zo bet graet n'eus ket pell, en Eskopti Kemper dinden renevezh an Ao.Boulard ispisialour war ar Sosiologouriezh Relijiell. Mat e vefe keñveriañ frouezh an daou enklask en daou eskopti, met n'emañ ket al lec'h amañ).

Dre vras eta ez eo gwir ar pezh a lavar hor c'henskriver. Bez'ez eus koulskoude en tu gallek parrezioù ha n'int ket kalz gwelloc'h. Lakaomp e tolead Merdrigneg. E-tal parrezioù chomet mat evel Ilifao ez eus re all evel Merilheg, Sant-Laoneg, Sant-Vran ha n'o deus ket ar vrud da vezañ dreist-par. E Bro-Zinan ez eo memes tra.

E Kernev-Uhel ez eo aet an dud a-du gant ar Gounisted, ha mouezhiañ a reont komunist, evel m'hen diskoueze pennad an Aotroù Bourdellez, B.H.niv.33. Met evito da vezañ komunist e reont badeziñ o bugale. Mar n'eont ket da welout ar person da sul, e vefent feuket bras ma tremenfe ar beleg e-tal o zi hep o saludiñ. Pa c'houlenn ar beleg ur servij bennak diganto e vezont prest diouzhtu. Hag ur bern traoù all o leka anat ne dint ket peurzistaget diouzh an Iliz katolik.

Ar Vro-se a zo bet katolik ha katolik-mat gwechall, ha labour an Tadoù misionerion evel an Den Evurus Maner (an Tad Mat) en deus pouezet hir-emezer war Relijion ha Faiz Kernevez.

Perak o deus troat kein d'an iliz pe gantoc'h pegelit'zo ez int pouezet da bleustriñ ervat o Relijion?

Biskoazh n'eo bet studiet pizh an dre-se. Lavaret e vez evel-hen, lev'rat e vez evel-hont, mat den ebet ne oar dre sur, peogwir biskoazh n'eus bet graet enklask pervezh ha skiantel war un dechenn hag a zo diaes-diaes da anavezadenniñ.

Talvezout a rafe ar boan koulskoude ober ur seurt enklask. Beleben yaouank, pe zoken liked, bet stummet e Skolioù ar Skiantoù Kevrededel a rafe hep mar ebet ul labour eus ar frouezhusañ hag eus ar priziusañ da ziazezañ un doare-abostolerezh efedus, rak daoust ma'z eo kemmet ar vuhez ha degaset boazioù nevez e-touez an dud ne vez ket kemmet temz-spered ha doareoù-soñjal an dud ken buan-se. Hag hep un anaoudegezh don eus doareoù-soñjal ha temz-spered ur bobl bennak (forzh pehini) ez eo diaes heuliañ skouer Sant-Paol "en em c'hraet gresian gant ar C'hresianed".

An enklask-se kaset en-dro eta gant ispisialourion a c'houlennfe bloavezhioù ha bloavezhioù-labour, war al lec'h, gant studi dielloù ha paperioù kozh ar parrezioù hag an Eskopti, boazioù an dud h.a.

Tu a zo evelkent da reif un abeg bennak da ziskar Gorre Kernev en eskopti Sant Brieg. Moarvat ez eo gwir ivez evit al lodennoù all eus Eskopti Kemper stok ouzh Eskopti Sant-Brieg.

Abegoù personel. Levezon tud a renk uhel a c'hell bezañ. Hogen dreist-holl levezon Gouarnamant dizoue an Trede Republik. Paour a-walc'h ez eo Kernev, hag abaoe pell'zo ez eo krog an dud da c'houlenn labour ha bara digant ar Gouarnamant: chiminaoued, skolaerien dreist-holl. Ha mont dindan ar Gouarnamant a oa dilezel an obedioù ha boazioù kristen, da heul ar gargidi-se ez en em sile ar spered laik, en tiegezhioù.

Un abeg all e bouez bras ivez: an divroañ gant an holl efedoù, fall ha noezus peurvuiañ, o tont diwar-se.

An deiz a hiziv e vez lezet a-gostez evel benveg - a- abostolerezh Yezh an dud ha ken na vo graet ur studiadenn dirakvarn hag objektivel ez eo diaes krediñ ez eo tommoc'h kalonoù ar re a zo c'hoazh o vevañ e Kernev (anezho tud tremen 25 bloaz) ouzh yezh en estren aget ouzh an hini a zo o benveg-spered pemdeziek.

*

Evit Bro-DREGER e seblant bezañ luzietoc'h an traoù, rak n'eo ket unvan ar Vro: Arvor, Argoad, Treger Vras, Treger Vihan, Goueloù gant kantonioù an Arvor pinvidk a-walc'h ha re an Argoad paouroc'h ha taget gant kleñved an divroañ. Evit kantonioù Benac'h, Plouared, Plistin ez eo gwir a-walc'h (pe gentoc'h e seblant bezañ gwir a-walc'h) ar pezh hon eus lavaret diwar-benn Kernev. Met evit kantonioù all e vafe ret derc'hel kont moarvat eus levezon tud evel Renan hag e gevellerien, eus politikereion Radikal (Republikan, a-giz ma veze lavaret !) frañmesoned hag o deus c'hoariet las e Bro Sant-Erwan (Landreger) da skouer. Hogen hep ur studiadenn vat, koustiañsus n'heller lavarout nemet flabaj !

2*

Gwir eo eo bet ar Gomonourion e-pad pell amzer enep Breizh, enep ar vroadelourion, daoust ma'z eus bet tud evel Kachin, mab un archer eus Pempoull ha depute komunist Pariz, hag a oa da vihanañ a-du gant ar yezh. Ur skolaer evel Yann Sohier hag a dre-mene evit komunist, n'eus ket kalz a dud a gement a gradfa nâ'h outañ an anv a vroadelour, hag an Aotroù Perrot, person Skri-gnag a oa aet zoken d'e interamant.

E-pad ar brezel diwezhañ, o vezañ ma o devoa ar gomunisted cheñchet tu d'o forpant hag aet enep an Alamaned goude bezañ bet a-du ganto er penn kentañ eus ar brezel, en askont d'an emglev etre ar Rusianed hag ar C'hermaned, met pa stagas Hitler gant brezel Rusia e troas ar gomunisted kerkent enep an Alamaned.

Klasket ez eus bet tamall an dra-se dezho. Met ur seurt tamall n'en deus ket an disterañ talvoudgezh evito. Se'zo hervez o doareoù-soñjal, peogwir evito n'eus da reolenn nemet mad o c'hostezenn hag erruout er pal. A-du ganto o-unan emaint.

Setu neuze emaint a-du gant ar vroadelouriezh pa esperont e vo aesoc'h dezho ober o mistri pa vo dieub ar vro. Hag enep a-hend-all. E miz Du diwezhañ oant en em ziskleriet a-du gant Breizh, evel ma oa bet merket war niverenn 33 BARR-HEOL, dre na fella ket dezho chom er-maez eus an Emsav ha dra ma esperont sachañ dour d'o milin, pa welent an holl o treiñ a-du gant mennadoù ar CELIB.

N'eus ket ezhomm da glask hiroc'h.

3*

Ur fazi a ra hor c'henskriver diwar-benn mouezhiadegoù Gwengamp; ur fazi aes da zigareziñ peogwir emañ o chom pell diouzh Breizh, ha pell neuze diouzh ar c'helaiser. N'en deus ket roet an Ao. Ollivro e vouezhioù d'an Ao. Gwenn a-benn an eil sulvazh, n'en devoa graet diskleriadur ebet o pediñ ar re o devoa lakaet o fiziañs ennañ ar sulvezh kentañ da votiñ evit an M.R.P. Ha tamallet eo bet kement-se dezhañ gant darn. Hogen fellout a rae d'an Ao. Ollivro bezañ a-ziavaez pep politikerazh; n'en deus eta roet e vouezhioù da zen ebet. Nebeut a dud a zo hag a gomprenfe n'hell ket mæer Gwengamp, hag a labour evit Doue ha Pobl Breizh, stagañ ar re-mañ ouzh karr Kostezenn bariziat ebet.

Sachet eo bet evezh hol lennerien gant studiadenn an Ao. Bourdellez (belag) diwar-benn mouezhiadeg Gwengamp ha komprenet o deus an dalvoudgezh anezhi. Neb en deus he lennet pizh en deus

komprenet e kouezhje da netra ar Gomonistiezh e Kerne (hag er peurrest eus Breizh !) en deiz ma vije gallet addegas da Gerneviz ur begad esperañs. Rak a-benn ar fin n'eo nag ar Feiz nag ar Garantez zoken a zo klañv : an Esperañs eo. Katoliked Iliz Bro-C'hall n'int ket barrek da vagañ esperañs e Breizh, ha setu, evel ma lavar an Tad Lapraz evit bro-Rostren " Le P.C. dernier espoir dans le désespoir " (Ar Gostezenn gomunist: diwezhañ esperañs en dizesper)

Evit pezh a sell ouzh ar gostezenn M.R.P. ez eo diaes dougen dougen ur varnedigezh reizh. An D-ell Dienesch a Sant Brieg, ha Paol Ihuel (Bro-Wened) o devoa respontet bezañ krenn a-du gant mennadoù ar C'HUZUL* An Aotrou Gwenn n'en devoa respontet mann ebet; aet eo d'ober ur veaj-studi da Israel ha marteze e tigor un tamm e zaoulagad o welout al labour kaset da benn gant Israeliz : a-benn eil sulvezh mouezhiadeg miz Du 1963 en devoa schuet e ziskleriadur a feiz gant ar c'homzoù-mañ " Brevet Breizh " (e galleg, evel just !).

4*

Ya! merket e oa bet war gazetenn an M.O.B "L'Avenir" votif evit maer Lannuon, an Ao. Blandin. Ne oa ger ebet a-du gant an Ao. Bourdellez (laboure-douar, depute). Hogen arabat treuzkemerout pennadoù KELAOUENN UR STROLLAD evit Kelennadurezh Ofisiel ar Strollad-se. Rak ma'z eus bet meskailhez un tu bennak, ur wech bennak ez eo war L'AVENIR gant ar vot diwezhañ ! Darn eus paotred an M.O.B. a-du gant ar Ya, re all a-du gant an "Nann". Poilvet, mouler ar gazetenn o tiskleriañ a-bouez e benn e oa ar Vretoned ar Frañsizien wellañ ha me'oar. Studiadennoù all a zo bet war ar gazetenn diwar bluenn "Patred ar Stourmerezh kuzh, dindan de Gaulle, e Bro-Saoz" e-pad ar brezel diwezhañ, ha trouez a zo bet abalamour da gement-se.

Dre-se eta ez eo diaes gouzout a-du gant piv edo an M.O.B, e rennvro Lannuon. An M.O.B. n'en deus ket lavaret votif evit Blandin kentoc'h eget evit Bourdellez : rener ar gelaouenn eo en deus graet, ha netra ken.

Un testeni hon eus avat, eus manozioù an Ao. Bourdellez, e 1959, en e respont d'ar C'HUZUL. En em ziskleriañ a rae a-du gant ar poentoù 1-2-3 (lodenn gentañ) ha 6 eus mennadoù ar C'HUZUL

cf. BARR-HEOL niv.2B, Gwengolo 1961.

Da lavarout eo : a-du evit modernaat Breizh, enep disrann an Nao-ned diouzh ar peurrest eus Breizh, a-du evit ma vo kelennet Is-tor Breizh, hag al Lenneyazh hag ar Yezh. Hogen disteurel a rae kement-mañ " Goulenn a reont ivez ar gwir evit Breizhiz da ober gant o Yezh en o darempredoù gant Servijoù ar Gouarnamant e Breizh", " Goulenn a reont ma vo degemeret ar Brezhoneg en holl arnodennoù" "...goulenn a reont ur Radio e brezhoneg diouzh ezhommoù Pobleñs Vreizh ".

Evit pezh a sell ouzh ar pennad embannet war "L'AVENIR", ne oa ket bet skrivet ar pennad-se evit ar gelaouenn-se; hogen ar pennad bet embannet war gazetennoù all, a zo bet adembannet gant journal an M.O.B. (gant e aotre moarvat !)

Da glozañ merkomp ez eo aet don Bourdellez e-berzh, an eil tro. Chomet e oa bet tri danvez-kannad war renk: Bourdellez, maer Lannuon, ha neuze Marsel Hamon, komunist. N'eo ket chomet an dud da dortal ha gant eon rak ar c'homunist o deus roet o mouezh d'an Depute kozh Bourdellez, ha pell war-lerc'h ar re all ez eo chomet an Ao. Blandin.

vvvvv
vvv
vv
vvvvv

BENEAD

BREC'HIAD PLOUZ...

BOZAD GREUN

Aotrou,

Pedet oc'h da obidoù doareoù, boazioù, yezh hag hengounioù Breizh-Arvorig kozh, a zo aet da anaon en he 1900-vet bloaz.

Al lid a vo graet arc'hoazh 7.IX.1863, en ti-hent-houran, war-dro teir eur goude kreisteiz.

Un daeraouenn eviti !

A-berzh he bugale. "

Setu al lizher a voe kaset da vourc'hizion Kemper, da gefñ-ver digoridigezh an hent-houarn etre an Uriant ha kêr-benn ar Roue Grelon. Dre forzh skuilhañ a bep eil komzoù kentelius ha dour banniget, e klaskas an Aotrou'n Eskob reiñ d'an afer ul liv kristen : " Ra zegaso an hent-houarn, eme an Aotrou Serjent, pinvidigezh d'an dud war ar maez, hep tennañ kuit morse diouzh h hor bugale garet eus Kernev, Leon ha Treger, o vertuzioù kozh, o henvoazioù, o c'hredennoù start ha santel ! " Siwazh ! an Ao.'n Eskob ne oa ket profed d'an deiz-se !

Lus o zu, ne lezas ket ar yaouankiz un devezh ken kaer da dremen hep lakaet da vont en-dro an " dansoù broadel" (sic), eilet gant ar vombar hag ar biniou. C'hoari evit reoù'zo, kañv evit reoù all. Dija Brizeug en devoa, en e " g-Klemmگانو da Vreizh", treset un daolenn skrijus eus an Aerouant Ruz, prest da lonkañ

Breizh-Izel. Ha Loeiz Keryann a skrive er " Revue de Bretagne et de Vendée": Petra ' savo a-benn ar fin diwar an erv-se, toulllet ken don en douar gwerc'h Breizh, gant alar an ijinerezh ?"

Ar Vretoned o vevañ kent vloaz'zo, a voe dedennet muioc'h c'hoazh evezh, a gav dimp, gant un darvoudig all. A-viskoazh eo bet douget hor c'henvroiz d'ar c'hazeg. Ha setu ma touas ur marc'heger brudet, Anatol Kargaradeg, klaoustre ma raja gant e gazeg, kant lev en ur ober kant eurvezh. A ouenn breizhat rik e oa Tolla, ul loen kalonek ha nerzhus. Dont a reas ganti brav-meurbet, ha pa echuas he zroiad e Dinan, e voe strewet warni bleunioù a-vil-vern, tra ma strake a bep tu ar youc'hadennoù laouen hag ar stlakadennoù-daouarn. Pemp mil skoed a oa bet lakaet war an taol gant ar glaoustreerien, pezh a oa ur yalc'had vat d'ar c'houlz-se.

Darvoudoù tristoc'h avat a voe degaset ivez gant ar bloaz 1863. Ar brezel diboeil a rae e reuz e Bro-Veksik a skoe evel just taolioù mantrus ouzh Breizhiz; kalz anezho a gouezhas du-hont evit lorc'haj Bro-C'hall ur wech c'hoazh !

Mervel a reas ivez, - met eñ en e wele - ur jeneral breizhat hag a oa bet bras e vrud nebeut a-raok. Alfoñs-Mari BEDEAU a oa bet ganet e 1804, e Vertou, en un tiegezh kozh eus Bro-Nañned; unan eus e hendadoù a oa bet mezeg ar Roue Herri IV. Brezeliet en devoa da gentañ e sezi Antwerpen (1832) ha goude-se e-pad pell en Algeria, dinden v-Bugeaud. Deut e oa da vezañ doujet gant Aljeriz koulz ha karet gant e soudarded. O tistreiñ d'e vro, en em roas d'ar politikerezh : kannad al Loar-Izelañ e voe, ha minist ar goude-se. Gwall-c'hlozet e voe e Mezheven 1848, o stourm ouzh Dispac'herion Bariz. Pa reas ar Priñs-Prezidant, e miz Kerzu 1851, e daol a-dreuz hollvrudet, e voe toullbac'het Bedeau e pr-ion Mazaz.

N'hellas goude-se nemet mont da vevañ sioul ha digomz en Naoned. Ne voe ket pardonet dezhañ e lealded nag e spered kristen. Kant vloaz goude marv Bedeau n'o deus ket komprenet c'hoazh ar Vretoned ne dalvez mann ebet dezho terriñ o...askern o servijout Bro-C'hall.

Mervel a reas ivez er bloaz-se ur skrivagner a verve en e greiz ur spered brogar ha kristen gwirion: Per Mikael Frañsez Chevalier, anavezet dinden e anv-pluenn : PITRE-CHEVALIER. Ganet e oa bet e 1812 e Pembo. A-hed e vuhez berr a-walc'h, e skrivas pennadoù e-leizh e meur e gazetenn, ar Figaro da skouer. Ren a

reas gant ampartiz ar gelaouenn " Mirdi an Tiegezhioù " (Musée des Familles) ken brudet d'ar mare-se. Kenlabourat a reas gant Souvestre evit sevel ur studiadenñ diwar-benn an Naoned hag ar vro tro-zro (1852). Met anavezet eo dreist-holl dre e oberenn " Breizh kozh ha modern " (Coquebert, Paris 1844), a voe advoulet diwezhatoc'h, rannet neuze e div lodenn distag, an eil levrenn o vezañ bet adkempennet ha kresket. Mar n'hon eus ket kalon a-walc'h evit adlenn testenn al levr, taolomp da vihanañ ur sell ouzh ar skeudennoù, ul lod anezho (ar re treset gant an Ao.Penguilly) o vezañ brav-kenañ. Hag adlavaromp ar werzenn lakeet gant an oberour e brezhoneg, e penn kentañ an digoradur :

Keit ha ma vezo buez ennoun, va c'houn a vezo
evit va bro.

Ur vot a reas trouz e Breizh, e 1863. Dibabet e voe ur breizhad da antren en Akademi Bro-C'hall, en desped da enebiezh taer ha galloudus Littré e-unan. Muioc'h a drouz c'hoazh e raio prezegenn an Ao. Viennet a zegemeras hor c'henvroad, met arabat dimp boulc'hañ dija ar pezh na c'hoarvezas nemet e 1864. An A kademiour nevez a oa Loeiz Yozef KARNE-MARCEIN, bet ganet e Kemper d'ar 17 a viz Mezheven 1804, marv d'an 12 a viz C'hwevrer 1876, e Ploveilh (Plomelin). Skrivet en deus ur bern pennadoù ha studiadennoù, ul lodenn anezho o sellout ouzh istor Breizh, da skouer : Breujoù-Breizh ha Renadurezh ar Rennvro-mañ betek 1789- Didier 1868, 2 levr. in 8°.

Un digoll e voe d'ar Vretoned hag a oa bet gloazet don o welout an Akademi o tibab tud distar, evel Ponsard, oberour-pezhioù-c'hoari didalvez, e-keit ha ma leze Brizeug da gouezhañ.

Oberennoù a bouez bras a zeuas er-maez er bloaz 1863, e galleg avat, peurvuiañ. Aurelian de COURSON a embannas ul levr gortozet e-pad pell, a gouezhas, evel ur maen ponner, e poull ar raned : " Levr-Dielloù Redon ". Lazhañ a reas didruez gant e oberenn, ar paour-kæezh Konan Meriadeg, o prouiañ ne oa bet biskoazh anezhañ. Savet e voe pennadoù entanet a-du gant Courson ha pennadoù ken entanet all a-enep. Gant aotre madelezhus Kener Barr-Heol, e kredan lakeat amañ ur poz pe zaou eus ur ganaouenn fentus savet gant Alfred de C. URCY (ne welan ket a-hend-all penaos treiñ anezhi hep he mastarañ) :

Le Cartulaire a donc paru
Certes on n'y comptait guère,
Il a paru, car je l'ai vu,
J'ai vu le Cartulaire
Paru,
J'ai vu le Cartulaire.

C'est un bébé déjà barbu,
Il est né centenaire,
Et chacun dit: L'ausses-t-cru ?
J'ai vu le Cartulaire
Barbu,
J'ai vu le Cartulaire.

Qu'entends-je ? Conan a perdu
Sa gloire séculaire.
Bouillet en est tout confondu...(1)

Menegomp hepken levrioù all : Sous le chaume, récits populaires des Bretons, racontés par eux-mêmes, gant Du Laurens de la Barre (diviet a-grenn, siwazh !), ha dreist-holl : Sainte Tryphine et le Roi Arthur, mystère breton en deux journées et huit actes, traduit, publié et précédé d'une introduction par M. F.M. Luzel, revu et corrigé d'après d'anciens manuscrits par M. l'abbé Henry. Adwelet ha kempennet. Ya, sur-mat. Na Du Laurens nag an Ao. Henry, na paotr Keramborn e-unan ne oant re chalet gant troioù skiantel-rik... Met pardonet eo bet dezho aes-kenañ ar pezh n'eo ket bet lezet da dremen evit ar Barzhaz.

Skarzomp diouzh an hent risklus-mañ, daoust ma vefe kalz muioc'h a riskl c'hoazh ouzh ho lakeat da soñjal al levr all a darzhas, e 1863 ivez, evel ur vombezenn trouzus ha flaerius : " Buhez Jezuz " RENAN an hini eo. Diaes eo dimp bremañ kompren peseurt glac'har, peseurt rukun a launias kalon katoliked ar bed-holl. Met, evit kristenion Vreizh, skoet " a dorridigezh doubl ", evel ma lavar ar Skritur-Sakr, e voe ur vezh ruz gwirion....

(1) Mari Nikolaz Bouillet, hag a dlse mervel bloaz goude, a voe en e amzer, un den desket ha ken ofisiel ha, lakeomp, ar Chaloni Falc'hun? Enseller Skol-Veur Bariz, ha geriadour, e savas ur bern levrioù tev, a dremenas neuze da ouizie.

Poent bras eo distreiñ d'hon amzer-vremañ. Levrioù a bouez a chom en hor c'hrouer; gwentet e vint ur wech all. Ne chom plas genimp nemet evit tennañ hoc'h evezh ouzh traoù'zo.

- Petra'zo a nevez diwar-benn an Tad MARMION ? Eñ eo moarvat an hini kentañ eus ar Gelted a yelo bremañ war roll an Dud Evurus. Keleier mat hon eus bet diwar e benn. A drugarez d'ar cheñchamantoù oc'h eeunaat hiviziken ar prosezioù-santelezh dirak Roma, e tevio moarvat kalz primoc'h an deiz ma c'hellimp sevel war-du an Iwerzhonad Meur, pedennoù ofisiel. En nevez-amzer a zeu, e vo degaset e relegoù eus bered Abati Maredsous betek an Iliz. Gwiriekaet e vo er relegoù da geñver an "Translatio"-se. Lizheroù saoznek Dom Marmion a zo o paouez bezañ embannet gant menec'h amerikat Marmion Abbey (Illinois). Emeur oc'h sozañ, e-touez kalz reoù all, un droidigezh arabek eus " Ar C'hrist, Buhez an ene ", ha bommoù eus e oberoù speredel a vo troet e malayalam (yezh eus kreisteiz India). Petra 'c'hortoz ar vrezhonegerion ?

- Echos de Santa Chiara, kelaouenn Kloerdi Gall Roma, a ro dimp testenn an enskrivadur a zo bet staget d'ar 6 a viz Mezheven 1962, da geñver kantvet deiz-ha-bloaz ganedigezh an Tad Herri FLOCH (Renez kozh ar C'hloerdi), ouzh ti e gerent, e Kaoued, parrez Kerlaz. Div linenh e brezhoneg :

Ra vo meulet Jezuz-Krist.
Baradoz d'e ene.

- Ur bedenn o devo hol lennerion evit ene an Tad HUPPERTS eus Tadoù Monforz.. Ur flamankad e oa, bet ganet e 1883, e Gulpen, etre Maestricht hag Aachen, marv e Leuven, d'an 20 a viz Gwengolo 1962. Den ebet n'en deus graet muoc'h evit ledanaat levezon speredel Sant Loeiz Vari Monforz. Savet en deus, da skouer, e 1917 un droidigezh flamenek nevez eus ar " Gwir devosion d'ar Werc'hez Vari ". Berzh en deus graet al levr en un doare souezhus : 10.000 skouerenn gwerzhet en ur ober daou vloavezh hepken. Seul frometoc'h e voe an Tad Hupperts gant kensakridigezh ar bed d'ar Werc'hez gant Pi XII, e 1942, ma oa c'hoarvezet dre da geñver kantvet bloaz adkavidigezh dic'hortoz levr Monforz.

N'eus ket pell hor boa kaset dezhañ levrioù e brezhoneg diwar-benn ar Werc'hez, evit al Levraoueg vras en devoa diazezet evit dastum levrioù Mariologiezh a bep seurt hag e pep yezh.

- Levezon speredel un den izelek, douz ha bet disprizet evel Monforz... Piv a c'hellfe he muzuliañ ?

Ha gouzout a rit ez eus ur gumuniezh a zo he fal pennañ bevañ a-grenn hervez spered Monforz, o vezañ gouestlet penn-kil ha troad d'an Itron Varia ? Bodet eo bet ar veleien ha frered-se gant ur beleg santel-kenañ, ur seurt Sant Erwan vietnamiat, an Tad Dominik TRAN-DIN-THU. Kalz a vad a zo bet graet dija gant ar Gumuniezh yaouank, bet aprouet gant ar Pab adal 1952. Emañ an ti pennañ e Thu-Duc, peder lev eus Saigon. O kontañ an danvez-leanezed, ez eus bremañ ur pemp kant den bennak er Gumuniezh, en o zouez dek beleg. An tan enaouet gant ar breizhad gredus a ro sklerijann ha tommer betek penn pellañ ar Gristeniezh.

- Dudius ha pouezus, a gav din, eo niverenn diwezhañ ar gelaouenn Rythmes du Monde (3.4.1962), dediet d'ar vuhez-vanac'h (beneadat hepken), e-keñver ar Misionoù.

Talvoudus eo evidomp, en un doare ispisial, an displegadennou roet gant ar Gumuniezh anvet " Gwerc'hez ar Beorion " (Pontenx les Forges, Landes), hag he deus dija tiez e Bro-Chili hag er Rwanda. Diskleriañ a reont :

" Anaoudegezh ar vro a ya gant hini ar yezh; an holl a dle strivañ evit deskiñ anezhi mat-kenañ, o tere'hel soñj, da skouer, eus an Tad LEBBE, a felle dezhañ komz sinaeg en un doare disi, pe eus dalc'husted an Tad de FOUCAULD a zeuss a-benn da gomz an tamacheg gwelloc'h eget an Douareged o-unan. An abretañ posubl a vez implijet yezh ar vro, hag hi hepmuiken, evit an divizoù speredel hag an ofis douzel; yezh al Liderezh ez eo ivez e kement ha ma vez aotreet gant Roma. Met n'eo nemet ar c'hentañ kammed...Ret eo en em stagañ ouzh boazioù, doareoù, stumm-buhez, sevenadurezh ar vro..."

E Manati ar Rwanda, e vez kanet an Ofis en kinyarwandaeg, gant tonioù eus ar vro. Ar jestroù o-unan a zo, evit ul lodenn anezho da vihanañ, re ar vro. Plegañ ar glin ne vez ken graet, met en e lec'h e stleker teir gwech an daouarn, pezh a ziskleir er Rwanda an doujañs d'ar roue. Ne vez ken juntret an daouarn, hogen astennet, digor ar palvoù, a zo evito ur jestr a ginnig pe a c'houlenn. Eilet e vez ar c'han gant an dalenn dek kordenn (O ! Psalm CXLIII, gwer.9, deut da wir !), pe gant an taboulinoù. N'eus ket aze folkloraj didalvez, met ar c'hoant

da harpañ al leaned da bediñ en Afrikaned evel maz int.

Talvoudus ivez ar pezh a lavar dimp, en hevelep kealouenn Dom Denez HUERRE. Displegañ e ra penaos Dom Fulbert GLORIES, a voe arzozañ Abad " La Pierre qui Vire ", hag a savas manati Thien An, a lavare hep ehan d'e vibion visionerion : Deskit ar Yezh. Deskiñ ar yezh evit tizhout ar pal-mañ : kavet e vo Doue gant ur manac'h, n'eo ket oc'h amprestañ, met o vevañ er frankiz bet roet gant an Aotrou da bep gouenn ha da bep den.

O Dom Huerre kaezh ! Deuit, mar plij, da glevout daoust h ha lennet e vez Reolenn Sant Benead e brezhoneg da vrezhonegerion manati Sant Gwenole (a zo ho mibion ivez !)...Pa ne vefe nemet ur wech, ur wechig, war an teir ma vez lennet dezho ar Reolenn e-pad ar bloaz...Ma oufec'h pegen kaer eo e brezhoneg kentelioù fur an Tad Benead ! Da skouer ar pennad XXII, hon eus lennet er beure-mañ :

" Pep hini en devo e wele da gousket. Roet e vezo da bep unan..."

.... Da gousket ?.... Santez Anna wened ! Petra'gleven-me diouzhtu ?

" Me 'gleve son an hanternoz "

Tremen poent eo din skarzhañ ! Pask santel ha laouen deoc'h, lennerion ger !

*

Korreiz an Evned

Kantren 'reomp a-vagadoù
'N ur zarnijal izel-izel
Laosk ha dinerzh hon divaskell
Riv hon eus ha skañv hor c'hofoù
Ni, evned paour hep grignoloù.

Goañv start 'baoc sizhunvezhioù
Skornet an douar hag an dour.
Klerañ ' ra hon treid war ar skourr.

Ne vern war be tu treiñ hor sell:
Netra nep lec'h ! Ret'vo mervel.

En ur droidellat a-us,
E korn ar porzh hon eus merzet
Ur gozh voundenn. Enni 'zo splus.
Siwazh !.. Ar markoù'zo kleret.

Rrrr ! Eomp 'trezek ar bern plouz,
O joa ! Kerc'h du,edennoù rouz,
Ankouazhet aze gant ar yer ?
Pe skuilhet 'vidomp a-ratozh ?
Bugel ? Den kozh ? Maouez tener ?
Kalon vrokus, warnoc'h bennozh !...

Diblusket eo ar greun gent mall
'N ur biglemmat, en ur wikal.

Ur skeud ? Ar c'hazh du !...Evezhiañs !
Frrou. D'ul lec'h all da glask hor chañs."

Anjela DUVAL, 5.2.63

NOTENNOU

Nevez'zo, goude adlenn ar romant emañ o paouez embann :
 " Poaniou spered an Tad Gwazedoue " (1) eo savet d'am spered e oa ar personaj am eus faltaziet un tammig kar da Ernest RENAN.
 Setu ma'z eus deuet c'hoant din ivez adlenn daou levr diwar-benn Renan am boa pourchaset gwechall gozh, diouzhtu war-lerc'h ar brezel ha n'am boa ket digoret abaoe pemzek bloaz bennak : " Ernest Renan : Etapes de sa Pensée " gant Edmond Renard ha " L'Esprit de Renan " gant Pierre Guilloux. Gant dudi a-walc'h am eus adlennet an daou skrid-se.

Me'gav din n'en deus ket bet Ernest Renan kalz a c'hañs daoust d'ar pezh a grede : ergarzhet eo bet gant an darn vrasañ eus e genvroiz ha n'eo ket bet doujet nemeur e Breizh gant an enep-kloerourion (2) zoken. Aes eo an dra-se da gompren : " amsteriek " eo bet atav buhez ha personelezh Renan, hedro e venozioù hag e gredennoù, ha n'en deus ket kemeret perzh a-zevri e stourm ebet.

E gwirionez ne deo bet Renan nag un den-meur nag un haroz, e nep keñver ha rak-se e oan bet gwall-souezhet o lenn gwechall e-barzh " Galv " e oa bet Renan unan eus diaraogerion an emsav, e Breizh, en neontekvet kantved ! (A bep seurt e ranker klevout : en deizioù-mañ edo an "AVENIR" o klask sachañ Deskartez da Vreizh. Biskoazh kement all !)

Ur c'hemm a zo evelato etre Deskartez ha Renan, ret mat eo hen anezv : heññ da vihanañ a oa ur Breizhad hag ur brezhoneger war ar marc'had. N'omp ket eta evit hen distaurel. Dav e vije deomp zoken studiañ buhez hag oberenn an den-se evit kompren ervat petra a c'hell bezañ planedenn ar Breizhad divreizhekaet en hon amzer-ni. En un doare eo bet Renan patrom ar Breizhad divroadelet. Ne c'hell e donkadur bezañ meizet nemet ma kounomp e oa anezhañ ur Breizhad kaset da estren. Empennomp e ve chomet Breizh digabestr ha brezhon : biken ne vije bet Renan ebet.

Rak n'eus netra gwirion na gwirziennel e planedenn Renan.

N'en deus graet a-hed e vuhez nemet c'hoari ur roll, hini ar Breizhad digristenet - pebezh burzhud !- ar Breizhad dibikuzet e zaoulagad o leñvañ d'e zallentez kent; ar roll-se avat, a oa bet kuzuliket dezhañ penn-da-benn gant e vistri c'hall (3) han bounte war-raok, o doa ezhomm anezhañ hag a c'helle, hag i hepken, reiñ dezhañ brud ha berzh. Ur vargodenn eo bet Renan etre daouarn an dud-se; ne c'helle mui tremen hepto ma felle dezhañ mirout an enorioù hag ar c'hargoù a oa bet profet dezhañ, rak deuet eo Renan a-benn d'ober e dreuz, a drugarez d'ar sistem gall, dre ar stad gall; evel kargiad gall. Alies avat ez eo dic'hallus bout dishual nemet asantif a rafed bezañ paour.

Pezh a ziskouez a-walc'h, d'am soñj, ne glote ket mat ar roll-se gant soñjoù donañ Renan ez eo dres e arvarouriezh hag e netraouriezh e diwezh e vuhez.

Daou ziskleriadur a c'heller reiñ d'ar stumm-spered-se. Da gentañ en deus pleget Renan d'en em zougen evel ur gall a-hed e vuhez. Breizhad en em sante daoust da bep tra. Ur maskl e oa eta e vroadelezh c'hall, ur gaou. Penaos goude-se kredif e talvoud ar vrogourouriezh pa n'en doa mui ar ger-se ster ebet evitañ ? Ober a rae van da skouer da garout, evel yezh e vro, ur yezh ha ne oa ket, her gouzout mat a rae, hini e vro.

Hogen diwirion e oa buhez Renan e pep keñver all, siwazh! ha rak-se ivez ez eo kouezhet en arvarouriezh. Lakaet e oa bet da gredif gant e genseurted c'hall en doa ur gefridi da seveniñ : diskar an idolennoù. Abalamour d'ar gefridi-se avat, fiziet ennañ gant're all, e oa bet ret dezhañ adarre c'hoari roll ar sant laik ha na oa ket fentus-kenañ peurvuiañ (e-giz ar prederour Luce e-barzh romant Roger Martin du Gard " Jean Barrois), ha kement-se evit kevezañ gant vertuz hag onestiz ar gristenion.

Spis a-walc'h e oa spered Renan avat evit kompren ne oa seurt vertuz nemet touell, peogwir ne gave ket he gwarant en un Doue bennak. Ma oa deut da soñjal en diwezh, ne oa e vertuz a zan digredenn, nemet - evel ma lavare e-unan - " Skeud ur skeud", peogwir ne oa ar vertuz kristen end-eeun, war e veno, nemet ur " skeud ". D'ar skeudoù-se avat en doa aberzhet marteze e wir natur o'nac'hañ heuliañ e-blegioù den. Tapet e oa bet genaouek a-benn ar fin, he day e oa dezhañ eta en e gozhni c'hoarzhin goep ouzh pep tra - ha c'hoarzhin goep outañ e-unan da gentañ, evit chom hep sankañ en dic'hoanag pa wele mat ne oa ket bet kalonek a-walc'h zoken da glask an survad klok er bad-mañ, peogwir ne oa ket bet gouest da c'houlenn digent ar vuhez ar pezh he dije gallet

reiñ dezhañ marteze, peogwir ne oa bet e furnez, nemet furnez ar jedour-dijedour na riskl netra hogen na dap netra kennebeut. Lezet en doa an holl dalvoudoù da vont a-zinden e grog.

Kement -se a laka da gompren ne c'hell Renan reiñ kentel ebet deomp e nep doare, ha ne oufe bezañ roet deomp da skouer war zigarez en defe en em zishualet en ur stumm bennak. Breizhiz o deus dibabet hent an ober hag ar stourm, er c'hantved-mañ. Moarvat e ra an arvarouriezh he reuz bepred e-touez ar rannvroelourion a gav dezho n'eo ket dav aberzhiñ tra ebet da adsevidigezh ar Vro: ar vrogarantez avat n'he deus ster na talvoudegezh e nep lec'h ma n'he deus ket da gentañ e Breizh, evidomp. Dre vras eta o deus soñjet an emsaverion e talvez e ar boan lakaat o frankiz hag o buhez war var, evit saveteiñ Breizh.

A-se, n'eus ket mui plas en hon touez evit arvarouriezh e-giz hini Renan. O tibab ar stourm hon eus anzavet na oa ket ar vuhez ur c'hoari; anzavet hon eus e oa sirius ha reuziek ar bed hag ar bezoud : ne c'hell ket bezañ a sevenadur hep talvoudoù hag an talvoudoù ne c'hellont bezañ nemet relijiel.

Gwall ziamzeriet eo Renan, en hor gre-ni, ha poent eo deomp difoarañ anezhañ e-giz eus hon "tud-veur" all eus amzer an dalc'hidigezh c'hall !

(1*) Bez' e c'heller kaout ar skrid-se diganin evit 15 Lur. da gas d'ar C'h.Ch. 1686-05, Roazhon, Chomlec'h, 23 B Bd. Burloud. 200 pajenn a zo er romant-se.

(2) Barr-Heol a biao ar stumm-se e-lec'h hini ar skrivagner : enep-kloerelourion a gavomp re hir. B.H. ivez diouzh skouer Meven Mordiern, a biao ar stumm Deskartez roet da anv ar prederour brudet

(3) Moarvat an deus graet Renan meuleudi an Alamaned a-wechoù. Evel gall, na petra, e ra ar veuleudi-se, ha gwall-voutin e oa an dra-se, 'pezh a sell, e-touez Gallaoued ar gra-se.

DOAREOÙ-KOMZ RELIJIEL.

F. KERVELLA

d'an 28 a viz Genver.

Aotrou Person ker,

Peogwir em eus ur pennadig amzer eo koulz din skrivañ deoc'h ur gerig bennak diwa-benn niverenn 33 "Barr-Heol". Da gentañ holl, meuleudi evit ar gontadenn Nedeleg a c'hiz nevez, hag a zo mat-tre e gwirionez, daoust dezhi da vezañ e stumm "fiction".

Bremañ diwar-benn an evezhiadennoù diwar ar pedennoù. Da gentañ, ne deo ket tregeriat hepken an doare da ober sin ar Groaz, kernevat eo ivez sur, evel-se em eus hen desket evel bugale all Dirinonn war-dro daou-ugent vloaz'zo - ha lavaret deomp gant ar veleien ne oa ket evel-se e tleed ober. Setu penaos e lavared : "En ano an Tad" war an tal, "ar Mab" war ar vruched, "a" "ar Spered" war ar skoaz kleiz, "Santel" war ar skoaz dehoù, "evel-se bezet graet" adarre war ar vruched. Ne lavared ket "hag" etre ar gerioù, ('velse 'be:za 'kret) goude - (1) - Souezhus eo evel just troc'hañ "Ar Spered Santel" etre daou, met soñjal a ra din e lavared ivez : "En ano" war an tal, "an Tad" war ar vruched, h.a.- Merteze e c'heller displegañ an taol war ar galon da heul "Amen" pe "Evel-se bezet graet", dre lakaat ar ger-se da vezañ ur seurt gouestl.

Souezhet on avat o lenn e tistager "roman" ha neket "roman" ! Pa vez peurvuiañ distaget heñvel an daou c'her-se ('roman) pe ('rôman), evit gouzout pehini eo ar vogalenn e vez ret stegañ ur silabenn all

(1) Not. gt B.H.-E-giz-se ivez e vez rannet komzoù sin ar Groaz e Treger ivez, nemet evel un distummadur e sellemp se ha setu perak

Duzh ar stumm " padet ewidomp, pec'herien, pec'herezed " (ni hon eus desket : " pedit evidomp-ni, pec'heurienn ") e c'heller tauler evezh ouzh an doare da gregiñ gant ar sarmonioù hag ar prezegennoù iliz : " Va breudeur ha va c'hoarezed kristen ". Bremañ e klevet lavarout gwechoù'zo (zoken en "oferennoù-brezhonek ") : " va breudeur ker ", ar pezh a zo moarvat kiz ar galleg, nevez degemeret.

Aotrou Doue. Evel ma lavarit eo diaes a-walc'h implij "Doue" pe " Aotrou" o-unan.

Gwerc'hez Vari. Ya, atav e lavarer ar Werc'hez Vari, Gwerc'hez Vari, tia ma lavarer Santez Mari.

Ur stumm implijet-tre e Kernev ivez eo ar Werc'hez glorius Vari.

Péogwir hoc'h eus lezet a-gostez kudenn ar c'hemmadurioù goude Sant ha Santez evit ar wach-mañ e c'hallen marteze stagañ un notennig bennak da heul.

Goude Sant e vez kemmet alies ar c'hensonennoù mouezhiel : Sant Vazhe, Sant Weltaz, Sant C'hlaoda.
(met Sant Mark, perak ? dre n'eus nemet ur silabenn ?)

Goude Santez, evel just, n'eus kemmadur abet : Santez Marc'harid, Santez Berc'hee, Santez Barba, Santez Gwenn...

Hogen diwallomp evelato ouzh an doareer : ur santez Varc'harid bennak....

A greiz kalon F.K/Valla.

.....
ANJELA DUVAL

DA GLOKAAT AR ROLL DIWAR-BENN AN DOAREOU-KOMZ

RELIGIEZ

E BRO - DREGER.

Pep korn-bro moarvat en deus e droioù-lavar war se, evel war an traoù all.

(kendalc'h not.ar baj.23) (ha setu perak) ne oa ket bet meneget.

Setu amañ un nebeut frazennoù eus Bro ar C'hozh-Varc'had.Darn anezho avat n'emaint ken nemeur en implij, nemet gant ar re gozh.

Lavaret e vez : Doue d'e vennigo (d'he bennigo, d'ho pennigo, d'o bennigo)- evit ar vugale vihan.Se a zo bet meneget war Barr-Heol, met lavaret e vez ivez : Doue d'e gresko bras.

- Vit un den klañv pe un den en ur darvoud glac'harus e vez lavaret : Doue d'az konzolo, d'az frealizo. An Aotrou Doue da zigas ar yec'hed dit (pe deoc'h).

- Pa gomzer eus tan-gwall pe kurun e vez lavaret atav : Doue de viro, pe Doue ra viro (ivez evit ar gwalleurioù

- Pa brometer ober tra pe dra, mont du-mañ pe du-hont.Kalz a dud a lavar ha va-unan e ran : Mar bez balontez Doue !

- Da c'houlenn skoazell : En anv Doue ma sikouret.

- Da verzañ : En anv Doue na rit ket an dra-se !

- Evel garm e vez implijet alies anv ar Werc'hez : Itron Varia Druvez.

Barr-Heol en deus meneget war se kalz a droioù-lavar. Met 'vit ar ger hollek VA DUE ! a kavan eo chomet berr un tamm. Alies e vez lavaret ivez : Va Doue benniget - Va Jezuz benniget (binniget).-Sant Salver benniget - D Tad Etie,il leun a c'hloar - Da c'hras Doue pe dre c'hras Doue a vez klevet alies ivez. - Kas an Aotrou Doue, Taolioù an Aotrou Doue (evit ar gomunion d'ar re glañv hag ar c'hloc'hadoù pa'z an Aotrou Doue 'maez) Bremañ ne vez ket klevet se kalz. Kentoc'h 'vez lavaret : hen-ha-hen 'zo sakramantet.

- Gwechall, pa veze kalz peorien o klask o bara, e veze klevet frazennoù pe droioù-lavar kaer-spontus gant darn : Binnizhien (darn a lavare Benediksion) Doue deoc'h - Binnizhien Doue warnoc'h ha war ho tiegezh ha Doue da bardono hoc'h anaon ha da brezervo ho loened .

- Bepred, pa zic'hañs d'un den rentañ ur servij d'un amezeg gant tud pe gant kezeg e vez trugarekaet ar stumm-mañ : Bennozh Doue dit (pe deoc'h) ha Doue da brezervo da(pe ho) loened.

- Pa werzher ul loen e vez lavaret : Chas Doue deoc'h gantañ ha Doue d'e brezervo.

- Pa zœu ul loen bihan war an douar (leus pe obeul pe all) kentañ tra 'vez lavaret 'vez : Doue d'e brezervo.

- Pa vez staget an denn, pe zoken ur gazeg hec'h-unan, war ne vein pe garr, pe alar, pe benvioù all, emañ ar c'hustum da lavaret (a-raok: hei) : Doùe arak ! Ha kalz kezeg'zo na c'hortozont ket ar ger " hei". Pa glevont ar charreter o krial : Doùe arak ! e stagont raktal o zretoù.

- Pa vez hadet ur parkad-ed pe draoù all, goude kalz a frejoù hag a boan e vezer boaz da glevet ar perc'henn o lavarout : Bremañ emañ en Bolonte(z) Doùe.

- Eus an amzer fall e vez lavaret fentusik a-walc'h : Amzer Doùe ! na bad ket an diaoul er-maez !

- Eus ur vaouez dinoaz hag un tamm lent e vez graet : Buoc'hig Doùe ! Anavezet am eus ur vaouez kozh ha bep gwec'h ma strevie he merc'h vihan e lavere : Doùe dei (dezhi)

- Un den klañv diwar re-gofad boeson e vez, hervez, oc'h ober ur c'hleñved hep gouzout da Zoue !

- Evit ar ger SANI. Gwechall 'veze lavaret d'ar vugaligoù : Va santig bihan, va sant bihan, va santig-me, va santig bihan-me, hag all.

Bremañ 'vez laret mon chouchou, mon chat bihan, ma cocote, mon petit lapin !

- Gwechall 'veze, evel just, beajet kalz war droad. Pirc'hirinajoù pell alies. ' N ur gemer penn e hent e rae ar pirc'hirin sin ar groaz en ur lavaret : Deomp en hent gant Doùe hag ar Sent ! Ar memes tra evit ur veaj hir all estreget ur pirc'hirinaj

- Ur c'hraoaouerez am eus anavezet em yaouankiz hag a echue ar gresoù atav gant : Doùe haq ar Werc'hez da bardoniñ an Anaon.

- "Doùe d'ho paeo ! a lavare ar seurez kozh "Raymondine" da gement hini a rae ur profig d'ar gouent.

- Pa zeu ur mignon d'ober ur weladenn d'un tieg ne vank kammed da vont da welat al loened. Setu emañ ar frazennoù e vezer boaz da glevout : Danvez arc'hant hoc'h eus aze ! mar prezerv Doùe ho loened. En ur guitaat ar c'hraoù pe an dachenn e lavarer dalc'hmat : Doùe d'o frezervo loened mat hoc'h eus aze. Ar perc'henn a respont : Bennozh Doùe dit (pe deoc'h) ha Doùe da brezervo ivez ar pezh a vagez (vaqet).

- Pa gomzer eus un den, n'ouzer ket a belec'h e vez na pe vev pe varv e vez, e vezer boaz da lavarout : Hen-ha-hen Doùe d'hen

ajisto mar deo bev ha d'hen pardono mar deo marv !

Kavet e vefe moarvat meur a dra c'hoazh. Met me'gred eo bras a-walc'h evel-se va zeskad.

(S T A G A D E N N)

Deiz Sul ar Bleunioù pe Sul ar Beuz e vez kaset bokedoù-beuz d'an iliz da vennigañ. Graet eo ar bokedoù-se gant meur a vodig a vez amoret gant un neudenn. Gwechall e veze lezet ar boked beuz benniget war varlenn ar prenestr diavaez. ' Dad ket sañset, hervez ar re gozh, da zegas en ti nemet ar bod da lakaat ennañ.

D'ar sul d'abardeez ez ae ar perc'henn d'ober tro ar parkoù da lakaat un tamm e pep park, goude bezañ lakaat en holl grevier. ' D vont kuit emañ ar c'hiz-se. Gwelet em eus ouzhpenn ur wech ar boked-beuz en e bazh chomet da sec'hañ war varlenn ar prenestr e meur a di. Un he'goun kristen o vont da goll.

- Ar memes taol, 'm eus aon, en em gav gant an TANTADOU : Tantad Yann, Tantad Per ha Tantad Gwir Sikour hag a oa ken darempredet n'eus ket c'hoazh keit-se. Ar brezel a zo bet penn-korz un tamm d'an dilez-se, dre ma voe difennet ober sklerijenn an noz. Brev-tre e veze un tantad gwechall : kaniri, c'hoarioù, kontadennoù, pedennoù. Ha pep tieg a zegase gantañ ur c'hef da lakaat en tan pa veze kurunoù start. (En degouezh-mañ e veze laketa ivez war-enaou ar gouloù bet benniget deiz Gouel ar Chandelour).

Un hengoun da adkemer e vefe gant ar re yaouank.

A.D.

BURZHUD AN DREINIGI

A-viskoazh, en amzer gozh, e voe tapet dreinigi er Foulheoù.

Marteze n'ouzoc'h ket petore pesk ez eo an draeneg ? Feiz! ur pesk seourus-kenañ, hañval tost ouzh ar mailh. Eus ar re vihan e vez graet "garwiled" gant paotred Lokemo.

Ha marteze n'ouzoc'h ket muioc'h pelec'h emañ ar Foulheoù ? An div vazenn-mañ a gaver nepell diouzh an Treoger, e gwalarn an tour-tan, ul lev bennak dioutañ. An hini vras, hag an hini vihan.

D'an dazre reverzhi e vez gwelet ar jëlmez(jelmest), bezhinoù hir-hir hañval ouzh seizennoù gell, o tont a-wel war benn-ar mor, e kleuz an donn.

Er mare-se ma komzan anezhañ, e teue pesketaerion di, eus Tregastell, Ploumanac'h, Lokireg, hag eus an Dourdu, da ober war-dro an dreinigi. Ha war-dro ar re-mañ hepken.

Harvez lavar an "tad" ar Flemm eus Tregastell e veze paket alies gant al linenn, kant hag hanter-kant, pe kant pevar-ugent pesk en ur varej. Hemañ hag a gomzan dioutañ, a zo c'hoazh bev-buhezek, e Santez-Anna Dregastell. En deizioù all e lavare din e oa set du-hont gant e dad, ur wech an amzer, en e yaouankiz, re grennard ma oa d'ar c'houlz-se da vezañ lestreet (rollet).

Trizek bugel a oa e ti e dud, ha marteze c'hwec'h pe nav e ti ar martolod a lavare war an hevelep bag hag e dad.

*

E diwezh ar bloaz 1899, e-kerzh ar goañv, un tammig a-raok ar c'hantved-mañ, e c'hoarvezas an darvoud emañ o kontañ deoc'h.

An deiz-se ne oa ket brav ar mor, na tost da vezañ, gant an avel o c'hwec'h eus tu ar mervent. Ne vern d'ar besketaerien. Ur ouenn donket ez eo bet an dud-a-vor a-viskoazh. Ret eo mont dre n'eus forzh pe amzer... Ret eo klask boued, tapout pesked a-lec'h m'emañ, pe vervel gant an naon, int hag o bugale. An dreinigi a

anezho pesked diaes ha na grogont nemet gant arnev hag amzer rust. Hag ouzhpenn plijout a ra dezho bezañ stok er garreg.

Boaz eo al loened-mañ da zebriñ kranked gwak, chevr, stifelled, talareged, bizied soaved, leoged hag oimel zoken. Souezhus a-walc'h ez eo o doare-ober e-keñver an oimel peogwir e vez dispartiet krogen ar blotwiled-mañ diouzh ar c'hig gant trenkenn o stomok ha dislonket da c'houde.

Bodet e oa an holl vagoù en-dro d'ar bazinier, hag e kroge ar pesked evel loened gouez.

Koulskoude, kalz a vistri, hep paueze da sachañ war o linenn a selle a-dreuz war-du ar c'hornog hag ar mervent a zeue da vezañ duoc'h-du gant koumoul ponner.

A-daol-trumm e kouezhas un avel diroll war ar strolladig-listri. Diouzhtu e teuas ar mor da vezañ eonennek ha kleuz spontus. Diwar dizh e klaskas an holl vagoù tec'hout davet o forzh. Evit reoù an Dourdu e oa an avel a-benn. Evit reoù Dregastell ha Ploumanac'h avel a-dreñv, hag avel-dreuz evit paotred Lokireg. Ouzhpenn an hanter eus vagoù an Dourdu a yeas d'ar strad gant o lestridi, en amzer ur "bater". Ar Flemm eus Tregastell hag e vartolod a voe darbet dezho koll o buhez, panavet ar Santez-Annañ. Hemañ, war he hent, a dremenas dre zegouezh e-biou dezho, hep gallout terriñ he zizh. Tapet 'voent o-daou memes tra, diwar-bouez o dilhad koaret, gant higennoù ha krigi-houarn. Poent bras e oa...

*

Berr-ha-berr setu kontet an darvoud c'hoarvezet e 1899. N'eo ket ur goñchenn wrac'h kozh anezhi. Neb a garo a c'hell mont da di "Sindik an dud a vor", da c'houlenn diskleriadurioù.

Un tregont bennak a emzivad e chomas war an taol, en Dourdu, hag un toullad brav ivez dre amañ.

Ac'hanta! goulennit m'hoc'h eus c'hoant digant neb a gerot, e-touez pesketaerien Aodoù-an-Hanternoz, Breizh, hag-eñ ez eus bet paket gantañ abaoe ar c'hantved-mañ, un draeneg hepken war vazinier ar Foulheoù...

...Intañvezed an Dourdu, glac'haret gant kement-se, en em vodas da vont en pirc'hirinerezh da Yann-ar-Biz. Eno, e lakjont un oferenn evit ma vija pellaet da viken an dreinigi diouzh ar Foulheoù, en doare na vefe ket tonket ar besketaerien da goll o buhez en amzer-da-zont en ur redak war-lerc'h ar pesked daonet-se. Piv a nac'hfe eo deut o mennad da wir, nemet ur gaouiad bennak hag a gemerfe ul levneg evit ur garwig !

JANED FLOUR

AN OBER WAR-DRO AR RE VARV

Raklavar : Un dra a dalvoudegezh, hep mar ebet, e mear a geñver e vefe ober enklaskoù diwar-benn gizioù an dud e Breizh: o amzalc'h en degouezhioù ordinal, en degouezhioù dreist-ordinal, o tiskouez evel-se doare o spered, o c'hredennoù don zoken. A-wechoù ivez e vefe tu da advuhezekaat ar boazioù-se dre reiñ da intent d'an dud ar ster gwirion anezho. A-wechoù avat, ez eo diaes reiñ ar perak eus ar c'hiz-mañ-giz, met war-bouez dastum testenioù e vo aozet labour d'ar folklorourion. Setu perak e lakaomp amañ an notennoù hon eus bet digant Janed Flour, ur vaouez 70 vloaz diwar-benn an ober war-dro ar re varv, en-dro da Lannuon. Ar vaouez-mañ a zo eus Tonkedeg hag o chom e bourc'h Bulien. Traoù'zo avat, en he skrid hag a zo o vont da get an deiz a hiziv.

Pa vez ur c'hlañvour war e dremenven, e vez klasket un den **diavaez** (gwaz pa vaouez) da zerc'hel ur c'houlouenn benniget alum dirazañ ken ma vez aet ar vuhez eus ar c'horf. Evit bezañ sur eus marv an den, e vez a-wechoù lakaet ur melezour 'kichen e c'henoù ha ma teu d'ar melezour teñvalaat ne vez ket marv, met pa chom sklaer, neuze ne vez ken a vuhez.

An hini 'vez en karg da zerc'hel ar gouloù, gant e viz meud glebiet un tammig bihan, a serr dezhañ e zaoulagad, ha gant ur mouchouer-godeñl pleget a-inkorn 'vez tremenet dindan e c'horf ha skoulmet war e benn, e vez dalc'het e c'henoù serret.

Graet e vez kement-se abalamour d'an daoulagad ha d'ar genoù da chom **klöz**, rak ar c'horf marv en ur yenañ a c'hell e zaoulagad hag e c'henoù dont da zisklozañ ha se a lakfe fromus da welout an den war ar varvskaoñv.

Neuze e vez klasket tud evit lienañ(lienañ) hag evit lakaat an den marv en e wela diwezhañ. Kempennet e vez ar c'horf memes tra evel an deiz ma oa deuet war an douar 'vit hen lakaat an e wela kentañ.

Astennet e vez war al leardi un dra bennak : liñsel pe un tapis; kemeret ar c'horf marv eus e wela, astennet war an tapis-se, ha gant dour klouar e vez galc'het mat penn-da-benn.

Ma vez ur gwaz 'vez marv, e vez astennet dezhañ e varv, lakat propañ 'vez gallet e vlev, gwisket dezhañ ur roched wenn feret hag

ur gravatenn du.

E gwirionez e vez lianet an den marv evel ma vez MAILHURET ur bugel bihan: ul liñsel wenn astennet dindan ar c'horf ha paket ha serret un tamm izeloc'h evit e zivgroazell, ha prenet gant spilhoù betek ibilien e dreid. Hiroc'h evit an den e tle bezañ al liñsel abalamour ma vez distroet homañ adarre da c'holañ mat an treid ha serret gant spilhoù.

Pa vez echu d'hen "mailhuriñ" e vez graet dezhañ e wela diwezhañ. Peurlvuañ war an daol, pe en ur gwele-kouign, ur vatalasenn (pell-kerc'h) hag ur planken pe zaou warni goloet gant ul liñsel. Neuze e vez lakaet ar c'horf war e blanken, astennet warnañ ul liñsel vrav hag un tapis, kaerañ ma vez kavet, en gwenn evel just- juntret dezhañ e zaouarn hag ur chapelad du warno. Kroaz ar chapelad a oa sañset da vezañ dalc'het e-kreiz ar bizied gant ar C'hrist distro war-gât e vizaj. Gant div serviedenn wenn pleget, hir ha moan a veze lakaet **en-kroaz war e galon** (pe a-hed ar c'horf).

Ur bank-taol a vez lakaet a-hed ar gwele goloet gant ul liñsel, ha war ar bank-se e vez neuze ur grusifi er c'hreiz, un asied gwenn ha warnañ dour benniget hag ur bod-beuz, ur c'hantolor a bep a du gant gouloùioù. Unan eus ar gouloùioù a vez alum **noz-deiz** e-pad ma vez ar c'horf war ar varvskaoñv. Kroaz an Iliz harpet ouzh ar voger, en henter ar gwele e vez lakaet en kañvoù gant ur gokardenn du, izeloc'h evit treid ar C'hrist.

An daou zen a veze sañset da zougen ar Groaz, deiz an interamant, o devoa ivez ar garg da vonet d'an Iliz d'he c'herc'hat ha d'he degas war ar varvskaoñv.

Goulennet e vez ivez un all, un den diavaez(gwaz pa vaouez) evit lavaret pedennoù (pe c'hrras)hag e veze dalc'hmat noz-deiz en e goazez e-kichen ar varvskaoñv, ha pan errue ur pemp pe 6 a dud e veze lavaret ar pedennoù holl asamblez. Hag evel-se betek ma veze aet ar c'horf e-maez an ti.

*

Ma veze un den yaouank a veze marv, ar Paeron a oa e zever prenañ ur gurunenn wenn perlez d'ha filhor. Ar gurunenn-se a veze anvet ar gurunenn-benn, hag a veze lakaet dezhañ war e benn, war ar varvskaoñv, ha douget deiz an interamant gant ar Paeron. Ma veze ur plac'h yaouank e rae ar Vaeronez ar memes tra evit he filhorez.

*

E chapel ar Seksion(breuriez, karter) e veze unan o son glaz eus an eil anjeluz-beure d'an Anjeluz-noz ken ma veze aet ar c'horf e-maez an ti.

A-hed an noz e veze lavaret pedennoù. Da hanternoz e veze un tamm ehan gant boued ha kafe. Da c'houde e chome adarre an dud da veilhal ha da lavarout pedennoù gwech ha gwech all betek ar pedennoù diouzh ar breure.

Pa veze erru an arched evit archediñ, e veze poent d'ar merc'hed lakaat o mentell-kañvoù. Ar gerent ne oa ket ar c'hiz ganto da chom da welout archediñ o zud: tec'hel a raent a gostez. E foñs an arched 'veze rubanoù koad pe brenn-heskenn, met a-wechoù (se'veze e bolontez tud an ti) e veze c'hoazh lakaat un tapis hag ur blueg-wele(goubenner) vihan e foñs an arched; lakaet e veze ur mouchouer-godell pe ul lien bihan gwenn dezhañ war e vizaj. An hini a zeue d'ober ar sav-korf (pa veze un den binvidik e teue ar beleg, pa veze ur paour e teue ar sakrist), a strinke dour benniget en arched a-raok 'vije aet ar c'horf enni, ha pa veze aet ar c'horf en arched, e-lec'h arzornioù evel ma'z eus bremañ, e veze serret gant poentennoù.

Douget e veze ar c'horf gant pevar gwaz war an divskoaz: ar paour 'zouge ar re binvidik, ar re binvidik 'zouge ar paour. An arched a veze goloet gant ul liñsel wenn e-lec'h bremañ hini du an Iliz. Ne oa ket ar c'hustum da baeañ da zebriñ d'an dougerien en ostalerioù, evel bremañ, met an dougerien binvidik a save gwerz un oferenn evit ar Paour.

An hini 'veze klasket da lianañ(mailhuriñ), da laret gres, seniñ glaz, dougen ar c'horf (ma oant devezherion, evel just) e veze tout evit paeañ.

Un draig hag hon eus ankouaet merkañ uheloc'h : Graet e veze Chapel Wenn eus ar varvskoñv, en ti, dre'n avani e veze ridezioù gwenn dantelezh ar ouzh he gwernisañ.

EVEZHIADENNOU : An deiz a hiziv ez eo ar beleg a ya da lavaret ar pedennoù-noz. Chom a ra c'hoazh tud da veilhal en noz, met nebeutoc'h eget gwechall...War ar poent-se ez eo hañvel an traoù e Breizh-Uhel. E Plouvael, va bro c'henidik ne vez mui lavaret ar pedennoù-noz zoken; lav ret e vez chapeledoù hepken, hep pateroù ar...; ne sav mui den da lenn kentelioù fur diwar ul levr lakaet e-tal gwele an den marv, evel ma veze graet nevez'zo c'hoazh

ANVIOÙ - LEC'HIOÙ BREIZH-UHEL

EVEZHIADENNOU GANT A.J. RAUDE.

Plediañ a ran ivez gant brezhonekaat anvioù-lec'hioù Breizh divrezhonek (ne lavaran ket Breizh-Uhel, pezh n'en deus mann da welet gant ar yezh). Gwelit e STURIER YAUJANKIZ Kartenn Goadeg Pempont, savet gant P.Geraod ha ganin, gant harp geriadur Rosenzweig, dihelleg--Redon, Loth h.a.

Ober a reomp, gwir eo, labour bruzhun, rak ma chom diresis hon diazez, hon anaoudegezh eus lec'hioù ar vro vrezhonek. Pet anv-lec'h 'zo c'hoazh, ha n'oufemp ket o displegañ ? Ha pet anv, anavezet mat, n'eo ket bet meizet pe brederiet a-walc'h diwar o fenn ? Peadra da brederiañ 'zo gant anv Montroulez, un anv romanek (pe "gallaouek ") en deus kemeret lec'h an anv brezhonek : " Morlez ". Aze ez eo ar galleg, galleg Bro-Frañs, ha n'eo ket gallaoueg Breizh, hag en deus dalc'het an anv brezhonek kozh ! Nag ur fent !

Hag anv kêr Landernev, pe Landernew (evel Kernev-Kernew), penaos nen deo ket Landerneq, evel e Kembre Llandernog, peogwir hep mat Sant Ernog (pe Ternog = Te-Ernog) a gaver e anv amañ ? Levezon ar gallaoueg ?

Studiañ pizh ster hag istor anvioù-lec'hioù ar vro vrezhonek a c'hell sklerijennañ ur maread en istor an anvioù-lec'hioù ar vro zivrezhonek.

Mar chom kalz eus hol labour e rummad ar martezeadennoù,

n'eo ket un abeg da chom sac'het en hent. Labour T.Jeusset a chomo talvoudus dre m'en deus dastumet dihelloù, furmoù kozh, un diazez labour gwall ret, daoust ma'z eus fazioù puilh en adstummidigezh an anvoù nevez-vrezhonek. E-keñver reolennoù ar gerdarzh ez eo ar roll da adwelout penn-da-benn. Kendalc'homp eta da zifraostañ tamm ha tamm hon tachenn. Setu un nebeut evezhadennoù :

-PENTEWR : A beban'ta 'n diaoul e teu an ü a implijit ? Er skridoù kozh (Buhez Sant Tudwal h.a. e kaver Penteur; met d'ar mare-se e veze skrivet leir evit levr, leor, lewr, evel ma karer skrivañ bremañ.

Ar *PENTEUBRA bennak hag en deus roet Penthièvre e galleg ha Penteur en henvrezhoneg ne c'hanas biskoazh un ü. N'eo ket a-walc'h kemer e anv en ur skrid kozh, ret eo reiñ dezhañ ur stumm reizh e-keñver ar yezh a vremañ....

- LANN + TE :

Anat eo e kaver alies an IQ hegarat goude Lann Landerne (St Ernog), Landewiziaw (St Gwiziaw), Landewenneg (St Gwennole, pe Gwenn-Waloe), Landrevrezeg (pe Landrevarzeg, St-Te - vrezog), Landevant (St Avant / To-Amandus ?) Landebaeron (St Paeron).

E-keñver ar yezhoniezh ne c'heller ket krediñ e rofe LANN + vogalenn LANI. A-hend-all e vije ar gallaoueg dalc'hmat - nt, e-lec'h n dirak ur vogalenn, pezh n'eo ket gwir (" j'a coneu = me'm eus anavezet, n'eo ket * j'a conteu)

Reishoc'h e vo eta e pep keñver derc'hel an te, en anv advrezhonekaet. E Landavran ivez evel just.

-LANDEHEN - PLEUDIHEN

Mar deo * Gwehen anv ar sant a gaver e Landehen, n'eo ket peuzziluziet ar gudenn c'hoazh; petra eo an h -se ? Ret eo moarvat lakaat * Gwethenn (Gwezenn), rak n'eus h reizh ebet etre div vogalenn en henvrezhoneg. An th brezhoneg a yae da h e gallaoueg (Sant Mazhe Penn ar Bed 'zo Mahé e gwerz " Haquin" (XII-et kantved). * Tewethenn a c'hell bezañ anv hegarat Sant Gwethennog.

Pleudihen a c'hell dont ivaz, marteze, eus * Plouedawethenn. Keñveriañ marteze c'hoazh Lanndrevezenn e parrez Dirinonn.

- LANGUEUX :

St Kaeog (Sant Kae, Saint Quay) a welan e * Langaeog-Langueux. An ae a c'hell parrat ouzh ar g bout staoñiet.

- FOUGERES- MONTFORT :

Evit reiñ ur skouer eus an diforc'h a c'heller kaout er me-nozioù ez an betek kêr " Fougères". R. Delaporte en doa trefodet ar ger da " Foujere ", evel promesa, finesa ha Filomena. Jeuset en deus ijinet ur * Filiceriacum ha tannet anezhañ ur Felgirieg bennak.

Er c'hontrol e lakaan me (ha piv hen disprou ?) ez eo bet savet Kastell kentañ ar gêr-se gant ur brezhoneger (Mewen e anv, hervez) hag en deus anvet an dorosenn RADENVRE. Mar deo bet lakaet an anv-se diwezhatoc'h, petra'vern deomp-ni ? Perak ne vefe ket Radenvre e Breizh evel ma'z eus Rhedynfre e Kembre ?

Memes tra, e ran eus MONTFORT Bregadarn dres evel ma'z eus BRELAWENEZ = Montjoie.

- LA GUERCHE - KRONN- KRONNIOU :

Len e ran e Mémoires de la Société d'Histoire & d'Archéologie de Bretagne (1962) ur pennad gant P.Kentel o tiskouez e teu an anv-lec'h-se, e Breizh hag e lec'h all, eus al Loc'hleneg Virki : mur ur c'hreffivlec'h; chomet eo war-lerc'h an Normand.

Penaos brezhonekaat an anv-se ? Kavout a reer endeo an anv KAEDU, a glot mat a-walc'h gant ar c'hleuzioù douar plaen savet savet gant an Normand. Kleuzioù a gver ivez. Hogen ar pezh a fell din menegiñ amañ a zo ur ger dianav er ster-se ar geria-durioù : en Enez Groe ez eus un draoñienn anvet " Staoñ ar C'hronn", enni kaeoù ha kleuzioù savet da embregiñ ar soudarded. Duzhpenn-se ez eus ur c'hleffivlec'h anvet " Ar Gronnioù " (Er Gronniew), hag aet ken bravik ha tra da vout " Fort du Gronnon", e galleg ! KRONN eo ar ger brezhonek mat par d'ar galleg " en " enceinte ", evel ma klot gant ster er verb Kronnañ (e gwenadeg alies proñein)

Moarvat ne vo ket ezhomm da zerc'hel ar ger germanek VIRKI

ar Vro, e Breizh, bezañ estren an eil d'egile; ha muioc'h a se e kreden ne c'hellont ket bezañ enebour an eil d'egile.

V

En abeg d'an dra-se moarvat, em eus difiziet bepred diouzh emsav ar Falz. Sur-mat en d-us graet an emsav-se ul labour bruderez talvoudus evit ar yezh. Aon am eus avat na zeufe ket e emzalc'h "feal" e-keñver ar gouarnament gall diouzh ar c'hoant da glask un diskoulm kaer da gudenn ar yezh hag ar vroadelezh, el ledenez-mañ, hogen ivez diouzh ar yaou da vezañ feal a galon da hengoun ar "republik" gall. Seurt hengoun avat, a zo estren da Vreizh. A-hend-all, o tegemer frammoù gall an deskadurezh, hag ar stad c'hall dre vras, o deus lakaet stourmerion 'zo eus an Emsav da zegemerout kelennadurezhioù n'o deus Petra da welout gant Broad Vreizh, ha da bellaat, en diwezh, diouzh hent ar Stad vroadel.

Lavarout a reer din ez eo cheñchet yaouankizoù ar Falz bremañ hag ez eont d'an oferenn gant pep a levri oferenn dindan o c'hazel. Poan a-walc'h am eus o krediñ. Keit ha n'o devo ket renerion ar Falz lavaret fraezh ha krenn - evel d'omp - ez eo Breizh ur Vroad hag ez eo d'ar Stad Vroadel Vreizhat diskoulmañ kudennoù ar Vretoned, ne sellin ket outo evel broadelourion. Ha ma ne deo ket broadelourion ar re a zo e penn ar Falz, penaos e c'hell ar re a zegemer o beli bezañ broadelourion - nemet e vent eveljust, likourion e-giz ma'z eur e Bro-C'hall, da lavarout eo Gallaoued tamm pe damm.

= = =

Me'oar. Ar pezh a zedenn lod war-du ar Falz ez eo ar spi a vo tu da ziskoulmañ kudenn Vreizh dre gaer. An dra-se a c'heller krediñ d'ur mare; muioc'h-mui avat, ez eo diwirheñvel - Ar c'hoant ivez da dostaat ouzh ur bobl na ouzont mui penaos tostaat dezhañ hag adskoulmañ darempredoù gantañ. Va c'hredit, an emskoulm gant ar bobl ne vo ket kavet ar matvailherezh hag ar c'hoariva - forzh pegen talvoudus ha frouezhus ma c'hellont bezañ a-hend-all -, en ober gwirion ha teor, ar stourm gwirion ha n'eo ket hini ar gerioù gerioù, na lavaren ket.

Ne vo ket savetaet Breizh nemet diwar-bouez un diframmadur

hag a gousto ker da bep hini ac'hanomp. Gwell eo d'an holl stourmerion her gouzout ha sellout a-benn ouzh ar gwall-zegouezh-se; gwell eo sur-mat eget magañ huñvreoù a lezo Breizh da rentañ sioul hec'h huñvad diwezhañ. Disoc'h nemetañ stourm ar "rannvroelourion" e vo 'm eus aon, aotren da Vreizh ha d'ar brezhoneg kaout un tremenvan didrubuilh. Lod a zo laouen gant an disoc'h kaer-se. N'o deus nemet mont da heul ar "rannvroelourion". D'ar re all avat, eo dibab o hent o-unan ha gouzout ne vo ket aes.

Gwaien, 10 a viz Eost 1963

X

-guerche en anv nevez-vrezhonek. Trawalc'h a c'herioù hor bo eta da envel al lec'hioù-se. Kronnioù a dalveze bezañ meneget er c'heñver-se.

- MOUSTER:

E Mémoires de la Soc. -id, memes levrenn, ez eus ur pennad gant M. Debary diwar-benn anv-lec'h Mouster. Mont a ra ie bell, d'am meno, o klask kendastum talvoudegezh hag implij ar ger. Ouzhpenn se, e chom hep pishaat orin ar ger, dre zianaoudegezh romaneg Breizh (gallaoueg). Dont a ra mouster eus al latin monasterium dre ar breizh-romaneg * monsteir

Ret eo gouzout ez eus bremañ e gallaoueg ei / ei pa vez oi e galleg (da skouer foer pe feir, galleg foire, ar ger brezhoneg foer, foar a zeu war-eeun eus al latin fāria)

Boaz e oa romanegerion Vreizh da ober van da vezañ gallegerion, hag e skrivent dalc'hmat UI e-lec'h EI. Se a zispleg ar furmoù dreist-galleg Monstoir, Hemonstoir, tra m'en deus ar galleg Moütier. Ar furmoù dreist-galleg a voe silet betek e brezhoneg peogwir e kaver div pe deir gwec'h Moustoer e gwenedeg.

Er vro zivrezhonek e kaver Monter (* eus monsteir) Montertelot (Mouster Deliauw?). Montervily (Mouster-Veli)

An anv Montrel (Barr-Heol 33,p.66), e parrez Langall nend eo ket mouster, hogen mousterig, eus monasteriolum (galleg Montreuil). E breizhromaneg an Norzh ez eo bet distaofriet an "Lh": seleil = souleil, taille = tell alese ar ger brezhoneg = tell = truj), h.a... * monstrelh a ro eta Montrel e gallaoueg a-vremañ.

Da brederiañ : anv kleze Rolant : Durandal, 'zo war-bouez nebeut anv Kaledvouic'h, kleze Arzhur (Caledbolg, IX-et kantved pe goshoc'h) troet e breizhromaneg : * Dur - antalh.

- LANN, PLOUE, LOK, TRE ha SAINT.

Er vro vrezhonek ez eus alies a-walc'h un diforc'h etre anv gallek ar parrezioù hag o anv brezhonek. Un anv gallek o kregiñ gant Saint - a gemer lec'h un anv brezhonek gant Lann Lok h.a. Da skouer : Lannurvan (St-Urbain), Lokrohan (St Renan) Loktudi (St Tudy, krec'h Enez Groe). An dra-se a ziskouez

penaos e voe gallekaet an anvoù-lec'hioù, kenkouls er zivrezhonek hag er vro vrezhonek. Reizh eo eta, an ur advrezhonekaat an anvoù, ober ar c'hontrol.

Setu ar reolenn-diazez:

Er parrezioù kozh, bep gwec'h ma kaver " Plebs " en anv latin pe en dielloù, a c'hellomp adlakaat PLoue. Evit an trevioù kozh, hag a oa staget ouzh parrezioù, a c'hellomp lakaat TRE(V). Evit ar manatioù kozh e c'hellomp lakaat LANN. A-hend-all e c'hellomp atav lakaat LOK. Da skouer Saint-Méen : Lanveenn, Sant-Malo : Plouevaloù, Lannvaloù, Lokmaloù, hervez al lec'hioù.

- BERCH'HEDE :

Gant plijadur em eus lennet anv S-tez Brec'hed, skrivet reizh BERCH'HEDE, kentoc'h eget ar furm varbarek ijinet gant damyezhourion : BRE. Anat eo e tarz Berc'hed eus * Bigita (kv.en anv loc'hlennek Birgitta), forzh penaos ez eo tarzhet * Birgita eus un elstumm bennak da v-Briginda pe * BRGENTIA (dre ar gouezeleg, hep mar ebet : hiziv, Briqit). A-hend-all ez eo Brient an anv brezhonek rik o tarzhañ eus BRIGINDA.

**

Notennoù gant B.H. 1) Lezet hon eus gant un nebaudig kemmoù doare--skriavañ hor c'henlabourez.

2) Lezel a reomp war e gont evel just e bennad penn-da-benn. Tu a vefe da vurutellat pishoc'h da skouer er ger KRONN lakaet kevatal da -GRONN.

3) Montertelot a vez distaget Mont'lo gant romanegerion ar rannvro.

4) E-keñver LANN ha SANT da skouer e kaver evit anv Sant Meven (pe Sant Min e-giz ma tistager e Bro-Berroz hag e Bro-Dueloù) Sanneven ha Lanneven.

5) Evidon da vezañ romaneger a vihanik ez eo dianav din, em rannyezh, ar furmoù roet gant A.J.Raude evel furmoù romaneg Breizh-Uhel. Gwir eo ne don ket ur mailh war rannyezhoù Breizh-Uhel. Kuit d'en em veulif e rankan anzav ez on barrekoc'h war yezh Goueled ar Vro !

= = = = =

3 8

G W A L L - E N K A D E G

a r
V R E T O N E D

Evidomp-ni ez eo evel ar c'hloc'h-galv eo bet lizher-
kelc'h an M.O.B. Merket spis a-walc'h e oa bet war niverenn
diwezhañ BH(Niv.33) ne oa mui war an dachenn strollad ebet a gem-
ment a c'helle embann n'edo ket o labourat a-du ivez gant madoù-
korf ar Vretoned. N'eus mui strollad sevenadurel-rik ebet.

N'eus forzh petra 'c'heller da soñjal diwar-benn mennadoù
politikel an E.A.B.(Emsav da Adaozañ Breizh) ez eus poan o kredidiñ
ec'h en em gavfe sperezoù digor (saisset) evit mont enep an diskle-
riadurioù-mañ :

BREST,13.2.63

An Emsav evit Adaozañ Breizh :

- En deus klevet gant sebez ha droukplijadur vras penaos an Ao-
troù Pisani, ministr al Labour-Douar en deus diskleriet nevez'
zo, e Roazhon da gentañ hag e Pariz da c'houde, ne oa ger ebet
da aotren da Vreizh al Lezenn-Stur bet prometet koulskoude gant
ar Gouarnamant.

- A wal ez a war stankaat war gement tachenn'zo ar riskloù
grevus : ar c'henstrollad lebouradegoù-houarn da vezañ keset
da Varsilha, stad vantrus al Labour-Douar gwashaet-spontus gant
ur goañvezh drastus hep na deurvezfe ar Gouarnamant reiñ
skoazell efedus, dilezadeg Vreizh e diabarzh ar C'henvarc'had
o vezañ m'eo bet torret ar c'hendivizoù gant ar Rouantelezh-
Unanet.

- Dre-se e c'houlenn digant Parlamentourien Vreizh digeriñ kaoz
gant ar Gouarnamant diwar-benn disklariadurioù sebezus an
Aotroù Pisani, ha divizout groñs ma vo staget diouzhtu gant
danvez al Lezenn-Stur e-giz m'eo bet degemeret gant bodadeg-
veur ar C.E.L.I.B, an 18 a viz Mezheven 1962.

- Goulenn a ra ivez digant an Dileuridi Barlamentel ober kement
ha ma c'hellint evit ma vo addigoret ar c'hendivizoù evit de-
gemerout ar Rouantelezh-Unanet er C'henvarc'had, tra hag a zo

3 9

stag outañ buhez pe varv an Ekonomiezh vreizhat.

- Pediñ a ra ar c'huzulioù-kêr, ar c'hevredadoù ekonomikel ha
sevenadurel, ar c'horfoù-micher, ar sindikadoù labour-douar,
d'en em unaniñ e strolladoù-avezhiañs da enebañ ouzh kement mu-
zul a lakafe en arvar adsaveidigezh Vreizh.

*
Diaes e oa ober ken brav dichekadenn hag hini an Aotroù
Pisani. Moarvat n'en deus ket ankounac'haet e dro-Vreizh warlene.
Hogen marteze ne gred ez eus ezhomm da sevel ul lezenn a-ratozh
evit saveteiñ Breizh, evel na seblant ket ar Gouarnamant kredidiñ
kennebeut.

Hogen fazi ar Vretoned a oa aet da Roazhon da gaout un
emwel gant Ministr al Labour-Douar a oa asantiñ bezañ bouzet e-
tousez dileuridi ar departamantoù all, ha mont d'an emvod hep be-
zañ e kompagnunezh ar re a anavez ar gwellañ ezhommoù ar Vro:
pæotred vras ar CELIB.Merket eo bet kement-se gant ur c'henlabou-
rer d'an"AVENIR"L. Pempoull.(c'hwevrer 63). War ar poent-se en
deus heuliet ar Ministr ar ger-stur kozh : " Divide ut imperes !"

Met fizieut re er baizanted a zo faziñ ivez. N'o deus
ket ar baizanted muioc'h ar spereb-bro eget ar peurrest eus ar
bobl vreizhat. Darn anezho o devez trowalc'h d'ober da gas o a-
tantoù en-dro hep soursial eus traoù all. Darn a zo dieupoc'h ha
desketoc'h marteze, hogen sterniet ez int en o strolladoù-micher:
sindikadoù, kevredadoù-kenoberiañ hag an holl strolladoù-se a zo
sterniet d'o zro e diabarzh Bro-C'hall. Ne welom diskoulm ebet
d'o diaesterioù nemet dre genoberiañ e diabarzh ar stern bras-se
m'eo Unvaniezhoù ar Sindikadoù, ha moarvat ez eont gant muioc'h
a c'hred hag a fiziañs da Emvodoù bras ar C'hevredadoù Labour-
Douar da Bariz eget da Roazhon pe d'an Naoned.

Evel ma oa bet lavaret warlene e-kerzh Revalzi en Trak-
teurion " un afer stripoù " ne oa ken eus an"Dispac'h Bonedoù
Ruz " a stoufas an hentoù e Breizh. Gwir eo c'hoazh e oa bet
an taol-se evel ur c'hleñved stagus peogwir e kemeras ar
rannvroiz all skouer diwar gement-se.

*
N'eus forzh penaos, ez eo echu evit mat, d'hor soñj,
gant an trakteurion. Bremañ ma'z eo echu brezal Aljeria, n'eo ket
na soudarded, na polised, na C.R.S-ed a vanko da skubañ an trak-
teurion diwar hent, diouzh ret. Zoken e miz Gwengolo diwezhañ

ur c'hwitadenn an esa o devoa graet paizanted Bro-Dreger da stoufañ an hent-houarn. Evit Bro-Lannuon e oa bet divizet " e kuzh" ! da bet eur mont da Blouared. Diouzhtu goude (un eur pe ziv) an emvod sekret-se e ouie ar polis hag an deiz warlerc'h ar beure o devoa bet sur-mat mil blijadur paotred an urzh o tichoual evel brini ar 7 pe 800 den deuet da skorañ an trenioù ! Ur c'hardeur bennak a zilerc'h a dapas marteze an tren ha c'hoazh !

E Gwengamp, daoust ma oa aet ar Maer e-unan, abred diouzh ar beure, ne voe diverret kalz muoc'h.

Den ebet na blij dezhañ kaout bazhad. Se'zo sklaer !

*

Ar CELIB o c'hourdrouz kemenn d'an dud e karg diskregiñ diouzh o labour (maerioù h.a) boikotiñ ar mouezhiadegoù, a gred-fed kentoc'h, a oa bet kaoz na oa ket bet kresket prizioù an hent-houarn, a-benn an 1 a viz Here, e-giz ma oant da vezañ.

*

E gwirionez ez eo diaes gouzout penaos kas ar stourmad war-raok evit frankizioù ha gwirioù Breizh. En degouezhioù-mañ e hañ-val bezañ fur kinnigoù an M.O.B. Hogen cheñchamantoù ha cheñchamantoù bras a zo deuet er CELIB, mar ne faziomp ket. Mouezhiadegoù ar Jeneral de Gaulle o luziañ ar stal o deus graet d'ar Parlamantourion a-du gantañ sevel war-benn ha cherchet 'zo bet penn d'an traoù e diabarzh ar CELIB. Eno emañ an dalc'h evit ar c'hinnig kentañ a-berzh an M.O.B (Dre-se e c'houlenn digant ar Parlamantourion digeriñ keoz h.a.)

Afer ar C'HENVARC'H EUROPAT, pe Varc'had Kumun, a zo un afer eus an diaesañ peogwir emañ ar Gouarnament en-sell da adrenkañ, da da adframmañ an tSrouer, hervez raktresoù savet e burevioù Pariz, ha da adaozañ eta, hervez e soñj, ar pezh a anver rennvroioù. Ovel tachenoù gwerc'h ez eo ar Rannvroioù evit servijoù ar Gouarnament ha peogwir ez eo dezhañ an tachenoù-se e c'hell ober ganto ar pezh a gar, dillojet hag adlojet e vo an dud, evit brasañ mad ar Vro ha braster divarvel Bro-C'hall.

Ar pep pouezusañ avat, ez eo ar poent diwezhañ. Rak krouiñ strolladoù evezhiañ a zo toullañ hent d'ar garantez-vro ha barrekaat ar bobl da gompren pelec'h emañ he mad hag hec'h interest. Ha ma teu ouzhpenn ar M.O.B a-benn da sevel hervez ma oa bet divizet e Sant-Briag "kuzulierien-kêr" a-zivaez d'al lezenn e pep lec'h e vo kavet neuze starnataerien ha frammatserien ar Vro.

BREIZH DIAVAEZ

(Evel ma ouzer ez eus bepred tabut da c'houzout pehini eo labour ar beleg breizhat karget d'ober war-dro ar Vretoned divroet divroet : daoust pe virout en o meskoù ar spered breizhat pe distrujañ emskiant vrezhek Breizhiz yaouank o tont da Bariz, da skouer, ma vint enklozet er parrezioù parizat. Ur barrez e Pariz avat hag ur barrez e Breizh n'int ket memes tra. E Pariz alies n'eo ar parreziad nemet un niverenn, hag an darnvuiañ eus ar re yaouank o tont da Bariz n'anavezont ket o farraz na pelec'h emañ o iliz-parrez. Neuze, gerioù ha gerioù atav, hag an traoù n'eont ket gwelloc'h ! Plijus ha talvoudus e vo d'hor meno keñveriañ an daou bennad-mañ da heul : ar prederiadennoù da gentañ ha neuze rentañ-kont lid-bennigañ Ti Nevez ar Mision breizak e Pariz)

EMZISTRUJERION

(Masokiezh !)

Droukchañsus da vat ez eo hor paour-kaezh Breizh. N'he deus ket lec'h atav d'en em fugeal en abeg d'he bugale. N'eus ket pell c'hoazh o deveze mezh ar Vretoned, e Pariz, o lavarout e oant Bretoned: un emskoulm a izelder o dalc'he dindan gazel-gê E meur a geñver ez eo aet kuit an emskoulm-se pe ar "hompleks" -se, evit komz evel tud ouizieq hon amzer. E meur a geñver ya, nemet 'm aus son e-keñver ar feiz hag ar relijion gristen. N'ouzon ket perak met tachet ez eo ar veleien vreizhat da gradiñ e tremeniant da dud digor o spered ha tre diouzh o amzer, ma renkонт e-touezh ar sorc'henoù hag ar mervailhoù kozh ha diamzeriet al lavarenn-mañ " la chrétienne Bretagne" anezhi troidigezh al lavar-stur brudet eus penn-kentañ ar c'hantved-mañ : Feiz ha Breizh ! Ma permetfec'h 'ta din e lavarfen daoc'h ez eo ar seurt tach-se evel ur c'hleñved -spered, un debron a varokiezh !

Selaquit anezho gant o zezenoù. Eeun-tre ez eo ar gudenn. Ma komzont diwar-benn talaadoù ha na bleustront ket o relijion (hag evel ma ouzer a-walc'h ez eus e Breizh kornadoù-bro en Argoad pe en Arvor ha n'eus ket 10% a dud o heuliañ o relijion) neuze ez eo Breizh ur vro aet da bagan. Mar komzont diwar-benn parrezioù

'lec'h m'ea chomet an dud feal d'an iliz, (o vont da skrivañ edon, lec'h m'eo chomet , siwazh !...) neuze ez eo ur feiz hep nemeur a dalvoudegezh, ur voazamant kentoc'h eget traoù all, ha na harp ket pell pa vez an avel a-benn. Un testi sklaer ha diarvar a gement-se : kerkent ha divroet ha diwriziennet e tizez ar Vretoned hent an iliz !

Hogen mar selaouomp an dezannerion-se o reiñ o setañs diwar-benn labour ar misionoù, e vo peadra da venel souezhet ha d'en em c'houlenn hag-efñ ne dint ket un tamm berrboellik. Diouzh o c'hlevout, n'o deus an darnvuiañ eus an Urzhioù Misionerien komprenet netra betek-hen, dre ar bed : kollet o deus poan hag amzer o klask kristenaat paganiz a-hiniennoù pa oa ret o c'hristenaat a-bobladoù hag a veuriadoù. Ne c'hell feiz ar c'hristen nevez harpañ nemet cheñchet e vefe spered ar rummad-tud, ar renkad-tud 'lec'h emañ o vevañ. N'heller ket goulenn digant ar c'hristen nevez-se bevañ dalc'hmat evel un den kalonek dreist-penn : spered ar boblad, ar meuriad war e dro, gant e hengounioù, e c'hizioù, e lidoù-sakr hag e draezoù relijiel a zeuio a-benn da vougañ an hadenn vihan a feiz na gavo ket pealec'h da gregiñ. Ezhomm he deus da vezañ sintret abalamour dezhi da ober gwizioù don; emañ avat, ne gav sintr ebet.

Ma ! daoust ha komzoù avel-se ne dint ket un anzav he deus ezhomm ar Relijion da vezañ harpet gant an tiegezh hag ar barrez ? Ur stern he deus ezhomm ar Relijion evit bevañ ? Perak neuze lavarout ez eo didalvez ar feiz hag a zo dija o vevañ en ur stern evel-se ? **Peseurt** gwir a zo da lavarout penaos feiz ar barrez-mañ-parrez hag a zo 100% eus an dud anezhi fidel da heuliañ o Relijion, n'eo ket ur feiz sklerijennet -mat na diazezet-start , hag ez eo ur voazamant hag ur gustumans hepken ? Ma! neuze boazamant pe **zivoazamant** eo gwel genin kement-se eget ilizoù goullo maezioù Bro-C'hall ha fabourzioù ar c'hêrioù bras.

*

Kement all a fae a ra ar baotred a-raok-se war feiz Iwerzhoniz, Euskadiz, Kanadiz. Fidel eo an holl dud eno d'ar Relijion ? 100 % ? Ma! lakomp, met n'eo ket ur Relijion " framataet" :dre-se petra dalvez eta ?

Peseurt uhelvannad a zo e kalonoù ar veleion-se en o abostolerezh, mar n'eo ket lakaat an dud da anavezout :

ar Gelaennadurazh kristen ha d'en em reiñ d'ar pezh a zo frouezh an ansoudegezh-se : ar pleustriñ ar Relijion? Perak neuze e sellont an doareoù-abostolerezh , hag i hepken, savet evit rummadoù tud diaristen, evel doareoù talvoudek ? De c'hraes Doue n'eo ket erru Breizh ar pal-se c'huazh ! Hag e komprenan ervat ar pezh a lavare din ur person-kanton person en ur barrez eus ar gwellañ : " Stad a vezo ennon mar gallan mirout ar barrez-mañ d'am war-lerc'hiad e kenkoulz stad ha m'edo-hi pa zeus emañ." Gouzout a ouie ervat ar beleg--se leun a skiant-prenañ pebezh nerzhioù-dispennus a oa o klask kaout krog war e zouar a vrezhonegerion: kelaouennoù, journalioù skeudennaouet, fiñvskeudennerezh, skingomz, skinwel, anezho traoù 'lec'h na bar ket nemeur ar spered kristen, alies ! En arvar emañ eno ar sevenadur breizhat, hogen ken arvarus all eo stad ar sevenadur kristen, mar ne gred mui ar re a boagn e talvoudegezh o labour.

*

Eus an hevelep andon a "amzistrujerezh" e teu an debroñ-se da zroukprezeg Breizh, evel m'emañ kont gant kalz a skrivagnerion vreizhat. N'eus ket pell e c'hellemp lenn war ar gelaouenn pannaoraogerez " Signes des Temps " (Niv.62, Du 1963) dinden bluenn ur Zavier Grall bennak (hag a ra reuz ivez en" La Vie Catholique) kement-mañ : " Diwezhat a-walc'h ez eo bet kristen Breizh (XI-et- XIII-et Kantved). Ken dinac'h ha tra, e rasker gant un taol-pluenn seizh kantved eus Istor kristen Breizh, hep an disterañ prouenn da harpañ ar mell louaderezh-se. Ader e vefe goulenn digant " Signes des Temps " reizhañ an diotaj-se : n'eus tamallet na dismeariset den. He ne daio ket hor Sent Kozh da zougen klemm evit droukvruderezh...

Hogen perak ez eus kement a Vretoned o terc'hel ken gwazh se da zistrujañ o Bro ?

J.C. & H.M.**

.....
** Keñveriañ menozioù hor c'henskriverion gant re ar gelaouenn " MISSI", Genver 1963 paj. 33, troet e brezhoneg gant ar Bedenn evit ar Vro Niv.17, Genver -id- follenn 61 verso: An Iliz Katolik Hizio e Bro-C'hall.
.....

TI NEVEZ AR MISIION BREIZHEK E PARIZ (3 a viz Meurzh 1963)

D'an 3-vet a viz Meurzh e oa deuet eus Breizh an Aotronez Eskibien Kerveadoù (St-Brieg) Riopel(Roazhon) Fave(Kemper) da vennigañ ti nevez ar Mision breizhek e Pariz; Meur a bralad breizhat eus Pariz ha preladed a-berzh Arc'heskob Pariz hag eskob Versailles a enore an oferenn lidet gant an Aotroù Kerveadoù, hag al lid-bennigañ graet an Aotroù Fave; leun-kouch e oa ar sal anni war-dro mil a dud. E-pad an oferenn e voe kanet a greiz kallon kantikoù kozh ar Vro: gallek ha brezhonek hag an Aotroù Riopel a veulas labour an aluzenerion an Aotronez Gautier hag Andrieu; goulenn a eure digant ar Vretoned divroet bezañ misionerien a-berzh Breizh kristen da advevaat ar renkadoù-tud-se hag o deus ankounac'haet an Aotroù Doue, ha kollet o feiz. Ar ger " Mision Breizhek", emezañ, a zo da vezañ komprenet kentoc'h en tu ober ha reiñ eget en tu resev, n'eo ket hepken evel ur greizenn-degemer met evel un oalañ wirion ma teu unar da adc'hwezhañ en e greiz tan-flamm ha gwrez a vo skignet da c'houde tro-war-dro. En oaled-se ez eus bremañ ur chapelig, anni an Aotroù Krist, an Hini a zo bet a-viskoazh evit ar Gelted ur Breur kentoc'h eget ur Mestr hag un Aotroù...

E-kerzh gouel an endervezh e komzas an Aotroù Fave diwar benn ar hevelep denvez hag a tarzhas al levenez er sal pa'z eas war ar brezhoneg : anat e oa ec'h en em sante gwelloc'h en e vluad eget e galleg. Daoust ha ne lakont ket o dorn en o gouloù an oprataerion-se hag a sell ar pemp munud bennak a aotreer d'ar yezh, hervez boaz, e gouelioù breizhat Pariz, evel un aluzenig a drez e-keñver sorc'henoù dinoaz an amzer dremenet ? Hogen niverus-tre e oa ar dud yaouank e-touez ar selaouerion.

E-pad abadenn goude kreisteiz : un droiad da Vreizh gant dañsoù ha displegadenoù roet gant Kelc'h Sant German -al-Lez " Yaouankiz " gwisket kaer-meurbet; neuze kanenoù dudi-tre gan gant ul Laz-kanañ roumaniat akuit-tre, ha neuze un tañva eus an tonioù keltiek war an dalenn gant merc'hed yaouank " Talenn Bleimor " (tonioù eus ar Barzhaz Breizh).

En ur ger, un devezh deuet da vat-kaer penn-da-benn, hep an disterañ tra a drez ennañ, hag en deus talvezet hep mar ebet, da startaat al liammoù etre Bretoned ar Gêr ha Bretoned an Harlu, rak ar re-mañ a zo don en o c'hreiz ar c'hoant da chom gwir Vretoned.

KEVREDAD STERNOURION VREIZHAT BRO-BARIZ

D'an 28 a viz C'hwevrer e voe dalc'het Bodadeg-Veur Sternourion rannvro Bariz da sevel KEVREDAD STERNOURION VREIZHAT BRO-BARIZ. E miz Mezheven warlene e oa bet dija un emvod da brientiñ an traoù hag e-kerzh an emvod-mañ e oa bet kaozaadenoù pouezus gant ar Jeneral Vallier hag an Ao. Philippe diwar-benn al Lezenn-Stur. Evit kalz e oa bet kement-se un dizoloadenn.

160 den bennak, an darn-vrasañ anezho ijinourion pe sternourion-stadverezh a zo en em vodet en-dro, da vouezhiañ a-du gant ar Burev kinniget. Fellout a ra d'ar C'hevredad da gentañ reiñ tu d'ar sternourion vreizhat d'en em anavezout, d'en em zaremprediñ gant kement stumm oberiantiz hag a zo evel lidoù-sakr ar seurt kevredadoù : predoùigoù-lid, banveziou, baleadennoù. Karout a rafe ivez skoulmañ liammoù gant Breizh da bourchas dezhi ar sternourion a c'hellfe, pep hini hervez e vicher, dont d'en em ziazezañ eno. Ha da heul al labour-se, gwelout penaos a c'hellfed e degouezhioù 'zo skoazellañ Breizh da adsevel ha da amplediñ.

Mennadoù kaer ez eo ar re-se hep mar ebet, hogen, daoust d'an dud-se da vezañ tud a youl vat, e seblant al lodenn vrasañ anezho bezañ dic'houzvez eus kudennoù Breizh. Bez'e oa meur a hini da skouer, ha n'o devoa biskoazh klevet komz eus ar CELIB. Evit kalz ne deo kudenn Vreizh nemet un afer a ekonomiezh, pa'z eo da gentañ hag a-raok pep tra un afer a sevenadur hag a vroadelezh. Divizout en a-raok, degemer evel reolenn : e chomo ar C'hevredad hep emellout en traoù politikel a zo disteurel pep chafñ a ziskoulm efedus, gwirion ha dalc'hus zoken war dachenn an arboellerezh peogwir ez eo ar Politikerezh an alc'hwez evit pep tra. Gallout a ra an Ao. Philippe prientiñ ul Lezenn-Stur dreist-par, hogen ma laka an Ao. Pisani e (resped deoc'h !) war-ni ha mar ne enebomp ket ouzh an dismegañs-se, neuze petra ?

Arabat bezañ engortoz da welout burzhudoù o tont eus ar C'hevredad-se, rak an deiz a hiziv, ez eo an darnvuiañ eus ar sternourion tud bridmouchet, enk a-walc'h o zachenn pa ne welont ha ne gomprenont nemet ar pezh a zo traoù o micher. E-giz-se emañ ar pennadurezhioù-micher en amzer a ren, siwazh !

Esperomp evelato e talvezo ar C'hevredad nevez da zihuniñ, da vroudeañ, da heñchañ ur Breizhad uhel bennak a lakait neuze en implij evit brasañ mad e vro c'henidik e levezon hag e bouez war e anaoudien bolitikel a renk uhel.

UN TESKAO-MARVAILHOÙ

AR FILIBO

Eus a belec'h e te ar ger-se " Filibô"? Na'm eus klasket biskoazh hen gouzout. Moarvat eus ur ger latin bennak bet distreset gant tud dizek. Marteze eus Felix. Ingal'zo, un dra bennak evel un " dreist-baradoz " a dlee bezañ.

Ya, pa oan c'hoazh bihanik, em boa klevet Tonton Pier o kontañ an dezenn-mañ dimp en korn an oaled. Hervez, emezañ, an Aotrou Doue 'oa 'n em dromplet war e vuzul pa oa oc'h ober e Varadoz. Setu ma en em gavas re vihan, hag evel ma errue tud eus an druilh - me'gred 'oa e-pad ur brezel bras bennak - hag evel ne c'helle ket kas e vignoned d'an ifern'vel just nag o lezel zoken re-bell da rostañ er Purgator 'oa ret mat kreskiñ ar Baradoz.

Ur pezh frankizenn vras 'oa en tu all ha Doue da fardañ eno ur Baradoz nevez hag a oa anvet " ar Filibô ". Penaos 'n em gemer bremañ 'vit dileuniañ un tamm ar Baradoz kozh ? Er bed-mañ pa ne senter ket ouzh Doue e vezer kastizet abred pe ziwezhat, met er Baradoz, Doue ne c'hoari ket dre forzh gant an dud salvet

An Aotrou Sant Per hag a oa karget d'ober an dilojadeg 'oa gwall-nac'het !... ha te'val e benn un nebeut. Pedet hag ad-pedet en doa ar sent hag an dud eürus da vont er Filibô : holl e raent skouarn vouzar. Ken aezet ha ken brav 'n em gavent er Baradoz, daoust ma oa enk un tamm warno, ken na c'houlenne den dilojañ.

Dres, setu ma tegouezhas Sant Paol: bet oc'h ober un tamm tro en kostez Leon ha Sant Per da gontañ e gaoz.

Sant Paol, ur spered kaer a zen ha chomet c'hoazh c'hwezhoù Breizh en e benn, ne oa ket bet pell o kaout un diskoulm d'ar gudenn :

- Kalz Bretoned moarvat, emezañ da Sant Per a zo er Baradoz?
- Eus a bep oad, eus a bep stad, eus a bep renk, eus a bep micher. Bretoned sur a zo a-leizh amañ ! eme Sant Per.
- Bôenn, eme Sant Paol : lakait neuze ober soubenn ar c'haol ha pa vezo **erru poazh**, digorit dor vras ar Filibô hag e welfet !...

Roet ' oa urzh da lakaat ar pod-houarn bras war an tan, ha pa oa krog an dour da virviñ : kaol e-barzh hardizh hag ur fohsad kig-sall. P'edo erru c'hwez ar poazh gant ar soubenn 'oa graet 'vel m'en devoa lavaret Sant Paol : digoret an nor, ar c'hwez en em ledas 'vel just en aergelc'h ar Baradoz, ha setu ar Vretoned da suc'hellat, deut ar soñj dezho raktal eus Breizh an Douar.

Ha mesk da sevel, me'lavar deoc'h! An eil o vountañ war egile da vont etrezek an nor a leze ur c'hwez ken mat da zont drezi. Met ne oant ket bet kontant gant ar c'hwez: ar vlaz a vanke dezho ivez; hag evel-se ne oa ket bet diaes ober an dilojadeg gras da intrudu Sant Paol. Ha ken plijet eo ar geusteurenn d'ar Vretoned er Filibô ken ma int bet chomet eno abaoe hag an holl Vreizhaded all a ya ivez daveto dre ma tegouezhont.

Gras dimp d'erruout ivez un deiz e Baradoz ar Vretoned da dañva soubenn ar c'haol .

- L O U L L -

Tonton Pier 'zeue gwech ha gwech all, e-pad ar goañv, d'ober un dommadenn hag ur gaouzeadenn goude e goan gant va zad. Tonton Pier a ouie ur bern siklezoù. Ordin 'veze ur marvailh pe ur fars bennak d'e heul.

Me 'oa kreñnardenn vihan hag e ranken mont da gousket abretoc'h eget va zad, met pa zeue Tonton Pier avat 'veze bec'h o vountañ ar plac'hig en he loch. Ret mat 'veze din klevet ur gaoz da gentañ, pe ne raen peoc'h ebet : " Tonton Pier kontit ur gaoz dimp 'ta !..."

Nag a gaoz am eus bet klevet er c'hiz-se. Siwazh ! re yaouank edon ha nebeut a dra anezho a zo chomet em spered.

Kontadennoù a zoare 'vit ober aon d'ar vugale ha lakaat ar ganfarded da dostaat d'ar gêr a-raok serr-noz 'veze kontet peurliesañ.

Paotr e voned ruz - Paotr e vom - An Traouilh tan -
Ar Varkez Velan; houmañ'oa hir he lost: hervez e rae seizh troñs ha seizh ugent ha seizh troatad hanter en pep troñs. Hag honnezh, a lavare Tonton Pier 'veze ket pell o pakañ karfardezed pa c'helle tapout anezho o redek en noz.

- Ur wech, emezañ, 'oan bet en Foar Vikael Lannuon, hag am boa gwelet eno tri loen hag a gaozee : ur marc'h, un azen hag ur c'hi.

Ar marc'h, emezañ, a lavare : " Houarn ! Dishouarn ! Tostaat 'ra d'ar varenn (Me'gomprens ar varn, ha mont a rae ar sklas a-hed va zammig kein, rak klevet am boa komz eus ar varn jeneral 'vel eus un dra spontus.)

An azen a lavare : " Here ! Dishere ! Tostaat a ra bemdeiz ! O va Doue ! Sevel a rae va blev reut war va fenn 'vel re un heuruchin gant ar spont.

Tonton Pier n'eas ket hiroc'h; ne lavare ket komzoù ar c'hi. C'hoant am boa da glevout daoust m'edon prest da semplañ hag e c'houlennis gant ur vouezh gwan-gwan gant an aon :

- Hag ar c'hi, Tonton Pier ?

- Ar c'hi a lavare : Loull ! ha da fri 'n e doull...(Digarezit !)

Ne oan ket bet feuket avat, rak dizoaniet 'oa va spered ha setu ma trec'has ar fent war ar spont.

Ha Tonton Pier da c'hoarzhin gant e zaoulagad bihan ront 'n ur danañ ur c'hornedad-butun gant ur skod tan eus an oaled.

- Alo ! bugel ! da gousket bremañ, a lavaras mamm, ha lavar nozvezh vat da Donton Pier.

- A L L A E R - I R V I N -

Ur parkad irvin kaer en devoa Yannoù er bloaz-se ha plijout 'ras dezhañ mont ur wech an amzer d'ober ur sell outo.

Un deiz e verzas 'oa bet tennet hini ac'han, hini aleshont ha meur a hini a vanke. Setu ma retornas a-benn daou pe dri deiz goude hag e kavas adarre toulloù fresk.

" Poent eo din an dro-mañ eveshaat va irvin, avat, eme Yannoù ..Daoust ha ne vefe ket Job ma devezhour an hini eo va laer ? Un tamm disfiz am eus dioutañ ur pennad'zo, rak koll a ran traoù-igoù ha ne welan ket piv nemetañ, a rafe seurt troioù. Ha ne don ket va-unan er c'hontre oc'h ober ar soñj-se."

Setu ma lavaras Yannoù d'e wreg : " Ma ! ret eo din mont d'ober gward war va irvin du-hont da Bark-ar-C'hoad, un nozvezh bennak pa vezo un tamm loar; ret eo din gouzout piv eo va laer, evelkent, ha spontañ anezhañ ma vezo dic'hoantet diouzh irvin laeret.

- Ya da, moarvat ! eme Varivon hag a ouie pegen aonik 'oa Ya Yannoù, te an hini na gredez ket mont goude koan da gerc'hat butun ? Fent a lakez din !

- Ma ! gwelout a ri 'ta, emezañ. 'Vit an noz eo-re defival an amzer, met a-benn kentañ noz sklaer a-walc'h din da anavezout al laer e tapin va fuzuilh hag en em glenkin er c'hornad balan 'zo er c'horn uhelañ'r park; ac'hane e welin ar park a-bezh, ha lez hardizh al laer ! ma n'en devez ket a blomm 'vit spont, sur, en devo. Bez sioul hag e vezo tapet logod.

Ya da ! mont da lavarout d'ar merc'hed chom sioul !...Kentañ tra 'reas Marivon 'oa kentañ he c'haoz da Annañ, gwreg Job, pa zic'hafas dezhi he gwelout an deiz war-lerc'h, ha lavaret evel just petra 'oa e-sell Yannoù da ober a-benn noz ma vije sklaer an amzer.

Annañ n'he devoa ket graet kalz seblant na roet kalz ton d'ar gaoz, met difenn a reas ouzh Job mont en noz-se d'ober e dro-louarn 'n ur zisplegañ dezhañ petra he devoa klevet gant Marivon.

- O ! ma n'eus nemet se, eme Job, ez on diriskl. Gwellet 'vezo piv a sponto da gentañ.

- O ma Doue ! Job ! ma teufe dezhañ tennañ 'out marv, ma faotr kaezh !

- Bez dinac'h, Annañ. Kentoc'h eo Yannoù an hini a gouezho marv gant an aon. Tap din ul liñsel wann hag un tamm chadenn, n'eus forzh petra gant ma raio trouz, ha ma sac'h evel kustum. Ha fedem-dousig ! Anna, ne zeuin ket e goull d'ar gêr, pa laran !

Annañ nebaon, ne oa ket re divorc'hed o sellout ouzh Job o'n em bakañ 'n e liñsel hag o stardañ e gorf gant e chadenn, met al laer a vez hardizh, hervez. Ha Job en hent.

Klask a reas memes tra ar c'horn pallañ da zi-flukañ er park

dre zindan ur wezenn-gistin vras en ur hejañ e chadenn, ar muiañ ma c'helle. Yannoù a-douezh ar balan a glevas hag a welas er memes amzer, hag ur grenienn a redas dre e izili; sevel a reas reut e vlev war e benn pa welas ar skeud gwenn-se o vale e **koz** traoñ ar park, en ur lavarout gant ur vouezh a seblante dont eus ur bed all:

" Irvin kriz ! Irvin poazh !
Irvin a-walc'h a vano c'hoazh !
Ab(a)oe on aet diwar ar bed
Na ' m eus bet irvinenn a-bet,

hag a denne irvinenn amañ, irvinenn a-hont 'n ur ober sin da gri-gnat un tamm eus pep hini.

Yannoù, marv e zivc'har dindanañ ken o devoa mil boan o souten anezhañ, a grasas war ar c'hleuz, ha me'lavar deoc'h e oa bihan e galon 'n e greiz gant ar spont. Mont a reas d'ar gêr primañ ma c'hellas da gontañ d'e wreg gant kalz a strafuilh :

- Hañ feiz ! Marivon gaezh, emezañ, n'eo ket un den bev eo a zeu da laerezh irvin met un aneon oc'h ober e burgator. Gwelet am eus anezhañ gwisket en gwenn 'vel un den o sevel eus e vez hag hag eñ chadennet hag a lavare :

" Irvin kriz ! Irvin poazh !
Irvin a-walc'h a vano c'hoazh !
Ab(a)oe oa aet diwar ar bed
Na'm eus bet irvinenn a-bet !

sur-mat eo un ens e pinienn ha gwellañ tra hon eus d'ober eo le-lavaret diouzhtu un De Profundis evitañ.

- Ô! marteze, eme Varivon, e vije mat lakat un oferenn g gantañ ?
- Ma feiz, ya sur, Marivon gaezh, eme Yannoù, ur sonj vat ac'h eus aze avat, graet e vezo.

E-pad an amzer-se e oa Job gant e jeu o kargañ 'vel kustum e damm choukad irvin diwar goust e amezeg.

Hag ar paour-kaezh Yannoù a reas war ar marc'had ur gwall-huñvre !....

JOHN ROBERTS

A N D A R E M P R E D O Û
etre
BROIOU K E L T I A

Unvaniezh a ra nerzh - Broioù bihan ez eo Breizh ha Kembre evit pezh a sell douar ha poblañs, hogen ne vefent ket re vihan da vevañ o buhez o-unan daoust da enebiezh an impalaeriezhoù saoz ha gall ma vefe Breizhiz ha Kembreiz a vefe o kaout feiz a-walc'h enno o-unan, da lavarout eo ma o defe enor a-walc'h ha fiziañs a-walc'h en amzer-da-zont o bro.

Evit bremañ n'emaomp ket er stad evurus-se, hag unan eus an daoreoù kentañ da vegañ ar santimant kaer-se eo skoulmañ darempredoù ha neuze goude kenlabourat gant hor c'hendirvi geltiat.

Ken e oa nevez'zo e oa izal-tre an emskiant vroadel er broioù keltiek, nemet an Iwerzhon, hag e-keñver kenlabour ne oa dar darempredoù nemet war un dachenn strizh a-walc'h: netra nemet an darempredoù etre ar c'hostezennoù broadel hepken pe dost. Met an deiz a hiziv ez a war greskiñ ar Gelted-se ha n'int stag ouzh kostezenn vroadel ebet hag a sant ez eus un dra bennak a-dreuz pa weler ar meuriadoù morianed dizesk en Afrika o kaout o emrene-rezh, tar ma chomont, int-i ar Gelted, didan sujedigezh bepred.

Amañ eta e karfemp komz a bep eil diwar-benn darn eus ar broioù keltiek en ur ziskouez ar vad a zeufe dimp diwar en em zäremprediñ kenetreuzomp.

IWERZHON.

Karout a rafemp stageñ gant Bro-Iwerzhon, pe da vihanañ gant an darn-se eus Iwerzhon hag a vez graet anezhi : ar Rannvro dieub, pe Eire (Stad dishual Iwerzhon). Sed aze ur vro hag he deus gonezet he frankiz dre ober gant kement aze 'zo tout, hervez le-zenn hag eriep-lezenn, ken eo deut a-benn d'he c'haout. Pa'z eo deut he strivoù da bennvat, sed aze ar vro hag a zlefemp-ni, Bretoned ha Kembreiz, studiañ ar muiañ, dimp da generout skouer diwarni da c'houde e-keñver ar pep gwellañ a zo enni.

Petra a c'hellomp-ni ober da dostaat an eil d'egile ? Setu amañ darn eus ar pezh a c'hellomp ober.

1* Gallout a rafemp mont da weladennañ er Stad Dishual, evel

touristed, hag eveshaat pizh ouzh buhez pemdeziek Iwerzhoniz. Gwelout ensavadurioù ha tiez ar Gouarnamant e Dulenn a lakay hep mar ebet da sevel c'hoant du ha gred ennomp da gaout ar seurt traoù er gêr, ha mar gall ur vro paour a-walc'h e-keñver ar madoù-korf evel Iwerzhon, chom sonn war he zachoù hag en em zibab hec'h-unan, perak ne c'hellfe ket Breizh ha Kembre ober kement all ?

2. Pa reomp bodadegoù sonerezh, lennegezh, pe gouelioù korfbregerezh ha sportoù h.a. e vefe un dra vat pediñ dileuridi eus Iwerzhon d'hor gouelioù, hag aes-tre e vefe rentiñ kement-se dezho dre gas kannaded eus hor perzh-ni daveto.

3. Gallout a reomp lenn istor emgann Iwerzhon evit he frankiz, hag ivez istor he strivadenoù da dennañ ampled ha frouezh eus he frezañs e-touezh broadoù dieub ar bed en U.N.O.

4. Gallout a reomp selaou ar Radio gouezelek, da lavarout eo Athlone. Hag-eñ ez eus ur Breizhad bennak pe ur C'embread bennak hag a c'hell selaou Radio Athlone hep huñvreal en ur Radio dishual heñvel en o bro o-unan. Ne vefe ket lec'h pelloc'h da gaout prederi diwar-benn amzer-da-zont ar Brezhoneg hag ar C'hembraeg, gude-se. D'am soñj, ez eo dever pep Breton ha Kembre hag a zo nac'het gan amzer-da-zont o bro, mont da vizitañ ar Stad Dishual da c'hwezhañ en-dro o c'harantez e-keñver o bro c'henidik.

BRO-ALBAN

Bez'ez eus kalz eus an evezhiadennoù uheloc'h diwar-benn Iwerzhon hag a zo mat ivez evit pezh a sell ouzh Bro-Alban (Bro-Skos), nemet hon eus d'ober amañ gant ur vro stag ouzh Bro-Saoz, daoust ma kred da Albaniz bezañ dishual a-grenn. An traoù hag a denn ar muiañ evezh ar beajour breizhat pe gembreat, e Bro-Skos, ez eo temz-spered didro hor c'hendirvi ha kaerder dispar ar c'hornedoù-bro. Tu a zo da welout ivez ez eo broadelouriezh Alban un afer a ekonomiezh hep muiken ma'z eo hor broadelouriezh-ni un afer a sevenadurezh dishenvel diouz hini Bro-C'hall pe Bro-Saoz.

KEMBRE

E-giz m'emañ an traoù hiziv, ez eo Breizh ha Kembre

lodenoù politikel eus broioù imperialour, da lavarout eo Breizh ul lodenn eus Bro-C'hall ha Kembre eus Bro-Saoz. Mac'homet ez eo an div yezh c'henidik gant yezhoù estren an impalaerdedoù, hag en abeg da se ne reont nemet krakvevañ, kuit a lavarout emaint o vervel tamm ha tamm dousig ha brav. Ret eo merkañ spis ez eo un dra pouezus d'ar Breizhad hag a ya da weladenniñ Kembre beajiñ evel Breizhad ha n'eo ket evel Gall. Oc'h ober kement-se ez eo sur da gaout tommoc'h degemer o vezañ ma'z eo ezel eus tiegezh predenek ar Gelted, dres e-giz Kembreiz.

Bremañ e vennañ merkañ berr he berr an d'usheñvelerioù a zo etre an div vro hag a baro dirak daoulagad ar Breton pa veajo dre Gembre.

Gwelout a ray da gentañ penaos sevenadur an div bobl, hag a zo bet gwechall ar memes hini, a zo aet disheñvel goude 1.500 vloaz, daoust ma chom bepred heñvel -kaer anvioù lec'hioù an div vro. Ma studi ar yezh kembraek e taol pled ez eo levezonet yezh Vroiz gant ar saozneg, e-giz m'emañ ar galleg o tistresañ tamm pe damm ar brezhoneg.

Gwelout a reer ivez efedoù drastus-tre al labouradeg ijinerzh-ponner savet gant ur Gouarnamant estren, war sevenadur ha yezh ar vroadelezh all dizifenn, met gwelout a reer ivez war an dro stourm kalonek kaset en-dro gant kevradadoù zo ha prevezidi enep an digembrekaat-se, dre sevel skolioù kembraek. Hag e c'hell kement-se bezañ ur c'hennerzh d'ar Breizhad prest da fallgaloniñ, en e strivadenoù brogar da virout na ve beuzet e herezh gant lanv ar galleg.

Kalz a vad a rafe ivez da dud Kembre ma klevfent barn didouell ar weladennerezh geltiat war o c'hêrioù, o ensavadurioù, o ostalerioù, o sevenadur hag evel-se penn-da-benn.

Da glozañ, peseurt frouezh ha gonidoù a zeufe hep mar ebet, ma klaskfe prevezidi eus lodenoù disheñvel Keltia en em anaout gwelloc'h an eil egile ? Sed amañ ar respont : ouzhpenn magañ en hor c'hreiz emc'hloer ha balc'hder yac'h gant hor gouenn, ec'h ana-vezfemp gwelloc'h reuzioù an eil egile. Evel-se, ma tichañsfe da hini e hini eus an impalaeriezhoù a zo mestrez warnomp, gourdrouz fontañ doare-bevañ unan bennak eus ar Broioù Keltiek, e savfe mouezh izili all an Tiegezh a-du, hag e vefe kement-se hep mar ebet ur skoazell hag ur c'hennerzh d'al lodenn-se da gas war-raok betek an trec'h an emgann evit ar Reizher !.

AN ILIZ VREIZHAT

(UN TAMM ISTOR)

Abaoe ar brezel-mañ, da heul stagidigezh un tamm eus Germania ar Reter ouzh Bro-Bologn, ez eus bet un tamm bec'h abalamour ma'z eus deredet Poloniz da berc'hennañ an douaroù, ha da heul an enbroerion-se ez eus ranket sevel parrezioù hag eskoptioù katolik poloniat. Hogen betek-hen n'he deus ket Roma roet he disentez nag a-du nag a-enep, ha m'he deus ranket plediñ gant ezhommoù speurel an annezidi nevez n'he deus ket diskleriet ec'h anavezze kement-se evel un dra reizh ha just: gortoz a ra. Gwech ha gwech all avat, e sav trouz en abeg d'ar stumm da skrivañ anvioù ar c'hêrioù aloubet gant Poloniz: mar bezont skrivet hervez stumm Poloniz e ra an Alamanned trouz, ha mar bezont skrivet hervez stumm Alamaniz ez eo tro Poloniz da sevel klemm.

Hep mennout kemerout perzh en tabut-se ez eus tu d'ar Vretoned da brederiñ un tamm war Istor Relijiel o Bro ha da studiañ a-dost emzalc'h Roma e-keñver Breizh. An dro-mañ e raimp ur sell prim ha prim war bolitikerezh ar Babed e-keñver Breizh e-pad ar Grenn-Amzer dreist-holl.

*

N'eo ket un dachenn dizanav na chomet fraost ha distudi pell ac'hano ! Istor Dom Moris ha studioù Poquet " AR BABED HA DUGED VREIZH " a zo levrioù diazez hep mar ebet. Hag enklaskoù meur Poquet a zo bet burutallet ha barnet gant ar c'helenner Gabriel ar Braz " Kador-Ber ha Breizh en bloavezhioù diwezhañ ar Grennamzer".

Kustum ez eo an holl istorourion da lavarout penaos an Iliz Vreizhat, krouet gant Nevenoe, a voe diskaret pa voe kondaonet penneskobelezh Don, gant Inosant III, e 1199, da vare Arzhur Breizh. Evit d'an degouezh istorel-se skubañ kuit an iliz vreizhat e-giz ma oa bet urzhiet gant EMVUD KUEDLAC'H, arabat krediñ e voe taolet d'an traoñ pep doare Iliz Vreizhek.

Karet pe na garet den ez eo ret anzav e voe adgraet un Iliz Vreizhek gant ar Pibien, er XV-et kantved.

A dra sur, en XIII-et kantved da heul politikerezh fall Perr Fallgloareg, hag er XIV-et kantved gant ar Babed o tont d'ober o annez en Avignon, e savas diaesterioù grevus en Breizh. D'ar mare-se endeo e rae e reuz ar breutadur unen a zaou : " An Eskoptioù, daoust ha frankzomanoù ez int pe douaroù-dalc'h ? Daoust pe ez int lod ar Stad pe get ? "

Ur cheñchamant krenn, ur souezh, a c'hoarvezas da goulz an Dug Yann IV : ar c'hardinal-legad Tomasso degli Ammanati a voe pennabeg da **zistroadenn** penn evit penn politikerezh ar Babed e-keñver Breizh.

Un dra all: ar Pab hag e lakas Sant Erwan war roll ar Sent en em veale o vezañ ma oa ganet gwaz-suj da Vreizh.

Ken klok e voe an distroadenn-se ma teuas ar Stad Vreizhat da vezañ e berr-amzer an hini gwellañ-deuet da Sez Sant Per. Hag e skeud-se e voe adgnet an ILIZ VREIZHAT :

En amzer Yann V, e 1429, ec'h aotreas Mæzhin V d'ar varnerion vreizhat beli ha galloud e fed a leveoù ha madoù-iliz.

E 1432, e tizerbenn al Leged, ur breizhad anezhañ, Alan Goetivi aktaoù al lezioù-barn eskoptiek oc'h implijañ o c'hard evit kammober ha c'hoari enep Breizh.

Ha neuze, an Akta-Diazez, an Emglev etre Eujen IV ha Breizh, 6 a viz Eost 1441, a zivize e tlee an danvez-eskibion anvet gant ar chebistroù bezañ erru-mat d'an Dug.

An Emglev-se a zo distag-krenn diouzh an hini tremenet gant ar C'hallaoued, e 1418.

E 1453, dre e veli a Eskob-Meur e roe Nikolaz V, dre lizher siellek, e warant da " Brivilaj Broiz Vreizh ".

Er memes bloaz-se, 1453, e voe embannet un toullad aktaoù a--berzh Kador-Ber o tennañ da startaat ha sureat antereded Vreizh. Ha peurgetket, " Da gador Ber ha ket da lec'h all e tlee bezañ kaset an engalvoù a reizhder, ha direk den all ebet na pa vije bet arc'haskob, dindan boen a dell-gastiz .

A-nevez e roas Pennadurezh Veur an Iliz hec'h ali, a-grenn war an hevelep tu, gant builh an 29 a viz Eost 1478 a-berzh ar Pab Zikst IV.

*

Forzh pegen iskis ma hañval kement-se bezañ, o devoa ar Pibien krouet De Jure, un Iliz en he fart hec'h-unan, hep penn-
eskob, pa chomet Tours, war ar paper, ar penneskopti. Met n'eo
ket difennet soñjal penaos, ma vije chomet Breizh dieub, o devije
ar Babed savet ur benneskobelezh er XVI-et kantved, e Breizh.

Ar grasoù ha madelezhoù-se e-keñver Breizh, a gomprenet
ervat ar perak anezho, pa soñjer e Frañs ar roue Loeiz XI,
c'hwezh ar Skisma ganti (Poquet), o stourm da ziazezañ ar
C'hallikaniezh a-enep ar Pab, ha Breizh neuze a-grenn a-du
gant ar gwir feiz. Aze e oa endeo an disheñvelled etre Iliz Vro-
C'hall hag Iliz Vreizh.

Anat e oa c'hoazh pegen deut mat e oa Breizh, gant ar renk
dreist roet da Gannadiez Breizh.

Evit al Lidoù-a-Sentidigezh pa oa bet anvet Inosant VIII da
Bab, e 1485, ez eo an Dileuridi Vreizhat a oa an niverusañ hag
ar re wellañ-erru.

Gras bras-direizh ivez : Kannadour Breizh a oa chapalan
Kastell an Ael-Santel, dre zroed.

Ur c'hras all; an 1 a viz Kerzu 1505 e resevas Roparzh
Gwibe, eskob Landreger, an tog a Gardinal. Daoust ha ne vefe ket
tu da welout e kement-se evel ar soñj kuzh da ziazezañ ar
Benneskobelezh, e Landreger ? Se c'hellfe bezañ, o vezañ ma oa
Breizh d'ar mare-se c'hoazh mestrez er gêr.

Anna Vreizh, gant he nerzh-kalon hag he youl didrec'h,
a zevas a-benn da virout da Vreizh he stumm dibar. Dindan hec'h
atiz eo e tisklerias an Eskob Vreizhat, da goulz Emvod Skismatek
Tours, e 1510, n'o devoa mann da welout gant Iliz Bro-C'hall.
Dre c'hrad-vat evit an testiñ-se, Jul II, oc'h anv De Jure
an diskleriadur-se, a lakeas Breizh er-maez eus an Interdid
taolet da heul ar Sened, evel ma voe lakaet ivez, e 1516 er-maez
eus an C'honkordad tremenet etre ar Frañs ha Leon X.

E 1637, oc'h adembannas Breujoù-Breizh, en un Akta Solanel
gwirioù an Iliz Vreizhat.

Gwir hon aus eta, o sellout ouzh an traoù hep rakvarn ebet,

hag en un doare objektivel, da dreman emzalc'h an Eskibion hag
an Abaded vreizhat, e deroù ar " Reveulzi " evel an anv gwir-
rion ha solanel eus Gwirioù an Iliz Vreizhat (O diskleriadur
a-du gant klemmoù Breujoù-Breizh, 26 a viz Genver 1789, da
skouer).

Abaoc'h an " Dispac'h " avat ez aus bet ur C'honkordad, e
1801, ken kasaet gant Lamennais (cf. Institution des Evêques en
France), ha dre un taol dreist-reol, e voe lakaet da dalvezout
evit Breizh ivez.

Techet a-walc'h e vefen da grediñ e voe sourprenet ar
Pab Pius VII gant an taol-se. E 1905 e voe torret an Akta-se
dre youl ar Frañsizien hepken, ha diouzh o zu hepken. Hogen abaoe
e de facto, e heulier hag e virer bepred an divizoù anezhañ.

Dre un taol souezhus e vo roet ur Penneskob da Vreizh,
en XIX-et kantved. Dihetus a-walc'h ez eo klevout penaos e c'hoar-
vezas kement-se, ha Durtelle de St Sauveur, en e levr "ISTOR
BREIZH " a gomz gant nebeut a zoujañs eus " gwerzh-butun roet
d'an heñcher (Eskob Roazhon) goude ur veaj " (Beaj da Vreizh
gant Impalaer ar Frañsizien, Napoleon III). Dre un taol diskiant
ken souezhus ha ken iskis all e voe lakaet dindan veli an arc'hes-
kob nevez : Breizh a-bezh, nemet an Naoned !

DA GLOZAÑ

E-doug ar brezel diwezhañ, e oa bet aozet gant ar Vre-
toned o-unan danvez un Emglev gant ar Pab. Evel just, n'eo bet
biskoazh sevenet na sinet ar seurt Emglev. Hogen a-keñver ar Gwir
e chom bepred ar gudenn-mañ : daoust hag an Iliz Vreizhat,
krouet gant Lizheroù ar Babed etre 1453 ha 1478, diazezet eta war
veli Pennadurezh-Veur an Iliz (ha n'eo let biskoazh en em zis-
lavaret) a vir bepred eta, he droedoù hag he gwirioù ? Ur
gudenn a istorouriezh hag a wirouriezh ez eo da vihanañ,
da gefveriañ gant ar pezh a dreman e Reter Germania.

Kentel Israel

" Soñj am eus da vezañ prometet deoc'h klask ho skoazellañ Set eta ma kasan hiziv troidigezh ur pennad tennet eus levr Chouraqui diwar-benn "Israel " embannet en dastumadeg " Petra' ouzon-me ? (1959). He graet am eus en ur soñjal ennoc'h hag en ho kelequenn. Kavout a ra din ez eo un dra dalvoudus lakaat bep an amzer dindan daoulagad ho lennerion skouerioù konfortus evel hini Israel... A-hend-all, vad a ra ivez d'ar brezhoneger lakaat an e yezh galleg pe saozneg a-vremañ, rak en em gaout a ra nauze gant diaesterioù na c'hellont bezañ dirouestlet nemet dra hir-soñjal. Rak-se ez eo an droidigezh ur boelladenn dreist...Evel just e c'hellit ober gant an droidigezh a gasan deoc'h ar pezh hoc'h eus c'hoant. Me'gav din e talv ar boan bezañ embannet. Grit ur c'hempenn dezhi en a-raok, rak meur a dra anni a c'hell bezañ gwellaet. Klasket em eus gwiskañ galleg luziet a-walc'h Chouraqui gant brezhoneg mat hag aes. Na garan ket da skouer, brazhoneg an notenn 4 a zo koulskoude, a-ziwar bluenn M.Glannour. Gouzout a ran n'on ket deuet a-benn eus va zaol, met deoc'h da c'hoari m'hoc'h eus c'hoant ".....

Hebreekadur an embroer nevez a zo kudenn-diazez an amzer da zont e-sell eus unvanded ar vro. Er c'heñver-se, evel e meur a hini all, e kinnig Israel d'ar c'hevredadour(sosiologour) un dachenn-studi dibar. Tud, difluket eus 74 bro, dieheñvel-krenn dre o yezh, o c'hultur, o gouenn, stumm hag oad o spered, a rank en em deuzid en unvanded ur sevenadur a zo o dlead dasorc'hiañ.

Un dra 'zo dreist ar re all : an hebreeg a zo deut da vezañ ur yezh vev a rank an holl anavezout. E-pad ouzhpenn 20 kantvad e oa chomet Yezh ar Bibl, ur yezh sakr, hini an Torah (1*) hag al lidoù er sinagog, hini an doueoniourion

ha barzhed ar Grennamzer, ur yezh skrivet, implijet gant un toul-lad tud lennek nemetken a veze nebut douget d'he c'homz. Eeun-weledigezh ha pennegezh ur bobl a-bezh a rasas en nebeutoc'h eget 50 vloaz un huñvre all d'un dra wir didrec'hus (2)- anat eo bremañ hag e tenn an dra-se da vras - a zo yezh-vamm Israel nevez (3).

He deskiñ a .re an darnvuiañ eus an dud deut en oad, dre o darempredoù pemdeziek gant ar peurrest eus ar boblañs; ar re avat, o deus c'hoant, pe a zo ret dezho mont d'ar yezh lennek abalamour d'o micher (skolaerion, implijidi, tud-e-karg, h.a...) a c'hell darc'hel d'he studiañ en ULPANIM (4) pe e skolioù savet a-ratozh evito. Ar grouidigezh dibar-se a zo bet ganet da heul un ezhomm didec'hus, en Israel.

Un doare nevez-holl da zeskiñ ar yezh a-zevri a voe ijinet gant kelennerion. Goude ur miz bennak a studioù kaset prim ha prim ec'h anavez ar skolidi trawalc'h eus ar yezh d'ober ganti el labourioù a veze o re en o bro c'henidik. Tost da 7.000 a dud a zrempred ar skolioù-se hag a zo anezho ur perzh dibar eus Israel nevez.

Aesaet eo ouzhpenn anaoudegezh ar yezh d'an embroer gant skolioù a bep seurt. Skignañ a ra ar Radio kentelioù hebreek, ha leun a vez ar c'helaouennoù gant pennadoù gouestlet da vuhez ar yezh ha d'ar c'helennerezh anezhi. Berzder ur bobl a-bezh adkavet ganti hec'h unvanded dre ur yezh chomet morgousket e-pad 20 kantvad, a laka e berr-amzer an tourist e-unan da zeskiñ e c'he-riou kentañ er yezh koshañ ha nevesañ a zo war un dro. Rak, evel ar bobl, ez eo kempred ar yezh gant deroù istor an danelezh, ha gant an amzerioù atomek. Ur yezh o terc'hel da vont war-raok ez eus anezhi.

Kroget e oa bet an amzer kerkent hag ar bloaz 1860, e kelc'hiadoù yuzevion desket Bro-Rusia, kelc'hiadoù an " HASKALA "; dastumadoù a lennegezh, kelaouennoù sizhuniek ha zoken ur romant bennak, re Abraham Mapou (1808-1867), en o zouezh, a grogjed da embann e yezh an Ezhec'h-Veur. War greñvaat e oa aet an azginivelezh - atav e Rusia, rak er bloaz 1880, e krogas kelaouennoù pemdeziek da zont er-maez hag int skrivet e yezh ar Bibl. Evel tud bac'het ar getto - ha war un dro ganto- e teuas ar yezh er-maez eus marv hir an harlu. Dihuniñ a reas ar bobl hag ar yezh asamblez war o douar orin.

" Ur foll bennak a ranker da gaout evit pep tra "...Sed a gelenn furnez Israel... En abadenn-mañ ez eo ELIEZER BEN

YEHOUDA (1858-1923) a voe an hini foll. Anezhañ ur c'helenner eus " Kevredad Israheliet ar Bed-Holl " e tihunas, un deiz, e kêr Jeruzalem o nac'hañ, war a laverer, komz estreget hebreeg, zoken ouzh e wreg (5). Heuliet e voe e skouer. Er bloaz 1901 e reas Kendalc'h Signat Baal, eus desorc'hidigezh ar yezh hebreeg, unan eus palioù an emsav sionat. E gwir ne c'helled ket meizañ Israhel Nevez hep an dra boutin d'an holl : ur yezh hepken.

Er bloaz 1906 e voe bodet evit ar wech kentañ Mignoned ar Yezh hag ar Sevenadur Hebreeg : ur yezh adnevezet a oa war vezañ genet adarre, hag hi pinvidikaet gant gerioù amprestet (6) digant ar yezhoù semitek, c'hoarezed dezhi : Arameeg hag Arabeg. Ur bodad-tud (aet nevez'zo da Akademi Hebreeg) a oa o c'hefridi evezhiañ ouzh kreskidigezh hag astennidigezh ar yezh a gelennar drezi, hiziv an deiz, ar Fizik atomek ha Skiantoù all a-vremañ, e skolioù Jeruzalem, Tel-Aviv hag Haifa. Ha setu ma ijiner, e Rehovot, un doare nevez da ober dour ponner... e yezh an Ezhec'h-Veur (7).

*

Ar yezh a stumm menozioù an den hag o laka da ziwan en e spered. Sed amañ da skouer, div brezegenn savet a-droc'h-trañch gant ur prezeger bennak hag o tont eus e c'henoù hep bezañ peuraezet en a-raok. Lakomp unan e saozneg pe e galleg pe c'hoazh e rusianeg, hag eben en hebreeg. E gwir, emac'h dirak daou venoz disheñvel-krenn an eil diouzh egile: en ur cheñch yezh e tiskouez an den bezañ cheñchet natur.

Dre c'halloud e ventadoù, resistet e soñjoù bepred fetis, dre e framadur diazezet war ar pezh ma'z eo, emañ an hebreeg, hag eñ ur yezh awenet ma'z eus, ur yezh sakr, ur yezh a ziouganerion, an elfenn gentañ eus unvanidigezh ar Vro. Maget e-unan da gentañ gant ar Bibl emañ o stummañ hag o c'henel war an dro apered nevez ar bobl hag ar bobl hec'h-unan.

Bez' ez eo an darvoud-se evel un diougan eus al leñs a vezo roet d'ar studioù war ar Bibl hag a dalvezo koulz evit ar Yuzevion hag evit kement hini, dre ar bed a-bezh, a sell ar Skritur-Sakr evel o feadra.

Er skolioù e vez kelennet pep tra, en hebreeg. Aozet eo bet Deskadurezh ar bobl gant ul lezenn eus an 20 a viz Gouare 1953, hervez ur spered liestuek.

Holl skolioù ar Stad a ginnig ur roll-studioù a zo e bal, hervez ar gerioù ofisiel " kreskiñ madelezhoù ar sevenadur hebreeg hag oberennoù ar Skiant, ar garantez-vro, al lealded e-keñver ar stad hag ar bobl, boaz al labour er parkoù hag el labouradegoù, spered-oberiata an difraosterion, ha kement-se a-benn stummañ ur gevredigezh diazezet war ar frankiz, an ingalded, an emc'houzañvusted, ar genskoazell ha karantez an Denelezh."

Ar roll-studioù a zo ennañ div lodenn : an eil a rank bezañ kelennet en holl skolioù, hag eben a zo diouzh an tiegezhioù a c'hell dibab o-unan studioù pe relijiel, pe laik, pe gevredigezhel o spered. Eno c'hoazh e kaver al lusk war-du al liested en unvanded, a ziskouez bezañ gwir c'halvedigezh ar Vro. (8)

Roet e vez ar gelennadurezh eil-derez, e pep frankiz, dindan evezhiadur Ministrerezh an Deskadurezh. E deroù ar bloavezh-skol (Here 1957) a oa enskrivet 362.000 skoliad e skolioù ar c'hentañ hag an eil derez.

Roet e vez ar Gelennadurezh-Uhel e Skol-Veur Jeruzalem hag an Ensavadurioù a labour pep hini war e dachenn : Rehovot (Skiantoù), Haifa (Skol Vicherel) ha Tel-Aviv (Skol-Uhel ar Reizh hag an Espérouriezh).

Skol-Veur Jeruzalem, bet digoret er bloaz 1925, ha lojet hiziv e savadurioù kaer-kenañ, a ro he c'helennadurezh hollduek en hebreeg : Henlizheri klasel, Skiantoù ar Gevredigezh hag an Espérouriezh, Kelennouriezh, Reizh, Skiantoù, Douarc'honezouriezh, Medisinerezh -pe Vezegiezh- h.a... Un dra heverk-tre a zo enni avat : an Deskadurezh a roer diwar-benn ar Sevenadur Hebreeg : ar Bibl hag an Tamud, ar Yezh hag al Lennegezh Hebreeg, ar Filozofiezh hag ar Gevrinouriezh Yuzevat, Istor ar Yuzevion, ar Reizh Hebreat, Douaroniezh Istorel Palestina, Hendraouriezh ar Bibl ...)

Er bloaz 1957 e oa bet enskrivet 7.967 studier, hag int bet ganet e 47 bro disheñvel ! Graet o devoa avat, an darnvuiañ anezho o studioù eil derez er vro; ar re all a oa " Sabraed" (Fiez Barbari) anezho evel ma vez graet du-hont eus ar re ganet en Israhel:broudoù-tout en diavaez, dous-mel, en diabarzh enno.

An ec'hon a ruedad-skolioù-se hag a ya eus al liorz-h-vugale d'ar c'hentelioù-noz, hag eus an Ulpan d'ar Skol-Veur ha d'an

Uhelskolioù he deus lakaet ar boblañs en tailh da zegemer d'hi-pot ar Yezh Hebreek. Lavaret ez eus bet diwar-benn an Israhelad e oa anezhañ " un den o komz pemp yezh hag o kompren 8 yezh all". A c'hall bezañ ! Hogen ar yezh-vamm evit ul lod brasoc'h-brasañ eus ar boblañs ez eo an Hebreeg.

Hervez niveroù ar bloaz 1953, a-ziwar 716.678 den bet goulennataet, e oa 357.276 den o komz hebreeg nemetken hag int dic'houzvez eus pep yezh all.

*

Goude an hebreeg ez eo ar strollad komzerien 'yiddich' pe yuzevek-alamanek eo an hini strewetañ (121.400 den en niveradeg e remp-ganti amañ). Ar saozneg, an alamaneg, ar galleg hag ar yuzeveg-spagnoleg a vez implijet kalz ivez. Tonket eo an Arabeg, komzet dreist-holl gant Yuzevion ganet er vro pe deuet eus broioù muzulmat, da gaout ur plas a-bouez pa vezo bet sinet ar peoc'h gant ar broioù nesañ... Ar galleg a zeu diouzhtu war-lerc'h ar saozneg; lakaat a reer e sav da nebeutañ da 450.000 niver ar c'hallegerion, rak ar galleg eo yezh c'hanidik ar Yuzevion deuet eus ar Frañs, Afrika an Hanternoz, Siria ha Liban; degemeret eo ivez gant Yuzevion Bro-Iran ha Bro-Irak o deus hen desket e skolioù Kevradat Israhelad ar Bed-Holl ha gant Yuzevion niverus eus Europa bet chomet ur pennad hir er Frañs a-raok dont d'en em ziazezañ en Israhel.... (9)

*

E korf ur rummad-tud ez eo deuet an Hebreeg anezhañ ur yezh varv, da vezañ ur yezh, souezhus-kenañ an nerzh-bevañ anezhi !

(1) Al Lezenn. Da gentañ 5 Levr Moizez, dre astenn-ster ar Bibl.

(2) n huñvre all : Kroudiezh ar Stad hec'h-unan.

(3) Ur gwir yezh vev ez eo deuet, a drugarez d'ar vugale savet en hebreeg hag o deus krouet ur yezh diouto o-unan.

(4) Koursioù ispisial a gelennerzh buañ. (Liamm niv.44).

(5) Ulpanim eo liester ar ger ULPAN. An dibenn IM, an hebreeg endeo a verk al liester peurvuiañ.

(6) Disheñvel a-walc'h e vez displeget an istor-se. Hogen ur fed gwirion eo, rak Ben Yehouda a zivizas komz hepken hebreeg gant e bried. Alies a-walc'h ez ae Ben Yehouda pa ac'he gant ur ger bennak, da c'houlenn sklerijenn digant an Tad Lagrange, rener Skol Viblek Jeruzalem, ha da studiañ al Levraoueg kaer dastumet gant an Tadoù. Ha neuze goude kemer kentel e kroue gerioù hebreek modern.

(7) Er bloaz 1913, pa ne gave ket d'ar gelennerion e oa mat a-walc'h na barrek a-walc'h an Hebreeg da servijout da gelennañ Traoù an Deknikelzh hag ar Skiantoù e oa bet divizet ober gant ar Germaneg, e skol-veur Haifa. Trouz spontus a savas hag e kuitas bugale ha kelennerien ar skolioù. Ma voe ret ober gant an Hebreeg a voe mil-rikouret na petra'ta da heul an taol-reveul-zi-se hag adalek neuze e voe graet gantañ en holl skolioù bras ha bihan.

(8) Setu aze ur poent hag a vefe ezhomm da sklaeraat, rak testenioù a-enep a zo bet er bloavezhioù tremenet o tiskouez emañ spered strishañ ar ouenn hag ar Yuzevieg o stagañ d'ober e reuz ken e keñver Relijion ken e-keñver ar re n'int ket a ouenn bur.

(9) Da fin miz Kerzu 1962 ez eus bet embannet gant ar journal vrestat " LE TELEGRAMME " danevell ur veaj graet warlene en Israhel, gant ur Breizhad yaouank, dindan an talbenn " Breizh Aljeria en deus gallekaet Israhel ". Pezh a vez graet evit dasorc'hiñ an hebreeg ne seblant ket bezañ bet skoet war e spered, evitañ da vezañ eus Breizh-Izel !

E-SKEUD AR GER " A N N A O N E D "

An notenn war Varr-Heol(niv.33) ne seblant ket bezañ dedennet evazh den ebet, nemet evel just, hini hor c'haneil mat Teo Jousset.

Da gentañ, arabat reiñ d'ar gudenn-se ur pouez dreist-ordinal hag an neb a sello pizh ouzh ar skridoù moulet amañ a welo a-walc'h an eil stumm hag egile : An Naoned ha Naoned.

D'hor meno koulskoude ez eo diaes nac'h n'eo ket ar stumm an Naoned ar stumm a glever e genoù ar vrezhonegerion. Brudet a-walc'h eo ar son Pa oan war bont an Naoned e Breizh an Hanternoz hanternoz ha Merc'h Duq an Naoned, e Bro-Wened.

Ken gwir all ne weler koulz lavarout roud ebet eus ar stumme-se ar Geriadurioù. Ernod en e C'heriadur Gerdarzhel a gomz hepken eus NAFFNET, evel stumm ar brezhoneg-krenn. Ar Gwilhevig hag ar G6 en o labourioù evit Bro-Wened koulz ha Loëiz Herriou a verk hepken: NAONED. Roparz Hemon, memes tra, en e c'heriadurioù, hag en e romant diwezhañ ne ra meneg ebet eus ar stumm An Naoned, met Naoned eo a vez implijet gentañ (Mari Vorgan, passim).

F. Vallée hepken en e c'heriadur bras a skriv : Notes = (an) Naoned gant klochedoù en-dro d'an " AN ".

Gant piv amañ ar wirionez ? Daoust hag un implij poblek ez eo an AN, pe ur stumm kozh-tre ? Daoust hag ur grouidigezh e genoù ar genoù ar bobl an hini eo, pe ur stumm-orin ? Kentoc'h ur grouidigezh poblek, met piv a broc kement-se ? Abalamour d'an N a zo e penn-kentañ ar ger hag a vefe bet kemeret evel ur ger-mell, neuze distaget diouzh korf ar ger N- Aoned hag adpeget goude ? Evel just ez eus traoù hag a c'heller tostaat ouzh an darvoudenn-se : (N)er, (N)ofrajat = gloazet, (N)oud, (N)ev h.a.

Gwall-hardiezh e vefe neb a glaskfe displegañ ar stumm disheñvel roet da Gêr-an-Naoned ha Ker-wened dre an dibennoù disheñvel en Hanternoz : Nannetes ha Veneti. Gant sellout ar ger kentañ evel anv ur meuriad miret en hengoun ar bobl. Faltazi rik moarvat ha netra ken.

Hogen un dra'zo hag a lokay gwall-souezhet meur a hini: ar ger An Naoned a zo bev-tre e Bro-Dreger evel anv ar porzh-mor brudet, hogen dizanav ez eo ar ger GWENED, e Treger, evel anv

kerbenn Bro-Wened. An anv AN DRIANT a zo anavezet mat-tre, da skouer, an anv PUNDI a zo dizanav ken ez eo fentus klevout Tregeriz pa reont anv eus ar batatezenn ledet-tre war ar marc'ha-doù : Ker-Bondi, gant an taol-mouezh war BON, evel just ! Hogen an anv a WENED ne vez implijet nemet e troioù-lavar evel-hen : Tud Bro-Wened, Brezhoneg Gwened, Santez-Anna-Wened (Keranna)h.a. Evit ar bobl ez eo Ker-Wened, Santez-Anna-Wened ha netra ken. Gant ar ger galleg e reont a-hend-all pa vennont komz e gwirionez eus Kêr-Wened.

N'eo ket dre va faot, met evel-se amañ kont. Ur porzh-mor darempredet-tre ez eo an Naoned setu moarvat perak n'eo ket bet ankounac'haet ar ger.

Met bez'ez eus anvioù-lec'hioù all hag e zo ur ger-mell en o raok, koulz e Breizh-Izel hag e Breizh-Uhel e genoù ar vrezhonegerion : An Aire, An Amboen (Amboen), An Elven (Elven), An Alineug (mar na fazian ket) (Allineuc etre Loudieg ha Kintin) (we reomp anv ebet amañ eus kêrioù evel Ar Gilvineg, Ar Faved, ar C'hastell (Kastellodren) 'lec'h amañ ar ger-mell en e blas.

D'hor meno ez eo diaes-tre barn afer AN NAONED. Un afer a emglev n'eo ken etre ar skrivagnerion, pe lezel pep hini da c'hoari da c'hortoz kaout muioc'h a sklerijenn war se.

Da gloazh ar pennadig-mañ e lakomp ar furmioù destumet e TEIZ, e 1950, evit bourc'hioù Breizh-Uhel ha Breizh-Izel tost a-walc'h da Deiz.

Ambon	= 'n Amboen	(war ar vevenn)
Berric	= Biareg (Biar(e)tch	(B.U)
Billiers	= Bilir	(B.U)
Damgan	= Dañgan	(war ar vevenn)
Gorvello	= Gorvalleü	(B.U)
Limerzel	= Limerzel	id
Elven	= En Elvian	(war ar vevenn)
Larre	= En Arre	(B.U.)
Lauzach	= Loa	-id-
Malestrait	= Malastreut	-id-
Muzillac	= Meuzilheg	-id-
Mollac (B.U)	= Moulleg, <u>woyal-muzillac</u> = Noal-Meuzilheg	
Questembert	= Kistrebiac'h, <u>La Roche-Bernard</u> = Pont-ar-Roc'h	
Sérent(B.U.)	= Seurenn, <u>Sulniac</u> = Sulieg,	
St Colomb	= San-Kloumir, <u>Tréfléan</u> = Treuvlan	

GLANDED AR YEZH

Ur malouer bras da frikañ ha da zrailhañ yezhoù ez eo hep mar ebet ar vuhez nevez. Hep mont re bell da glask skouerioù, sellomp ouzh ur yezh anavezet kalz re vat ganimp : ar galleg. war gement tachenn'zo e weler o tarzhañ-didarzhañ gerioù nevez a-vordilh ha dreist-holl troioù-lavar iskis ha digomprenus nemet (ha c'hoazh !) d'an hini a bled gant an dachenn-mañ-dachenn, peogwir e kaver gerioù micherel a-ratozh evit displegañ ar menozioù pe al labourioù hag oberennoù a sell hag a aparchant ouzh pep tachenn. Gerioù micherel pe c'herioù teknikel a vez graet anezho. Pep skiant he deus he re, pep micher he deus he re. Naturel ez eo hep mar ebet. Hogen, d'hor meno:ur muzul a zo. Ha n'eo ket hep abeg mat he deus ar gazetenn LA CRUX eus Pariz graet un teskad eus ar c'hwekañ gant al luc'haj a implijer betek war dachenn ar Relijion. Ur gwir glañved ez eo alies !

Evit pezh a sell ouzh ar Brezhoneg, ez eo heñvel a-walc'h ha marteze ez eo poent dimp studiañ ar gudenn a-zevri, anez ez eo risklet hor yezh (diechu he c'hreskañs ganti dija !) da vezañ gwazh e se eus ar c'hlañved-se. Malouer ar vuhez nevez a c'hell frikañ hag adfrikañ ar yezhoù bras, hogen donet a ra en-dro war c'horre abred pe ziwazhat ar yezhoù-se, graet ganto evel ur yar gozh o zamm here... Ar Brezhoneg avat...

Setu perak e karfemp lakaat amañ un toulladig notennoù da dennañ evezh ar re o deus c'hoant d'ober gant hor yezh ur benveg klok ha gouest. Ur sell a raimp war ar reizhskrivadur, ar Yezhadur, ar Geriadur gant un nebeudig skouerioù.

REIZHSKRIVADUR.

Ouzh un toulladig traoù hepken e sell hiziziken kudenn ar Reizhskrivadur : niver bras ar skrivagnerion (ha skrivagnerion ha n'emañ ket war gevread plouz-kerc'h, mar plij !) o deus diskoulmet ar stal.

Nec'het a-walc'h e vez ur rener-kazetenn, lakomp evel rener Barr-Heol, p'en em gav gentañ skridoù un tamm bihan direol. En em gaout a re dirak furmoù evel "piw" anw" ha me'oar: ur gazetenn evel Barr-Heol n'emañ da lakaat war renk " HOR YEZH"

'lec'h ma c'heller aotren d'ur Yann Blerger bennak skrivañ e-giz ma tro en e benn. Ar re a zo barrek da zigejañ studiadennoù hemañ, hep termal na teukañ, a zo gouest da grouerian ar yezh anezho ivez, hep mar ebet. Droug ebet wdr ar poant-se.

War VARR-HEOL e vez a-wechoù (nemet an nebeutañ ar gwellañ evel just) roet meur a stumm pe a stumm d'an havelep ger. Ha ar rener anezhañ a oar kembraeg a-walc'h evit gouzout penaos skrivañ "stumm-nac'hañ trede gour-unan ar verk bezañ !" Nemet war ar poant-se gortoz asant an holl.

E gwirionez, a-ziavaez d'un toulladig faltazierion n'eus ket kalz tra da lavarout war gistic ar Reizhskrivadur.

YEZHADUR.

Un den fur e oa Fañch Vallee ha setu perak ec'h embanne ur wech an amzer e "alioù d'ar skrivagnerion ". Ur Fañch Vallee hon eus ezhomm c'hoazh an deiz a hiziv. Kuit da glask pemp troad d'ar maout e kinnigen anv F.KERVELLA, ma karfe pe gentoc'h m'en defe amzer. Un den evel R.Hemon a zo re sammet ; bez'ez eus meur a hini all hag a c'hellfe ober " o Fañch Vallee" met an hini en deus aozet YEZHADUR BRAS AR BREZHONÉG eo a diefe kamerout ar penn, hag ec'h embanne e evezhiadennoù lakaomp war HOR YEZH...lakomp dindan ar memes talbenn ha Fañch Vallee, nemet an dro-mañ, e brezhoneg...

E-touez ar fazioù ar stankañ amañ da gentañ ar c'hemmedurioù. Day amañ derc'hel kont eus ar rannyezhoù a re gwregel a-wechoù gerioù hag a zo-gourel e-lec'h all, pe ar c'hontrefed. Da skouer gerioù evel TROUZ, RAZH, LABOUR (alies) h.a. Pep hini a skriv tamm pe damm hervaz e rannyezh ha n'eo ket un dra fall, kement-se ! Pa welan skrivet " ar wrezverker" ec'h ouzon a-walc'h n'eo ket reishoc'h skrivañ ar stumm-se eget na vefe skrivañ ar " groazhent" peogwir ez eo an eil ger an hindaareet hag an hini kentañ an doareer hag ar ger a ya da heul reizh an hini doareet, na petra'ta: ar gwrezverker" neuze hag ar " c'hroaz-hent ".

Pa lennan An Drugarezioù e-lec'h an Drugarezioù e lavaran ez eo bet graet kement-se dre ziewezhted, hogen pa lenna ". Notre ken drastus... egat " (cf. ar BEDENN EVIT AR VRO follenn 64) e stagan d'en em c'houlenn pelec'h emañ an dalc'h e gwirionez !!!

Evit ar verboù n'eus ket nemeur a ziaesterioù da vianañ war ar paper !

bezañ hag ar verb am eus a zo splann-tre o displegadur, nemet ar stummoù evel "Emañ hag Edo". Emañ a vez implijet da vat e Kernev, met soñj am eus e rae goap an Diberder (Doue d'hen pardono!) war zigarez ma lavare Tregeriz "N'emañ ket" e-lec'h (emezañ) ne deo ket! Ma karfe Gwenediz ha Kerneviz (ispisial Kerneviz Kernev-Uhel) e vefe tu da gustumiñ aesoc'h ouzh o doare-komz.

En tu-hont da Yeun ar Gow n'eus ket kalz skrivagnerion vrezhonek o c'hoari difazi gant ar stummoù-verb : emañ, edo h.a. N'eus Tregeriad ebet a gement a zo barrek da c'hoari evel-se : kalz buanoc'h e raont eur, gant "e ver" eget gant "eur, oar, emeur" ! Ha kalz aesoc'h e tistagont o "oa" berr-ha-berr e-lec'h "edo, emedo, a yoa" hag all.

N'e gredan ket e ve difennet ober ar stummoù-Fomp-, -Fet, -Font evit an amzer da zont. Marteze e vo tamallet din ober ur "plede pro domo" !

Chom a ra c'hoazh traoù diées a-walc'h : stumm ar verb bezañ pa gomzer eus an amzer-da-zoñt lakomp MAR BEZ. Pa weler zoken MAR DEO dindan bluenn R.Hemon 'lec'h eo sklaer e tleer ober gant MAR BEZ.

Dez'ez eus ur fazi hag a vez graet aes-tre ha disoñj-kaer "Bet on da" e-lec'h "Bet on o". Setu amañ lakaet splann-meurbet dirak ho toullagad ur skouer a gement-se. Paj.41 (Mari-Vorgan) "N'on ket aet da welout" (a zo mat-tre) pajenn:55 "N'on ket bet Da ziskleriañ" e-lec'h "AET da ziskl." Hep mar ebet n'eo ket diées faziñ amañ peogwir e c'heller ober alias gant BET e-lec'h AET. Hogen ur seurt fazi a zo dianav-krenn er yezh komzet.

Un dra a bouez ha diées-kenañ hag a lezimp a-gostez amañ ez eo an implij reizh eus an araogennoù hag a rofe tu da dremen hep un toullad brav a urupailhoù a weler o tflukañ a-zindan bluenn skrivagnerion 'zo...

Kent echuiñ gant ar Yezhadur, dav merkañ amañ ez eo ar stumm ANKOUZHET implijet gant Anjela Duval ur ger faos, forzh pegen brav e c'hell bezañ da rimañ. Men lezet hon eus amañ war-lerc'h ar BED KELTIEK, met dizanav ez eo er yezh komzet. Klêvet e vez ANKOUZAH, met ankouzet, da lakaet moarvat keñver-ouzh-kenver gant LACREZH, CHERREZH (serriñ cf Gwenedeg Cherrech'h) -hemañ diwezhañ implijet e Bro-Gorlê. v.g. Cherrezh' kôl

GERIADUR.

Diazez kement nevezentiz a vo degaset er yezh ez eo ar Yezhadur, d'hor meno, gant lakaat ivez d'e heul ar pezh a reer anezho : an Troioù-lavar. Setu perak n'eus nemet meuleudi da reiñ da R.Hemon war ar poent-se (Cf. BARR-HEUL 33).

Hogen chom a ra bepred kudenn ar Geriadur. N'emaomp ket adu gant ar re a lavar : lezomp pep skrivagner da c'hoari, tamm-ha-tamm e-giz un dourenn bennak lous ha kemmesket o tont da zila-vañ, e vo lezet da gouezhañ ar pep fallañ ha disterañ. Nann! dav urzhiañ an traoù. Re strizh ez eo tachenn ar Yezh an deiz a hiziv evit ma c'hellfe ober he c'hreskafis hep hormonannoù ha boued mat o tegas dezhi ar c'haloriennoù a vank dezhi.

Re dachet omp holl da ober gant gerioù difetis. Setu da skouer ar ger NERZH DENEL (Al LIAMM, 96, paj.45). Daoust ha n'eo ket NERZH AN DEN, pe Nerzh MAB-DEN eo a zereñ amañ ? Hogen tal-voudegezhioù denel (cf ar BEDENN EVIT AR VRO) a c'heller degemerout. Nerzh Denel a vefe da enebiñ, lakomp, ouzh Nerzh Loanel, met war dachenn ar Brederouriezh, da skouer.

Un afer c'hrevus all eo ar choaz eus ar gerioù. Lenn a reer war ar BEDENN EVIT AR VRO ar frazenn-mañ : ... "Da addiskleriañ pennwirionezioù un urzh kristen, evel an diazez reizh da greskidigezh ur vuhez keodedel, arboellerezhel, politikel, sosial..." Setu aze ur yezh difetis-krenn gouest da gevezañ ouzh ne vern pe yezh a-vremañ. Hogen perak ar ger divalav (d'hor meno!) sosial. An neb a zo gouest da lonkañ hep tarlonkañ "keodedel" (brezhoneg kozh-Noe), arboellerezhel (yezh arnevez) a oa barrek ken aes all da intent "kevrededel" pe zoken "kevredigezhel, ne gav ket deoc'h ? N'heller ket lavarout ez eo bet degemeret ar ger "sosial" dre ma oa hesonoc'h ha resisoc'h eget an dachu-mañ...

nek er gerioù nevez e vo dav derc'hel kont eus "hesoniezh" ha "resisted". Hogen ivez ret kaout gerioù "frouezhus" ha setu petra'fell din lavarout dre ar ger "frouezhus": gerioù o reiñ tu da grouiñ re all diwarno. Un tamm fent am eus bet o lenn notennig ar BED KELTIEK war Latin ar C'hardinal Bacci. Da, u dra en deus ankounac'haet an hini en deus graet lakaat an notenn-se : an taol-mouezh latin (hag a zo brav-kenañ) ha neuze frouezhus-ted ar gerioù kinniget. N'eo ket sot a-walc'h Bacci evit kinnig evel troidigezh SKINWEL an dro-lavar Imaginum transmisio per electricas undas, rak penaos e lavaro neuze "kaser"

" degemerer " sal-ar-Skinwel " Gwagennoù-skinwel " h.a? Ober a ra gant gerioù evel Televisio, Telesorium, Statio Televisualis (pe Televisifica Statio), Televisificae(t-visuales)undae, he me'oar. Seul frouezhusoc'h e vo ar ger krouet seul welloc'h e vo, e brezhoneg ivez. (Notenn : 12.000 ger a zo e gariadur Bacci)

An ezhomm eo a ro buhez d'ar gerioù nevez. Sellit ouzh ar " bull-dozer brezhonek " m'eo Youen Olier ! Kerse eo e tichañs dezhañ pec'hiñ enep ar frazennadurezh a-wechoù, hogen krog-ha-krog ez a d'ar yezh, hep aon ebet, ha fiziñs a c'hellomp da vegañ e chomo un toullad brav eus e gavadennoù. Ma vefe eus " sternourion ar brezhoneg " o c'hement all a"Youennolieroù",me 'lavar deoc'h e vefe difraostet douaroù.

N'emañ ket en hor soñj amañ digeriñ war he hed kaoz ar gerioù nevez da grouiñ a-benn-font pe da amprestañ digant ar pezh a anver ar Gariadur Etrevroadel. Trawalc'h a sklerijenn e gavo war se, neb a garo lenn HOR YEZH, un nebeut bloavezhioù 'zo. An hini a ra gwardoniezh laun a evezh ouzh hor yezh:R. Hemon en devoa embannet war ar gazetenn-se, Niv.12 sq.) ur Roll-gerioù hir-kenañ, hogen ur gentel hag ur skouer e oa kentoc'h eget ul labour da vezañ degemeret evit mat: ur skouer hag ur gentel da verzañ ar re-se a zo krog enno an debron da finfoeltrañ an traoù.

Pennad JIL EWAN (LIAMM ,93 paj.297) Sevel un Akademiezh a zo unan eus ar re sabatuusañ moulet biskoazh war ar sujed-se; hogen ken sabatuus e oa ar yezh anezhañ ma n'eo ket bet intentet ar gentel yac'hus a oa ennañ. Hep mar ebet, ez eus ezhomm da sevel ur strollad-studi hag e vo en e garg urzhiañ ha renkañ al labour, gwelout penaos embann frouezh e enklaskoù hag e rolloù gerioù ha troioù-lavar. N'eo ket en un taol e vo graet ul labour direbech ha savet gerioù direbech ha poblek : Akademiezh an Hebreeg he deus renket sozañ 7 gwech ur ger hebreek da dreiñ "flash" a-raok kouezhañ war an hini poblek !

Gallout e refemp kinnig ur roll eus an tachennoù hag a c'houlenn studi ha kenlabour, hervez an ezhommoù hon eus; da skouer: Traoù ar Vuhez Pemdeziek- Micherioù-Skiantoù. Gwell lezel se war gont an dud a youl vet a bego ouzh al labour.

Da geñver 20-vet deiz-ha-bloaz drouklazh an
AOTROU YANN-VARI PERROT
Hag un añv eus kement Breizhad a zo bet marvet
eveltañ evit ar Vro
e vezo lavaret an oferenn, da Lun Fask, 15 -Iv-63
ER GROAZ RUZ
el lec'h end-seun m'eo bet kouezhet Y.V.PERROT
RPred a-gevret e Skrignag da 1 eur- Pirc'hirinaj
da Goaz-Keo, war vez an Aotroù Perrot, da 3 eur
" Unvaniezh Koad-Keo " a bed di an holl vrogarourion.

Kinnig a ra BARR-HEOL e c'hourc'hemenoù a gargañv. kristen
da diegezh A.Al Lluarn da geñver marv o Ael bihan GWENAEL
(Doue da gresko he jozioù !)

A - DREUZ LENN

GERIADUR ISTOREL AR BREZHONEG GANT R.HEMON (Ur Etienne, Kastellin
K.R.P. 16093-13, Pariz) : Un dudi evel boaz lenn ar Gariadur,
anezhañ un teñzor a ouziegezh, ennañ danvez studi da neb a garo,
he danvez eus ar fonnusañ. Stummoù ar verboù a zo mat: an holl
stummoù anavezet e kav R.Hemon an tu d'o lakaat er skouerioù a ro.
Ur ger bennak talvoudus n'emañ ket el levrenn diwezhañ. Ar ger
DIVORAÑ (tennañ koad pe draoù all eus ul lec'h diases). Hannezh eo
ger Bro-Landregar tra ma seblant ar ger DIBOULLAÑ (ster heñvel)
bezañ hini Bro-Blistin. El levrenn a-raok e oa bet ankouet ivez
DINODIÑ = distrujañ da doetaat moarvat ouzh ar c'hembraeg DINODI
DISTREWIAL (stumm Treger) = Distrewi (Kembraeg) = Strivial

AR BED Keltiek (21 Ru Dixmude, Brest K.H. 1907-07 Roazhon.10 Luz)
U tonet rekis e penn kentañ ar miz. Ken plijus ha biskoazh.Nemet
e vank koulskoude bremañ soñjoù R.Hemon war al levrioù nevez.

AL LIAMM (P.Le Bihan, 6 Domaine des Mocquettes, Suresnes (Seine)
(war baper boutin 15 L. war baper kaer 20 L.). Trugarez d'al
LIAMM evit an embann lakaat gantañ war e bajennoù d.w.b. B.H.

AR BEJENN EVIT AR VRO. (Niv.17 Genver 1963) { D-ell St Gall de
Pons Kerapfez, Louaneg): Ne zeu ket elies a-walc'h er maer'

MARI VORGAN (R.Hemon) 8,50 lur, P.Bodenan, Verger St Yves,
Kemper, K.R.P. 212-23 Roazhon: Ur romantig eus ar c'hwekañ o
 tisplegañ en ur stumm hanter-vodern hanter a c'hiz kozh.
 marvailh Boudig an Doureier.

AR VRO (J.Desbordes Bat.H.4 Ker Andon, Konkernev K.R.P. 1493-79
An Naoned) : Broadelour--krenn, nemet e galleg penn-da-benn
 koulz lavarout. Pennadoù--studi politikel, istorel, keleier ar
 broioù keltiek, ar broioù bihan sujet h.a.

=====

BARR - HEOL

N'emaomp ket e sell da embann BARR-HEOL war 72 pajenn
 tro, evel just. N'hor befe ket nag amzer, na danvez a-walc'h da
 se. Hogen ar goañv hir ha kalet hag en deus hor gwasket en deus
 roet dimp muioc'h a amzer da bledañ gant ar gelc'hgelaouenn.
 Trugarez a lavaromp d'hon holl genlabourerion hag o deus an dro-
 mañ pourchaset al lodenn vrasañ eus ar pennadoù. Ispisial d'hor
 c'heneil mat-ha keneil mat da Vreizh-: John Roberts eus Poull-
 heli: aozet e oa e bennad en e yezh, na petra'ta gant pep aotre
 d'hen lakaat e brezhoneg. Fiziañs hon eus e kendalc'ho da zegas
 pennadoù all dimp.

Trugarez d'hor c'houmananterion feal ha d'ar reoù nevez,
 An darnvuiañ eus hor c'houmananterion a ro un tamm brav en tu-
 hont d'o c'houmanant. Un tamm gwellaenn a welint an dro-mañ e
 stumm diavaez o c'helgelaouenn. Karout a rafemp kaout unan bennak
 da aozañ an titloù : "bevet, lojet ha paeet e vo evit e labour,"
 evel m'emañ ar c'hiz da lavarout ! Pa vo un dorn akuit evel
 dorn an hini a aoz KELEIER ROAZHON hag ar RETER, 30 Plasenn al
 Lisoù, Roazhon, neuze n'hor bo seurt ebet da c'hoantaat. An
 dro-mañ ez eo e Gwengamp e vo aozet (un taol-esa eo) titloù
 pennañ ar gelc'hgelaouenn.

=====

impr.gér. M.Le Clerc, rect. Buhulien-Lannion, C.C.P. 91764 Rennes

00000000

DA LENNERION AN NIVERENN-MAÑ (34)

Daoust d'hon holl aked ez eus manet meur a fazi en niverenn-mañ eus BARR-HEOL. N'hon eus den ebet war-dro amañ barrek da rei-zhañ ar stensiloù, pe o kaout amañ a-walc'h d'hen ober. Ha fallañ disvanker an den ez eo eñ e-unan.

Lakaat a reomp amañ eta un nebeudig traoù merzet goude ma oa peurechu BARR-HEOL. Hep mar ebet ez eus mankoù all da c'hwennat. D'hol lennerion d'hon digareziñ. Ha Trugarez dezho evit an tammig poan a renkint kemerout da wellaat o c'hazetennig.

Paj.(7) Ar frazenn gentañ a vank enni ILIZ pe OFERENN. Lenn neuze:
E VEZ MUIOC'H a dud EN ILIZ(Oferenn)....

- id- Evit anvioù parrezioù B.Uhel setu amañ stummoù T.Jeusset:
Meriniég, Meriliég, Sant Leweneg, St-Vran(id)

Paj.9 (Eil frazenn) direizh ez eo ar yezh. Adstummañ anezhi.

Paj.13 (Eil Frazenn) lenn O EVEZH.

Paj.28 : A-raok ar (*) lenn a LABOURE(e-lec'h a lavare)

Paj.37 : Lenn * BIRGITA.

Paj.50 : lenn (eil tro) OMN aet e-lec'h OA.

Paj.52 : lenn TRA(en toullig gwenn manet distouf !)

Paj.53 : e-lec'h PREDENEK lenn mar kerer BREZHONEK(Brythoneg)

Paj.59 : Lenn evit an eil frazenn: EEUNWELEDIGEZH...a gasas...
d'un dra wir didrac'hus(2). AN HEBREEG... a zo yezh-v.

-id- : (5-et Dilin.) Kroget e oa bet AN EMSAV (elec'h amzer)

Paj.60. : (Eil dilin.goude ar *).... dre e frammadur diazezet
ma'z eo war ar PEZH A ZO (n'eo ket sklaer-sklaer
an destenn avat)

Hep mar ebet e vefe ~~tu~~ da abegiñ ur frazenn amañ hag ahont, hogen fiziout a reomp e madelezh hol lennerion vat d'hon digareziñ.

BARR HEOL

Direct: Le Clerc, rect. Buhulien - Lannion, C-
N° 35 Juin 1963, Trimetriel, Prix du N° 2,50 Lur
Rener: M. Le Clerc, Person, Bulien, Bro Dreger.
N-enn 35, Miz MEZHEVEN 1963, Trimiziek, Koumbard, Y. Floch, 7 Lur

T A D L E N N

(Yann XXIII.....	Paj. 1)
(Dielloù (Kuzul ar Brezh.Pacem in Terris))	Paj. 9)
(Brec'hiad Plouz...Bozad Greun.....	Paj. 12)
(Lennegezh Kannadig Parrez.....	Paj. 20)
(Kañv, Eur Varzhus, Glav Miz-Mae (barzhoniezh)	25)
(Pacem in Terris.....	Paj. 27)
(Gwerin - Retredoù Keresperz.....	Paj. 33)
(Un Teskad Marvailhoù (Charre-Koad h.a.))	Paj. 34)
(Ker-Vreizh (25-et Deiz ha Bloaz).....	Paj. 38)
(Lizheroù (Aberhel - John Roberts).....	Paj. 39)
(Ar Memes Son Atav (Skingomz-Afer Etienne)	Paj. 41)
(Okitania..... (Skritur-Sakr.)	Paj. 46)
((Mirèio e Japaneg. Na Harzit ket an Erolaj)
(Breuriezh Sant Erwan.....	Paj. 54)
(Perc'herinded Koad-Kev - Abeozen.....	Paj. 59)
(Piv a zo Breizhad (Notennoù Y.Olier)....	Paj. 60)
(Keginerezh.....	Paj. 66)
(A-dreuz Lenn.....	Paj. 67)
(Glanded Hor Yezh	Paj. 70)
(Notennoù.....	Paj. 72)

BARRE - HIEOIL

War Feiz ha Breizh

YANN XXIII

Forzh pegen diaes ez eo sevel ur pennad diwar-benn ar Pab a zo o paouez mervel : Yann XXIII, e kavomp ez eo dlead pep den saludiñ anv ar Penneskob-Meur-se, war dreuzoù ar bed-all.

Traoù a-leizh a zo bet inkantet diwar e benn, poltreoù niverus, skridoù gant mistri-skrivagnerion a zo bet moulet war ar c'hazetennoù. Skingomz ha Skinwel o deus kaset betek divskouarn ha daoulagad an dud eñvorioù ar Pab kozh, dispaket, un tamm bihan en tu-hont da reolennoù an dereadegezh marteze, momedoù diwezhañ e vuhez, ambrougadegoù-kañv e sebeliadur, ha nebeut-tre a dud a zo chomet diseblant dirak tremenvan poanius un den erru tost da 82 vloaz enoret, karet, brudet dre holl, anavezet ha doujet gant kristenion disparti diouzh Roma, gant haulierion Relijionoù all, gant politikerion ha pennoù-pobl ken disheñvel ha ma c'hall bezañ ur C'henedi pe ur C'hroutchev bennak.

Mer komp, en ur dremen, e hañval dimp penaos, en de-

degouezhioù'zo e seblant skeudennoù ha taolennoù ar Skinwel bezañ war-lerc'h nerzh efedus ar c'homzoù. Daoust d'an displeger esa lakaat ar sellerion da santout an traoù, e vank bepred an aergelc'h-se a sant ar re a vez war al lec'h. Kement ha ken bihan ma teu lidoù fromus interamant ur Pab da vezañ danvez-arvesterezh ha netra ken pe dost. O tremen dre ar Skinwel ez eo evel mouget pe da vihanañ dinerzhet ha divuhezekaet ar gwirvoud.

Met lezomp kement-se a-gostez ha pennaouomp un draig ben-
nak war-lerc'h studiadennoù ha trouz ar C'helaouerezh bras.

*

Mat eo dimp moarvat war-lerc'h ar re all, merkañ degoue-
zhioù pennañ buhez Yann XXIII, hep pouezañ re warno. Ganet e oa bet
Angelo Giuseppe RONCALLI- ar pab-da-zont-, ar 25 a viz Du 1881, e
parrez Sotto-il-Monte (Traoù-ar-Menez), e rannvro Bergamo, en
hanternoz Bro-Italia. E dud a oa labourerion-douar, merrerion end-
eeun; poanierion vat, ha na gilent ket na dirak al labour, na di-
rak ar vuhez: 13 bugel o devoa bet hag Angelo a oa an trede anezho
hag ar c'hoshañ eus ar baotred. Moarvat ez eo ar gwad-paizent a
oa en e wazhied eo a skoazellas anezhañ (o kalz diwezhatoc'h !)
da gompren gwelloc'h kudenn diaes al Labour-Douar hag a reas de-
zhañ merkañ en e Galc'hlizher-Meur Mater et Magistra penaos ad-
reiñ d'ar baizanted o enor hag o renk er Gavredigezh e-touez ar
micherioù all...

Ur spered digor-tre en devoa ar bugel, douget e oa d'ar
studi ha douget d'al lenn. An danvez mat a oa ennañ a c'houlenne
bezañ meret ha lakaet en implij, ha dambrest e skedas Angelo e-
touez e genskolidi. Er bloaz 1904 (10 a viz Eost) e voe beleget
e Roma. E miz Here war-lerc'h e lakaas e anv e-touez studierion
Kevrenn ar Reizh-Iliz, e Skolaj an Apolinaris, mat da viz Kerzu
e rankas dont da Vergamo da sekretour An Aotrou'n Eskob Radini-
Tedeschi: 9 bloaz bennak e chomas gantañ, betek e varv, 1914,
ha neuze ez eas d'ar brezel.

Kerkent ha 1921 e voe galvet da Roma gant ar c'hardinal
Rossum, Prefed Breuriezh - Veur-ar-Misonoù, hag adalek neuze e
voe troet mui-ouzh-mui gant al Labour-lodañ ar Feiz, hag e chomo
a-hed e vuhez tuest d'ar misonoù hag ar visionerion.

Dav e oa koulskoude da Brovidañs Doue hen peurstummañ a-
benn an amzer-da-zont ha setu perak e voe kaset gant ar Pab
Pius XI da Vulgaria, evel Bizitour Abostolel. AR 25 a viz Ebrel
1925 e tegouezhe e Sofia. Amañ e stagas da zarempredañ ar griste-
nion-se dispartiet diouzh Roma, pell hag amzer'zo, hag a vez

graet anezho ar " Reizhkredenneion " pe evit ober gant ur ger
boutinoc'h " Ortodoksed ". Gwelout a reas buen a-walc'h ne oa
ket darev a-walc'h an traoù evit adunaniñ ar gristenion-se gant
Roma, hogen merzout a reas ivez ez eo treuzkredennoù ha rakvar-
nioù dreist-holl eo a vire ouzh an adunaniñ-se: treuzkredennoù
ha rakvarnioù diwanet ha maget e-skewd kantvedoù a zizunvaniezh
pa'z eo distar a-walc'h a-hend-all an diforc'h etre Katoliked hag
Ortodoksed.

Moarvat ez eo Bro-Vulgaria eo a oa chomet an nesañ d'e galon
eus an holl vroioù 'lec'h e oa bet o servijañ an Iliz ha Kador
Sant-Per. Eno e tercavas deskiñ yezhoù ar Reter-Nesañ, ispisial
ar Rusioneg hag ar Gresianeg modern. Gonit a eure istim ha ka-
rantez an dud-e-karg an abeg d'e vadelezh ha d'e amgraüsted,
ha d'e lealded diabegus en e gefridi.

Ac'hano e voe galvet da Istamboul, da Vro-Durkia, lec'h ma
chomas adalek ar 24 a viz Du 1934 betek an 22 a viz Du 1944, evel
Dileuriad Abostolel, ken n'en em gavas gantañ lizher ar Pab Pius
XII hen anve da Gannadour e Pariz. Un abeg bras a oa da choaz ar
Pab.

*

Bet'zo dichenañ de VARR-HEOL komz dija war ar sujed-se.
War an niverenn 17, Kerzu 1958, e c'heller lenn kement-mañ :

" E Turkia edo Monsignor Roncalli pa voe galvet da vezañ
Kannad ar Pab, e Pariz, hag an deiz kentañ a viz Genver, 1945, e
tiskouezas e lizheroù-galloud d'an hini a oa e penn ar Gouarnamant
e Pariz, ur jeneral... Trouz a oa ha riskl bras a drouz brasoc'h.
Rak diskaret e oa bet gouarnamant Vichy hag an Aotrou Valerio
Valeiri, kannad ar Pab e Vichy, ne blije ket d'ar Gouarnamant nevez.
Hervez ar vrud, unan eus pennoù bras ar Gouarnamant nevez, ur mi-
nistr katolik, en devoa kredet goulenn digant ar Pab PIUS XII,
terriñ eus o c'harg : 3 gardinal, ha 30 Eskob. Evel just, en devoa
ar Pab savet e zivskoaz gant ar fae. Met ret e oa ingaliñ an traoù
ha setu perak e voe dibabet ur Prelad brudet evit e finesa hag e
ampartiz da blaenaat an traoù : an Aotrou'n Eskob Roncalli**.

** Ar ministr katolik-se a oa Jord Bideault, unan eus kenlaboura-
rion nesañ ar Jeneral de Gaulle d'ar mare-se.

** Lenn war an hevelep niverenn-se 17 eus BARR-HEOL, istor an Ao-
trou'n Eskob Serrand a damalled dezhañ bezañ a-du gant an Alamanaed,
hag a voe galvet da Bariz gant Kannadour ar Pab d'en em wennañ.

Souezhus a-walc'h ez eo, met ar C'hannadour nevez a voe kemeret gant darn evit ur farsar touet, ha d'ar mare-se en em gavas un taol fentus a-walc'h gant ur beleg yaouank eus Sant Brieg hag a reas tro an eskopti... Nemet forzh pegen dinoaz ez eo an taol-se ne vefe ket eus an dereatañ hen kontañ amañ.

E gwirionez de Gaulle, Bideault et tutti quanti o devoa kavet o mestr. Aberzhet (ret-mat e oa ober un tamm seblant) un nebeudig eskibion, evel Eskob Arraz, an Aotrou Dutoit, an Aotrou 'n Arc'heskob Florañs ar Villerabel - an hini a oa bet anvet da arc'heskob Roazhon ha distaollet gant Daladier-, an Aotrou Serrand avat, a silas brav-mat etre daouarn e enebourion. Ret-mat e oa ober un tamm seblant a lavaremp bremaik : rak pa varvas Arc'heskob kozh Aiks-ar-Brovañs, an Aotrou Villerabel e teuas an Aotrou Roncalli eus Pariz da Sant-Brieg d'e obidoù.

*

Amañ e vefe dereat komz eus darempredoù Kannadour ar Pab gant Breizh hag ar Vretoned : un dra a bouez bras e vefe kuñtuilh en ur boked e gomzoù diwar-benn Breizh e-kerz e droioù d'hor Bro : Roazhon, Landreger, Santez Anna ar Palud, Santez Anna Wened, da geñver Kendalc'h ar Werc'hez, e Roazhon Er e ziskleriadurioù hag e brezegeñoù e kavfed marteze e soñj gwirion war Vreizh ha Pobl ar Vretoned.

Menegomp hepken un darvoudig - dister-tre da welout-, da geñver 6-et kantved Santelzhadur Sant Erwan (1347 - 1947). Gouelioù eus ar brasañ a voe e Landreger er bloaz-se, 1947, ha pedet Kannad ar Pab. Ar Ministr Naegelen (keneil bras ar Vretoned hag o yezh, evel ma ouzer !) ur socialist direlijion a-walc'h a oa kouviat. Un toullad bras a Eskeb ivez, na petra'ta, hag en o mesk an Aotrou Kardinal Gerlier, arc'heskob Lion, ha Primad Gallia, bet alvokad kent mont war ar studi beleg, ha deut ivez da enoriñ Paeron meur an "Avokidi" (gouez da Dregeriz).

Hervez lezenn an Iliz ez eo difennet ouzh an Aotronez Kardinaled kinnig "yec'hedoù" ouzh taol, e-kerz ha goude ar banvezioù, evel m'eo berzet ivez ouzh Kannaded ar Pab. Evel just, e kavas ar C'hardinal Gerlier un tu bennak da dreiñ al lezenn, hag e komzas ouzh taol. Hag an Aotrou Roncalli ?....

An Aotrou Roncalli, pa oa bet savet da renk an eskibion, an 19 a viz Meurzh 1924, kent bezañ kaset da Vulgaria, a oa bet nec'het o kas ijinañ e c'her-stur da lakaat war e ardamezioù

-eskob. Diwar studiañ Baronius e kavas a-barzh ar fin kement-mañ "OBOEDIENTIA ET PAX" (Sentidigezh ha Peoc'h). Ne venne ket mont enep d'e c'her, ha setu perak gant ar spered a sentidigezh a oa en e greiz e chomas diardoù-kaer ha distrafulh en e goazez e-lec'h sevel en e sav ha komz.

Gout a ouie pegen diaes ez eo sentif, ha diwezhatoc'h pa savo ar BEDENN EVIT AR SENED-MEUR e verko ar c'hras-mañ da c'houlenn digant ar Spered Santel : "Ostiziad dous an ene, kennerzhit hor speredoù er wirionez ha lakait hor c'halonoù da vezañ SENTUS ma vimp prest da zegemerout gant doujañs divizoù ar Sened-Meur ha d'o lakaat gant gred da dalvezout."

Anavezout a rae a-walc'h dre skiant-prenañ nerzh al lez-ober, an diboanded, ar brizh-henvoazioù hag an emc'hloar, zoken etouez an dud a iliz...

*

Ar 24 a viz Du 1952 e klevas e oa e anv e-touez anvioù ar Gardinaled nevez. Ar 15 a viz Genver war-lerc'h e voe lakaet war e benn boned karrez ar Gardinaled hag ar 15 a viz Meurzh ez eas da Venezia da azezañ war e gador a Batriarc'h, e-touez marc'hadourion ha gondolierion ar ger vrudet-se. Eno e tlee chom betek miz Here 1958, pa'z eas da Roma, goude marv ar Pab Pius XII, da envel ar Pab nevez. Ha pa voe serret dorioù ar C'hanklav, ar sul d'abardaez 25 a viz Here, warnañ ha war e genvreudeur, ne oa ket e dra sur o soñjal ne welje mui biken Kanol Veur Venezia, nag ar gondolenoù hollvrudet, na Leon Sant Mark, nag er bagadoù pichoned o nijal-dinijal en-dro da blasenn an Iliz-Veur, na mouezh ar c'hondolierion o kanañ en o rannyezh o c'hanaouenoù tener. Nann! Pab e oa da vezañ ha Pab e voe anvet, ar merc'her 28 war-lerc'h.

*

Dre un taol-degouezh souezhus, an hini a oa karget d'ober, evel m'emañ ar c'hiz, ar brezegenn d'an Aotronez Kardinaled, a-reok ar brezegenned, an Aotrou'n Eskob Bacci (ne oa ket Kardinal c'hoazh) a reas en e gomzoù poltred ar Pab-da-zont, hag e klote penn-da-benn ar poltred-se gant menozioù, tamz-spered, mennadoù Kardinal Venezia. Ha panavet e vefe re hir markañ ar c'homozoù amañ e talvezfe ar boan o zreiñ e brezhoneg, avit lennerion Varr-Heol : "Ar Pab nevez, a lavare berr-ha-berr an Aotrou Bacci, a dleo kaout ur galon a dad e-keñver Iliz ar C'huzh-Heol koulz hag e-keñver Iliz ar Sav-Heol... Ma raio e garg neket evel Mestr, ha Pastor hepken, met evel un Tad hollgarantezus. Ma vo tzoet gant an

d vihan, ar pobloù dindan gazal-gê, ar renkadoù-tud o deus mil an o vevañ ma klasko sec'hañ o daeroù, o frealziñ hag o sikour dizhout ur stad a vuhez justoc'h ha gwelloc'h. Ma tifenno kaoz beorion, da lavarout eo, ar re a vev diwar o labour pemdezisk, n'o deus ket peadra a-walc'h da vagañ o bugale. Ma sikouro kas bennvat ar gelennadurezh a gaver e Lizher-Meur ar Pibien..."

Hag e kendalc'he an Aotrou Bacci evel-hen : " Ar ger Pontifex" e-giz ma ouzoc'h a hañval bezañ deuet eus ar ger Pont **. Bezet eta evel ur pont etre ar re vat hag ar re fall, c'honezo ar re-mañ d'ur vuhez welloc'h, ha ma tougo ar re all ur vuhez santeloc'h; bezet ur pont etre renkadoù disheñvel ar vredigezh ha ma tizho lakaat etrezo reishoc'h ha brasoc'h just, ha darempredoù leun a garantez; bezet ur pont etre an holl padoù, zoken ar re a zistaol ar relijion gatolik, pe a ra, hep beg reizh ebet, brezel dezhi, en doare m'o heñcho war-du ur peoc'h irion, anezhañ ar vammenn nemeti a brispolite hag a evurusted."

Ne vefe ket diaes adkemerout amañ an eil war-lerc'h egile menozioù displeget a-us evit gwelout n'en deus ar Pab Yann XXIII asket tra all ebet nemet o seveniñ hag o c'has da wir.

E garantez evit daou rumm an Iliz: hini ar Sav-Heol hag hini ar C'huzh-Heol ? Anavezout a rae ervat gizioù ha kredennoù Gristenion ar Sav-Heol: ar re stag ouzh Roma hag ar re all dispar-diouti. Istor ar Sened-Meur a zo ennañ ul lodenn gaer gouestlet an Unvaniezh etre ar Gristenion. Hag en tu-hont d'an Ortodoksed, deus bet klasket diskar ivez ar c'hlovedoù a zo etre Protestand ha Katoliked.

E garantez evit ar re vihan, evit ar rummadoù-tud dindan bac'h ha poan dezho o vevañ ? Petra'oa MATER ET MAGISTRA ma ne ket an dra-se ? Hag e-touez ar rummadoù-tud disprizet, dilezet, baizanted o deus klevet mouezh unan bennak ouzh o difenn gant ur garantez leal ha don.

E-keñver ar Peoc'h, n'eur ket prest da ankouazh e c'halvan ankeniet, da geñver afer Guba, oc'h aspediñ pennoù ar Gouarna-

" Pontifex"... a "ponte" oriri videtur (a seblant dont eus Pont), retozh, moarvat ez eo bet implijet ar ger videtur, rak an daiz iziv e weler kentoc'h eno ur ger etruskek : Ponte= Sakr, Santel. Pontifex = oberour traoù santel ha neket saver-pontoù !

mantoù d'ober netra a gement a c'hellfe degas distruj diremed war an douar. Evit e labour a-du gant ar peoc'h en deus bet meuleudi ha trugarez a-berzh ur c'homunist touet evel Kroutchev, ha roet eo bet lazhañ e penn-kentañ miz Mae Priz ar Peoc'h, ar Priz Balzan.

Ar pobloù bihan o deus mil digarez da vezañ anaoudek e-keñver Yann XXIII. Ne oa ket Yann XXIII, ar Pab kentañ oc'h embann dirak ar bed-holl gwirioù ar Broioù bihan-suj, nann, met Pab ebet en e raok, n'en devoa roet kement a don d'e ziskleriadurioù: rak an dro-mañ ez eo displeget fraezh d'ar Gatoliked ha d'an holl dud a volonteaz vat, petra o deus drosed ar broadelezhioù bihan da gaout, ha kement-se n'eo ket en ur skrid berr, n'eo ket dre Skingomz, met ~~er~~ eus an dielloù brasañ a embann an Iliz Katolik : en ur C'halc'hlizher-Meur. Ha da c'hres Doue, skrivet ez eo PACEM IN TERRIS evit Breizhiz ivez !

Marvet eo Yann XXIII, eval m'en devoa bevet: er sentidigezh hag er peoc'h. Er sentidigezh ? Ouzh youl Doue. Rak, dimp da welout ne oa ket echu labour ar Pab nevez-tremenet. E-touez an traoù manet diechu war e lerc'h hag en defe karet karet kas da benn emañ ar SENED-MEUR. E-kreiz daou zalc'h ar Sened ez eo bet galvet gant Doue, ha sur-mat, e oa ur gwall-galonad evitañ; met bras-meurbet e oa Feiz Yann XXIII hag e ouie a-walc'h n'en devoa ket ezhomm ar Spered Santel anezhañ hag e c'hellfe kenderc'hel gant al labour-se manet war e gement all.

An eil aberzh goulennet digant ar Pab e oa chom hep lakaat war roll an Dud Wenvidik, ar Pab Pius IX, boulc'het-mat koulskoude ar studioù hag an enklaskoù diwar e benn evit hen lakaat war an aoterioù. D'un all e vo dougen ar varnedigezh war vertuzioù ha dellidoù Embannour-Meur Krouidigezh C'hlan ar Werc'hez. ha Difazi-usted ar Pab.

Sentet en deus Yann XXIII ouzh youl Doue, ha marvet eo bet hervez e c'her-stur " Er Peoc'h" sioul, didrubuilh e spered hag e ene o lakaat e holl fiziañs e madelezh ha trugarez an Aotrou Doue hag o kinnig e vuhez evit an Iliz, ar Sened-Meur hag ar Peoc'h etre an holl bobloù.

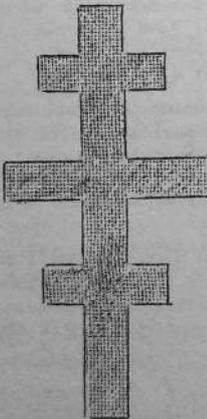
Un tamm diverrañ dister ez eo ar pezh emac'h o paouez lenn, lennerion ger. Ger ebet n'hoc'h eus gwelet diwar-benn madelezh ha teneridigezh don ha gwirion kalon Yann XXIII. Ha koulskoude e oa

ennañ ur binvidigezh diheskus a zouster, a habaster, a drugarez, a emroustet he deus lakaet an holl dud d'en em dommañ outañ, da gaout un istim hag un doujañs don en e geñver, ha da ouc'lañ dezhañ p'eo bet mervet.

An holl am eus lavaret. Ur galonad ez eo avat, digeriñ ur gazetenn evel BANER AC AMGERAU CYMRU (6 a viz Mezheven) ha teurel pled n'eus ger ebet diwar-benn unan eus degouezhioù brasañ ar bed-holl. Kembre hag a gemere porzh da vet gwechall e buhez spered Europa, hag a seblant bezañ dihun-kaer, daoust ha taget e vefe gant kleñved ar broviñsiadegezh en gwirionez ?

Kentel ar Pab-mañ a zo sklaer ha merket spis ez eo e penn kentañ e Galc'hlizher-Meur PACEM IN TERRIS : " Gwirionez, Reizhder, Karantez, Frankiz" anezho o-fevar Pilieroù ar Peoc'h.

Met n'eo ket en un taol e tauio an dud a-benn d'an em zizober diouzh ar spered kornbroel, ranncredennel, strizhvarner, disfizius a ra e reuz en amzer a ren.

DIELLOÙ

(E - SKEUD PACEM IN TERRIS)

Kaset en deus an Aotrou Yann ar Beg, pennrener KUZUL AR BREZHONEG, ul lizher d'an holl eskibion hag adeskibion Vreizh d'o fedañ da drugarekaat Hon Tad Santel ar Pab YANN XXIII, evit an daou Lizher-Meur embannet gant ar MATER ET MAGISTRA. Da heul al lizher brezhonek e oa lakaet an droidigezh anezhañ e galleg. An hevelep lizher a zo bet kaset da GANNAD ar PAB, e Pariz, an Aotrou BERTOLI, an dro-mañ e brezhoneg hag e latin hepken.

Gant aotre Pennrener ar C'HUZUL e lakomp amañ war-lerc'h al lizher - se e brezhoneg hag e latin, evit hol lennerion ha dreist-holl evit ar re a blij dezho kaout dielloù.

KEMPER 16 a viz Mae

Aotrou'n Eskob

Gant ar brasañ doujañs e fell d'ar Strolladoù bodet e KUZUL AR BREZHONEG trugarekaat Hon Tad Santel ar Pab, Yann XXIII evit ar gelennadurezh displeget gantañ nevez'zo, en e zaou Galc'hlizher-Meur MATER & MAGISTRA ha PACEM IN TERRIS, diwar-benn Kudennoù ar Gevredigezh hag ar Politikerezh en amzer a ren.

Stad a zo enno o welout e klot menozioù-diazev o Emglev gant kentelioù bras Tad ar Bed Kristen. Ur gwir frealz hag ur c'hannerzh eo bet evito lenn, a-douez kalz a re all, an arroudadoù-mañ diwar bluenn e Santelezh, a-zivout ar Broioù bihan suj, hag a adskrivomp amañ war-lerc'h en o zestenn-orin : ***

" Hac in re aperte profitendum est, quicquid contra has

*** gwelout troidigezh al latin paj.

gentes agatur ad coercendum stirpis vigorem atque incrementum, iustitiae officiis graviter adversari; idque multo magis si prava huiusmodi molimina ad ipsam gentis internecionem spectent.

* Immo vero iustitiae praeceptis apprime respondeat, a reipublicae moderatoribus efficacem dari operam provehendis humanis condicionibus civium stirpis numero inferioris, nominatim quod attinet ad eorum linguam, ingenii cultum, avitas consuetudines, opera** & incepta in re oeconomica " (PACEM IN TERRIS)

Er gelennadurezh-se e kavo ar re a boagn da adsevel Breizh en he c'haerañ sklerijenn a-fonn 'vit o labour. Dre-se ho pedomp gant ar brasañ resped, Aotrou'n Eskob, da drugarekaat, an hon anv, ar Pab Yann XXIII bepred ken digor e spered hag e galon da selaou ouzh ezhommoù reizh an dud hag ar pobloù, ha da sevel e vouezh a-du gant ar Wirionez, ar Reizhder, ar Garantez hag ar Frankiz.

Ha wer un dro, teurvezit degemerout, Aotrou'n Eskob, hor gourc'hemennoù ezaouezusañ en ho keñver.

Evit KUZUL AR BREZHONEG, ar Pennrener :Y.BEG.

oo

Corisopiti, die XX-a Maii MCMLXIII

Ad Excellentissimum Dominum
Paulum BERTOLI
Nuntium Apostolicum
LUTETIAE PARISIORUM
(Gallia)

Excellentissime Domine

Ioannes Ar Beg, Pharmacopola
2 Via, vulgo Les Halles
CORISOPITI
(Britannia)

Summa cum observantia cupit
Collegium nostrum cui nomen
KUZUL AR BREZHONEG-, ex multis

societatibus et scriptoribus coalitum
linguae brittonicae eiusque bonis moralibus
operam navantibus-, gratam suam voluntatem
significare erga Summum Pontificem IOANNEM
XXIII-um propter binas illas Litteras Ency-

licas quibus initium MATER ET MAGISTRA et PACEM IN TERRIS nuper
datas, de Rebus Socialibus et Politicis huius temporis agentes.

** Ur c'hammskrivadur moarvat a-berzh an OSSERVATORE ROMANO evit "opus". Cf. An troidigezhioù er yezhoù a vremañ.

Videns enim Collegium nostrum principia, quibus innititur, plane cum Summi Pontificis doctrina praeceptisque congruere, magno affectum est gaudio. Inter sescenta loca quae hic proferre possimus quaeque nobis gaudio et incitamento ad incepta nostra persequenda fuerunt, haec tantum, cum Amplitudinis tuae permissu, describemus -, ad gentes pauciores numero in aliis stirpis natione exstantes, quod attinet:

" hac in re....
" immo vero....

Hac in doctrina incitamento et lumen semper invenient abundans qui ad restituendam in pristinum splendorem illam nostram Britanniam dant operam. Itaque oramus Amplitudinem tuam ut gratulationes nostras ad Summum Pontificem Ioannem XXIII-um referre dignetur, cuius cor et mens necessitatibus legitimis hominum et gentium, sine ulla intermissione, patefiunt ad iura Veritatis, Iustitiae, Caritatis, Libertatis propugnanda.

Velit etiam Amplitudo tua, hac data occasione, gratissimi et observantissimi animi nostri sensus accipere.

Pro KUZUL AR BREZHONEG eius Praeses.

oo

(Setu amañ troet diwar ar galleg respont Eskopti Kemper da lizher an Aotrou Ar Beg)

Eskopti Kemper
ha Leon

Aotrou Pennrener,

An Aotrou'n Eskob ha me va-unan hon eus resevet ho lizher eus ar 16 a viz Mae.

Laouen omp o klevout peseurt degemer a zo bet graet d'ar C'helic'h lizher-Meur " Pacem in terris " a-berzh strolladoù "Kuzul ar Brezhoneg"

Sonjet hon eus penaos ar gwellañ stumm da reiñ daoc'h ho mennad e oa kas an destenn hec'h-unan eus ho lizher a drugarez, war-seun d'hon Tad Santel ar Pab . Skrivañ a ra eta da Roma dre ar memes kasadenn-lizheri.

Plijet ganaoc'h degemer hor gwellañ gourc'hemennoù.

sinet: V. FAVE, eskob-skouzeller.

(lizher skrivet ar 25 a viz Mae 1963)

BENEAD

BREC'HIAD PLOUZ...

BOZAD GREUN

Kement a levrioù hag a gelaouennoù brezhonek a vez embannet en hon amzer ma'z eus a-walc'h anezho avit leuniañ va amzer, ha, war un dro, goullonderiñ va yalc'h, ken dister an eil hag eben, siwazh ! A-hend-all, n'eo ket va lod-labour amañ barn al lennegezh vrezhonek, a drugarez Doue, rak lezel a rafen da dremen, n'eo ket c'hwibu hepken, met kañvaled ivez, evel ma lavar an Aviel. Evit levrioù hor skrivagnerion, ez eus, e penn all BARR-HEOL, un tamouez stankoc'h un tamm brav eget va c'hrouer paour.

Ret-kaer eo din, koulskoude, bout va donerez varnæoniek na c'houlenn nemet lonkañ ha lonkañ c'hoazh. Souezhet e vefec'h ma vefe diskouezet deoc'h ar malanoù a ya e-barzh, bern-war-vern, ha na lezont evelato war o lerc'h nemet un dornadig greun. N'on ket evit aliañ deoc'h ober alies seurt kofadoù-lenn.. Setu perak ne greden ket erbediñ da vat al levrañ-levr, nemet pa seblant din kaout un dalvoudegezh hollek evit al lodenn vrasañ eus hol lennerion, hep bezañ na re dev, na re goustus. Evit pezh a sell ouzh ar re ha ne ran nemet o menegiñ en ur dremen, d'an ispisialourion ha d'an dud kalonek da vont da welout, ma karont !

N'hellan ket, da skouer, goulenn diganeoc'h lenn levr Otto Nussbaum, Kloster, Priester und Privatmann (Bonn, 1961), war zigarez ma tispleg penaos e voe degaset war an Douar-Bras an doare iwerzhonat da lakaat abaded pa venec'h da vezañ eskibion war un dro. Ar pezh a zo bet pouezus-tre e buhez an Iliz, e broioù'zo : Alamagn ha Suis, draist-holl.

N'hellan ket, kennebeut all, aliañ start deoc'h prenañ al levr in 8° XVI-1403 pp. savet gant Per Andrieu-Guitrancourt : Introduction à l'étude du Droit en général et du Droit canonique contemporain, Sirey 1963, evitañ da ziskleriañ traoù a bouez-bras evit hor Bro : diskouez a ra penaos Lezennaoueg Napoleon he deus diskeret a-grenn kustumoù ha boazioù ispisial ar rannvroioù. Studiañ a ra an oberour orin ha natur ar C'hustum; lakaat a ra da vezañ splann dirazomp e nerzh hag e dalvoudegezh, dianavezet-krenn gant ar C'hallaoued. Int-i a zo boas bremañ da c'hortoz pep tra digant testennoù a-berzh Stad, lezennoù moulet gant ar "Journal Officiel de la République Française", tra ma plij d'ar Vretoned-ha d'an Iliz betek vremañ da vihanañ - lakaat en o reolennoù-buhez muioc'h a weñvder hag a wirvoudelezh, ober diouzh lusk o c'halon ha skouer o hendadoù kentoc'h eget diouzh un destann sec'h ha marv. Ul lodenn ac'hanoc'h o deus soñj c'hoazh, marteze, eus ar pennad sklerijennus skrivet diwar-benn ar c'hudennoù-se gant Maodez Glan Glanndour e STUDI HAG OBER, N-enn 18, hañv 1942, "DREMM AR SPERE-DEGEZH VREZHON". Evel ma lavare neuze ar prederour : enebiezh a c'hell bezañ etre an Droed "ger ha menoz gall", hag ar Gwir pa "ne gomprenomp ket e c'hellfed barn hervez an Droed pa vez ar Gwir a-enep dezhañ".

Hogen ne gemero ket moarvat re a amzer diganeoc'h lenn al levrig Martyrologe Croate, Nouvelles Editions Latines, embannet nevez'zo evit raogaokañ prosez kanonek ar veleion gatolik bet lazhet e Kroatia etre 1940 ha 1951. Ouzhpenn 700 anezho a zo bet kaset d'ar marv gant Mikailowitch koulz ha gant e enebour Tito, dre ma oant beleion ha mibion ur boblad bihan-niver. Ha n'eo ket drouklazhet hepmuiken (n'eus nemet daou anezho a gement a zo bet fuzuilhet war-eeun), met bourreviet en un doare dilaverus, kroaz-staget, losket pe berved ez-vev, digroc'henet, diskolpet a dammoù bihan... Levr gwirion ha skrijus an Dr Ivo Umrcanim n'emañ ket da veza lennet a-raok mont da gousket. Ha koulskoude, arabat dimp, Breizhiz, ankouaat merzherenti Kroatia, pobl vihan ha katolik evel hon hini.

Bremañ evit diduiñ hor spered, e raio vad dimp lenn LES LEGENDES DU PAYS DE BRETAGNE, ul levr moulet sklaer ha brav gant ar Gevredigezh Frañsez DUINE. Bro Dol a zo hini an hangounioù, ar c'hontadennoù; ijin ha font Frañsez Duine o deus labourat war un danvez pinvidik ha liesliv. Un dudi eo kerzhout d'e haul wer-lerc'h an targazh sorser a ra lamm chouk e benn hag a ziflip diganimp en ur cheñch stumm a-daol-trumm.

N'eo ket anavezet Katell Franchville, siwazh! N'eo ket koulskoude e rafe diouer al levrioù bet savet diwar he fenn, hep kontañ an dornskridoù evel an hini bet skrivet gant an Tad de Clo-rivière ha chomet diechu. Al levr klokañ moarvat, met ivez an hini hirañ ha kerañ, a zo hini an Dominiked G.Théry : Contribution à l'Histoire Religieuse de la Bretagne au XVIIe siècle, Catharine de Francheville, Fondatrice à Vannes de la Première Maison de Retraites de Femmes, Tours, 1957. Evit tudigoù evelomp, e vo a-walc'h moarvat lenn al levr savet un nebaut goude-se gant ul leanez eus ar Retred, J.Héduy, ha moulet gant Mame. Kozhik eo dija evit rentañ kont anezhañ : an zav a ran ouzhoc'h e oan chomet e-pad pell, mouzhet ouzh al levr en abeg d'e linennoù kentañ .Selaouit' ta :

La fief des Anciens Ducs de Bretagne est une terre à l'aspect sévère. Au Pays d'Arvor, le granit affleure le sol en maints endroits et par suite les cultures y sont pauvres; jamais de couleurs vives et brillantes mais des demis teintes...

Anavezout a reomp kenkouls an ton hag an diskan... Arabat avelato barn al levr diwar munodoù hegazus evel-se, rak un oberenn a youlvat eo, talvoudus ha dudius a-benn ar fin, diazezet war furchadennoù aketus ha dielloù prizius : ul levr istor en gwirionez, hag a zekso kalz a draoù d'e lennerion.

Daoust ha faziañ a ran ? N'am eus kavet el levr menag ebet eus an delwenn gozh bet savet da Gatell, e chapel Itron Varia ar Yeoded (pe ar Gwianded) tost da Lanruen (Larruen), Bro-Garnev. Gwir eo n'emañ ket c'hoazh Katell war roll an Dud Evurus. Arabat neuze ober lid dezhi en un doare ofisiel ! Ne vern,bep gwech m'on aet d'ar Yeoded, on bet daoulinet direk ar vaouez santel, en ur bedif war un dro al labourer devot Klaoda 'n Alan, en em ziskouezas ar Werc'hez dezhañ eno, e 1692.

OXOXOXOXOXO .

Anavezet e oa dija an Tad Jozeb Michel eus Breuriez ar Spered Santel, dre e studiadennoù diwar-benn Misionerion Arc'hes-kopti Roazhon. Reñ a ra dimp hiziv buhez Klaoda Frañsez Poullart des Places (Editions St Paul, 6 Rue Cassette, Paris 16^e, 18 Lur). Poent e oa, dre ma oa kozh dija al levr tev (XXIII,570 pp.) bet savet e 1906, gant an Tad Herri ar Floc'h, bet rener Kloardi Gall

Roma. Un oberenn devot e oa ha mont a rae, siwazh ! pell un tammig diouzh an istor gwirion. Ober a rae gant martezeadennoù re niverus. An Tad Michel, eñ, a blij muioc'h dezhañ an zav eun: amañ, n'ouzomp netra pe dost, pa n'hell ket diazezañ da vat an dra-mañ-dra war fedoù pe zielloù asur.

Onest evel ma'z eo, al levr n'eo ket sec'h ha n'helle ket bezañ, ken plijus ez eo Kloada-Frañsez, ur paotr jentil-kenañ, kalonek, kizidik-meurbet, ur gwir vreizhad anezhañ. Fonnus-eston eo bet e vuhez, eviti da vezañ bet gwall-verr. Ar mammennoù bev a strinkas eus ene santel ar Roazhonad a gendalc'h da strujusaat an Iliz. Pemp mil a veleion hag a frered, e vibion, a zo strewet strewet dre ar bed holl; ur bern anezho o deus dija roet o buhez evit ar C'hrist-Roue, ha n'eus ket pell, soñj hoc'h eus, e voe kresket c'hoazh kurunenn gaer Poullart gant lazhadeg Kongolo, et er C'hongo. Arabat ankouaat Leanezed misionerezed ar Spered Santel, diazezet e 1922, gant un Eskob speredad, an Ao.Le Roy, hag an dimezell Eujenia Caps.

Met ar pezh a seblant din bezañ talvoudus dreist-holl e levr an Tad Michel, eo ar roudennoù nevez-digoret gantañ dirazomp.

Pouezañ a ra, da skouer, war an darempredoù start a zo bet etre Grignon Vonforz ha Poullart des Places. Diskouez a ra penaos eo diwanet, hep arvar ebet, Merc'hed ar Spered Santel, hor Seurezed Gwenn hollanavezet e Breizh, eus speredelezh Klaoda Poullart, dre e ziskibl muiañ-karet, Rene-Yann Allenou de la Ville-Angevin, person Plerin, tost da Sant-Brieg. Rentañ a ra da hemañ ar pezh a oa bet lamet kuit digantañ gant Sijismont Ropartz hag an Ao. Andrev de la Villerabel, evit han reñ dre laer da Yann Leuduger. La Ville-Angevin a zo sur-mat diazeour gwirion ar Seurezed Gwenn, met o zad speredel a zo Poullart des Places, pa dennont dioutañ o Reolenn, o speredelezh ha betek o anv.

Ar pep dudiusañ moarvat e pajennoù an Tad Michel eo gwe-lout penaos eo bet cheñchet da vat ene Klaoda Poullart, dre lenn e 1702, buhez Mikael Noblez, bet skrivet gant an Tad Verjus. Diskouez a ra an oberour an darempredoù don, an hañvaladurioù souezhus a zo etre Klaoda ha Mikael : levezonet eo bet ar Roazhonad yaouank gant ar misioner kozh en un doare a gavan-me fromus-kenañ, pa soñjan peseurt c'hwitadenn e voe buhez an Noblez, hervez ar bed, ha na wel nemet diavaezoù an dud hag an darvoudoù. Tud'zo . o deus asantet bezañ dismegañset evit derc'hel d'o soñj, evit mirout bev o uhelvennad; seblantout a reont bezañ chomet gaonac'h...nemet evel m'hon eus gwelet bremaik ur wech c'hoazh, e plij d'an Aotrou

Doue o lakaat da zougen frouezh buzzhudus a-benn ar fin. Kantik Anna, mamm Samouel, en Testament kozh, Kantik ar Werc'hez o tãgeriñ an Testament Nevez...

Met daoust ha rondonan ket ? Daoust ha n'em eus ket lavaret se meur a wech dija ? N'eus forzh : morse ne vo ar menoz-se sanket don a-walc'h e penn ar Vretoned a-vremañ.

OXOXOXOXO

D'ar 17 a viz Meurzh 1963, eo bet lakaet Elezbed SETON war roll an Dud Evurus, "bleunienn gentañ ar santelezh" eus ar Stadoù Unanet, evel m'hel lavare an Tad Santel ar Pab Yann XXIII. N'anavezomp ket kalz anezhi e Breizh, moarvat, ha gwazh a se ! Pebezh buhez dramaek koulskoude, poanius ha frouezhus war un dro, eviti da vezañ bet berr a-walc'h (1774-1821). En ur ober nebeutoc'h eget daouzek vloavezh, he deus krouet c'hwec'h kumuniezh, a gont hiziv 11.000 a leanezed. Hi eo a zãrezas evit Iliz Katolik yaouank ar Stadoù Unanet, ar skolioù prevez, an ospitalioù, an tiez-emzivadeg katolik kentañ, ar c'hentañ ospital evit ar re lovr (hag a zo chomet e-unan-penn betek an deiz a hiziv en Amerika an Norzh).

Da genver ar Gouelioù kaer a zo bet lidet nevez'zo en hac'h enor, ne voe ket komzet kalz e Breizh, 'm eus aon, eus an darempredoù speredel don he deus bet, e-pad he bloavezhioù diwezhañ, gant ur breizhad, Simon-Guilhem-Gabriel BRUTE de REMUR, ur Roazhonad (unan c'hoazh !)

Damankouast eo en hor Bro an hini a zo bet Eskob kentañ Vi Vincennes (Illinois) hag a zo enoret du-hont evel un den meur, un tammig evel unan eus hor Seizh Sant. N'eo anavezet, - ha c'hoazh nebeut-tre e-touez ar re yaouank, sur a-walc'h, - nemet dre m'en deus skrivet, pa oa skoliad e Roazhon, pennadoù fromus diwar-benn an dud barnet ha dibennet gant an Dispac'herion. Labourer a rae neuze evit ar gelaouenn embannet gant e vamm, a oa intañvez ar mouler brudet VATAR. Kavout a c'heller anezho e *Revue de Bretagne et de Vendée, 1860 ha 61* 'lec'h ma voent embannet gant Herri de Courcy, dindan lesanv C. de la Roche-Héron. Gouzout a reer ivez eo bet Bruté de Rémur unan eus mignonned tostañ ha fealañ ar Vreudeur de la Mennais; al lizheroù bet eskemmet etrezo a zo bet embannet ivez.

Ar peurrest eus ar pezh a ouzomp diwar e benn a zo avat da

glask en ul levr, savet e 1887, gant e niz, Charlez-Gabriel, ur beleg anezhañ ivez. Rouez-tre e tle bezañ bremañ, hag ouzhpenn se, a c'hiz kozh, kement ha na blijfe ket sur-mat d'ar re yaouank.

Setu perak e c'hortozomp digant unan eus kenvreudeur Bruté (ur Sulpisiad eveltañ, pe ur beleg eus Eskopti Roazhon) ul levr a zanevellfe dimp e vignoniezh gant ar Plac'h Evurus nevez. Pa gejas ganti, e oa Elezbed sammet gant poanioù kriz a gorf hag a galon : en amzer-se e veze lamet kuit gant an tuberkuloz yaouankizoù e-leizh; tiegezhioù a-bezh a veze kaset da get. Gant ar c'hleñved-se e kollas Elezbed Seton he fried da gentañ, ha goude-se tri bugel, hep kontañ div c'hoar-gaer a gare evel he merc'hed. Bruté hag a oa mezeg a-raok bezañ beleget, a c'hellas gwelloc'h eget nikun harpañ ha freal-frealziñ ar paour-kaezh mamm hag ar c'hlañvourezed yaouank

Über a reas war-dro Elezbed, gant nerzh ha kizidigezh war un dro, e-pad un dek vloaz bennak : pa voe-hi war he zremenvan, e lavaras dezhi : "Goulennit hag e vo roet deoc'h, en deus lavaret an Aotrou; goulennit eta digantañ mont d'ar Baradoz, evit E garout hag E vaulin da vikan". Asantiñ a reas ar vaouez santel o stoufiñ he fenn gant douster, sentus betek ar marv. Un nebeut goude e tremenas. An Ao. Bruté an hini eo c'hoazh a savas ur barzhoneg e saozneg a zo bet enskrivet war he bez.

OXOXOXOXOXO

Daoust ha ne vo ket enoret ivez ur vreizhadeg all gant an Iliz amerikant ? Se a c'hell bezañ, peogwir emañ Kevredigezh Sakr al Lidoù e Roma o studiañ prosez kanonek Anna-Tereza GUERIN bet ganet e Staal (Etables) etre Sant-Brieg ha Pampoull, d'an 2 a viz Here 1798, eus Lorañs Guérin, ofisour war vor, en amzer Napoleon gozh, hag Izabel Le Febvre.

Aet da leanez e 1823 ar Gumuniezh nevez-savet e Ruillé war al Loar (Eskopti ar Mañs) gant ur vreizhadeg all, Zoe du ROSCOAT (Mamm Mari-Vadalen), e voe anvet C'hoar Teodora. An Aotrou de LA HAILANDIERE (ur breizhad c'hoazh, eus Kamber-al-Lenn (Kambourg) a oa neuze vikar-vras gant an Ao. Bruté de Rémur (eskob e voe ivez diwezhatoc'h), a zeuas, e 1839, da c'houlenn leanezed digant Kumuniezh Ruille. C'hoar Teodora a yeas

kalonek d'e heul.

Du-hont ne voe ket pell o sevel ur gumuniezh all. C'hoarezed ar Brovidañs, e St Mary of the Woods, Indiana, a reas kement a berzh m'he devoa dija 1.300 ezel e 1947. O chapel, dindan baeroniezh Santez Anna a zegemer bep bloaz ur bern fideled d'ar 26 a viz Gouere. Skolaj Santez Mari ar C'hoadoù a zo hollvrudet er Stadoù Unanet; ar savadenn kaer ha modern a zo anvet : " Hall Guerin", " Hall le Fer ". Rak harpet e oa bet Anna-Tereza Guerin gant breizhadezed all, dreist-holl gant div c'hoar, Irma (Mamm Frañsez Xavier) hag Elvira (Mamm Mari-Jozeb) LE FER DE LA MOTTE : unan eus o nizion a oa, un ugent vloaz'zo bennak, Eskob an Naoned, ha soñj hon eus anezhañ.

Embannet eo bet du-hont gant C'hoarezed ar Brovidañs :

- 1) Journal and letters of Mother Theodore Guerin, foundress of the Sisters of Providence of St Mary of the Woods (1942)
- 2) Life and Letters of Sister St François Xavier, Irma Le Fer de la Motte, 3d revised and enlarged edition (1934).

Ur rentañ-kont berr anezho gant an Tad Ch.Lemarié a c'heller kaout en Annales de Bretagne, 1947

Betek 1940 ne oa war bez Mamm Guerin nemet ur groazig-koad. Hogen neuze e voe savet ur groaz keltiek kaer e maen. Tud e-leizh a zeu di da bediñ 'vel ma teuont ivez da zaoulinañ war vez an Ao.Bruté de Rémur. N'eus er bed nemet kristenion Vreizh evit ankouaat ken buan o zud veur.

OXOXOXOXO

Da echuiñ, lennit, m'ho ped, ma n'hoc'h eus ket graet dija, pennad ar breutaer brudet Maoris GARÇON, e Revue des Deux-Mondes (15.2.63) : "UL LEZENN DANJERUS " diwar-benn doareoù nevez ar Justis (??) e Bro-C'hall. Implijet e vo kement-se a-enep dimp, Bretoned, un deiz a vo. Maoris Garçon a zo ar gwir gantañ pa glemm, met ne vo ket selaouet. Lennit ivez en hevelep niverenn pennad Paol Serant " De la liberté d'expression ".

Ha bremañ mar n'hoc'h eus ket kavet c'hoazh un abeg start a-walc'h evit difenn ar brezhoneg, ez eo bet pourvezet deoc'h jentil-kenañ gant Côtes D'Arvor (17.5.63), kelaouenn Yann Poilvet. En ur glask degas dour da vilin R.Kreston o kestal evit an hachacheg e ro dimp Jozeb al Louarn an ali prizius-mañ :

" Skoazellomp ar re yaouank da zeskiñ brezhoneg. Bez' e vo un tu da virout da Vro-C'hall ur soñj bev eus hec'h orin kelt ".

Va zud kaezh ! Daoust hag e vefe hepken evit brasañ mad Bro-C'hall em eus kemeret mil boan da zastum va bozadig greun ?

Lennegezh

Kannadig Parrez

AR C'HEFELEG HAG AR GOUKOUG

o o o o o

Plijout a rae d'an dud gwechall dastum en berr-gomzoù ur sac'had furnez. Krennlavarioù a vez graet eus al lavarioù berr-se o tiskleriañ fraezh ha bev-kenañ alies ur wirionez don. Setu amañ unan : un diviz berr-tre etre ar C'hefeleg o vont kuit hag ar Gougoug oc'h erruout (D'an hevelep koulz e vez unan o kuitaat Breizh hag eben o tegouezhout) :

" Petra'zo nevez, en Breizh ? eme ar Goukoug
- Tan ha moged a-leizh ! a respont ar C'hefeleg
- Koukou ! eme ar Goukoug stad enni.

" Tan ha moged a-leizh " Setu respont ar C'hefeleg paour, bet alies tost d'ar marv pa veze savet gant ar chas, ha pa gleva trouz ar poultr o strakal hag an drajez o c'hwitellat en-dro d'e benn. Tan ha moged ! ya.

Hag ar Goukoug o klevout komz eus Tan ha Moged a gompren ez eo deuet an amzer domm, an amzer vrav, da lavarout eo an amzer a zo diouti. Ha seder an tamm anezhi, setu hi o kemerout he nij a-dreuz maezioù Breizh, en ur leuskel an div notenn sklaer a ra he c'hanaouenn : Koukou ! Koukou ! "

*

Pep den ivez a gompren alies, n'eo ket ar pezh a zo, nag ar pezh a leverer dezhañ, met ar pezh a zo en e benn, hag ar pezh en deus c'hoant da glevout.

Mar goulennit digant unan bennak eus Paotred Vras ar

Gouarnamant : " Petra 'zo nevez, en Breizh ? " e lavaro deoc'h marteze : " Tan ha Moged a-leizh ! ". N'eo ket trouz tennoù na brudoù dispac'h, evel just, met trouz al labour. Ur bern uzinoù o tivogediñ, o vont en-dro koulz lavarout noz ha deiz, hag o krouiñ forzh traoù. Tan ha moged a-leizh ! Labour d'an holl war gement tachenn a zo. Kement a labour er stalioù bras-se, ma vank tud hag e ver(emeur) o c'hortoz gant mall, ar bagadoù bugale a zo er skolioù oc'h uzaf fofis o bragoù, da zont er-maez da reiñ labour dezho ha gonidigezh diouzhtu.

*

Met bez'ez eus re all hag a c'houlenn : " Tan ha Moged a-leizh ?, " dre na gomprenont ket an traoù evel ar Paotred vras, moarvat dre ma'z eo re verr o spered ha dre ma'z int re heñval ouzh Sant Tomaz kozh hag a felle dezhañ gwelout a-raok krediñ : (Sant Tomaz ne gredas Ken na welas !)

" Uzinoù ha stalioù-labour ? Met pelec'h emaint ? Ni'zo fall hor gweled, ha ne welomp na siminaloù na tan na moged ! "

- Sellit' ! Sellit' er vat ! Amañ emaint .
- Aze ? pelec'h ?
- Met war ar paper.
- Ah ya ! War ar paper ? Tud-paper an hini hoc'h eus ezhomm neuze ? Hag an dud, an dud wirion, petra 'oc'h en-sell d'ober ganto ?

*

Ar finañ-tout e-barzh ar jeu-se, 'm eus aon, ez eo ar Goukoug ha na chom ket da glask pemp troad d'ar maout. Hi n'he deus ket ezhomm da labourat. N'he deus ket ezhomm zoken da sevel un neizh, paogwir e tozv en neizh ar re all : " Koukou ! Koukou ! "

...Pa vo aet kuit eus o Bro ar C'hefeleged e vo ur bern Koukouged prest da zont da gemerout o flas. Ya ! mar bezont lezet da dostaat ha d'ober o vioù en neizh ar re all.

An dro-se e vo poant huchal warno : " Koukou ! Kozh Koukou ! "

KOULMIG AR GINDI, 28 a viz Ebrel 63

oo

N'ANKOUNAC'HAIT KET PAEÑ HO KULMANANT DA VARR-HEOL. MEUR A HINI EVEL M'EMAN AR C'HIZ O ZO NANET WAR-LERC'H. Gant ar gercouez war ar paper hag al liv ez eo lakeet ar Gouarnamant da 7 Lur hiziziken.

E - SKEUD AR ROGASIONOÙ

E-touez ar Prolesionoù brasañ emañ ar ROGASIONOÙ, nann mar-teze evit pezh a sell ouzh niver an dud a zeu da heul ar pedennoù-se, met abalamour d'ar stumm uhel ha santel o deus da neb a gar sellout a-dost ouzh pep tra.

Pa lavaran stumm uhel ne fell ket din komz eus an daolenn fur a zispakont-dirak an daoulagad : a-dreuz ar maezioù, regennadoù tud war-lerc'h ar Groaz o lugerniñ e penn ar vandenn, ar c'hleuzioù goloet a c'hlaour nevez gant pikoù melen ledan fleur-an-hañv o c'hoarzhin sioul en o meskoù, ar beleg gant e surpilis hag e stol en e gerc'hen o teurel a-dreuz aer freskik ar mintin pedennoù berr d'ar bobl da respont gant nerzh ha devosion.

Evel just, d'an hini a sell ouzh an traoù diwar c'horre, n'eus nemet un dra bennak evel-se da welout. Met ret eo mont donoc'h, kalz donoc'h evit tañva douster ha braventez ar Rogasionoù.

*

Selaouomp komzoù ar beleg o kanañ : " Kyrie Eleison : Aotroù Doue, ho pet truez ! Krist ho pet truez ! "

Setu penaos e tigor al LITANIOÙ. Na gwir ez eo ar c'homzoù-se ! Rak piv war an douar n'en deus ket ezhomm a dreez ? Piv n'eo ket din a dreez ? Setu perak e taoler war-du an Tri Ferson eus an Dreinded kriadennoù da c'houlenn truez ha pardon.

War-lerc'h an Aotroù Doue e-unan, setu anvioù santelañ 'zo: hini ar Werc'hez Vari, mamm da Zoue. Hini an Aelez hag an Arc'haelez. Hini Profedet ha Patriarc'hed santel an Testamant kozh. Hini an Ebestal ha Diskibion Hor Salver : anvioù brudetañ an Iliz Katolik, ha brasañ tud a zo bet biskoazh, dre ma'z eo re - se a zo bet karget da ziazazañ Rouantelezh ar Wirionez hag ar Garantez... Hini ar re a zo bet e-pad 300 vloaz bennak testoù an Aviel dre o gwad, o foanioù hag o fasion heñvel ouzh Pasion Jezuz : ar VERZHERION.. Neuze anvioù Doktored hag Eskibion vras ar Bed Kristen: Ambrosius, Augustin, Jerom... Neuze anvioù ar merc'hed yaouank, ar GWERC'HEZED ken kreñv ha ken nerzhus o c'haion en o c'hreiz...

Ora! Ora! Ora! Pro Nobis : Pedit evidomp !

Ha goude an ORA PRO NOBIS, setu ma c'houlenner bezañ diwellet ha dilivret a bep seurt droug: ar marv prim, ar pec'hed, an hudurvezh,

er brezel, an naon, ar marv peurbadus. Libera Nos Domine: hon diwallit, hor gouarnit, hon dilivrit, Aotroù Doue !

Da glozañ al Litanioù-se, neuze gant fiziañs ec'h en em droer ouzh Doue, da c'houlenn a bep seurt madoù ha da bediñ evit rummadoù-tud a bep seurt : An Iliz, Ar Pab, an Dud-a-Iliz, Enebourion an Iliz, Ar Briñsed hag ar Pennoù-Pobl, ar Gristenion dispar-tiet diouzh ar Gwir Iliz. TE ROGAMUS AUDI NOS: Ho pediñ a reomp, Selaouit hor pedenn !

*

Dirak pep Krosz e reer un tamm ehan, un tamm poz, ha pep Krosz a vez kempennet eus ar c'haerañ gant tud ar c'harter. Ur c'hantik bennak a vez kanet, ur bedennig evit goulenn bennozh an Aotroù Doue war vadoù an douar, war dud ar c'harter, war re vez hag ar re varv....

Evit ar bloaz, dirak unan eus ar C'hroazioù, kempennet-dispar a-hend-all, e oa merket ar gerioù-mañ : PEDOMP E-PAD MIZ MARI.

Komzoù didro, aes da intent, komzoù koulskoude kalz donoc'h moarvat eget na soñje ar vaouez vat he devoa o skrivet. Rak keit ha soñj ar PAB, keit ha kelennadurezh ar PAB e tapent: Ar Pab o c'houlenn pedennoù evit ar Sened Ekumenek, e-pad MIZ-MARI. Hag ar Pab oc'h embann an e Galc'hilizher-Deur PACEM IN TERRIS menoz ha soñj an Iliz diwar-benn ar Broioù hag ar Yezhoù a vez graet anezho Broioù ha Yezhoù Bihan.

Rak en he yezh eo he devoa skrivet ar gerioù didro-se, o tiskouez ar gwir he devoa d'ober gant he yezh, ha da vezañ servijet, en he yezh, gant kargidi ar Gouarnement. Estonet-bras e vefe bet hac'h-unan ma vefe bet diskleriet kement-se dezhi. Hogen mouezh an Natur a zo trac'h alies d'an tezennoù bountet e pennoù ar bobl gant tud n'o deus nemet ul livadenn a justis, pe a soñj ganto labourat evit brasañ mad ar bobl !

PEDOMP E-PAD MIZ MARI : Mouezh an Devosion e-keñver Mari - Mouezh ar Justis e-keñver ar Vro.

Hevez KOULMIG AR GINDI 26 a viz MAE 63.

*

KANW

Ro peoc'h, faouterig-koad.
 Hor c'halon eo e rannez.
 ' Welez ket 'ta hon ankrez ?
 Marteze out un divroad....
 Ha n'ouzout ket an darvoud ?

A ! ni'zo holl e kañv.
 'Glevez ket 'ta hon hirvoud ?
 Ro peoc'h, hor c'halon 'zo klañv.

- Glevez ket 'ta ar pintig ?
 Pegen trist e gantikoù.
 ' Gavez ket, ar voc'hruzig,
 Eo klemmuc'h e glemmoù ?
 An eostig, eñ, ' zo tavet mik...

Paouez'ta da lorgnañ, faouterig,
 Ur bedenn eo a zere.

Met ret 'vo lavarout dit, 'm eus aon.
 Gwellañ mab 'oa er c'hontre
 Da aet dec'h da Anaon...

24-4.1963.

E memor eus va amezeg yaouank Frañsoa, Doue d'hen
 pardono.

A.DUVAL.

EUR VARZHUS

Labour an deiz bremañ peurgloz
 Deut an Eur edon o c'hortoz.
 Goude trevell ken danvezel
 Pegen dous un eur spredel !

Er sioulder on beuzet amañ
 En-dro din nep trouz na glevañ,
 Netra 'met trouz ar momeder
 'Kontañ takadennoù amzer.

Eur ar bedenn. Eur ar studi,
 Eur an huñvre, ar faltazi,
 Eur doueel leun a zudi !

Nag a levez en eur-mañ !
 Petre ' fell c'hoazh d'he barrleuniañ ?
 En oaled ur skrilh o kanañ.

Anjela, 2.4.1963.

GLAV
MIZ-MAE

En aer drant Miz Mae e kouezhe glav vintin
' Vel ur vorennig,
Munut ha lentik war ar pradig .

An avalenn wenn, lorc'hus 'n he c'hened
' Oa 'val ur boked
Dindan af gleb splannder miz Mae !

Kanañ ha mouskanañ 'rae ar glavennoù
'Ur boket tener
Ouzh deil yaouank an Nevez-Amzer.

Ar geot nevez, glas ha gleb, a lintre
'Dan an avalenn
En-dra ma kouezhe dizehan glav miz Mae

Padal en-dro d'an avalenn genedus
E kroge endeo
Koroll lijer ar bleunioù skedus.

N'eo ket erc'h, avat, a oa o kouezhañ...
Un amzer-nevez all o loc'hañ
Hag o tremen, skañv ha laouen, da viken !

ABERHEL

Pacem in Terris

Tamm ha tamm e vo dizoloet ar pinvidigezhioù bras-eston a zo
el Lizher-Meur PACEM IN TERRIS (Ar Peoc'h war an douar), embannet
deiz Yaou Gamblit, an 11 a viz Ebrel 1963, gant ar Pab Yann XXIII.

Holl a-unan evel chas o lamm war un tamm askorn taolet er
straed, ez eo an em strinket dreist-holl war un darn eus al lizher-se,
ar re a glask adreiñ lufr d'o bro pe rannvro dalc'het dindan sujedi-
gezh gant ur Gouarnamant—kreiz ha kreizenner dreist-muzul. E-touez
an dud-se emañ KUZUL AR BREZHONEG, evel m'hoc'h eus gwalet uheloc'h,
p'en deus skrivet d'an Eskibion a Vreizh ha da Gannadour ar Pab, e
Pariz. Lennit l'AVENIR (Breizh) koulz hag ENBATA (Bro-Euskadi) e
kevot lakaet a-wel an darn a gomzan anezhi. An darn-se a sell ouzh
ar Broioù bihan suj.

Kent mont hiroc'h moarvat, ar gwellañ e vefe eo treiñ war o
hed komzoù ar Pab o sellout ouzh ar broadelezhioù-suj-se. Setu-i amañ
e brezhoneg :

PLANEDENN AR BROIOU BIHAN SUJ

Abaoe an XIX-et kantved ez eo aet war greskiñ ha war greskvaat
un tamm dre holl war an douar, pleg an dud eus an beveler gouenn da
glask bezañ meistr er gêr ha d'en em vodañ da sevel ur vroad dishual.
Evit meur a abeg ez eo diges tizhout ar pal-se bep tro, ha dre-se
setu ma kaver alies e-diabarzh ur vroad all broadoù bihan, gant ar
c'hudennoù a bouez bras stag ouzh kement-se.

War ar poent-se e fell dimp diskleriañ fraezh-mourbet,
penaos kement tra a vez graet enep ar broadoù-se da derrañ nerzh-
bevañ ha nerzh-emledañ ar ouenn, a ya da vat enep an devedioù a
justis; ha muioc'h c'hoazh ma tenn ar saurt gwall-strivoù da
lazhañ ar vroad hec'h-unan.

Er c'hontrol avat, n'eus netra o klotañ gwell gant g-urc'he-

ar reizhder eget al labour efedus kaset war-raok gant ar Gouarnamantoù evit gwellaat stad-a-vuhez ar broioù bihan suj, peurgetket evit pezh a sell ouzh o yezh, o sevenadur, o hengounioù, o danvezioù hag o embregerezhioù war dachenn an arboellerezh.

Ret eo koulskoude teurel evezh ouzh kement-mañ : tud ar broadelezhioù bihan -se, daoust pe abalamour d'ar stad diaes a rankont gouzañv en desped dezho, daoust pe abalamour da zarvoudoù an amzer dremenet, a zo techet alies a-walc'h da reiñ pouez en tu-hont d'ar wirionez, d'o madoù dezho o-unan ha d'o lakaat zoken dreist madoù mab-den e-unan, evel pe zlefe mad tiegezh an holl dud, sujañ ha servijañ da vad o broad dezho da gentañ.

Reishoc'h ha furoc'h e vefe da sujidi ar broadoù-se an-zav ivez an aezamantoù a dennont eus an degouezhioù m'emañ : an darempredoù dizehan o devez gant tud all disheñvel o hengounioù hag o sevenadur a zo tu dezho da vat, da binvidikaat o spered hag o ene; rak evel-se, tamm ha tamm, e c'hellont perc'hennañ ha treiñ en o gwad o-unan, koulz lavarout, madelezhoù ar re n'int ket eus o gouenn.

Hogen ne zoubio kement-se da wir nemet war an diviz-mañ : ma klasko e wir galon tud ar broioù bihan suj, dre ur seurt intent gant ar pobloù a zo war o zro, kemerout perzh en o c'hustumoù hag o ensavadurioù; ha nann hadañ dizunvaniezhoù a lakaio da ziwan trubuilhoù diniver hag a viro ouzh ar broioù da araokaat ha da wellaat."

*

Ar re-se war-bouez nebut ez eo komzoù ar Pab Yann XXIII. Tu a zo da dreiñ anezho en gwelloc'h brezhoneg marteze, met ken tost hag an troidigezhioù all ez int ouzh an destenn orin.

Ne dint ket komzoù a vrezel, tamm ebet, komzoù a beoc'h ne lavaren ket. Ne lavar ket e tle ar broioù bihan bezañ aberzhet nag en em aberzhiñ o-unan, met kaout koulz hag ar Gouarnamantoù a zo mestr warno-pe gentoc'h a zo karget d'o heñchañ ha d'o ren-, resped evit madoù uhelañ mab-den ha klask kempouezañ dre vray, an dizunvaniezhoù a c'hell bezañ etrezo, evit ur c'henlabour efedus, frouezhus ha talvoudus d'an div gostezenn.

*

N'en deus ket klasket ar Pab, hag eñ istorour koulskude, ober istor ar broadoù bihan suj. Ne oa ket al lec'h, en un diall evel-se, evel just, nemet merkañ prim ha prim abaoe peur dreist-

holl ez eo bet savet kudenn ar broadelezhioù bihan-niver: abaoe an XIX-et kantved : goude brezelioù Napoleon Iañ, brezelioù ar Balkanioù, ha neuze er c'hantved-mañ goude ar brezel 1914-1918 ha disker an Impalaerded Aostriat gant feur-emglev Versailles, ha c'hoazh goude ar brezel-mañ ez eus chomet a-leizh a vroioù bihan ha n'o deus ket bet o emrenerzh hag a zalc'h da c'houzañv dindan "seulioù ponner an estren". Ha da glozañ menegomp an trevadennoù graet en Afrika gant Europiz ma'z eus bet troc'het ha didroc'het pobloù ha pobladoù hervez faltazi en douaroniourion hag an drevadennerion o-unan.

Ha Breizh ? Abaoe ar Reveulzi he deus kollet pap gwir e-keñver politikerezh ha relijiun: graet ganti pemp departamant ha distrujet ivez gwirioù an iliz e Breizh (Cf BARR-HEUL, 34 paj. 54 sq.).

Setu da vihanañ, evel just ! - an dezenn a-berzh ar stad gall, ha dre-se, kaer ho po diskouez d'ar Gouarnamant lizher ar Pab ne servijo ket da galz a dra deoc'h. Ha neuze daoust hag ez eus ur wech bennak ur Gouarnamant gall hag a zo bet o kemerout kelenn digant ar Pab a Rom ? Ha koulskoude e komzoù ar Pab, komzoù fur, peoc'hus, -ha dibleg evel ar wirionez hec'h-unan-e tle ar re a stourm evit Breizh hag a boagn da reiñ dezhi en-dro he lufz hag he nerzh kaout abegoù nevez da gas war raok o labour. Kement-se n'eo ket politikerezh difennet, met un afer a reizhder hag ar Gouarnamant o nac'hañ ouzh ar Vretoned ar pezh a aparzhant outo e ya groñs enep ar reizhder.

Setu aze a-berzh ar Pab un ali eus ar gwellañ d'an holl stourmerion, e Breizh. Un ali, hervez komzoù ar Pab e-unan, d'an holl dud a youl vat. Peadra a zo eno d'ober an unvaniezh etre an holl stourmerion, forzh piv ez int gant ma vint onest, gwirion; dezho da skoulmañ etrezo un emglev start ha da dennañ eus lizher ar Pab an holl binvidigezhioù a abegoù mat a zo ennañ. E koulz vat hag e koulz divatoc'h, a lavare Sant Paol.

*

War dachenn an Ekonomiezh : n'eo ket da gentañ diouzh mad Bro-C'hall e tleomp ni degemerout divizoù ar Gouarnamant, met diouzh mad ar Vretoned, hag ar Gouarnamant o lezel digor frankorioù an divroerezh a labour enep ar justis; ar Gouarnamant o serriñ ar porzhioù-mor pe o chom hap reiñ dezho al lañs a lakfe buhez da addiwan en Argoad hag en Arvor a bec'h enep ar reizhder.

Kemerit an eil war-lerc'h eben kement kudenn a zo war dachenn an arboellerezh hag e kavot komzoù ar Pab ouzh ho harpañ. Ha pa zic'haiso d'an dud yaouank bezañ bountet ar prizon war zigarez m'o devezo huchet un tamm re uhel " Labour d'ar Vretoned, e Breizh !" e c'hellint lavarout ez eo abalamour dezho ez eo merket en Aviel : " Evurus ar re a c'houzañv poan abalamour d'ar REIZHDER !".

Kement all a zo da lavarout evit pezh a sell ouzh ar Yezh, ouzh ar Skolioù, ouzh ar Binvioù-kelaoua, ouzh Servijoù ar Gouarnamant. Ha peogwir n'eus tu ebet da vezañ servijet ervat er stern m'eo ar Stad Gall, ez eo ret kemm ar Stern-se ha diazezañ ar Stad war reolennoù ha lezennoù all. Betek aze ez a ne lavaran ket kelennadurezh ur prederour bennak, met kelennadurezh ur Pab, da lavarout eo kelennadurezh an Iliz, anezhi, hervez diskleriadur ar Pab e-unan, ar gelennadurezh naturel, stag ouzh natur an den.

*

Hogen ur mell fazi a rafe - c'hoazh ur wech - an neb a gredfe ez eo gonezet an taol evit Breizh ! Ur sklerijenn nevez en deus taolet ar Pab war gudennoù ar Broioù bihan suj, war-lerc'h ar Pab Pius XII (en e brezegennoù er Radio, da geñver gouelioù an Nedeleg, dreist-holl). D'ar Vretoned da implijeff anezhi, gant furnez, pasianted ha nerzh-kalon.

*

Marvat, ez eus unan bennak eus lennerion Barr-Heol, hag a zo prest bremañ da sevel e vouezh ha da ziskleriañ : " Ma! an dro-mañ ! emañ an Iliz katolik a-du gantomp hag ez e da lakaat pouez he beli e skudell balañsoù Breizh !"

Ma! despetus eo, met arabat bezañ en-gortoz da welout burzhudoù o tont eus an tu-se kennebeut. Etre Roma hag an Eskibien e pap bro ez eus Gouarnamantoù, hag alies ez eo disheñvel ar plegennoù politikel eus an eil bro d'eben ha dre-se disheñvel ivez doareoù-ober ha doareoù-emgumer an Urzhaz Katolik. Soñjit da skouer e stad ar Bologn an deiz a hiziv, Bro-Hungaria hag ar Broioù all an tu all d'ar rideoz-houarn.

A-wechoù zoken e chom re bell ar gatoliked da lakaat da dalvezout kentelioù ar Babed, dre abofter, dre aon, dre ziouziegezh, dre o divarvegezh da embreger, o re nebeut a

intrudu, o soñjoù politikel, he me'oar. Piv da skouer a c'hellfe mirout ouzh Franco, e Bro-Spagn da adaozañ ar vro gouarnet gantañ, diouzh pennreolennoù ar gelennadurezh kristen ha Kelc'hlizheri-Meur ar Pibien ? Ha de Gaulle ? daoust ha n'eo ket katolik ivez ?

Splann e oa kentelioù Leon XIII d'ar gristenion en e Lizher-Meur RERUM NOVARUM, ken splann all Lizher-Meur ar Pab Pius XI QUADRAGESIMO ANNO. Ma! ret gortoz ar "Front Populaire" gant ur socialist divadez ha digristen (hag a anaveze ervat kelennadurezh ar Pibien) Leon Blum, evit gwelout ar Parlamant o votif lezennoù a-du gant ar vicherourion. Gwir eo n'o devoa ket bet lañs ar gatoliked da vouezhiañ a-du gant seurt lezennoù, rak ne oant ket bet nemeur e penn an 3° Republik. Hogen na pa vefent bet , daoust penaos e vefe bet kont ?

*

Komzoù ar Pab - anat eo an dra-se - a zisoleg deverioù ar sujidi ha deverioù o gouarnourion, -ha pa lavaran sujidi e ran anv eus ar sujidi hag a zo azili eus ur vro vihan suj. Da lavarout eo eus lealded ar sujidi-se e-keñver ar Gouarnamant-Kreiz hag eus o c'harantez e-keñver o Bro o-unan.

Ma! en darnvuiañ eus ar c'hatekizoù, hag ispisial er c'hatekiz heuliet an deiz a hiziv dre ar frañs a-bezh ha Breizh ivez, ez eus ur gentel bennak, diwar-benn deverioù ar Gristenien war dachenn ar politikerezh. N'eo ket diforc'het e stumm ebet an devarioù e-keñver ar Stad diouzh ar garantez-vro. Ouzh krec'h ar bajenn, n'eus evel just, nemet skeudenn ur banniel : ar Banniel Triliv, na petra' ta !

Koulskoude emamp war div dachenn disheñvel-tre. E keit ha ma vir ha ma kas da benn ar Stad pe ar Gouarnamant mad-an-holl (hag o labour hag o c'harg, o c'hefridi ez eo kement-se), ez eo reizh ma kemero pap hini e lodenn en labour ar Stad : ne vern pe seurt stumm Stad ha Gouarnamant ez eo.

Hogen ar garantez-vro a zeu war-eeun eus pevare Gourc'hemenn Doue : " Da dad, da vamm a enori " Petra eo ar Vro ? Douar hon tadoù, herezh roet dimp, herezh da reiñ ivez d'ar re a zeuio war hol lerc'h:madoù-korf, madoù-spered, madoù-ene, da lavarout eo hor peadra danvezel, sevenadurel ha relijiel.

Pelec'h emañ ar c'hatekiz o lavarout da Vreizhiz, da dledoù

e-keñver Breizh ?

Pe eskopti breizhek a gemero lizher ar Pab " PACEM IN TERRIS " hag a lavaro e talvez evit Breizh al lavarennoù diwar-benn ar c'hevredadoù politikel ha broadel, an harzoù douaro - nial hag an harzoù gouennel. Daou dra disheñvel ez eo Bro ha Stad, karantez ar Vro ha lealded e-keñver ar Stad. Ha mar deo gwir, neuze ez eo sklaer dever an oberourien-gatekizoù hag an dreserien-vannieloù.

*

L'hoazh ur wech, arabat bezañ en-gortoz da welout traoù "moliac'hus" ha " marzhus " o tont eus Lizher ar Pab. Amzer a zo ezhom da lakaat en implij gourc'hemenoù Roma. Da skouer, e pet kloerdi, e Breizh, ez eo bet klasket heuliañ urzhioù strizh ar Pab war gelennadurezh al Latin, en e Lizher-Meur : VETERUM SAPIENTIA? Mar deo ket gorrek an Iliz war un dachenn 'lec'h ez eo mestrez (he skolioù int, a-ziavaez d'ar Gouarnamant !) e vo sur-mat gorrekoc'h da vont war un dachenn hag a sell outi hag ar Gouarnamant war un dro, evel da skouer: ar Skolioù hag ar Gelennadurezh vreizhek da reiñ enno, hag al Luak da reiñ, hervez al Lealded, d'ar sevenadur ha d'ar Yezh Vreizhat.

*

Touellwel ? Nann. Met d'ar Vretoned da c'houzout implijañ e-keñver ar Gouarnamant hag an Iliz hec'h-unan kentelioù ar Pab : pa c'houlennint e c'houlennint en anv ar Reizhder, pa glaskint un dra bennak e vo en anv ar Reizhder hag ar Justis.

Etre o daouarn avat, hag en o c'halonegzh emañ Plane-denn o Bro. Hag ar Pab (an hini 'zo marv - Doue d'hen pardonol ! - hag an hini a zeuio war e lerc'h) a vezo a-du ganto.

G W E R I N, Niv. 4

Teir niverenn gentañ GWERIN o devoa roet dimp gwerzioù ha sonioù (99 anezho), bet dastumet gant Gabriel Milin. Bremañ eo ul labour brudetoc'h a zo krog da vezañ embannet : Dastumad Pennwern e-unan. Hag amañ, ar c'hanaouennoù eus 1 da 39.

Un digoradur berr a lavar dimp ar pep pennañ diwar-benn Penwern, e genlabourerion, Rene Kerambrun, an itron St Priz.

Setu ouzhpenn 100 vloaz ma kousk en e follennoù, an dastumad bet meulet gant an holl, ha bet studiet gant nebaut. Hag-erñ ez eus bet unan o lenn penn da benn an DASTUMAD abaoe m'emañ e Levrdi Broadel Pariz ?

Ret e oa gortoz pasianted Fañch Elies evit adskrivañ eus an eil penn d'egile kement a oa chomet anezhañ. Ma vank er c'haieroù ur follenn bannak - pelec'h int nijet, den ne oar - eo deut evelkent betek annomp ar c'hementad pe dust a oa bet kutuilhet gant Pennwern : ouzhpenn 500 pezh.

Met talvezout a ra ar boan. Evit komz eus Folklor Breizh e ranker da gentañ anavezout anezho. Ha penaos studiañ brezhoneg ar 17-et - 18-vet kantved hep teurel pled ouzh an testennoù poblak-se ? Dija gant dastumad Milin hor boa bet meur a souezhadenn.

Moulet e oa dija pep tra p'eo marv hor skrivagner bras, Abeozen. GWERIN a ouestl d'e goun an embannadur-mañ bet prientet gentañ hag a chomo unan eus testennoù e garantez e-keñver ar yezh.

TAULIT PLED: an 2 niv.gentañ eus GWERIN a zo diviet dija. Mar fell deoc'h eta kaout en ho levraoueg Dastumad Pennwern, na chomit ket da c'hortoz. Koumament evit 2 niv. da zont : 12 lur da gas d'an D-ell Queillé, Guingamp, C.C.P. 1240-22 Rennes.

An niverann-mañ kemeret distag a zo 8 lur.
oo

RETREDI ITRON VARIA GERESPERZ.

Retred evit ar Gloareged hag ar veleion : Ur retredig a vo dalc'het e Louaneg, Keresperz, etre al lun 29 a viz Gouere da noz (18 eur) betek ar marc'her 31 da noz. Pedet eo dreist-holl ar veleion yaouank hag ar gloareged.

Studiet e vo gant ar retredig-se doare an Iliz, e Breizh, en degouezhioù ar bed a-vremañ. Pedet e vo evit ar vro. Ar prezegennoù a vo e Brezhoneg. Ar re a soñj dont a sikourfe kalz aozerion ar retredig o kas diouzhtu : 1) o asant, en ur lavarout pegoulz ez erru- (cf. Paj-nn 3 7)

bez'e oa en gwirionez, rak an holl hen goar : n'eus forzh etra-
zek pelac'h ez eer, a-benn pellaat diouzh ar mor eo ret mont
war grec'h ha start eo graviañ gant kargoù traezh. Ar mereu-
rioù bras a lonke kalz a draezh ha meur a dro 'veze d'ober
a-pad ar goañv da Lannuon.

Ma'z eus cheñchet stumm da galz a draoù en buhez ar
c'houer, en buhez tud ar c'hêrioù 'z eus ivez kement all a gemm,
ha dreist-holl en hini ar vugale.

Start e oa ar vuhez gant an dud vihan; ne veze ket roet
arc'hant da sikour sevel ar vugale, na kaset ar re-mañ d'an
trevadennoù-hañv, na d'ar vakañsoù-erc'h ivez, sur-mat, na dal-
c'het da uzañ foñs o bragoù war bankoù'r skol betek pemp bloaz
war-n-ugent. Abred e rankent deskiñ un tammig micher ha da
c'hortoz e raent mil bitrak evit goniñ ur gwenneg bennak. En
devezhioù na veze ket a skol, 'veze ar ganfarded gant pep a dor-
chenn ha pep a dammig palikell o tastum kaoc'h-kezeg tro-war-dro
kêr, rak un tamm liorzhañ pe da vihanañ un tamm douar patatez o de-
veze o zud pe ar re n'o deveze ket a werzhe o zeil d'an aotronez
da lakaat d'o jardinoù, mat bepred, tout ar grennarded a blije
dezho tastum kaoc'h-kezeg ha mont a raent pell-mat.

Klevet em eus va zad o tezevell paotred Lannuon gant
o brezhoneg-kêr; memes c'hoazh en e gozhni 'oa ur yec'hed
klevet anezhañ o faoutiñ brezhoneg gant an tol gallek hag ar
fazioù kemmadurioù.

Klask a rae ar baotredigoù-mañ 'vel just, gwintañ o
zorchedennadoù leun 'n ur c'harr bennak o vont etrezek kêr.

Va zad e yae d'an traezh gant e bevar a gezeg (pe kezeg
e dud) 'vel meur a hini all. A-benn 'veze erru e grav Sant-
Élived o tiskenn diwar Vulien e kave hiniennoù gant un dorchenn
leun, oc'h ober sin dezhañ gant o falikell en aer, hag o tostaat
da c'houlenn :

- He ! Paotr divar ar maez, mont a raio va dorchenn
var al lost ?

Plijadur o deveze ar charreterien o tipitañ (o hegañ)
ar ganfarded hag e veze respontet dezho :

- Petra ? Ur pezh paotr evel-dout-te a zo barrek da
zougen un tamm torchenn evel-se moarvat !

- Ye, paotr diwar ar maez, te'zo brav dit bezañ kreñv..

te az pezh soubenn ar qampouezh doc'h ar beure, ha me n'am bez
'met ur banne dour-gafe ! Mont a raio va dorchenn var al lost ?

- Ma ! lak anezhi 'ta, ha diwall 'vefe stlabezet ar
c'haoc'h-kezeg-se war ar foenn (boued d'ar c'hezeg a veze e lost
ar c'hirri) .

Neuze avat, 'veze lorc'h er paotr hag e teue e geñver
d'ar charreter en ur levarout dezhañ :

- O ! te'zo 'r paotr chentil hag un denn 'zo ganit, ye,
n'eo ket ur vevh he gwelet o vont dre'n hent. A ya! sell aze kezeg
neuze ! Kezeg lart, ya ! Lart an hini a-raok, lart an hini nesañ
d'an hini a-raok, lart an hini tret-karr ha lart an hini limon, hag
un den brav o charren anez .

A-wechoù 'vit kaout ar blijadur da glevout ar ganfarded
o sarmenniñ 'vezent kaset da stoupañ pa zeuent da c'houlenn : " He,
paotr ! mont a raio va dorchenn var al lost ? "

- N'ao ket avat ! Kerzh du-se gant da gozh-torchenn, me
ne garan ket meskañ teil e-touez foenn ar c'hezeg." Hag e rae sin
ar charreter da zispakañ e skourjez. Neuze avat, e klevae e Santa-
Maria :

- Klev anezhañ 'ta ! ar pezh vil, gant e gozh kezeg
treut ! N'int ket gouest da dreinañ un dorchennad kaoc'h-kezeg !
Prest a-walc'h a sac'hfent war ur c'harr goulllo. Poan o daus o cham
'n o sav ! Roso n'int ken. Ya! ros an hini a-raok, ros an hini nesañ
d'an hini a-raok, ros an hini tret-karr ha ros an hini limon **
hag ur ros o charenn anez ! Sakerbie kozh rosoù !....

Un taol-chañs ma ne dape ket un taol-maan bennak ar
charreter.

.....
** Ros = sprec'henn, loen fall, kozh loen. Ur ger gallek n'eo ken.
Ne vez ket implijet nameur en ur vro evel Bro-Dreger, bro
ar c'hezeg mat. (B.H.) hag al loened-prizioù !

.....
(RETREDDU KERESPERZ) Kendalc'h ar bajenn 33.

(pegoulz ez erruint) ha pegoulz e kuitaint an ti 2) Peseurt kudennoù
a blije dezho studiañ resis. Priz ar retrad 18 Lur. Rabad d'ar re
a c'houlanno. Skrivañ d'an D-ell St Gall, Keresperz, Louannec,
Niverenn -bellgomz : 35.20.73.

*

E kreiz karter bras ar Vretoned e Pariz,

43 straed Sant-Plasid, ur blakenn-varbr : KER-VREIZH, e-tal toull dor un ti bras; e doue un trepas, ur porzh bihan, ha neuze ur sal dister-tre da welout.

Hiziv avat, ez eo kempennet an diabarzh anezhi en un doare dreist, gant ardamezioù, bannieloù breizhat, dreist-holl ur pezh banniel broadel, "ur gwenn-ha-du" staget outañ er c'hreizig-kreiz anezhañ poltred an Aotrou Perrot.

Savet e oa bet KER-VREIZH, 25 bloaz'zo, gant Breizhiz yaouank c'hoant dezho da gavout, e kreiz an harlu ur greizenn a vuhez vreizhat, evit gallout pleustriñ war an traoù sevenadurel breizhek, ar yezh dreist-holl, an istor, ar c'horoll hag ar c'hant... Loc'hañ a reas hep arc'hant, hep feiz ~~st~~ avat, ne lavaran ket. Ar bennaserien : an Ao.Ao. Maze ha R.Audic (Dous d'o fardono !) Gwilhou, Fouere, H. ar Menn, Jermen Breton h.a. Buan e teuas levrioù gallek ha brezhonek, peadra da seval ul levraoueg kaer a voe lakaet en arigrap, divezh-kaer, gant ar polis gall, dre urzh ar Gouarnamant, e miz Here 1939 : un torfed e oa d'ar mare-se ober war-dro an traoù breizhek...

Ar sal n'eo ket bras-bras; koulskoude, hiziv, 8 a viz Mezheven 1963, ur c'hant bennak a dud "feal" en em gouch enni. An I-Tron Jaffrez, an Ao.Ao. Tars, Kerlann, P.Laorañs, bet renerion Ker-Vreiz, a daolenn dimp, en ur stumm dedennus-tre, labourioù ha diaesterioù an Ti e-pad ar 25 bloaz-se. Ar frouezh ? Sellit pebezh sked o deus taolet ar Vretoned bet kentrijet en ti paour-mañ : amañ eo bet ganet ar galc'hgelaouenn-bobl S.A.V.; amañ ez eus bet savet ur Vreuriezh a genskoazell ha neuze ur sekretourva evit micherourion vreizhat; amañ ez eo bet digoret an divizoù kentañ evit prientiñ an M.O.B.; amañ end-eeun, kement Breizhad ha n'eo ket Breizh evitañ ur ger hepken, e c'hell dont, pa gar, n'eus forzh peseurt menozioù relijiel pe bolitikel a zo en e greiz : " Na ruz, na gwenn, Breizhad hepken ", hag amañ e kav kenvroidi o labourat dozn-ouzh-dorn da adsevel Breizh.

Goude ar prezegannoù, peder merc'h eus "TELENN VLEIMOR" o deus c'hoariet ha kanet tonioù eus Breizh, plijust-tre; hag Alan Kochevellou, telennour yaouank a-zoare, en deus dudiet ar salacuerien gant sonerezh keltiek. Ha da glozañ " BRO GOZH" gant an holl. Mil bennozh d'an Ao.Mogn-Timen hag all, o deus prientet ar goul dedennus-se, kalennus ha kennezhus.

J.C.

L I Z H E R O Û

=====

* Pariz 16.V.63

... Va lezit da lavarout deoc'h ur bennozh Dous kalonek evit ho tigarezioù..Ya! hegasus - kennañ eo ar fazioù moulerzh ken am eus bet bec'h oc'h anavezout, a-wechoù, pezh am boa skrivet. D'am meno, peogwir ne vez embannet B.H., siwazh !, nemet ur wech bep 3 miz e rankfe da nebeutañ bezañ difazi.

Ma n'hellomp ket kaout kazetannoù bras, ra vezo ar ra hon eus kempennoc'h ha dudiusoc'h eget ra ar pobloù all. N'eo ket bepred an arc'hant a ra diouer deomp evit se. Ar youl, an ijin, an aked, ne lavaran ket. Mil meuleudi a zo dleet eta d'ar c'hazetannoù evel A(r) B(ed) K(eltiek), da skouer a zo divlamm er c'heñver-se. N'oufen ket lavaret kemend-all diwar-benn golo ar gelaouenn-se nag a-zivout talbennoù ar pennadoù a zo alies a-walc'h, diaes da lenn, daoust d'an ijin a vez lakaet d'o sevel pe marteze abalamour d'an dra-se.

Kemend-all a veuleudi a zo dleet deoc'h evit er gwellaennoù a zegasit bepred d'ho kalaouenn. En niverenn diwezhañ ez on bet plijet-bras gant an talbennoù a gaven mat-mat. N'her c'hredfec'h ket marteze, ma lavaran deoc'h em boa miret ur bapenn-embann da ziskouez deoc'h pezh a c'halle bezañ graet er c'heñver-se.

A-du emañ geneoc'h evit ar yezh. Eveldoc'h, pell'zo az on skuizh gant ar geustereñ bonner ha disasun a vez servijet deomp ra alies war zigarez skrivañ ur yezh c'hlan ha resis. Laouen e vefen neuze o welout embann ur bapenn gouestlet da studi ar yezh, evel ma'z eus bet embannet unan bennak anezho a-rack an eil brezel bras : reiñ alioù, diskouez d'an dud ar fazioù ez int techet da ober, tennañ o evezh war ar pezh a ra dibarelezh ar brezhoneg, -mat ha talvoudus e vije ur seurt labour. Graet e vez e kalaouennoù gallek evel " LE MONDE ", parak neuze ne c'hellfe ket bezañ graet e brezhoneg ?

Daoust ma'z eus bet pennadoù talvoudus embannet gwec'hall dindan an talbenn " POUR HA TRINCHIN " war SAV, ne vafen ket a-du evit gwelout embann a-nevez seurt pennadoù a veze peuz-alies bini-mus. D'am meno e vefe gwalloc'h ma vefe embannet an alioù-se war follennoù distag diouzh ar peurrest eus ar gazetenn...

Kenava. ABERHEL

Pwllheli, 25^{ain} Ebrill 63

Annwyl Gyfaill

Trugarez evit ho lizher am eus resevet ur pemzek teiz bennak 'zo, hag evit niv.34 BARR-MEOL. Kemeret em eus va amzer a-raok ho respont o vezañ ma c'houlennec'h va soñj diganin diwar-benn ar galc'hgelaouenn.

Da gentañ e livirin deoc'h ez eo kalz gwelloc'h stumm diavaez an niv.34, eget na oa ur bloaz'zo hag ouzhpenn. Sklaeroc'h ez eo moulet ha ne weler ket mui a skritur war ar golo diavaez ha diabarzh, evel kent.

Plijout a ra din ivez gwelout emañ ar pennadoù o kregiñ e krec'h ar pajennoù, evel da skouer ar paj.7,12,19,20 hag all. Un dra vat ez eo kement-se hag a zo ton d'ar studiadennoù.

Ar stumm diavaez ez eo kement-se, evel just. Lakaat a ran, (diwar vr davez va-unan) n'eus tu ebet da enklozañ ur skeudenn bennak, evit abegoù teknikel, hep komz eus an dispignoù.

Evit pezh a sell danvez ar pennadoù embannet en ho kelc'h-gelaouenn, dav din anzav ez eo diaes bras dougen ur varnedigezh diuntu, dre m'am bez plijadur vras o lenn pep tra. Marteze koulskoude e c'hallfe bezañ unan bennak all hag a garfe kaout pennadoù un tamm skañvoc'h; ha daoust ha ne vefe a voien da gaout traoù diouzh grad ar merc'hed hag ar vugale hepken ? Gout 'ouzon a-walc'h ez eus kazetennoù a-razozh evit merc'hed ha bugale, met daoust da se, un nebeudig pajennoù gwach en amzer war VARR-MEOL diwar-benn traoù an tiegezh a c'hellfe hen skañvaat.

D'am soñj c'hoazh, ma teufec'h a-benn da lakaat tud da skrivañ ur bajennad bennak diwar-benn c'hoarioù ha sportoù (gouelioù-jiminaz, mell-droad, sonerezh h.a.), en ur doare resis, e talvezfe kement-se da dedennañ ul lodenn all eus an dud da lenn brezhoneg. E-giz ma lavar ar Saozon : "Al lies-seurtiezh a zo parlez er vuhez !"

... Pres a zo warnon da vat en deizioù-mañ ha setu perak ne c'hellan ket kas studiadenne abet deoc'h an dro-mañ, daoust ma plijfe din kontañ deoc'h un nebeut kaleier eus Kembre ha na gaver ket war Y DDRAIG GOCH pe Y FANER...

a wir galon.

John Roberts.

(troet diwar ar c'hembraeg)

SEVENADUREZH - KELENNEREZH - KELADUREZH

AR MEMES SON ATAV

War greskiñ, dre ma'z ar bed en-dro, ez a an testenioù a-berzh-stad o tiskouez splann youl ha mennad en holl Republikoù gall e-keñver Breizh. Amañ war-lerc'h e lakomp lizheri a-berzh tud en-karg: an hini kentañ o sellout ouzh ar RADIO (Skingomz Skinwel) hag an daou all ouzh AFER AN DOKTOR ETIENNE (unan diembann)

1*

Ministrerezh ar C'HELADUREZH
Ar Ministr.

Pariz, 23.IV.63.

d'an Aotroù Laodren
kannad ar Morbihan

Aotroù Kannad,

Degemeret em eus ho lizher eus an 29 a viz Meurzh tremenet ma verkec'h annañ n'haller klevout Skinlec'h KIMERC'H nemet e departamant Penn-ar-Bed, koulz lavarout, hag e vefe stad e kalz a Vretonad o kaout skingasadenoù e brezhoneg.

Degas a rit da soñj hoc'h eus bet goulennet diagent ma vije kaset bep lun dre Roazhon ar skingasadenoù-se, hag e c'houlennit ma vo adstudiet ar gudenn-se.

An enor am eus da reiñ da c'houzout deoc'h penaos ar gudenn a gomzit anezhi a zo bet studiet meur a wach gant ar Servijoù diouzh se, eus ar Skingomz - Skinwel Gall; ha merzet ez eus bet a c'helle e gwirionez kasadennoù brezhonek RADIO KIMERC'H galeiñ al lodenn eus an terouer broadel - strizh a-walc'h evit gwir - 'lec'h ma 'z eo bodet ar re a zo tuset da selaou ar seurt kasadennoù; hag an

R.T.F. war ar poent-se a zo aet pellañ ma c'helle mont e-keñ-ver ur bihan-niver, hep ober gaou ouzh tachenn-selaouik Radio-Roazhon.

Kerse eo ganin, met evit bremañ n'eus tu ebet d'ober gwelloc'h respont d'ho koulennou.

Plijet geneoc'h, Aotrou Kannad, degemer va gwellañ gourc'hemennou.

sinet : A. Peyrefitte.

(Setu aze ur maen-hir (= Peyre-Fitte) e poull ar raned !)

E gwirionez e oa diaes d'ar ministr ober ur respont all. Hogen marteze o klask aloubiñ tamm ha tamm ar Radio n'emaomp ket war un hent mat. Evel-hen e soñj da galz a Vretoned leal : ar gwir hon eus da gaout hol lodenn eus an abadennoù er Radio, peogwir e paeomp an taosoù evel ar re all; ar gwir hon eus da gaout perzh er skingasadennoù (hag en hor yezh) peogwir ez omp Bretoned. Ya! gant klemm, adklemm hag adadklemm ho po bruzhunachoù, se'zo sklaer, ha mat eo derc'hel da sevel ho mouezh dizehan. Met n'eo ket eno emañ an dalc'h, nag eno emañ an diskoulm. Keit ha ma anzavot beli an R.T.F."war al lodenn dister-se eus an terouer broadel " m'eo Breizh, e lezot en he bolontez ar stumm da aozañ an abadennoù d'he giz. Ar pal da dizhout ez eo kaout ur Radio Rannvroel hag a c'hello aozañ ar programmoù hervez ezhommoù ar Vretoned, e galleg evit ar C'hallegarion hag e brezhoneg evit ar vrezhonegerion. Lannit hag adlennit komzoù ar Pab, Yann XXIII ha ma ne gavit ket kement-se enno, neuze (salokras!) n'oc'h nemet "ur sine pitre !".

AFER AN DOKTOR ETIENNE.

An hevelap skoulmadell ez omp da gaout amañ gant afer an DOKTOR ETIENNE hag e DIEGEZH. Brudet a-walc'h ez eo ar fedoù evit ma c'hellfemp tramen hep o addiskleriañ dre ar munud. En ur ger,nac'het ez eo bet ouzh an Doktor, hag ouzh e wreg hag o bugale an arc'hoprou dleet d'an tiezgehioù niverus war zigerez ma veze kelennet o bugale er gêr, e brezhoneg.

Tapet eo bet ar Frañsizien amañ avat, etre lost ar bleiz ha toull e r... (resped deoc'h !) pe mar kavit un

tamm dizoare an dro-lavar boutin-se, lavaromp o deus tapet krog en divskouarn ur bleiz mat ha bremañ n'ouzont ket penaos diskregiñ hep riskl da goll tamm pe damm eus o c'hroc'hen.

AKADEMIEZH ROAZHON

Kemper,13 a viz Meurzh 63.
an Enseller-Akademiezh
Renner Servijoù
An Deskadurezh - Stad

Ensellerezh-Akademiezh
Penn-ar-Bed

Doktor,

Degemeret mat em eus ho lizher eus ar 5 a viz Meurzh diwezhañ diwar-benn skoliata ho pugale.

D'ur goulenn graet ganin, en deus Ao.Ministr an Deskadurezh-Stad respontet e tleen nac'h sinañ an testenioù-skoliata, o vezañ ma tle an deskadurezh roet en tiezgehioù bezañ aozet en doare ma c'hellfe bezañ evezhiet gant servijoù an Enseller-Akademiezh (lezenn an 28 a viz Meurzh 1882, adstummet d'an 11 a viz Eost 36, artikl 16).

Diouzh termen ar respont-se, ez eo anat eta e tle an deskamant bezañ roet e galleg abalamour da vezañ evezhiet ez-efadus gant Enseller Skolioù ar C'hentañ-derez.

Ne c'hellin sinañ deoc'h eta testeni-skoliañ ebet ken, mar dalc'hit da gelennañ e brezhoneg.

Kerse eo ganin, hag ho pediñ a ran, Doktor, da zegemerout va gwellañ gourc'hemennou.

(diwar ar Galleg) An Enseller-Akademiezh.

=====

(Hor c'heneil mat John Roberts emauc'h) paouez lenn ul lizher digantañ, en devoa kaset klemm - kerzent ha klevet keloù eus afer Abanna-Etienne- da Gonsul ar Frañs, e Kerdiz, ar 27 a viz Ebrel, ha setu amañ peseurt respont en deus bet eus Konsuldi Meur ar Frañs, e Lerpoull (Liverpool).

KONSULDI MEUR AR FRAÑS

Lerpoull 28.V.63

Aotrou ker,

Degaset eo bet din eus hor C'honsuldi, e Kerdiz, ho lizher eus ar 27 a viz Ebrel, ha dedennet en deus va brasañ evezh.

Dedennus ez eo hoc'h abegoù, hogen, evel dileuriad ar Frañs, ne c'hellan ket evel just, dezvarn afer an Dr Etienne dreist-holl pa n'anavezan ket an holl zoareoù

Enskrivet ez eo en hol lezennoù e tleer kas ar vugale c'hall d'ur skol c'hall. Al lezenn^{señ} ouzh an holl vroiz, ne vern eus peseurt rannvro e tauont. Naturel-tre e seblant d'an holl Frañsizien kacut an hevelep lezennoù dre holl, ne vern pelec'h emaint o vevañ en Hanternoz, er C'huzh-Heol, er C'hreisteiz, er Sav-Heol.

Va aotreit da zegas da soñj deoc'h ez eo ar Frañs ur vroad, ha n'eo ket ur Rouantelezh Unanet ouzh hec'h ober elfennoù disheñvel dezho un tamm emrenerzh bennak. N'eus nemet ur yezh, er Galleg.

Ne zisprizomp ket ar yezhoù kozh hag al lavarioù rannvroel evel ar Brezhoneg, an Euskareg, ar Provañseg, ar C'hatalaneg. Ar yezhoù rannvroel-se a zesker bepred e darn eus ar Skolioù-Meur, evit abegoù istorel ha folklorel, hag oberennoù a dalvoudegezh a skriver er rannyezhoù-se.

Evel ma c'houlennit, em eus roet ho lizher da anavezout da Gannati Bro-C'hall, e Londrez.

a wir galon.

KONSUL MEUR AR FRAÑS.

Anaout mat a reor, e Breizh, ar stumm respontoù-se. N'eus netra souezhus eta e lizher an Aotroù Konsul Meur. Hogen sofistiek rik n'eo ken. Amañ ec'h adkavomp en e fraec'h ar pezh a zo bet notennet uheloc'h gant BENEAD, paj.13: al Lezenn eo a ra ar Wirionez. Disi ez eo al lezenn drezi hec'h-unan, dre natur ha n'hall den ebet mont enep dezhi, nag he dislavarout. Natural e seblant kement-se bezañ d'an holl Frañsizien? Roit d'an dud lunedoù a-liv: glas, gwer, du, melen, hag e welint ar bad en glas, en gwer, en du, en melen. Ha mar doc'h mestr war an dud ha marc'hadour lunedoù, ha ma roit an hevelep re lunedoù d'an holl, arabat deoc'h bezañ souezhet ma wel en dougerion-lunedoù ar memes liv war an traoù.

Ha menoz ar Reveulzi ha Napoleon hag an holl Republikoù da heul: Unan ha Dirannus, ne deo ken ar frazenn "Va aotreit..."

An trede rannbennad avat, a zo aes-tre da dreñ enep an

diskriver: n'eus nemet adkemerout komzoù ar Pab Yann XXIII, a-zivout ar broioù bihan suj, trawalc'h ez eo ha c'hoazh war an ampl!

Ha neuze an diskleriadur dic'hortoz-mañ "Oberennoù a dalvoudegezh a skriver er rannyezhoù-se". Setu hag a reiñ ar vazh eus e zorn da bilat an nen! Mar deo gwir - hag ez eo - e skriver pennoberennoù er yezhoù-se hag a vez graet anezho yezhoù rannvroel pe rannyezhoù hag aliesoc'h "trefoedachoù!" livirit din peseurt ger a implijot da zoareañ labour ar gouarnamant o tremen hep ober kelennañ anezho, en e skolioù...

Met lizher Enseller Akademiezh Kemper ha lizher Aotroù Konsul Meur ar Frañs en Lerpoull a glot ervat war ur poent hag ur poent a bouez bras: Termen al Lezenn eo a gont. 'Vel ma lavar an dud o' prosezif, pa ne vennont ket klask pelec'h emañ ar justis: "mont diouzh termen al lezenn!"

*

Un dra vat ez eo goulenn un tamm plas bennak da Vreizh, d'he spered, d'he yezh, d'he istor, d'hec'h ene, er Skol hag er Radio ha morse ne veulimp a-walc'h ar re a boagn war an hent hag a zaoulin dirak ar Gouarnamant, evel peorien o c'houlenn en aluzen ar pezh a zo dleat dezho, hervez ar reizhder, en eueded, al lealded, hogen un dra diskiant ez eo ha tonket da chom difrouezh ha diefedus: un adurzhadur politikel, kevredadel, erboellerezhel eo a zo ezhomm.

Adlennomp a-gevret komzoù Yann XXIII, hag a kavimp ar ger: "intent" da lavarout emglev, marc'had, kontrad. Hogen evit ober marc'had, evit skoulmañ emglev, evit sinañ kontrad e rank an div gostezenn bezañ gouest, e-giz ma lavarar.

C'hoazh ur wach, ar Pab a zo a-du gant Breizh, evel m'emañ a-du gant an holl vroioù bihan evel m'emañ a-du ivez gant ar broioù brasoc'h ha frankoc'h. Hogen da gentañ a-du gant an Den.

o o o
o o o
o o o

OKITANIA

Kement-mañ n'eo ket ur studiadenn don, tamm ebet, nemet e klask reiñ un alberz hepken eus stad ar Broioù 'lec'h ma vez komzet ar Yezh OK, da lavarout eo Broioù Kreisteiz Frañs.

N'heller ket lavarout ez eo bet stank-stank biskoazh an darempredoù etre paotred a-raok Breizh ha paotred a-raok Okitania, ha moarvat ne faziomp ket nemeur o tiskleriañ e soñj bepred Breizhiz diwar-benn ar pobloù nann-galleg o chom nesoc'h egeto d'an heol, sterniet o-unan e diabarzh Bro-C'hall, ar pezh e soñje MEVEN MURDIERN HA FANÇH VALLEE.

Setu amañ tennet eus EUR BREIZHAD ER C'HANADA, pajenn 133-4 un arroudad bennak :

" Hogen strivañ kalet a rankint ober (Euskariz, Breizhiz, Flamanked, Elzasis, Okitaniz) ! Birviken ne anzavo a c'hradvat ar C'hallaoued da vroadelezhioù nann-galleg ar Frañs gwirioù par da re o broadelezh-i. Birviken ne asantint gwelout yezhoù ar broadelezhioù-se o ren er skolioù, er c'hazarnioù, er burevioù, er mererezhioù-bro... Er stourmad-se, a vo hir ha garvmeurbet - her boulc'hañ ne raer ken - ez eo galvet pobloù Okitania, anezho an tolpad stankañ e-touez ar broadoù nann-galleg (en tu-hont da eizh milion a yezherien) da reiñ dreist-holl taol an diskoulm. Betek-hen, ar baotred a-raok en Okitania o deus faziet war o hent, saouzanet ma'z oant gant ar spered gall a rae e reuz du-hont evel amañ. D'ar re a wel sklaer, e Breizh, hag e lec'h all, amañ en o ferzh o sklerijennañ diwar-benn an hent a zleont da heuliañ.

Ar Felibred, e-kerzh an XIX-et kantved ha penn-kentañ an XX-et o deus labourer muioc'h eget ar Vrezhoned. Niverusoc'h ha desketoc'h eget Breizhiz, donezonetoc'h marteze egeto, o deus tizhet sevel e yezh OC ul lennegezh kaer-meurbet, pinvidik ha nevez-flamm, ar pezh n'o deus ket gouezet ober amañ Breizhiz en o yezh. Kenmeur-rak-se an hevelep fazi o deus graet hag ar Vrezhoned. Falset dezho o spered evel hon

hini-ni gant an deskadurezh c'hallek, o deus droukvesket Galia-Frañs ha Bro-C'hall..."

Hag a stagomp ouzh kement-se an notenn lakaet gant Meven Mordiern e-unan e traoñ ar bajenn 134 : " Re " lennegezh-diduellañ nemetken " eo al lennegezh-se savet gant ar Felibred. Rummadoù bras eus pobl Okitania n'int ket bet tizhet ganti : ar ouizisian a bep seurt (istorourion, naturourion, h.a.) tud ar Skolioù-Meur (mistri-gelennerion ha studierion) hag an dud a vicher.

*

Jav e vefe moarvat ober istor ar broioù bihan, rannvroioù oc'h ober Okitania ha n'int ket bet sujet holl d'an hevelep beli, d'an hevelep roueed ha n'o deus ket santet Unvaniezh ebet etrezo nemet hini ar yezh marteze. Kreizenn vras ebet, hag un toullad kerioù bras o tadennañ selloù broiz: Bourdel, Toloza, Marsilha, Lion. Darn eta troet war-du Italia, darn all war-du ar Broioù-Krec'h, darn all war-du Bro-Spagn (dreist-holl Katalonia).

Kement-se eta a rofe da gompren perak n'eo bet biskoazh don eno ar spered broadel, e-giz ma vez intentet peurvuiañ. Bez'ez eus lodennoù eus Okitania hag a zo bet rivinet a-grenn gant politikerzh Bro-C'hall, a-raok ma vefe rivinet Breizh hec'h-unan. Daoust hag e talvez ar boan manegañ Bretoned Dordogna aet du-hont, goude ar brezel 1914, da stankañ an toulloù a-unan gant Spagnoled, Italianed ha me'oar ! (Ur c'hwitadenn, siwazh! eo bet an taol-se evit Breizhiz, peogwir ez eo aet o bugale eus du-hont da Bariz pe d'an Amerik, dres evel bugale Vreizhiz chomet er vro!)

N'heller ket lavaret evelato, n'eo ket bet mounounet ha koladennet Kreisteiziz gant ar Republik, dreist-holl an 3°, peogwir e oa al lodenn vrasañ eus paotred a-raok ar c'hostezennoù politikel ha pennadurezhioù ar Gouarnamant eus o bro. Hag an enorioù roet d'ar re ampartañ ha finañ eus o bugale o deus moarvat sikouret diskar enno pep spered broadel evit o stagañ da vat ouzh Bro-C'hall

*

Evit ar yezh avat, ne welont ket nemeur a enebiezh etre ar galleg hag an okitaneg. Betek-heñ, e seblantont klask lakaat an div yezh-se d'en em glevout ervat, gant ar spi ne noazo tamm ebet an ail ouzh eben. Setu da vihenañ penaos e c'hall un den ha n'en deus nemet

un anaoudegezh diwar c'horre anezho barn an traoù. *

Frank-meurbet ez eo tachenn ar yezh OK, hag ar rannyezhoù diniver anezhi: peogwir e tizh betek Enez-Vailhorka (Spagn) hag enez-Sardinia. Gwech pe wech marteze e vo tu da zistreiñ war gement-se. Hogen kent mont hiroc'h, e kav dimp ne vefe ket fall da Vreizhiz ober diouzh ali MEVEN MORDIERN ha gwelout hag-ef n'eus ket tu da skoulmañ un emglev bennak a-benn diskar hollvestroniezh Bro-C'hall, war an holl vroioù bihan dindan he sujedigezh, un emglev etrezo ha Okitaniz.

A
AR SKRITUR - SAKR
en
OKITANEG.

NOVEL TESTAMENT (Traduccion Occitana) - Colètte d'Occitania, 19 Carrièra de la Fondaria, TOLOSA (1956). Canonge Juli Cubaynes-

Levr an TESTAMANT NEVEZ ez eo, moulet brav a-walc'h, ur raskrid savet gant Monsignor Xavier Ducros, bes-reaktor Skol-Veur Getolik Toloza. Ar gwellañ hon eus d'ober evit reiñ al labour da anaout d'hol lennerion ez eo treiñ evito al lizher en okitaneg degaset dimp gant an Aotroù Chaloni Cubaynes, person Concots, (Ult-Lot),

Concots, 31 a viz Mae 63

..Graet em eus va zroidigezh gant ar brasañ aked, mat n'eo ket moarvat ul labour a ouiziegezh uhel. Bez'ez eus tragont abaoe ma voe aozet an destenn anezhi. An AVIELOU SANTEL (Sants Evangêlis) a voe embannet e 1932, ha d'ar mare-se edon oc'h echuiñ troidigezh an TESTAMANT NEVEZ penn-da-benn.

Kement-se a zeu da lavarout penaos em eus bet amzer a-walc'h da selllet hag adsellet va skrid. Da gas va zroidigezh da benn edo etre va daouarn testenn latin ar Vulgata hag an destenn c'hresianek a oa d'ar mare-se (graec e codice Vaticano, latine e Vulgata) - Evit va labour am boa an troidigezhioù gallek eus Fillion, Crampon, an Tad Lavergne (hemañ evit an AVIELOU hag LEVR-DISKLUADUR St Yann)- evit Sant Paol, e kemeris ouzhpenn, d'an ampoent, a-gevret gant Crampon, an Tad Lemonnier- Implijañ a ris, ivez testennoù (gresianeg ha katalaneg) eus ar " SANTA BIBLIA"

* Amañ ne reomp anv ebet eus kudenn an Divroidi niverus-kenañ a zo deuet d'ober o annez en Okitania (evel Aljeriz da skouer)

embannet gant ar " Fundacio Biblica Catalana" (Barsalona). Kent ober, en 56, ar mouladur eus an TESTAMANT NEVEZ penn-da-benn, em boa keñveriet va labour gant an holl droidigezhioù a-vremañ: hini ar chaloni Osty, hini " Bibl Jeruzalem", hini an Testamant Nevez gant menac'h Maredsous. Hag en tu-hont da se, em boa skoazell brizius daou gelehner war ar Skritur Sakr, en hor c'hloerdi bras.

Lavarout a rin c'hoazh deoc'h, penaos en tu hont da gement-se holl, em eus un anaoudegezh ledan a-walc'h eus yezh va zroidigezh: he c'homzet am eus a-hed va buhez ha dambrest e vo 50 vloaz abaoe ma skrivan anezhi.

Hag evel-se, evit va oberenn, em boa em servij ur gariadur fon-nus ha gwevn, ha ma n'eo ket ur * genyezh ** ez eo aes da intent un tamm dre-holl en broioù ar c'hreisteiz langadokian (etre Rose ha Garona, hag eus al Lemouzin d'ar Rousilhon), ha gant ur nebeudig kemmoù hag adaozadurioù, en darn vrasañ eus ar Brovañs- Va zestenn, lennet ervat ha distaget fraezh, a c'hell bezañ komprenet en ugent departamant bennak eus hon Okitania, eviti da vezañ anat warni stumm al Langadog uhelañ.

J.CUBAYNES

Notenn**.- E latin edo hol lizher hag e c'houlennemp digant an Aotroù Chaloni hag-ef e oa yezh e oberenn "lingua communis" (KOINS Graecorum) evit broioù er C'hreisteiz, da lavarout eo ur yezh unvan, ur "genyezh".

MIRÈIO E JAPANEG
(notenn gant Aberhel)

An Ao.Fuyo Suguy, kelenner war ar galleg e Skol-Veur Kayama, e Bro-Japan, hag ef desket-bras war al lennegezh provañsek, an dus deus graet e venoz lakaat e japaneg " Mirèio ", oberenn holl-vrudet Frederik Mistral.

Set da nebeutañ ar pezh a zeske deomp kenskrivagner ar gelaouenn c'hallek " Le Monde " e Montpellier, ur miz bennak 'zo.

Er bloaz 1945 eo, ur wech disourdardet, ma teuas Fuyo Suguy, hag ef studier e Tokyo d'an ampoent, d'ober anaoudegezh gant al lennegezh provañsek hag okitanek dre lenn, en dastumad-gwerzioù

"Kaïcho-on (Son Chal ha Dichal), tri foz savet gant Th. Aubanel, ar barzh provañsat brudet. N'ao nemeto er Barzhaz-se, met e skoñt kement war e spered, gant sklaer, kenedus ha heson m'o c'havas, m'en em lakaas a-ziwar neuze da studiañ a-zevri oberennoù ar felibred, ha dreist-holl Aubanel. Troet en deus e provañseg div gontadenn japanat a voe embannet gant ar gelaouenn sizhuniek provañsek eus Avignon "Lou Gau" (Ar C'hilhog).

Graet en deus ivez, en e Skol-Veur, kentelioù war ar yezh Ok hag a zo bet heuliet gant un dek bennak a studierien.

Savet en deus ivez ul levr diwar-benn "Th. Aubanel, barzh lirennec eus Kreisteiz Bro-C'hall". Kaout a raer ennañ un istor berr eus ar yezh Ok, buhez-skrid ar barzh, troidigezh un toullad barzhonegoù diwar bluenn ar barzh, kentelioù war distagadur ar provañseg gant un eilskrivadur eus ar "Mioug-grano entre-duberto" - ar greunaval hanter-zigor -, ur geriadurig hag ur yezhadurig.

Er bloaz 1961, e reas Fujo Suguy ur veaj er Brovañs da studiañ barzhed skol Avignon hag an droubadoured. Lavarout a reas neuze edo e soñj sevel e Skol-Veur Tokyo un ensavadur a vefe gouestlet da Yezh ha Lennegezh Okitania.

K

NA HARZIT AN ORLAJ (1*)
(diwar an Okitaneg)

Gout'ouzoc'h e vez harzet an orlaj pa vez ur marv bennak en ti, hag amañ e welot ne oa ket bet harzet an orlaj, daoust daoust ma oa marvet unan bennak.

Bolzaged, tiég perc'henn er C'houldri, en devoa kollet e vaouez kaezh, hag a veve bremañ gant e vab Yann, tri mevel hag ur vatezh. Bras e oa ar feurm gant kalz a draoñiennoù, hag o vezañ ma oa treut ha kalet an douar, e laboure ar pemp den a-hed ar bloaz hep rannañ ger ebet. Bolzaged ne gomze ket nemeur; Yann a blije dezhañ chom peoc'h ha mont e-unan; hag ar vevelion evel just ne zic'hwezhent ger ebet.

Bolzaged a dapas e zek vloaz ha tri-ugent, ha Yann a oa bloaz ha tregont.

(1*) Arrestet pas la pendula.

Deiz ar Pantekost d'abardaez, edo Bolzaged gant ur vured en e zorn oc'h ober tro e rezinenn hag o strinkañ amañ hag amañ takennoù dour benniget fresk. En em gaout e reas gant Yann a oa e-kichen un troad-gwini o troc'hañ gant evezh ar boutadennoù-se a sav hep ezhomm hag a ziwad ar blantenn hag ar skourroù mat. Hag an den kozh, hep tro na distro da lavarout dezhañ :

- Yann, te 'zlefe dimeziñ.
- Gwelet e vo, a respontas Yann o tigeinañ doustadik; gwelet e vo; amzer 'm eus; ar merc'hed a dec'h, hag e plij din ar peoc'h.
- Yann, te 'zlefe dimeziñ. Me'zo erru kozh, ha n'am eus mab nemedout; karout a rafen gwelout ar vugaligoù a zalc'ho an ti en e sav."

Tomm-spontus e voe an hañv, ha Bolzaged daoust da bep tra, a vennas chom e penn ar vederien. Hogen an trede deiz goude ma oad krog da droc'hañ, da greisteiz, ec'h en em lezas da gouezhañ war an dram edo o paouez troc'hañ.

"Ne vo ket kalz tra, eme an doktor, ne vo ket kalz tra, va mignon; kement-se avat, a zo un ali. Poent eo deoc'h soñjal en em dennañ. D'hon oad-ni e raimp eus ar c'hentañ o tremen al labour d'ar re yaouank."

Bolzaged a selaoue, a brederie, mat ne respontas ger.

Deiz gouel ar Werc'hez Hanter-Eost, war-lerc'h un devezh tomm-gwirizias, ez eas Bolzaged da azezañ dirak dor ar C'houldri war ur bank-vein; astennet gantañ e zaouarn war e zaoulin, krommet e gain, e benn en aer evit dialaniñ gwell a se, ne stourme tamm ebet ouzh ar skuizhder a sante dre e gorf a-bezh. Yann en em gavas eno. A-raok ma vije bet re ziwazhat, en davoas kuitaet pardon ar barrouz, o vezañ ne ouie ket dañsal. Komz a eure Bolzaged outañ evel pa vije o kenderc'hel gant un diviz boulc'het abaoe mizioù'oa.

- Yann, te 'zlefe dimeziñ. (pell dirazañ)
- Gwelet e vo, eme Yann a oa chomet en e sav hag a sello, gwelet e vo, ne lavaran ket nann, mat amzer 'm eus.
- Ket, n'ac'h eus ket amzer. Koshaat a ran, dambrest ez in 'raok, hag a karfen gwelout a-raok mont kuit, an hini a vo mestr amañ war da lerc'h.

Tostast a reas Yann d'e dad, hag o komz a vousezh izel, en askont d'ar vevelion e lavaras dezhañ :

- E-giz ma kerot, tad; mat n'on ket e kaoz gant hini ebet.
- Maria del Gal a blij din; stummet mat ez eo ha peadra ha

,kemer anezhi."

Goude ar vendemm e oa an eured da vezañ. Ur plac'h a-zoare da Maria del Gal, kreñv ha kompenn, evel Yann e-unan. Yann a blijas dezhi. En em glevout a rejont diwar-benn an herezh, ha pa voe echu ar vendemm, un deiz sklaer a viz Here e tegouezhas bagadoù kendirvi ha mignoned er C'houldri. Joas e voe an eured hep distalac'h. Bolzaged, hag a gomze nebaut, a gomzas muioc'h eget boaz. Katinela - soñj hoc'h eus eus Katinela -, Katinela, he fri e pep lec'h, a lavaras da Yann:

- Re e komz da dad, n'eo ket ur seblant vat."

P'edo o sevel diouzh taol, en devoe Bolzaged ur falladenn hag a kouezhas evel ur sac'had traoù d'an douar war bez ar gegin.

- Ne vo mann ebet, eme an doktor; kement-se ne vo netra. Met, Bolzaged, va den mat, kement-mañ a zo un ali, an eil ali. D'an oad ma'z omp erru e tleer en em espern, diskuizhañ ha lezel an dorn gant ar re yaouank."

Dont a reas Bolzaged e-barzh, nemet e kreske bemdeiz ar skuizhder. Pa valee, e kave dezhañ e touge e zivc'har; fiñval e ra alies e vizied da welout hag-eñ e oant gantañ bepred; ha dont a rae da vezañ bouzar. Noz an Nedeleg, pa oa o tanzen mont da oferenn ar Pellgent, e strebaotas; Yann, hag a oa kreñv e zaouarn, a zalc'has anezhañ, hag evit hen rediañ da azezañ ha da chom er gêr, e lavaras dezhañ un dra ha n'en dije ket kredet lavarout d'ur mare all:

- Tata, en em espernit, ma fell deoc'h gwelout an heritour a-benn an hañv a zeu.

- Gwir eo ? eme Volaged en ur astenn e zivc'har d'an ten? Gwir eo ? Ac'hanta! hen gwelout a rin. Bez dinec'h; diwall a rin."

Ne deas mui Bolzaged er-maez. En e goazez en e gador goad, dindan mantell ar siminal, e selle ouzh an tan hag e tebre soñjoù. Erruout a reas an nevez-amzer, klouar ha tomm evel an hañv. En em risklañ e reas Bolzaged da vont betek penn ar c'hloz, e toull-karr ar winieg; met distreiñ a eure, hag e soñje gantañ e oa ur vougenn war ar vro.

- Me'gev din, Tata, e vo er sizhun a zeu."

Bolzaged a sellas ouzh e vab a gomze outañ tost-tost d'e skouarn; un daeraouenn a grenas en e lagad; krenijenn a santas

ha ne fiñvas mui en e gador; aet e oa e anaoudegezh digantañ.
- An taol-mañ, eme ar medisin, ez eo grevus an traoù. Hemañ an trede ali. Ne glev ket ac'hanon; grevus, ya grevus-bras eo an traoù."

E gwele kaer ar gegin emañ Bolaged o tiskuizhañ. Berr eo war-nañ. Seizet ez eo e zorn kleiz. Derc'hel a ra e zorn dehoù da veskiñ, da zont ha da vont, da dapout krog el liñsel ha da sachañ warni evel da guzhat e benn. E zaoulagad a sell ouzh an orolaj evel pa daolfent pled ouzh ar valañsinenn o vont hag o tont eus an eil tu d'egile an he c'hased koad-kerez. Ne dec'h ket Katinela diouzh he c'hlañvour hag e ra dezhañ evañ eus ar vuredad-louzoù ken lies gwech ma son an orolaj.

Er gambr e-kichen ez eus mesk e-pad ar c'heit-se. Emañ an heritour war vezañ ganet, ha kement a sioulder hag a beoc'h a zo evel endro d'an hini 'zo o vervel.

"- Va gourc'hemenoù, eme ar mezeg, -eus ar c'hentañ, -va gourc'hemenoù. Ur paotr eo, ha serzh-mat eo; iziliet-mat ez eo ha tuest da vevañ. Kredit ac'hanon hardizh !"

An hini nevez-degouezhet a garg gant e wic'hadenn ar gambr hag an ti. Katinela, en he sav ouzh penn-wale an hini toc'hor, a zo bet sachet hec'h evezh gant kement-se; manet eo he dorn war al liñsel; ne sell ket mui ouzh an orolaj, met troet eo he daoulagad war-du toull-dor ar gambr. An den kozh ivez en deus klevet ar bugel hag en deus c'hoant d'e welout !

Hag evel m'edo Katinela o vont d'hen kerc'hat, setu Yann ac'h antren, gantañ stre e zivrec'h ar paotrig o tripal hag o ouelañ. Tostaat a ra Yann d'e dad ha lakaat stok ouzh dremm e dad bizajig an heritour a zle derc'hel an ti - Bolzaged, a lavarfed en deus adkavet e nerzh; sevel a ra e zorn dehoù o krenañ; hag o tastornat e ra ur flouradenn da jodig ar paotr bihan; sellout a ra outañ gant e zeuladad o vinc'hoarzhin addeuet buhez enno, ha neuze e pleg e benn da stokañ e zivc'har ouzh ar mabig a zo o paouez bezañ ganet. Mont a ra e alan digantañ, stourm a ra evit tennañ e alandigor e vuzelloù 'vel da reiñ ur bouch... Adkouezhañ a ra war lain e gein, hep fiñvel :

- Marv eo, eme Katinela, Doue d'hen pardono. Dav eo herzel an orolaj - Ket, eme Yann, souszhet e-unan ouzh en em glevout o komz evel-se; ket, na harzit ket an orolaj, abalamour d'an hini bihan a zo o stagañ gant ar vuhez. Tata ne vefe ket laouen gant se."

(Tannet eus l'Ame Paysanne d'après les contes du Vx-queyrcy)
kaozeadeg gant an Aotrou Chaloni J. Cubaynes,
(Kaorzh, 9-12-1962)

BREURIEZH SANT ERWAN

G A L V A D E N N

o

D'an holl Gristenion yaouank a Vreizh

Mignoned ker,

Set deuet evidomp ar mare da sevel hor mouezh er Vro. Rak ur Vreizh nevez a zo o vont da ziglorañ, ha ret eo dimp kenlabourat evit ma vo Ganet ha Stummet en un doare kristen

Anat eo d'an holl pebezh dafijer bras a zo e gor en hor Bro, rak pell'zo endeo n'eus bet graet netra amañ nemet dre Enebiezh ha Kasoni. Ha bremañ e welomp sklaer un Deknikelezh digar, hag al Loustoni o tont da vougañ tamm ha tamm hor speredoù hag hon eneoù.

Dav eo dimp eta reiñ da c'houzout da gement hini a bled e stumm pe stumm gant Breizh ez eo an Den Korf hag Ene, hag ez eo ret o magañ kerkoulz an eil hag egile. Da betra e servijfe da Vreizhiz gonit muioc'h a arc'hant mar deufent da goll o fersonelezh hag o ene ?

Setu perak e kinnigomp d'an holl re yaouank a youl vat an em unaniñ start dre ar Bedenn hag an Ober evit ma vezo Breizh en amzer da zont c'hoazh ur vro leun a Feiz, a Esperañs hag a Garantez, evel m'eo bet a-viskoazh dre ma talc'he divrall etrezek ar Pal ar stur a zo bet fiziet ennomp-ni.

Ret eo dimp eta dasorc'hiñ an holl bardonioù kozh marv pe war-nes mervel, adlakaat hor c'hantikoù kozh er plas a enor, adsevel ar chapelioù a weler o kouezhañ mantrus war hor maezioù.

Ret-mat eo dimp bevañ e-touez ar re gozh dilezet o-unan-penn en o zi dister, ar re glañv, ar re baour, o deus holl ezhomm sikour ha karantez - o deus ezhomm da welout re yaouank en-dro dezho o komz, o kanañ, o pediñ e Yezh ar Vro, evit ma

vezo tomm d'o c'horf ha d'o c'halon.

N'eus nemet an tu-se da adsevel Breizh. Dre ar Garantez a vo adsavet pe ne vo ket : " BREURIEZH SANT ERWAN " a zo bet krouet evit-se, ha goulenn a ra diganeoc'h mont diouzhtu davet ar re gozh a zo er boan evit ma vezint er Joa o welout n'eo ket marv c'hoazh ene ar Vro.

Ur c'helc'hlizher a vo embannet hepdale ma vo kavet ennañ abegoù ha doareoù hon obererezh : kement ha kenaozañ hon oberennoù ha resisaat etrezomp an Hent a rankomp dibab evit kenoberiañ ha saveteiñ Mab-Den en e bezh, e Breizh.

Ma fell deoc'h kenlabourat ganimp pe kaout diskleriadurioù resisoc'h skrivit da

Yann Talbot, Skol Sant Jozef, Lannuon

oooooooooooooooooooo
Breuriezh Sant Erwan

oooooooooooooooooooo ooooooooooooooooooooo

D I S K L E R I A D E G

*

Breudeur ker,

War zigarez ma saver ul labouradeg amañ, ur strollad-studi war an Ekonomiezh a-hont, e lavar darn amañ Breizh oc'h adsevel.

Ha pa vefe krouet a-walc'h a labouragedoù evit herzel ouzh an divroadeg, ha studiet a-walc'h an Ekonomiezh evit gonit arc'hant e Kenvarc'had Europa (salv ma vefe) da betra, daoust da se, e talvezfe da Vreizh bezañ yac'h he c'horf ha leun he yalc'h mar befe mouget he sevenadur hag hec'h ene ?

Da betra e talvezfe sevel H.L.M-où laun a estrenien dismegañsus e-keñver hor pobl, e-keñver arzoù-kaer, sonerezh, doare-bevañ, yezh hag ezhommoù - ene Breizhiz ?

*

A-viskoazh ez eo bet Breizh degemerus d'an holl, met gant ma vije doujet d'he buhez-diabarzh. A-viskoazh he deus kemeret lod e sevenadur ar bed, kemeret kalz ha roet muioc'h c'hoazh. Hiziv, c'hoazh ez eo barrek dre he skouer ha dre he misionerion da skoazellañ sevel sevenadurioù-pobl kristen, e Broioù Afrika - met gant

na vo ket peurlouget hini he fobl da gentañ.

Buhez-diabarzh Breizh eo he Feiz hag he Yezh. Gante eo bet ganet, ha gante eo bet maget betek dont da vezañ unan eus ar pobloù a re ar muiañ a labour kristen dre ar bed (E 1940 goude 60 vloavezhad a zivreizhekaat ha digristenaat e oa bepred 1 diwar 12 eus misionerien ar bed-holl, Breizhiz !). Ne c'hellomp ket, ni he bugale, lezel ur vro evel-se da vervel. Ret eo gant gras Doue he desorc'hiñ, ret eo sevel kuit ar maen-bez a zo warni, ret eo eneoñ a - us dezhi Heol Sul - Fask ! N'eo ket bet badezet Breizhiz evit dont da vezañ sklaved hualet: ar Feiz, an Esper, ar Garantez o dieub.

*

Breizh a zo e-touez ar re a zo mantrus o stad. Abaoe m'o deus hor beleien kollet kalon goude ar brezel diwezhañ, ha m'int aet war ar galleg, en un taol krenn, petra eo deuet da vezañ stad ar spered, ar galon hag an ene evit kement hini en deus bremañ 30 vloaz pe ouzhpenn, desket ganto o c'hatakiz hag o fedennoù e brezhoneg ? N'ouzont peurlouget pedenn ebet e galleg. Nebeut-tre a gomprenont ar prezegennoù e galleg digomprenus. Yezh o relijion, yezh o buhez diabarzh a oa ar brezhoneg. Bremañ n'o deus na ger na menoz resis ebet ken, na den d'o c'he-lennañ. Pedenn ebet er gêr (o bugale n'o deus desket nemet pedennoù gallek). Pedenn ebet en iliz eus ar re a ouzont. Kantik ebet eus ar c'hantikoù ken kaer, ken prizet, ken karet: " N'eus ken na Pater na Noster " evel ma lavare unan bennak.

Ar sevenadur dispar krouet gant hon Tadoù a-hed an amzerioù, evit sevel tiez da Zoue ha d'ar Sent, evit merkañ war ar c'hoad pe war ar vein skeudennoù Hor Salver, E Vamm Santel, Sent ar Baradoz, evit kanañ en avel Vreizh, meuleudi an Aotrou, holl deñzorioù priziuz diwanet diwar wrizienn hor Feiz, petra ez int deuet da vezañ ? Emaint o kouezhañ en o foull, pe emaint en gwerzh er stalioù, pe e ~~reer~~ fae warne : ur c'holl mantrus evit hor Pobl, evit ar Feiz, evit Mab-den.

*

Ha koulskoude, pe strollad, pe oberenn a zo, en Breizh, e-touez ar re yaouank, o klask addihuniñ buhez Doue en hor Pobl ? Ret eo da gristenien yaouank Vreizh en em unaniñ dre ar

ar bedenn hag an oberoù, da adsevel ar Vro hag ar Pobl kristen.

da gentañ : Pediñ evel hon tud ha gante d'an eil : Labourat gante ivez, hag evite

D. M. J., studiañ, labourat, ma vo heñchet an Ekonomiezh, ar Sevenadur, hag ar Politikerezh gant sklerijenn ar Feiz, evit brasañ mad korf hag ane hor Pobl.

*

Hor pal a zo raogaozañ en Breizh, hentoù hor Salver, raogaozañ hor Bro evit Doue, digeriñ ar c'halonoù d'ar Garantez, an diskouarn da vouezh an Iliz; diaubiñ an eneoù da gentañ hag e vezo roet ar peurrest dimp war ar marc'had. Hag al labour-se a raimp en ur genvefañ gant buhez, kudennoù ha yezh hor Pobl.

Hor pal a zo bezañ testoù ar garantez e tiez ar re baour, ar re gozh, ar re glañv pe zilszet; ha war un dro bezañ mouezh ar Pobl dirak ar pennadurezhioù.

Honnezh eo tachenn gentañ hon abostolerezh, an hini nemeti n'eo ket c'hoazh mastaret gant ar galleg. Honnezh a vezo diazez ar pezh a raimp gant Gras Doue.

*

Da c'hortoz hoc'h evezhiadennoù e kinnigomp kement-mañ :

1) Pep hini ac'hanomp a zesko e bedennoù e brezhoneg, hervez giz e gorn-bro, dezhañ da c'hallout gouenn digant tud all pediñ gentañ : ar re gozh da gentañ hag a gavo tri frealz enne: Doue, ar Brezhoneg, ar Garantez.

2) Kement all evit ar c'hantikoù. N'eo ket avat, ar re a blijo dimp ar gwellañ, met ar re a blijo d'an dud a gano ganimp, ha pa vefe darn anezhe war donioù estren ha divroet.

3) Bodadegoù ar Yaouankizoù a vezo graet e Brezhoneg penna-da-benn. O fal a vezo hol lakaat gouest da bediñ, da ganañ kantikoù, lenn an Aviel ha Buhez ar Sent, da studiañ istor an Iliz hag ar Feiz e Breizh, hag ezhommoù-ene hor Pobl, ha da sozañ bodadegoù-pediñ, oferennoù hag oberoù-a-garantez.

4) Pep ezal, ha dreist-holl pep strollad " Yaouankizoù " a glasko bodañ ur wech ar miz da nebeutañ, tud en un ti bennak da lavarout ar pedennoù e brezhoneg gant Aviel ar Sul, buhez ur Sent bennak hag ur c'hantik dibabet hervez ar c'houlz-bloaz.

Ur wech ar miz ivez, e klasko sevel un oferenn ha pa vefe ret klask gweturioù-dre-dan da vodañ trawalc'h a gristenion. An oferenn-se a zleo bezañ birvidikoc'h ha tommoc'h eget an oferenoù gallek. Dleet e vezo dezhe ivez bezañ heñvel ouzh an oferenoù o deus heuliet gwechall (da skouer, lavarout a-raok an oferenn ar pedennoù, kanañ an Anjeluz ha kregiñ an oferenn gant ar gourc'hemenoù war gan).

5) Pep strollad a sikouro ar bersoned da adsevel chapelioù ar parrezioù, d'o adkempenn, ha da virvidikeat ar pardonioù, ar misionoù, ar retredoù.

6) Pep strollad en em lakay en servij an Iliz, e Breizh, en hec'h abostolerezh, en ur heuliañ komzoù ar Babed diwar-benn gwirioù ar broioù bihan, da zifenn ha da lakaat da vleuniañ o Arboellerezh, o Fersonelezh, o Sevenadur, da lavarout eo mirout da Vreizh ar pezh a ra he buhez-diabarzh, ha kreskiñ pep tra vat, hervez spered ar Vro.

7) Pep strollad a savo un doare lezenn-stur evit e gor gorn-bro, en ur bouezañ dreist-holl war gudenoù ar Gevredigezh hag ar Sevenadur.

8) Pep ezel a glasko bezañ arouez Breizh nevez, ur c'hristen barrek da bleidiñ penn-da-benn gant holl ezhommoù hor Pobl, da lakaat hor sevenadur da vezañ doujet e diabarzh hag e diavaez ar Vro, ha da vezañ en Europa nevez oberour hag embanner dasorc'h Breizh.

BREURIEZH SANT ERWAN

o

U welout an niver bras a yaouankizoù hag a vugale deut da Goad-Kev war vez an Tad Yann-Vari Perrot, Lun-fask diwezhañ e c'helled diskleriañ hep aon da faziañ " Graet eo ar skoulm ! Den ebet ne harzo da viken ouzh ar Vretoned da zont da enoriñ Merzher bras Skrignag na da zont bep bloaz da adtemziñ o c'harantez-vro er vammenn dour-bev tarzhet eno !" Rak nebeut-tre, koulz lavarout hini eus an dud yaouank n'o deus bet gwelet bis-kozh an Aotroù Perrot; nag ar vugale evel just, paogwir az eus 20 vloaz abaoe m'eo kouezet Person Skrignag dindan vouled e vuntres: O feiz vreizhek hepmuikén o devoa degaset ar re yaouank di ha pa vo aet diwar ar bed ar rummadoù kozh o deus bet anavezet an hini a zo beziet e-tal ar Chapel adsavet gantañ, e chomo bepred e eñvor hag e skouer d'ar rummadoù nevez.

Traoù mantrus koulskoude a zo bet gwelet evit ar bloaz e Skrignag : labezet, priellet krac'h-traoù e oa Kroaz ar Merzher; ha neuze prenet e oa ar Chapel: klenket an alc'hwez ouzh ar bardonerion (belsion en o meskoù !). Dizurzh ? aon rak dizurzh ? hag ar bolised o-unan o kanañ a-bouez o fenn a-unan gant ar re all Kantikoù ha Kanaouenoù broadel, dindan ar glav, hag o zread er fankigell evel ar re all !

Lid-emoestl Skaoutezed bihan europat Bleimor a oa brav-tre, nemet ez eo re vrizhellet yezh an emouestl a c'harioù kembraek. Mat e vefe, d'hor meno, eeunañ ar pedennoù ha komzoù(kaer) an emouestl. Hor gourc'hemenoù c'hwekañ evelato da Ber Keraod ha d'e gevelerien.

ABEOZEN (+ 4.6.63)

MARV UNAN EUS HOR BRASAÑ
SKRIVAGNERIEN .

Gant kalonad hon eus klevet doare eus marv Abeozen, Fañch ELIEZ, er Vaol (Liger Atlantel). Abaoe pall'zo an devoa d'ober gant e yec'hed ha bet e oa un 2 vloaz bennak e par ar marv.Bravaet e oa bet dezhañ un tammig ha gallet en devoa zoken dont warlene da Landreger d'ar C'HENDALC'H ETHEKELTIEK, daoust ma oa anat warnañ e oa skuizh-bras ha dihet.

Fiziañs hon eus e vo gouestlet gant hini pe hini eus hor c'helaouenoù lennegel un nivarenn glok da reiñ da anaout labourioù hag oberenoù F.ELIEZ-ABEOZEN. Evidomp-ni e chomo skouer ar vroadelourion dra e garantez evit ar Vro, hag a boanioù en toull-bac'h.Skouer er geltiegourion gant e VABINOIGION hag e ISTOR AL LENNECEZH hag e Labourioù war ar WERINDIEZH..(Doue d'e bardono!)

NOTENNOU

Broudet eo bet va freder nevez'zo p'edon o lenn pennadoù war ar " VRO " hag ar " BEDENN EVIT AR VRO " pe " AL LIAMM " diwar-benn Relijion ha Bro, gant Kanab, Maodez Glanndour ha Goulc'hen Pennaod (**). Marteze e skrivas diwezhatoc'h ur studiaden war an destenn-se; en drovezh-mañ avat, e karfen lavarout ur geriennoù bennak war an divoud resis-mañ : peseurt Breizhiz o deus ar gwir da vezañ sellet evel " dougerien " spered ar vro ? Peseurt tud, - tud veur, tud etre pe dud dister, - a c'hell fougeal komz en anv Breizh ?

Kefver-ouzh-kefver e lakae G.Pennaod La Mettrie hag an Tad Maner, ha Lamennais ha Sant Erwan. evit diskouez ne oa ket Breizh kristenoc'h eget digristenoc'h. Ne gavan ket mat ar reo lenn implijet gantañ da zivizout piv a zo Breizhad : n'eo ket a-walc'h d'un den bezañ ganet e Breizh, war dachenn-douar hor bro, - a gerent vreizhat zoken, evit diskleriañ ez eo Breizhad hag en deus ar gwir da gomz en anv Breizh. Pe neuze, n'eus forzh peseurt touseg a c'hello dont da reiñ kentelioù deomp ha lavarout deomp petre eo Breizh. Arabat eo ivez ankounac'haat n'eo ket sklaer doare ar vroadelezh e Breizh abaoe meur a gantved. Steget omp bet ouzh Bro-C'hall, distrujet eo bet hor Stad vroadel, ha kent bezañ distrujet ez eo bet gwall zistummet ha displeberet ar Gevredigezh vreizhat diwar levezon ar Stad hag ar Gevredigezh c'hall. N'eo ket a-walc'h bezañ ganet e Breizh evit bezañ Breizhad, na dreist-holl evit skeudennañ ha diavezañ spered Breizh.

Pere eo eta ar wir Vreizhiz ? war va meno, ar re o deus deus savet ha dalc'het en he sav ar vroadelezh keltiek er vro-mañ, en amzer gwechall : ar Sent diazeourion ar Vro, hor roue-ed hag hon duced kentañ Nevenoe, Sant Erwan.. En amzer vremañ, ar vroadelourion, da lavarout eo ar re o deus embannet spis ha sklaer, didro-kaer, e tlee Stad Vreizh bezañ adsavet hag a vo ganto end-eeun, er vro-mañ, warc'hoazh, pouez ha levezon.

Ur rumm all a c'hell bezañ sellet evel " dileuridi "

spered ar Vro : ar re a zo stag mui pe vui ouzh renkad ar gouerion hag ar werin e Breizh, betek ma voe savet skolioù ar Stad Gall d'ober Gallaoued anezho, rak ar rumm-se hepken a zo chomet glan diouzh kontammadur ar Gevredigezh c'hall e-pad pell amzer. Diouzh ma'z int stag mui pe vui ouzh ar renkad-se, ez eo aotreet d'ar Vretoned en em ziskleriañ Bretoned : Renan, a-raok bezañ troet da c'hall e Pariz, dre ma oa lodek e buhez ar werin, dre ma ouezas ar yezh, yezh ar werin - Laeneg avat, kalz muioc'h egetañ, rak studiañ a reas yezh e Vro, ha plediñ a dost gant pobl ar Vretoned. Tud avat e-giz La Mettrie ganet e Sant-Maloù, Freron ganet e Kemper - o-daou enebourion touet da Voltaire, met evit abegoù disheñvel -, Lesage ganet e Sarzhav, n'o deus ket muioc'h ar gwir da embann ez int Breizhiz eget Maks Jacob, un estren anezhañ hag a dremenas ul lodenn eus e vuhez e Kemper. An dud-se, o tennañ o orin diouzh Breizh, o doa dilezet a-grenn o broadelezh - n'o deus gouezet nepred e oa anezhi ! Bez'e c'hellfed lenn o oberoù penn-da-benn hep kaout anv eus o bro zoken. Klasket o deus ober berzh e-tal Roue Bro-C'hall pe Roue Prusia - evel La Mettrie o vevañ e lez Frederig Meur-, pe dra ar Republik pe an impalaeriezh c'hall, e Pariz pe e Berlin : n'oa ket e Vreizh evito. Perak ober anezho Bretoned en desped dezho. Un dra diboeñ eo.

I I

En e bennad gallek e-barzh " AR VRO " e stag G.Pennaod gant ur gudenn ha n'eus diskoulm ebet dezhi. Daoust ha Breizh a zo dre natur kristen pe get ? Lavarout a ra ez eo bet stummet gant Gallaoued ar re o deus adkristenet Breizh, er XVII-et kantved. Ne gredan ket e c'heller barn ken groñs-se an traoù. Iwerzhoniz ha Kembreiz katolik a zo bet desavet ivez en skolaioù a oa lec'hiet en hanternoz Bro-C'hall. Den ebet ne grad lavarout ez eo gall katologiezh Iwerzhon (pe e vije bet gall hini Kembre m'he dije gallet harpañ ouzh ar Brotestantiezh). Kement-se a zo disoñjal etrevroadelezh an Iliz : n'eo ket stag an Iliz ouzh broadelezh ebet.

Gwell e vije klask perak en deus graet berzh labour ar visionerion e Breizh, er XVII-et kantved. Hemañ eo, a gredan, an diskleriadur : bez ' e oa eus pobloù Iwerzhon ha Kembre ha Breizh kevredigezhioù kouerion; troet eo ar seurt kevredigezhioù gant ar relijion (kredenn vat pe vrizh-kredenn, na vern), peogwir e santant muioc'h o dic'halloud dirak nerzhioù a zo dreist d'o

narzh o-unan, paogwir e vevont en ur bed a zo test da Zoue. Met dre ma pella an den diouzh an natur, dre ma teu e vuhez da vezañ distag diouzh an natur evit en em gaout en ur bed savet diwar labour hag ijin an dud, ha dre ma kustum en em harpañ war ur gevredigezh kenurzhiet-start ha war ar Stad e koll ivez skiant an Natur hag hini Doue war un dro.

Poan am eus o krediñ e c'heller lakaat war ar memes pazenn La Mettrie ha Mikael an Noblez. Temz-spered hemañ pe hini an Tad Maner a glote gwelloc'h gant speredegzh pobl Vreizh, eget hini La Mettrie a oa un den eus kêr ha na seblant ket bezañ bet kalz a zarempredoù gant gwerin Vreizh.

I I I

Ar pennadoù skrivet nevez'zo diwar-benn kudenn ar Gredenn, e Breizh, a ziskouez a-walc'h o deus poan ar stourmerion oc'h empennañ ur Vreizh nep-tu, en amzer da zont. Ret-mat eo anzav ez eo ar gudenn-se unan eus ar re ziaesañ hor bo da ziskoulmañ, ur wech tizhet an dishualded ganimp. Diaes a-walc'h ez eo kompren perak ez eo disrannet an Emsav an deiz a hiziv, anez derc'hel kont ez eo disrannet dija ar Vretoned e-keñver ! kredenn. Klotañ a ra an disrann-se muioc'h pe nebeutoc'h gant hini ar c'hredennoù : da skouer, en "Emglev Breizh" e hañval bezañ an tu-kreñv gant spered ar "Falz" (ha n'eo ket niverenn 1, ar bloaz 1963, Genvar-C'hwevrer, moulet-kaer war baper-kaer, eo a sikouro diskar ar soñj a zisplegan amañ !). Ar pezh a laka an traoù da vezañ luzietoc'h c'hoazh eo ez eo bet stag ar Religion, e Breizh, ouzh menozioù ar c'hostezennoù gall(dehoù pe etre) mui pe vui. Moarvat ez ay an ere-se war laoskaat en amzer da zont en abeg ma tro tamm ha tamm ar bed war-du un doare-sosialistiezh a vo degemeret tamm ha tamm ivez gant pennadurezhioù an Iliz.

Hogen al liamm-se hag a hañval bezañ etre an Iliz, en Breizh, hag ar c'hostezennoù politikel gall a zo un digarez evit darn hag a soñj ganto bezañ "araogourion" (evito da gaout ivez a-hend-all ur spered gall koulz hag ar re all) da chom hep kanlabourat gant Bretoned a sellont evel "warlerc'hourion". Anat eo e tistaol paotred an tu-kleiz, e Breizh, an emrenezh, dre ma toujont e koezhfe ar Stad vreizhat etre krabanoù ar Gloer ! Hag e hejont spontailh Iwerzhon, a vefe hervezo, dindan gazelgê gant ar valeion !

I V

Kompren a-walc'h a ran spont al laiked, e Breizh : n'o deus ket kemeret perzh a-zevri, betek-hen, an emsav broadel, ha bepred e chom ar pep brasañ eus ar boblañs dindan levezon an Iliz. Ar gwellañ e vefe dezho dougen dorn d'an Emsav broadel, rak evel just, ar re o devozo stourmet eo o devozo ar gwir da vezañ en penn a-raok. Ha neuze daoust hag ez eo an afer-se un afer stag dre natur ouzh an Iliz ? Bez'e tleomp dishualañ Breizh, peogwir ez eo un dra reizh, ha netra ken, hag e tle pep reizhder bezañ sevenet. Stag eo kement-se ouzh al lezenn naturel, ha dlead pep kristen a zo sentiñ outi da gentañ, koulz hag ar re all : ne c'hell ket azeuliñ hag enoriñ Doue en ur asantiñ d'an direizhder ha d'ar mac'homerezh. Setu dres ar gentel amañ ar Pab o paouez adreiñ dimp en e Lizher-Meur PACEM IN TERRIS en ur ziazezañ e gellennadurezh war Natur Mab-den ha war al Lezenn Naturel.

E diaberzh Breizh avat, e vo, na petra'ta, doujet koustiañs pep den. Se ne dalv ket da lavarout e ranko Breizh, evel Bro, bezañ nep tu. Ne gredan ket e vefe tu ebet da gaout ur seurt tra war an douar : kaer a vo ober, ur sevenadur n'eo ket nep-tu; lezennnoù ur vro a glot mui pe vui gant ur gredenn bennak e-keñver buhezegezh, en em harpañ a raont war ur filozofiezh bennak, ur bedveizadur bennak. Dav eo da lezennnoù ur vro bezañ awenet, bevaet ha renet gant ur soñj bennak diwar-benn Mab-Den, diwar-benn ar vuhez. Daoust ha n'emañ ket kont evel-se, er broioù komunist? Daoust ha n'o deus ket ur soñj ispisial diwar-benn Mab-Den, ar Bed hag o doug da aozañ pep tra hervez ar soñj-se a-benn savel ur sevenadur teknikel-rik, ur sevenadur danvezel-krenn.:

Al laikelezh c'hall - pa n'eo ket dizoue a-grenn, n'eo nemet ur bazenn da-c'hortoz, ur stad a gempouez distabil.

V

E Breizh ne c'hell ket ur sevenadur teknikel-rik pe zanvezel bezañ trawalc'h evidomp. Hogen sevel ur sevenadur kristen er vro-mañ ne dalv ket da lavarout : diazezañ ur Stad Iliziek. Se sinifi e tle ar gristenion sammañ war o chouk war bep tachenn ar c'har-gioù pennañ, ha labourat ha poanial da gas o uhelvennad da benn. N'emañ ket a-du gant ur Stad hag a rofe d'an Iliz enorioù ha dreist-gwiriou danvezel a vefe a-enep he natur hag a virfe outi da seveniñ he c'hefridi en ur zistereat he frankiz hag o krannañ dezhi ha divaskell.

Peseurt diazez eta kavout d'an emglev gant an nann-kristenion ? Penaos e c'hellint bevañ en ur Vreizh ha na gloto ket penn-da-benn gant ar pezh a c'hellfent hetañ ? Tu a vo, gant na lakaint o brogarouriezh er penn-kentañ : damheñvel e vo o stad, war ar poent-se, ouzh hini ar Brotestanted, en Iwerzhon.

Ur broadelour a zle darc'hel kont eus ar pezh ez eo bet Breizh gwechall: kristen ez eo bet. Met se ne sinifi ket na zle ket doareoù divaez ar Relijion chom digemm da viken; hogen ar pep pennañ anezhi a ranko kenderc'hel da awenañ o buhez evel m'he deus graet abaoe m'eo deuet ar Vretoned d'an em ziazezañ er vro-mañ.

Ne gavan ket ez eo un dra gwall fur distreiñ d'ar Gelted kozh hag ober eus an doujañs a c'hellomp kaout en o c'heñver pa'z int hon tud-kozh, ur seurt relijion, ur gredenn, evit kouezhañ a-benn ar fin e geunioù ar Geltomanelezh, e giz ma ra lod eus rannvroelourion, ha darn ivez eus ar vroadelourion, - zvlz... p'o defe aon da droc'hañ pep liamm etrezo hag ar C'hallaoued, anezho Galianed evel 'ouzoc'h, - pe c'hoazh dre n'en santont ket stag a-walc'h ouzh Breizh-Izel hag ar brezhoneg poblek, evel ma c'hoarvez endeo gant hiniennoù eus ar vroadelourion genidik eus ar reter, dre 'n arbenn ma ne dizhont ket trec'hif war ar o santimant a zisterded e-keñver o c'henvroiz eus ar c'hornog.

V I

Gant paotred an tu kleiz, e Breizh, e vo ret klask evel just un diazez all d'an emglev. Ret klask neuze madoù kumun, kendalvoudoù, e c'hell kristenion ha digristenion stourm a-gevret evito. Hogen petra da soñjal diwar-benn ar varkselezh ? N'hell ket, d'am meno, jaojañ tamm ebet ouzh ur vro vihan evel Breizh. Er stad m'emañ ar varkselezh hag ar gomunistiezh er bed, ez eo deuet da vezañ relijion rannvedoù impalaergar a denno muioc'h-mui d'ur Stad peurunvan. Tonket eo yezhoù bihan an U.R.S.S. da vont da get daoust da bolitikerezh ar Gouarnamant a-du gant ar broadelezhioù a zo enni. Hogen re a berzh a gemer ar Rusianed e buhez ar broioù bihan a zo chomet en o dalc'h abaoe amzer an d-Tsared. A-hend-all, da betra e talvez mirout ar yezh, hep frankiz-spered ebet ?

Unan eus pennvennadoù ar Gomunourion ha Marksiz a zo krouiñ Bed Unvan an Denelezh; ur bed aet d'ur grugell-verien a vestronio gwell a se an " Natur ". Setu perak e vez degeret gant gred en o zouez menozioù Teilhard du Chardin o

tiouganiñ diouzh e du ez eo tonket an Douar da zont da vezañ ur gSriadenn divent. Hogen ne seblanter ket bezañ nac'het o soñjal petra 'zeuio an Den e-unan da vezañ, en ur seurt bed diene ha "dizenel".

V I I

Anat eo n'eus ket anv da unvaniñ speredelezh ar Vro dre doull pe dre heg. Hogen er c'hempuez a vo diazezet, e chomo al lañs, emichañs gant ar Gristeniezh en arbenn d'ar perzh o devo kemeret ar gristenion en dishualidigezh ar Vro, hag ivez en abeg da stad ar Relijion er Vro. D'ar Gouarnamant broadel e vo diwall na savfe bec'h ha kevezerezh re daer etre ar c'hredennoù ha strivañ evit ma chomo kempuez an traoù etrezo. Ne greden ket avat, e c'hellfe ar Stad vreizhat lakaat ar Relijion gristen evel Reolenn-diazez ar Vro - n'heller ober kement-se nemet en ur vroad peurunvan (Daoust ma kaver Broioù evel Iwerzhon hag o deus lakaet ar Feiz en Doue e penn kentañ o Lezennadur-diazez). Hogen ne c'hell ket neptuegezh ar Stad vreizhat bezañ estreget un neptuegezh efedus hag oberiant, disheñvel-krenn diouzh hini ar Stad gall, e deroù ar c'hantved-mañ pa ne oa nemet ur Stad o stourm enep ar Relijion hag o hadañ brezel enep ar Relijion.

Ne sellan ket an dizunvaniezh evel un uhelvennad pe un uhelbal bennak, evel just, hogen kaout a ra din ne c'hellor ti-zhout an Unvaniezh en-dro etre ar Vretoned nemet dre hent ar Gen-garantez hag e vezo ret diwall diouzh pep stumm a vac'homerezh hag a wall-stourmerezeh etrezo en amzer da zont.

Miz Ebrel 1963

(Adskrivet ha berraet un tamm gant Barr-Heol)

(***) Gwelout AR VRQ niv.15 paj.38, id.niv.16 Kerzu 62 paj.38 sq. " Ar Bedenn evit ar Vro " Genver 1963. Al Liamm 95-96

KEGINEREZH

SOUBENN SKOSAT : Setu amañ un doare skosat d'ober soubenn.

Lakait en ur pod soubenn war-dro 3 litrad dour gant holen e-barzh. Ur wech klouaraet an dour lakait e-barzh 2 lur kig dañvad (tammoù dister). Lezit da virviñ. Dieonennit meur a wech. Neuze lakait e-barzh un tasad heiz perlezannet gwalc'het, un nebeud graunnoù pebr, un irvinenn saoz, 3 garotezenn, 2 pe 3 bourenn. Al legumaj a vez troc'het a-dammoù Lezit da boazhañ 2 eur orolaj.

Ar soubenn dev-se a vez servijet gant tammoù bara krazet. Lakait ar c'hig war ur plad gant perisilh ha karotez kriz rasklet.

Setu aze ur meuz klok mat da dommañ an dud pa vez yen an amzer.

RIZ SALL : Kemerit un hanter-lur riz evit pevar den.

Lakait ar c'hementad riz ret en ur sil evit bezañ gwalc'het. Lakaet ho pezo a-benn neuze ur gastolorennad dour sall da virviñ. Neuze taolit en dour berv ar riz gwalc'het. Arabat goleiñ ar gastolorenn. Lezit ar riz da virviñ e-pad 12 pe 15 mn. Pa gavit eo poazh, e taolit adarre ar riz er sil hag e tremenit dour yen warnañ. Ur wech dizouret mat e c'heller e lakaat en-dro er gastolorenn gant un tamm amann pe neuze er forn en ur plad pri pe gwer.

Servijet e vez gant kig ejen, leue, dañvad, yar pe houad ha mat-tre eo ivez gant ur geusteurenn konikl pe lapin.

KOAVEN BUAN HA BUAN : 1/2 litrad laezh
1 vi
1 loaïad bleud patatez.
150 gr sukr poultr.

Meskañ ar bleud hag ar vi gant al laezh hag ar sukr. Lakaat war an tan ha meskañ hep ehan evit ma tevaio. Poazhañ e-pad 5 mn. Lakaat en ur plad gwer da yenañ. Er c'hoaven-se e c'heller lakaat e giz ma karer, esañs kafe, karamel pe chokolad.

A - DREUZ LENN

MOR YEZH (niv.37-8) Teñzorierez D-all J. Queillé, 47 Straed an I-tron Varia, Gwengamp, K.R.P. 1240-22 Roazhon - Priz an Niv.10 Lur.

Un dalvoudegezh ispisial he deus an niverenn-mañ YEZHADUR AR C'HEMBRAEG KRENN gant Abeozen, o vezañ ma'z eo unan eus an diwezhañ oberennoù savet gant ar skrivagner bras-se hag embanet en e vev. Perzhioù mat niverus a zo stag ouzh al levrenn-mañ : e yezh Breizh emañ, plediñ a ra gant ur yezh kar tost d'hor yezh ha klok a-walc'h ez eo da reiñ un anaoudegezh don eus yezh kozh ha yezh krenn Kembre. Peurvuiañ ez eo barrek ar re a studi ar yezhoù keltiek war ar saozneg (anezhañ an hanterour etre ar Gelted tramor ha Breizhiz) hep kacout ezhomm da gaout levrioù, zoken en o yezh diwar-benn ar Yezhoù keltiek. Moullet ha moulet-kaer e vez al levrioù saoznek-se, pe zoken al levrioù er yezhoù tramor o-unan evel GRAMADEG CYMRAEG CANOL (Ail argraffiad 1960) o studiañ ar c'hrennvrezhoneg, hogen ur fazi e vefe krediñ ne zegas netra Levr ABEOZEN, evitañ da vezañ liesskrivet, d'ar Vretoned. Tennañ a ra da greñvaat e gwirionez nerzh hor yezh pa ro dimp war-eeun troidigezhioù an arroudadoù niverus tennet eus oberennoù skrivagnerion gozh Kembre. Hag Abeozen e-unan a anzave ez eo diwar studiañ an oberennoù-se e oa deuet a-benn da c'hoveliañ evitañ e-unan ur benveg resis, un doare-skrivañ berr ha fetis a weler ken anat an e droidigezh eus LEVR AR MABINGION.

Un toulladig brav a vanko a zo chomet, siwazh! el levr hag a vefe ra hir o menegiñ emañ. Paj.4 Mellhionou " melion ". e-lec'h Melchon . Ar ger "melion" a zo anv ur vleufvenn = troidig-eboul. Paj. 6 Pyrth " porzhier ", lenn PERZHIER . Er bajenn 14 e kaver kement-mañ : Y Gaer " ar gêr ". Lenn Kêr evel paj.15 Yr Dref, (mont) e(n) kêr. h.a.

Da dreiñ , an amzer dremenet-strizh implijet kenañ e kembraeg er furm dic'hour - wyd e seblant bezañ bet nec'het Abeozen. Lenn a reer da skouer paj. 18 Val vd las Vreichvras y vrawd Evel ma lazhod Brech'vras e vreur. E-lec'h LAZHJOD, Id. paj. 42 " pan yth wnaethowyd " pan az rajout", ar pezh a zo ur mell-fazi evit "pan az REJOD ". E gwirionez, svit ar stumm-se WYD kembraek e vefe tu da zasorc'hiñ hini ar brezhoneg krenn en AD, AI.

Brasañ si al levr-mañ avat ez eo ar mank a daolenn en dibenn, o reiñ roll ar gerioù.

Daoust d'ar sioù anat-se ez eo YEZHADUR AR C'HEMBRAEG KRENN ul levr o reiñ un testeni prizioù eus gouziziegezh ABEOZEN.

PDANIOU SPERED AN TAD GWAZDOUE (Youenn Olier 23 B.Boul.Burloud, Roazhon).

Ur mell levr (200 paj. liesskrivet), un tamm brav a farserezh, a faraouellerezh, taolennoù berr-tre paket dispar, ur geriadur pinvidik-perfonn barrek da reiñ ar berr-anal da galz, daou romant en unan, setu dre vras Romant Youenn Olier, e skeud danevellañ dimp istor iskiz ur paotrig hanter-zilezet ha drouk-temzet, hag ar brezel leun a gesoni etre daou gelenner-skolaj. oc'h echuñ dre un taol furlukinerzh dic'hortoz-krenn: ar c'helenner Gwazdoue o tennañ war e genvreur d'hen lazhañ, pa denn e gwirionez war ur spontailh ! Hep mar ebet, gant an danvez a zo ennañ e c'hellfe Youenn bout ur romantour kaer, met dav e vo dezhañ chaoseriañ froud taer e ijin hag e yezh: pennadoù a-bezh eus e romant a c'hellfe mont en un taskad pennadoù yezh-plaen, hogen a-benn ar fin ez eo re c'horrek emzispieg ar Romant. Ha koulskoude war-lerc'h R.Hemon n'eus den ebet war an douar o kaout en e benn kement a c'herioù brezhonek ! Marteze re ! N'eus ket digarez da abegañ an traoù lu a zo e-barzh ar romant, daoust ma tisplij din-me ar stumm ma trevez ar skolidi o mistri, ha neuze dreist-holl ar stumm ma komz ar mekaniker ouzh an Tad Gwazdoue deut d'e stal da verc'hata ar "c'hwiltan". An dra-mañ dreist-holl a zo diwirheñvel. Traoù gourel, poellet-mat, displeget gant aked en ur yezh diskoultrèt brav e-lec'h traoù bugelal un tamm, skoet a-drojouaz war ar paper en ur yezh re XXII-et kantved, pa zeuio seurt-se diwar bluenn Youenn - ha gouest ez eo - neuze he devo graet hol lennegezh he lammgresk.

TARZH (kelaouenn pep brezhoneger yaouank) : R.Jolais 40 Ru Breizh ,Pariz, 5 Lur.

Un tamm mat a lorc'h a oa e korf rener BARR-HEOL o lann war niverenn gentañ TARZH : ar Re yaouank en Emsav a zo treut o boued. N'eus nemet ar Vro hag al Liamm a rofe un tamm kreun dezho." Kouezhet da rener B.H. e lipenn war e lapenn hag e viz meud en e zorn dirak an diskleriadur d'hi-pot-se: ar wirionez a zo kazus hag an hini he lar a zo arabadus ! Evel pinienn da..Wennole, e pedin anezhañ da zeges da soñj d'e geneiled ha d'e geneilezed (peogwir ez eo eñ en deus bet skrivet ar c'homzoù hegarat-se - piv en dije soñjet ?) e vez graet distaal da vat d'ar studierion ha d'ar studierezed pa n'hellont ket paeañ o c'houmanant da Varr-Heol ! Kuita Gwenola ?

Un dra vat ez eo d'ar re yaouank en em vodañ asamblez, dezho emañ an amzer-da-zont, hogen ur fazi a rafent ma lezfent

ar re a zo "krog da hejañ war o zreid " d'en em zibab o-unan hep reiñ un taol skoaz dezho. Furañ pennad moulet war d-Tarzh (niv.3.4) eo hini Mari-Melana Maze, d'am meno. N'heller ket tamall d'ar re yaouank anavezout fall a-walc'h o yezh, peogwir n'eo ket dre o faot, met ret e vo dezho adober an hent graet gant ar re gozh ha klask lakaat o c'hrahanoù war draoù kozh evel : Pipi Gonto, Emgann Kergidu, Oberoù Milin, ar Sketla Segobrani, an Notennoù diwar-benn ar Gelted kozh ha labourioù Meven Mor-diern, h.a.

Hor c'heneil mat Yeun ar Gow a lavar ez eo gouest da ziskouez ez eus bernioù fazioù e levrioù kaer evel NOTENNOU diwar-benn ar Gelted kozh . Me n'ouzon ket ar yezh evel Yeun, hag e livirin ez eus un toulladig fazioù, met ne dorrot ket ho tent, tud yaouank, na diblasañ hugann ho korzailhenn o lonkañ oberennoù Vallee hag e geneil mat Meven (Doue d'o fardono !) zoken e-giz m'emañt ha neuze goude e c'hellot pegañ gant oberennoù Y.Olier, hep riskl ebet. Hugan chañs vat deoc'h, evel just, gant ho TARZH !

TWO BOOKS OF THE HISTORIES OF IRELAND, Compiled by Edmund CAMPION Feloe of St John Baptistes College in Oxforde : Al levr-se a zo un adembannadur evel tezenn evit an Doktorelezh, eus levrioù an Iwerzhonad brudet, ar Merzher E.Campion. Embannet eo bet gant ur raskrid hir gant hor c'heneil A.F. Vossen; talvoudus-tre e vo d'ar re a studi istor (gwir ha faltazius !) Iwerzhon. Setu emañ steuenn al levr : Diggradur (buhez Campion, Stad Iwerzhon hervez Campion, Mammennoù e Istorioù, Istor an Dornskridoù) - Testenn an Istorioù (levrenn 1-añ hag eil levrenn) - Roll-gerioù--Taolenn Levrlennadurezh. (Paj.XI,133, (221)).

Daoust ma'z eo bet savet an Dezenn-se gant un Hollandad emañ pep tra pe dost e saozneg. N'ouzomp ket ar priz. Skrivañ da A.F.Vossen, Dr.Mollerlaan 9, Waalwijk (Holland)

Y GWYDDONYDD (Cyfrol i,rhifyn 1.Gwasg Prifysgol Cymru,Mawrth 1963)
Dre zicuer a lec'h ne reomp nemet menegiñ an taol-esa--se e-barzh Kembreiz da ober eus o Yezh ur Yezh Skiantel. Distreiñ a raimp war se, diwezhatoc'h. Ur galc'hgelaouenn moulet war baper kaer enni studiennoù war BLOAVEZHIOU AN HEOL-ENKLASK WAR LIGNEZOU AR GWINIZH, HINONIEZH - KERREG KEMBRE - KREIZENN"J IJINEREZH - ATOMLEC'HIOU h.a. Aes-tre da lenn daoust d'ar gerioù nevez teknikel.

AR VRO (J.Desbordes Bet H.4.Ker Andon, Konkernev) (18) : Fonnust-tre evel boaz. Da deural evezh ouzh ar Pennad-digeriñ, Studiaden Abanna : an Iliz en Emsav(re strizh d'hor mens, menozioù A.- neuze Lizher Abasq (un diaskibl da Zauzat) ha respont R.Peniartli.

GLANDED AR YEZH

Daoust ma n'emañ ket war VARR-HEOL al lec'h d'ober studia-
dennoù war GLANDED AR YEZH, e talc'himp ur pennad, mar bez bolon-
tez Doue da lakaat amañ un nebeudig notennoù, ken na savo c'hoant
d'unan bennak da sevel un dra bennak da vezañ embannet disparti
diouzh ar c'helaouennoù all, en doare d'o skañvaat un tamm.

REIZHSKRIVADUR.

Evel ma ouzer e vez skrivet atav an deiz a hiziv ABATI,
MANATI, daou c'her o tont unan eus ABAD hag egile eus MANAC'H.
Bremañ avat, pa vez stummet gerioù hervez an doare-se, sur techet
da verkañ ervat ar ger unanet gant TI evel da skouer ARC'HANTTI,
(pe arc'hant--ti). E gwirionez n'eus abeg ebet da skrivañ ar
stumm-se, skrivomp eta arc'hanti, soudarti, kannati, an daou
T o reiñ T, hag an D hag an T o reiñ T eta. Mat e vefe ober ar
roll anezho ; ar re gozh evel ar re hon eus meneget hag un all
evel PENITI (Pened-ti) o tiskouez peseurt stumm reizh reiñ d'ar
gerioù nevez.

YEZHADUR.

Bez'ez eus troioù-lavar hag a seblant bezañ diuzezañ
evit mat er yezh. Skrivagnerion evel Per Denez, Youenn Olier a
lako da skouer peurrest an dud. Hogen ne glever nemet ar stumm
ar peurrest EUS an dud, an memorant eus an dud (an dro-lavar-
mañ a zo dizanav e Treger).

Ar c'hemmadurioù ne vezont ket atav kennebeut gant skriva-
gnerion 'zo. Sellit AL LIAMM, barzhoneg Yann-Ber Piriou, (Niv.97)
Gerioù an Emsav, linenn 8 Un aduhez a goueldrec'h. Goude -a- e
kemm ar G, moarvat; id.lin.14 war he dalar (eus Talar). Perak
kilaf ivez rak ar c'hemmadur K-g : sklerijenn (k)ann ?

Teurel evezh ouzh reizh ar gerioù. Dindan bluenn Y.Olier
e lennan paj.145 (lin.10-11) he nerzh - c'houzañv. Nerzh a zo
gourel koulskoude, neuze..

Evit an doareoù-keferata, teurel evezh ivez ouzh ar stumm
"sotoc'h eget(evit) droukoc'h ". Ur fazi a gaver alies dindan
bluenn skrivagnerion'zo hag a lakfe amañ "sotoc'h eget drouk". Ur
stumm kozh-tre moarvat hag a gaver e latin ivez, cf ar Reolenn:
Uratio verior quam gratior (ur brezegenn gwiroc'h eget
plijusoc'h)

Bez'ez eus ur stumm hag a seblant bezañ en arvar e-touez
ar re yaouank : an implij eus O (stumm-ober) en degouezhioù'zo.
Setu amañ diwar bluenn daou vrezhoneger a-vihanik :
" Ret eo d'ar Vrezhoneg en harlu bezañ balc'h o welout ur c'hen-
vroad DEGAS (= o tegas)", (TARZH,2,paj.8), ha diwar ur skrid
diembann (ul lizher) " ar re yaouank a zo bet gwelout " e-
lec'h "o welout ". Troioù-lavar gallek ne deo ken an troioù im-
plijet gant ar vrezhonegerion yaouank-se.

War niv.3-4 TARZH, paj.8 e c'houlenner daoust peseurt stumm
eo an hini reizh : "Kentoc'h eget gouzout din n'her c'homzomp
nemet evit..." pe hemañ " Kentoc'h eget din gouzout ".
Graet e vez draist-holl gant an troioù-lavar-mañ e-touez ar bobl:
" din da c'hout" din da c'hout" ha neuze " hep gout, hep gou-
zout din " (Distaget e Treger : hepoutiñ). Moarvat emañ ar
wirionez gant ar skrivagner T.Malmañch pa skriv "eget gouzout din",
nemet ken sklaer all e vefe bet "gouzout" hep mann ebet d'e
heul, ha suroc'h: kentoc'h eget gouzout n'her c'homzomp h.a.

Awechoù ez eo diaes a-walc'h gouzout penaos implijañ an
"araogennoù" evel DA. Lenn a reomp war ar baperenn-vruderezh(1*)
skrignet gant STROLLAD AN DESKADUREZH EIL DEREZ: "Kentañ tra
hoc'h eus d'ober eo en em lakaat e darempred gant ar C'hreizen-
ner, o venegiñ dezhañ ar perzh e ginniget DA gemer en obererezh
ar Strollad". Hep " Da " ebet e oa reizh ar frazenn ha sklaer,
hag eilpenañ an traoù a ra, d'hor meno, an araogenn, rak ar
goulenner a ginnig kemer hag ar C'hreizenner a ginnigo da gemer.

Evit JUZH, DIUZH e vo gwelet ur wech all. Hogen gant di-
stagadurioù direizh ar rannyezhoù ez eo aes-tre faziñ. Da
skouer: e pedomp hol lennerion da reizhañ o-unan paj.35-6
" eus " (evit deus Tregeriek) Anjela Duval, lezet eno "hepou-
timp".

GERIADUR

N'omp ket sot-sot gant ar gerioù nevez o vordilhañ e skri-
doù'zo; hogen war an dachenn-se ez eo an implij hag an ezhomm
eo a drec'ho. Se'zo sklaer. Bremañ ma'z eo distag ar skrivagne-
rion diouzh buhez pemdeziek ar bobl ez eo diaes dezho kaout
gerioù rannyezhal dindan o doarn hag e kemeront skouer diwar ar
yezhoù all. Da skouer AL LIAMM paj.142 e lenner KRAOÑELLET; ar
gerioù tregeriek LAOURIÑ, DONGBIÑ a oa mat a-walc'h eno !
MEDICE CURA TEIPSUM

(1*) Gwelout reoliadur STROLLAD AN DESKADUREZH EIL DEREZ, "AL
LIAMM" niv.97, pe SKOL (Niv.21 Mae 1963)

PRIZIOÙ AR CELIB : E deroù Mezheven ez eo bet roet ar PRIZIOÙ kinniget gant ar CELIB evit ar studiadennoù (undaolennadurioù) savet gant tud yaouank. Studiadennoù kaer (darn anezho dreist) a oa bet kinniget evit ar Genstrivadeg. E-touez an traoù a zo bet merzet ar muiañ: Skolioù an Danvez-Skolaerezed a labour da vat war an dachenn. Moarvat o c'hizidigezh a verc'hed a ra dezho en em dommañ ouzh dienez an dud, e Breizh. Hogen diseblant e oa chomet ar rummad-se galvet koulskoude da blediñ ivez gant Breizhiz : an Danvez-beleion er c'hloerdioù; ha koulskoude daoust ha n'eo ket dever ar re-se ivez anaout ervat ezhommoù ar re a vint galvet da avieliñ ha da santelaat ?

EVEZHIADENNOU WAR AN NIVERENN-MAÑ EUS BARR-HEOL. Daoust d'ar gwellaennoù anat degaset e BARR-HEOL ez eus c'hoazh tu da ingaliñ meur a dra ennañ. Re dev ez eo darn eus an titloù, hep kalz a arzelezh enno: traoù kenwerzhel (emp reoù !).

Daoust m'hor boa komprenet ervat ar gontadenn " NA HARTIT AN DRULAJ " paj.51, ez eus manet un draig bennak diresis en hon troidigezh ha re ziwezhat eo en em gavet notennoù an Aotroù Chaloni Cubaynes evit gallout ober labour peurvat.

BUHEZ BARR-HEOL : Bennozh Doue kalonek a lavaromp d'ar c'helaouennoù ha kelc'hgelaouennoù a ra meuleudi B.H. war o fajennoù: dreist-holl AL LIAMM, AR VRO, ha L'AVENIR. Int-i a zo kaoz moarvat mar deo kresket hor c'houmananterion. Hogen evel boaz, hon eus kollet ur c'houmananter bennak : re ziegus ez eo Breizhiz da zegas o chomlec'h nevez, pa zilojont hag e-giz-se e teu B. H. en-dro, a-wechoù. Ha pediñ a reomp an dilerc'herion da zegas priz o c'houmanant ar c'hentañ ar gwellañ.

EMBANNADURIOU BARR-HEOL. Menel a ra meur a skouerenn eus OTELLO en gwerzh. (5 L hep ken mizoù). Prest eo dornskrid ROMEO, met evel just, ne vo ket moulet ken na vo diviet pe doat OTELLO. Un ISTUR BERR AL LENNEGEZH C'HRESIANEK a zo prest ivez an dornskrid anezhañ, met...

UR C'HELDU BRAS : Dres p'emaomp o hastañ buan echuiñ .

BARR-HEOL e teu dimp keloù eus Roma o tegemenn ez eo anvet ar C'hardinal Yann-Vadézour MONTINI arc'heskob Milano, da Bab hag en deus kemeret an anv a Baol VI. Genidik ez eo eus Brescia, en Hanternoz Italia, e Lombardia.

Fidels " (Imnoù ha Salmoù evit an Dud Fidel). E spagnoleg e kaver dindan an hevelep tiil " Himnos y salmos para los fieles " ul levrig a 40 pajenn. Hogen an hini gatalanek a zo peurziviet hag emeur o prientiñ un eil mouladur "kresket da vat". Ar pezh a ziskouez penaos ma ne sarmoner e katalaneg emañ ar voull evel-kent gant ar c'hantikou... da c'hortoz gwell.

Ul levr all hag a zo etre hon daouarn * Prequem amb L'Església " (396 pajenn) 75 P.tas ar priz anezhañ, a zo un dastumadenn displegadurioù, kelennoù hag homiliennoù bezz lennet d'ar bobl e-kerzh an ofereñs-bred, e Menez-Serrat (Homilies i admonicions al poble lleigides dins de la Missa Solemne a Montserrat).

Met d'hor meno ez eus e-touez an holl vouladurioù-se, un embannadur hag a zo talvoudusoc'h, eus a bell, d'ar peurrest : embannadur ar Bibl e katalaneg.

*

Un embannadur graet tre hervez reolennoù ar ouiziegezh, gant menec'h oc'h anavezout ervat yezhoù kozh ar Bibl hag o treiñ diwar ar mamskridoù, evel just. Un embannadur o reiñ enor d'an hini en devoa soñjet e kement-se da gentañ hag embreget al labour Dom Bonaventura UBACH. N'ouzomp ket hag-eñ ez eo peurembannet ar SKRITUR-SAKR. An TESTAMANT NEVEZ, evel ma wellimp bremaik, a zo peurlouest. Setu emañ eta roll al levrioù moulet gant anv an troour.

El Gènesi, Dom Bonaventura Ubach, 1928, 28x21, 370 pajenn.

L'Exode-El Levitic - id- 1929, -id

Els Nombres-El Deuteronomi, 1928, 384 pajenn

Josué-Jutges-Rut "id" 1953, 382 paj.

I i II de Samuel "id" 1952, 352 paj.

I i II dels Reis "id" 1957, 366 paj.

Paralipòmens-Esdras-Nehemias 1958, 400 paj.

Tobit-Judit-Ester, Dom M.M.Estradé-Dom B.Girbau, 1960,

El Psalteri (1-72) (73-150), Dom Ubach, 1932

Isaias I (1935) Isaias II (1936) Dom Ramir Augé

Jeremias, 1950, Dom R.Augé (416 paj.)

Ezequiel, 1955, -id- (434 paj.)

Daniel-Lamentacions-Baruch, -id", 340 paj.

Profetes menors, Dom.R.Augé, 542 pajenn.

* Prequem amb L'Església = Pedomp gant an Iliz.

N'emaomp ket evit lavarout hag-eñ eo peurembannet ar Bibl : Levrioù Makabeidi, Krennlavarioù- Eklesiañt-Kanann ar C'hanennoù Furnez, Eklesiatic. (I i II dels Macabeus, Proverbis-Eclesiastès-Càntic dels Càntics-Saviesa-Eclesiàstic).

Bez'ez eus evit darn eus al levrioù-se mouladurioù poblekoc'h gant skaudennoù : Ar C'heneliezh, An Ermaeziadeq hag al Leviegezh, An Niveroù hag Adlezenn.

Taolit evezh ouzh ment an holl levrioù-se 28 X 21. Hag hep mar ebet e viot a-du gant ar Pab Pius XI hag a lavare d'an Tad-Abad Marcet : " Ho Pibl a zo ul labour a hir-amzer ", ha gant ar varnedigezh-mañ " Un oberenn a zo aet d'hec'h ober kalz a labour, kalz a ouiziegezh ha dreist pep tra ur skiant-vurutallat dispar ! " (Benito Celada, Ciència Tomista)

*

Setu evit an Testamant kozh. Hogen echu eo al labour evit an Testamant nevez. Dastumet eo bet en unan holl levrioù an Testamant nevez d'ober ur mouladur poblek NOU TESTAMENT. Ur mouladur ment vihan avat, ur mouladur-godell (12 x 8) gant ur golo-ler pe ur golo-kartofis. Ar priz 15 Pesetas. Moulet eo bet al levr en Andorra. An destenn sakr a zo skrivet gant lizherennoù bihan a-walc'h, hogen splann-meurbet, hag e-leizh a notennoù, gant lennadurioù disheñvel ar mamskridoù, e traññ ar pajennoù, hep kontañ ar c'henarroadadoù meneget spis-tre.

Hogen setu ar burzhud : tannet e oa bet 11.000 skouerenn eus ar mouladur kentañ (1961) hag a-benn tri miz da c'houde e oa diviet. Dav aozañ un eil mou adar a zeas ar-maez, e miz Kerzu, 1961 ivez, hag an dro-mañ e voe tannet 38.000 skouerenn. Evit an eil mouladur-mañ o devoa bet ur skoazellad arc'hant a-berzh " INSTITUCIO JOSEFA MARESC I SERVERTS ", anezhañ un diazevad kanonek " Ar mouladur-mañ, eme ar raskrid, div wech poblek evit gwir, hañval ouzh ar re a gaver e kalz a yezhoù a zo e bal aesaat skignañ komz Doue e-touez en holl dud o chom war an holl dachennoù 'lec'h ma komzar katalaneg, ha dreist-holl e-touez ar vicherourion yaouank, ar studierion, evel e-touez an holl dud a vicher." (dibenn raskrid an advouladur).

Sinet ez eo ar raskrid gant an Aotrou Aoreli M. abad Menez-Serrat ha skrivet eo evel just, e katalaneg.

BARR HEOL

Direct. Le CLERC, rect. Buhulien-Lannion, C-d-N
N° 3 6 , Septembre 1963, Trimestriel, Prix N°:2,50

RENER : M. Le CLERC, Person, BULIEN, BRO-DREGER
N-enn : 3 6, Miz GWENGOLO 1963, Trimiziek,

Koumanant : 7 Lur.

, K.R.P. 91764, ROAZHON (Rennes)

o o

COMMENTARII SERMONE BRITONNICO SCRIPTI.

Kavet hon eus a-barzh ar fin un den a youl vat hag a zisvanko hiviziken stensiloù BARR-HEOL, ha fiziañs hon eus ez eo homañ an diwezhañ follenn-disvankadurioù.

D'hol lennerion da zigareziñ ar gerioù -niveruzik (17 benak) - skrivet div wech hag ankounac'haet o lemel kuit gant liv-reizhañ ruz.

Setu eta ar pezh a zo da zifaziañ : Paj. 2, tost d'an traoñ lenn : Ha n'eo ket hepken Katalaniz

Paj. 3, izeloc'h eget ar c'hreiz : Menez Serrat a zo : Menez Heskennet.

Paj. 5, er frazenn diwezhañ a-raok ar (*) tennañ kuit an eil ez eo

Paj. 10, lenn Sklerijenn e-lec'h Skelijenn

Paj. 16, lenn (er c'hreiz) o komz OUZH e vibion

Paj. 21, lenn ENEbiezh e-lec'h enobíhez.

Paj. 23, eil frazenn: lenn Q emsav e-lec'h HON eil dilinennad, Dispac'herion, Binvidik

Paj. 36, lenn... ha Setu pa voe kinniget din un TOULLAD LEVRIOU

Pajenn 49, gwelloc'h ar stumm EMON eget HEMON

Pajenn 53 lenn N'o deus ker getra d'ober nemet DONT DA GIMIADIÑ - id - (TREDE ARVEST) Mibion Emon o deus savet ur c'hastell: Kastell Rochafort

Pajenn 54, lenn war AR geot glae

Pajenn 55, Pevare ARVEST : E Montalban

Pajenn 59, eil dilinennad E Bro-C'hall e gement a c'hall foug.

-id- 63, islinennañ diouzh un tu falskelennadurezh

-id- -id- (e traoñ) : O darempredif evit ober

-id- 67 NOTENNDOU... E Bro-C'hall da skouer, ez A kalzig (E) rediant

-id- 69 A DREUZ LENN : War wellaet ez A arz al liesskrivañ

-id- 72 YVES LE MOAL, (frazenn diwezhañ) E RANKO BEZAÑ.

BARR-HEOL

War Feiz ha Breizh

TAOLENN

	paj.
{ MENEZ-SERRAT (Montserrat)	2
{ SKEUDENN ITRON VARIA VENEZ-SERRAT (T. An Timaour).	4
{ BENEAD : Brec'hiad Plouz...Bozad Greun.	12
{ Y. OLIER: Notannoù.	20
{ E.T. : Pardon Itron Varia Goad-Kev (15.VIII.63)	26
{ LENNEGEZH KANNADIG-PARREZ : Uferenn, Mont d'ar Skol	28
{ F. KERVELLA : Boued Breizhat e Bavaria.	32
{ KORN AL LIZHERI : F.Kervella, J.Konan, Dom Jordi	33
{ ANJELA DUVAL : Erc'h-Mezheven	35
{ -- id -- : Un Taskad Marvailhoù (Beure-Mezheven	40
{ OKITANIA : Anvioù - Lec'hioù	44
{ P.BOURDELLEZ : Ar Pevar Mab Hemon (1- <u>añ</u> lodenn)	49
{ Retredig Keresperz (Eost 63), Gouelioù ha	59
{ P. BOURDELLEZ: Parak en deus Yann XXIII estlammet	61
{ R.KEROUANTON : Kenavo d'an Ao.TROAL	68
{ A-DREUZ-LENN : Prezegennoù Kendalc'h Keltiek Lan-	69
{ SOAZ AN TIEG : Keginerezh	71
{ Ar Vro (Eost 63) - Yves Le Moal - Tarzh - Ar Bed	72

MENEZ-SERRAT

(MONTSERRAT)

Er bloaz 1350 e c'hanas e Valencia, Bro-Gatalounia, ur bugel hag a zlee bezañ brudet-meurbet evit e santelezh dreist-ordinal, evit an niver bras-souezhus a bec'herion hag a bec'herezed gonezet gantañ da Zoue, evit ar burzhudoù ken iskis a reas ma kredfed a-walc'h ez int bet ijinet gant faltazi direol ha devoision tud diboellet. Nemet ez eus bet kement ha kement a destoù ma 'z eo diaes mont ehep ar pezh a lavaront bezañ gwelet o-unan. Ha neuze lakeet eo bet an hini a gomzomp anezhañ war roll ar Sent gant an Iliz Katolik, goude enklaskoù kanonek. Ar Sant-se a zeuas ivez da Vreizh, galvet ma oa bet gant dugaz ar Vretoned, Janed-a-Frañs, hag e-touez ar broioù niverus 'lec'h m'en devoa skuilhet tan e gomzoù ha lakaat da lugerniñ vertuzioù e vuhez, ez eo Breizh moarvat, an hini a dommas er muiañ outi kalon an den kozh, ar beleg kozh, an Dominikan kozh war dreuzoù ar bed - all. E Breizh eo e varvas, merc'her Sizhun ar Basion, ar 5 a viz Ebrel 1419, goude kreisteiz. Sebeliet e voe en Iliz-Veur Gwened, ar gwener 7 a viz Ebrel.

Ar C'hatalouniad-se a ouie latin, gresianeg moarvat, hebzaeg hogen ne zeue gantañ en e brezegenoù nemet katalaneg, pe "lemouzineg" e-giz ma veze graet eus rannyezh Valencia. Ha n'eo ket Katalaniz, na tud Yezh Ok na tud o komz yezhoù romanek eo a c'helle kompren pe zivinout ar pezh a brezege. Hogen kement hini a veze ouzh hen seloù ne vern pe yezh a oa e hini, ha ne vern peñs e veze diouzh ar prezege, rak mouezh hemañ a dizhe pell-meurbet betek renkadoù pellañ ar milieroù a dud bo-

det en-dro dezhañ. Ret eo lenn e latin saourus unan eus ar skri-vagnerion o deus skrivet e vuhez petra!lavarer diwar-benn ar brezhoneg : " Evel test (eus donezon ar yezhoù) emañ c'hoazh al lodenn-se eus Anglia (Bro-Saoz !!!) hag a vez graet anezhi an daiz a hiziv: Breizh. Eno e tremenas daou vloaz penn-da-benn hag eno ivez ec'h ecruas e vuhez dre ur marv surus. Er rannvro-se ez eus tud, paotred ha merc'hed, ken niverus ma'z int diaes da gontañ hag a vez graet anezhañ " Bretoned Brezhonegerion" (Britones britonizantes); komz a reont ur yezh diaes-spontus anavezet gant den ebet nemet ganto o-unan, ha koulskoude e kompre - nent komzoù an Den a Zoue evel p'en devije komzet en o yezh o-unan !" (Razzano)

Anavezet hoc'h eus Sant Visant Ferrer !

*

Mar komzan eus Sant Visant Ferrer en ur zigeriñ ar pen-nad-mañ ez eo abalamour ma fell din mont a-unan geneoc'h da glevout kentel gant Katalaniz all : Menec'h Menez-Serrat (Montse-rat) rak ur gentel yac'h a roont d'ar broioù gwasket evel hon hini. N'eo ket ur studiaden gant fedoù istorel ha deiziadoù resis e lennot amañ, rak n'em eus ket trawalc'h a zielloù d'hen ober. Diwezhatoc'h e vo gwelet.

Tri zra a zo e Menez-Serrat hag a dalvez ar boan ha c'hoazh pevar rak n'heller ket tremen hep menegiñ ar Menez e-unan o wintañ a-bik-sonn e dolzennad ponner a-us d'ar blae - nenn, e kreizig-kreiz Katalounia. Ar Menez end-eeun en deus roet e anv da Abati Menez-Serrat ha d'ar pezh a zo stag outañ. Me-nnez Serrat a zo menez heskennet en askont d'ar pikernioù a sav 'vel dent un heskenn.

Goude ar Menez eta emañ an tri zra all a vennan komz diwar o fenn : **Ar Werc'hez, ar Venec'h hag o labour.**

*

Diaes-tre ez eo gouzout abaoe pegoulz e vez enoret ar Werc'hez eno hag abaoe pegoulz ez eo bet savet ar santual kentañ eno en hec'h enor. Anavezet eo skeudenn ar Werc'hez dindan an anv a Werc'hez Du, pe aliesoc'h " Ar Moraneta (Dukardezig) Brudet ez eo e Kreiz Europa, e Bohemia ha dreist-holl en Aostria, ha neuze en Amerika ar C'hreisteiz da heul dizoloadannoù Kristoc'h Kolombo : Meksik, Chili, Perou. Hag e-touez an dud veur a zo bet o taoulinañ hag o pediñ dirazi ez eo bet, na pe-

MAVONA
DA
MONTSERRAT
PRAGUEU
PER
NOSALTRAS.

7 AN TIMEUT 63

tra'ta, hor " San Vicente Ferrer " ha diwezhatoc'h Sant diaze-
zour Kompagnuezh Jezuz : St Ignas Loiola deuet di d'ober evel
març'heg an Aotrou Krist, e veilhadeg-an-armoù.

Taolioù eus ar gwashañ avat, a zo en em gavet gant Santual
ar Werc'hez : e 1812 e voe distrujet a-grenn gant armeoù Napoleon
ha da heul brezelioù ha taolioù-dispac'h an XIX-et kantved e voe
koulz lavarout rasket Menez-Serrat diwar ar bed. Dav e voe kuzhat
delwenn ar Werc'hez. Hogen tostaat a rae eur an Adsav hag an Da-
sorc'h da heñ labour kalonek tud veur evel an Tad-Abad Muntadas
, ar barzh Verdaguer, hag ar skrivagnerion bodet en-dro d'ar ge-
laouenn " La Veu de Montserrat " deuet da vezañ diwezhatoc'h " La
Veu de Catalunya " (Mouezh Katalounia), dindan baeroniezh di-
fennour bras Montserrat ar Pab Leon XIII.

Oc'h adsevel Menez-Serrat emeur en e splannder, oc'h adreiñ
buhez d'ar Santual ha d'an Abati gant ar venec'h o kreskiñ. Ur
milion a berc'herined a dremen bep bloaz dre Venez-Serrat. Evel
just, pa ne giever nemet komz eus Lourda, ez eo diaes gouzout pe-
tra a dremen er broioù all. Nemet e c'heller diskleriañ ez eo
an devoasion d'Itron Varia Venez-Serrat hag ar vuhez kristen en-
dro dezhi, ez eo un dra a-bouez bras en Iliz Katolik, neket hep-
ken evit pezh a sell ouzh Katalounia, hogen ivez evit ar broioù
all, rak eus a lec'h all - a-wechoù eus a bell-bras - a teu par-
donerion a-hiniannoù pe a-vegadoù .

Labour ar venec'h a zo plediñ gant ar Santual evel just,
met ivez, evel pep Abati, Manati, Kouent, Kumuniezh-Leaned, ka-
nañ meuleudioù an Aotrou Doue ha lavarout an Ofis Santel. Ha
kement-se a reont, se'zo sklaer, ha n'eo ket hepken ober war-dro
ar berc'herined.

En tu-hont da se ez eus ur skol ha n'aus ket nemeur (ma'z
eus !) evelti er bed a-bezh. Ur skol-sonerezh evit bugale ha
paotred yaouank. Graet e vez eus ar skol-se an anv a Escolania,
pe Skolaniezh, e brezhoneg. Un daou-ugent bannak a zo anezho.
E gwirionez ez int bugale gouestlet gant o zud d'an Itron-Varia,
ha roet dezhi evit un nebeut bloavezhioù : un arnodenn start a-
walc'h o devez da dremen kent bezañ degemeret, o studioù a re-
ont a-hend-all, met o labour pennañ eo kaeraat ofisoù ar Santual
ha reiñ skoazell ivez d'ar venec'h. Ne vez ket pouezet warno tamm
ebet, evit ober dezho chom da venec'h, goude o "skolaniezh",

nann, nemet e tichañs a veur a hini en em santout galvet d'ar vuhez-vanac'h. Hogen libr-tre ez int. Bemdeiz o devez o oferenn dezho o-unan, un oferenn war gan, unan anezho'ouzh an ograou, re all oc'h ober kollisted en-dro d'an Tad-Prefed. Un dudi ez eo evit ar bardonerion a blij dezho donet d'an oferenn-se da glavout ar ganerion yaouank. E dibenn ar beurevezh e vez roet un abadennig-kan a zeu kalz tud dezhi. Dav menegiñ ivez ar Rozera war-gan gant ar gouelioù bras, hag ar poz liesvouezhiek anvet GUGS, ur seurt Alleluia poblek, kanet bemdeiz da fin ar Gouperoù. Ur freskter dreist-ordinal a zo gant an'holl vouezhioù-se hag a c'heller adkavout o selaou ar pladennoù a zo bet graet diwarno.

Rak pladennoù niverus o zo bet tennet diwar ganadegoù an Escolania : sonerezh liesvouezhiek, sonerezh eus Skol-Vuzik Menez-Serrat, sonerezh muzikerion a-vremañ, kantikoù ar Skolarniezh, Salmoù, Imnoù ha Kanannoù evit ar Bobl, Nouelennoù, kanerion en-solo, Ograou, Kan Gregoriat, Gouelioù an Iliz.

A bep seurt a gaver : e latin, e spagnoleg, e katalaneg, nemet emañ an ton hag ar renk kentañ gant yezh ar Vro : ar c'hatalaneg - nemet evel just, evit Ofisoù an Iliz.

*

An ton gant ar C'hatalaneg ? Amañ ec'h adkavomp hor menec'h gant o labour evit Katalonia. Hep mar ebet, ez int tud kalonek-meurbet : diskaret o abati, fontet Iliz ar Werc'hez, skarzhet kuit eus o fenetioù an ermited a veve amañ hag ahont e plegioù ar menez en o lochennoù, gwallgaset ha merzheriet meur a hini anezho e-kerzh brezel-diabarzh Bro-Spagn kent ar brezel 1939. Ha bepred emaint aze oc'h adsevel, oc'h adkrouiñ, oc'h adober ar pezh he deus follentez an dud-hag o c'hasoni taolet d'an traoñ.

E gwirionez evel ur c'hastell direk unbenniez Franko emañ Montserrat an deiz : hiziv, o tifenn gwirioù mab-den ha gwirioù Katalonia war un dro. Da neb a lenno pizh al lizher a embannomp war an niverenn-mañ eus BARR-HEUL, paj.34-5 e vo anat an dre-se.

Hogen un testeni dister a-walc'h ez eo, mar kirit, e-tal ar pezh a ouzer a-hend-all diwar-benn emzalc'h kalonek ar ve-

nec'h bodet en-dro d'o Zad-Abad Dom Aozeli. O prientiñ an amzer da zont emaint, evit ma vo daskoret d'o bro klod an amzer dremenet.

Hogen e-lec'h lakaat ur steudennad gerioù war ar paper, gwelloc'h komz un tamm eus o labour a-du gant spezed ha yezh Katalonia.

*

Tevel e raimp war SERRA D'OR (an Meskenn-aour), ar ge-laouenn nemeti koulz lavarout moulet e katalaneg, bremañ. Ur ge-laouenn viziek ez eo, gant pennadoù a bep seurt warni : Sperelezh, Studioù war Gelc'hlizheri ar Pibien, Sevenadur, Lennagezh, Istor, Sonerezh. Pep tra e gwirionez. Ha skrivet penn-da-benn e katalaneg. Lavaromp en ur dremen n'eo ket ar c'hatalaneg ur yezh eus an diaesañ da lenn, nemet koulskoude ez eo pinvidik-tre e c'heriadur hag ez eus ezhomm d'hen studiañ a-benn bezañ gouest da gompren anezhañ ervat, forzh pegen tost ez eo d'al latin ha da yezh ar c'hreisteiz pe ar spagnoleg.

Ne vez ket graet gantañ en ilizoù, ar pezh a zo souezhus-meurbet, da gelennañ an dud fidel hag ar vugale. Kollet ez eo ar c'hiz evit bremañ, daoust ma 'z eo ar c'hatalaneg ar yezh-emit-pep-tra-all, er vuhez pemdeziek, gant an holl Gatalaniz. Gwir eo emañ kont evel-se, e Bro-Spagn a-bezh. Ur person a Vro-C'halkia, da skouer, a enzeve, an devezh, pegen iskis e kave klavout Portugaliz o pediñ en o yezh hag a zo tost-tre da hini Galikia : ar gallec (lenn gailhek) a vez graet aus homañ e katalaneg...

... Goude an tamm laeradenn-mañ, distroomp, mar kirit, da gñ menec'h Menez-Serrat hag o embannadurioù. Ne adskrivin ket war e hed ar roll-levrioù moulet war al levrig dezhañ un titl e spagnoleg " Publicaciones de la ABADIA DE MONTSERRAT " Septiembre 1961 (Embannadurioù Abati Menez-Serrat, Gwengolo 1961) gant ur follennig all eus miz C'hwevrer 1963.

*

Levrioù latin, spagnolek, latin, a zo menaget a-barzh, holl gwitibunan savet gant menec'h eus Menez-Serrat pe dindan o evezhιεrezh, gant barnadennoù diwar o fenn gant gouizision estren e galleg, italianeg, germaneg - er pezh a laka anat-splann e vez heuliet a-dost labourioù ar venec'h ha prizet-bras o embannadurioù.

E-touez meur a oberenn merkomp " Himnes i Salms per als

Fidels " (Imnoù ha Salmoù evit an Dud Fidel). E spagnoleg e kaver dindan an hevelep tiil " Himnos y salmos para los fieles " ul levrig a 40 pajenn. Hogen an hini gatalanek a zo peurziviet hag emeur o prientiñ un eil mouladur " kresket da vat ". Ar pezh a ziskouez penaos ma ne sarmoner e katalaneg emañ ar voull evel-kent gant ar c'hantikoù.... da c'hortoz gwell.

Ul levr all hag a zo etre hon daouarn * Preguem amb L'Esclèsia " (396 pajenn) 75 P.tas ar priz anezhañ, a zo un dastumadenn displegadurioù, kelennoù hag homilienoù berr lennet d'ar bobl e-kerzh an ofereñn-bred, e Menez-Serrat (Homilies i admonicions al poble llequides dins de la Missa Solemne a Montserrat).

Met d'hor meno ez eus e-touez an holl vouldurioù-se, un embannadur hag a zo talvoudusoc'h, eus a bell, d'ar peurrest : embannadur ar Bibl e katalaneg.

*

Un embannadur graet tre hervez reolennoù ar quiziegezh, gant menec'h oc'h anavezout ervat yezhoù kozh ar Bibl hag o treiñ diwar ar mamskridoù, evel just. Un embannadur o reiñ enor d'an hini en devoa soñjet e kement-se da gentañ hag embreget al labour Dom Bonaventura UBACH. N'ouzomp ket hag-eñ ez eo peurembannet ar SKRITUR-SAKR. An TESTAMANT NEVEZ, evel ma wellimp bremaik, a zo peurvoulet. Setu amañ eta roll al levrioù moulet gant anv an troour.

El Gènesi, Dom Bonaventura Ubach, 1928, 28x21, 370 pajenn.
L'Exode-El Levitic - id- 1929, -id
Els Nombres-El Deuteronomi, 1928, 384 pajenn
Josue-Jutges-Rut "id" 1953, 382 paj.
I i II de Samuel "id" 1952, 352 paj.
I i II dels Reis "id" 1957, 366 paj.
Paralipòmens-Esdras-Nehemias 1958, 400 paj.
Tobit-Judit-Ester, Dom M.M.Estradé-Dom B.Girbau, 1960,
El Psalteri (1-72) (73-150), Dom Ubach, 1932
Isaias I (1935) Isaias II (1936) Dom Ramir Augé
Jeremias, 1950, Dom R.Augé (416 paj.)
Ezequiel, 1955, -id- (434 paj.)
Daniel-Lamentacions-Daruch, -id", 340 paj.
Profetes menors, Dom.R.Augé, 542 pajenn.

* Preguem amb L'Esclèsia = Pedomp gant an Iliz.

N'amaomp ket evit lavarout hag-eñ eo peurembannet ar Bibl : Levrioù Makabeidi, Krennlavarioù- Eklesiast-Kanenn ar C'hanennoù Furnez, Eklesiatic. (I i II dels Macabeus, Proverbis-Eclesiastès-Càntic dels Càntics-Saviesa-Eclesiastic).

Bez'ez eus evit darn eus al levrioù-se mouladurioù poblekoc'h gant skeudennoù : Ar C'heneliezh, An Ermaeziaden haq'al Leviegezh, An Niveroù haq' Adlezenn.

Taolit evezh ouzh ment an holl levrioù-se 28 X 21. Hag hep mar ebet e viot a-du gant ar Pab Pius XI hag a lavare d'an Tad-Abad Mercet : " Ho Pibl a zo ul labour a hir-amzer ", ha gant ar varnedigezh-mañ " Un oberenn a zo aet d'hec'h ober kalz a labour, kalz a quiziegezh ha dreist pep tra ur skiant-vurutallat dispar ! " (Benito Calada, Ciencia Tomista)

*

Setu evit an Testament kozh. Hogen echu eo al labour evit an Testament nevez. Dastumet eo bet en unan holl levrioù an Testament nevez d'ober ur mouladur poblek NOU TESTAMENT. Ur mouladur ment vihan avat, ur mouladur-godell (12 x 8) gant ur golo-ler pe ur golo-kartoñs. Ar priz 15 Pesetas. Moulet eo bet al levr en Andorre. An destenn sakr a zo skrivet gant lizherennoù bihan a-walc'h, hogen splann-meurbet, hag e-leizh a notennoù, gant lennadurioù disheñvel ar mamskridoù, e trañ ar pajennoù, hep kontañ ar c'henarvoudoù meneget spis-tre.

Hogen setu ar burzhud : tennet e oa bet 11.000 skouerenn eus ar mouladur kentañ (1961) hag a-benn tri miz da c'houde e oa diviet. Dav aozañ un eil mouladur a zewas er-maez, e miz Kerzu, 1961 ivez, hag an dro-mañ e voe tennet 38.000 skouerenn. Evit an eil mouladur-mañ o devoa bet ur skoazellad arc'hant a-berzh " INSTITUCIO JOSEFA MARESC I SERVETS ", anezhañ un diazevad kanonek " Ar mouladur-mañ, eme ar raskrid, div wech poblek evit gwir, hañval ouzh ar re a gaver e kalz a yezhoù a zo e bal aesaat skignañ komz Doue e-touez an holl dud o chom war an holl dachennoù 'lec'h ma komzer katalaneg, ha dreist-holl e-touez ar vicherourion yaouank, ar studierion, evel e-touez an holl dud a vicher." (dibenn raskrid an advouladur).

Sinet ez eo ar raskrid gant an Aotrou Aoreli M. abad Menez-Serrat ha skrivet eo evel just, e katalaneg.

Metra ken nemet an alberz dister-se eus oberiantiz Abati Menez-Serrat a zo trawalc'h da ziskouez pebezh oaledad a virvidigezh-spered ez eo an Abati-se e gwirionez. Ha n'eo ket sou souezhus tamm ebet ma'z eo ken bras doujañs, fsiñ Katalaniz e-keñver ar venec'h a zo eno o vevañ.

Estreget e Menez-Serrat ez eus kreizennoù a vuhez katalouniat, evel da skouer Abati Sant-Kougad, e-tal Barselona 'lec'h ma kaver un enaouer all Monsignor Griera, un den eus ar gouiziekañ war ar C'hatalaneg hag ar rannyezhoù katalanek. Hogen Menez-Serrat eo an hini a daol ar muiañ a skelijenn hag a zedenn ar muiañ ar selloù. Ha poent eo marteze diskleriañ ez eus Bretoned a-leizh hag a c'hortoz digant menec'h o bro kemerout skouer diwar leaned kalonek ha gouiziek Abati Menez-Serrat.

*

E-mesk ar venec'h o deus poaniet a-du gant spered ha yezh Breizh eo mat menegiñ da gentañ Bugale speredel Sant Frañsez hag o deus bet klasket krouiñ ur vuhez speredel gant o embannadurioù, evel BUHEZ HOR SALVER JEZUZ-KRIST, AR VUHEZ KRISTEN, ER VUHÉ KRISTEN (evit Gwenediz) h.a. Bremañ ez eo echu ganto. Abaoe ar brezel ez eo kouezhet o oberennoù ha poan am eus o krediñ o defe amzer hiviziken da blediñ ganto adarre : re zalc'het ez int gant o labourioù all.

Evit kas en-dro al labour a ranker ober evit spered Breizh, ez eus ezhomm kumuniezhoù leaned (pe leanezed zoken, perak nann ?) muioù stag ouzh o zi, ouzh o c'houent eget relijiuzed, ret dezho mont alies en beaj d'ober retredoù, missionoù pe da rentiñ serwij d'ur beleg bennak, ha me'oar. En ur ger ne seblant ket ar venec'h, re sammet gant an abostolerezh diavaez, bezañ gouest d'ober ul labour heñvel a-walc'h ouzh hini Menez-Serrat.

Ma chom mui sta nemet ar c'houentoù bras, an abatioù hag ar c'hreizennoù relijiel enno tud niverus a-walc'h o vevañ asamblez ha gouest dre-se d'ober labourioù a-hir-amzer, e-giz ma lavare ar Pab Pius XI da Dad-Abad Menez-Serrat.

Hogen re alies ne deo eus an tiez bras relijiel-se nemet tiez 'lec'h o'he deus ket Breizh kalz a bouez e spered ar re a zo o chom enno. Ar pennoù o-unan a vez alies eus ar Broioù-

krec'h pe zoken eus ar c'hreisteiz : tud speredet-kaer ha menec'h direbech hep mar ebet, nemet ne dint ket prientet evit kompren kudennoù Breizh. Un tamm e c'hoarvez ganto evel gant an Eskibion a vez kaset-degaset eus Breizh d'ar C'hreisteiz, eus ar C'hreisteiz da Vreizh pe da lec'h all... Kement-se ne aesa ket tamm ebet, d'hor menno, labour ar bastorelezh, met an dra-se a zo un afer all...

E gwirionez, e Breizh, n'anavezet nemet daou di hag a zo enno spered Breizh : Bokian ha Landevenneg. Bokian, siwazh, ne ra strillaj ebet, evit bremañ da vihanañ; poan en deus o sevel war c'horre e vec'h ; kement-se avat, n'emañ tamm ebet enep Bokian hag an holl ziaesterioù en deus evit ober e greskañs a c'heller o sellout evel Merk Doue war an Oberenn gaer-se, rak war ar Groaz hag ar Basion ez eo diazezet ar pep gwellañ eus ar pezh a ra mab-den. Un dra all, un tamm enep dezhañ, eo m'emañ e Breizh-Uhel, el lodenn-se eus Breizh hag he deus kolllet he brezhoneg hag a zo bremañ o koll adarre he rannyez c'hallek evit treiñ war-du yezh Pariz. Nemet e savfe ac'hano ur Sant Visant Ferrer nevez hag a gomzfe ur yezh a vefe komprenet koulz gant Breizh-Uheliz ha Breizh-Izeliz ne raio Bokian nemet hanter-labour.

Ha Landevenneg ? Diaes ez eo evel just, keñveriañ Menez-Serrat ha Landevenneg. Menez-Serrat gant e Santual d'ar Werc'hez Du, ar Moreneta, a zo muioù a sked en-dro dezhañ eget Landevenneg, kavell ar vanac'hiezh e Breizh, abati Sant-Wenole, - ul lec'h meur, mar kirit, nemet war-lerc'h Abati Meur Katalounia e meur a stumm. Ha koulskoude, pa oa bet adpranet douar santel hag abati santel Gwenediz e tridas kalonoù ar Vretoned gant ar spi e teufe an Abati Dasorc'het da vezañ un oaledad a virvidigezh-spered. Spered emañ ar spi-se en o c'houentoù. Un dra bennak evel labour menec'h"ar C'hrec'h Heskennet " emañ Breizhiz o c'hortoz digant Landevenneg: ur greizenn a bedann, ya, ur greizenn a studi, ya; ur greizenn a abostolerezh breizhek, ur greizenn a vuhez vrezhonek ivez. In doars-se e ledo e levezon vadelezhus ha frouezhus war Vreizh a-bezh. Landevenneg un eil Montserrat ?

Da reizhañ: Lenn paj. 7, en traoñ, Lavrioù katalanek, spagnolek...

www.vvvvvvvvv

BREC'HIAD PLOUZ...

BOZAD GREUN

E-pad an devezhioù pedenn ha studi hon eus bet, nevez' zo, e Keresperz (Cf paj.), am eus klasket me ivez, na petra' ta, ober va mad, evel chas bihan an Aviel, eus ar bruzhunoù a c'hellen tapout amañ hag ahont. ' Vel ma ouzoc'h mat, n'on ket evit addisplegañ deoc'h ar prezegennoù uhel bet aozet gant kelennerion belavar evit selaouerion aketus ha bamet. Diazezañ war ar roc'h - hini divrall komzoù peurbadel an Aotrou hag e Iliz - palioù ha gwirioù hon Emsav e-barzh ar Gatoligiezh, a zo tra prederourion ha teologourion. Ha graet mat o deus o micher war ar poant-se, m'hel lavar deoc'h ! Diskouez ar c'hudennoù a ziwan muioc'h-mui en abeg d'hon dibarelezh, displegañ penaos amañ kont en deizioù a-vremañ gant ar vrezhonegerion, ar vroadelourion, a glasker mougañ pe veuziñ... a oa ret-kaer hen ober ivez. Ha testenioù fromus hon eus klevet diwar-benn kement-se.

Nemet ez on techet, dre vicher marteze, da glask n'eo ket anvioù pompadus d'ar c'hleñvedoù, met, da gentañ, louzoù evit diboniañ, da vihanañ, ar glañvourion n'heller ket pareañ da vat, pe war an taol. Techet da lakaat ar menozioù da dalvezout war dachenn an ober, ha pa vije nebeut a dra, met diouzhtu ha bemdeiz ha bep gwech ma c'heller kavout tro pe dro da labourat evit Breizh.

Da skouer, n'heller ket nac'hañ ez eo ret da gatoliked an Emsav diwall diouzh temptadurioù 'zo : digalonekaat, an em glozañ kenetrezo betek re, evel en ur ghetto. Ha n'eo ket souezhus peogwir n'hellont ket gortoz peurzviañ kalz a gompreneson, a sklerijenn hag a frealz digant beleion o farrez, na kennebeut all - pell ac'hano zoken - eus an Obererezh katolik

a zo renet gant Frañsizion evit Frañsizion hepken !

Hogen, ar pezh na gavomp ha na gavimp biken e Bro-C'hall, daoust ha n'hellfemp ket mont d'hen klask e broioù keltiat all ? Hag-efñ hon eus klasket a-walc'h en em unañ gant katoliked Keltia, tennañ hor mad eus o skouer, en em harpañ warno a-wechoù ? Katoliked a ouenn iwerzhonat a zo bremañ niverus ha galloudus-tre ar Stedoù-Unanet; daoust ha n'hellfemp ket dedennañ o evezh war hor c'hudennoù-ni, hor stourm, ar gaou a vez graet ouzhimp, an hegaserzh a c'houzañvomp re alies ?

Setu perak e kendalc'hin d'ober va sêz gwellañ - pezh a zo nebeut a dra, siwazh ! - evit reiñ da lennerion Varr-Heol keleier eus an Iliz, e Keltia a-bezh.

0 0 0

Gwelomp eta da gentañ, petra'zo nevez gant hor Sant kelt da zont, Dom MARMION. D'an 29 a viz Ebrel diwezhañ, ez eo bet digoret e arched dirak aotronez Eskopti Namur ha medisined; gwevn ha miret mat e voa kavet ar c'horf; an dremm dreist-holl a oa heñvel-mik ouzh hini un den bev, pezh a zo bet fromus-meurbet evit ar re o devoa anavezet an Tad-Abad. Lakaet e voe goude-se an arched en Iliz-Abati Maredsous.

Un torkad 184 lizher skrivet e saozneg gant Dom Marmion a zo bet moulet, nevez'zo, en un doare kaer-kenan, gant Helicon Press, Baltimor ha Dulenn. Pennadoù talvoudus a zo bet embannet ivez diwar e benn gant an American Benedictine Review, IV, 1963.

Levezon speredel Kolomba Marmion, evel hini Loeiz Vari Vonforzh, pe hini Glaoda Poullart des Places, an em astenn ken don ha ken pell ma n'omp ket evit he muzuliañ. Sellit' ta : mibion K. Poullart eo end-eeun, a ziskouez dimp en o c'helaouenn (1) luc'hskeudenn ur plac'h, yaouank c'hoazh, o vousec'hoarzhin seot e-kichen he c'harr-nij : hini C'hoar Mikael-Tereza, a zo war un dro klañdiourez ha blenierez ur c'harr-nij kinniget da Vision Turkana, e Bro-Genia, evit aesaat da "Visionerezed medisinerezed Mari" (2) ober o micher; da lavarout eo, louzaouiñ ha frealziñ tud klañv, mammoù ha bugala dreist-holl, er Misionoù.

Diazezet eo bet ar Gumuniezh-se e 1936, gant ur plac'h eus

Dulenn, Mari Martin, he devoa labouret dija e broioù Afrika hag a oa deut evel klañvdiourez en Abati iwerzhonat Glenstal, bet savet 'vel'ouzoc'h, e drugarez d'an Tad Marmion. Eno ne voe ket pell o vodañ en-dro dezhi un toullad merc'hed all, a voe stummet ha skoazellet e pep doare gant ar Veneadiz. Merc'h henañ Glenstal eo eta ar Genvreuriezh-se, he deus krasket ken buan m'he devoa dija, e 1946, ouzhpenn kant leanez, brudet-mat dre o skiantvicher hag o spered digor.

Evit Beneadiz ha Beneadezed anglikan Enez Kaldey*eo bet ivez an Tad Marmion ur vammenn a vennozhioù diheskus.

Hanter-kant vloaz'zo e oa doan ha trubuilh e kalon menec'h menec'h Kaldey, an enezennig koant a-dal da Denbec'h-ar-Pesked en tu kreisteiz da Vro-Gembre, e kontelezh Penvro. Pevar c'hant devezh-arat hepken, douaroù peuriñ ha mengleuzioù. St Samzun en devoa bevet er prioldi kozh, chomet goullou abaoe amzer Herri VIII, hag a oa bet adpoblet e 1906, gant menec'h anglikan, renet gant un den a volontez vat, Benjamin Fearnley Carlyle, deuet da vezañ vezañ Dom Elred. Tost-tre e oant da spered an Iliz Katolik, ken tost ma voent, a-benn ar fin, pedet groñs gant an Ao. Gore, eskob Redoc'hen (Oxford), da lezel da gouezhañ o doareoù giz Roma.

Ne chom ken bremañ nemet un toulladig bihan eus menec'h an amzar-se, en o fenn Dom Wilfrid Upson, deuet abaoe da vezañ Abad Prinknash. Skrivet en deus n'eus ket pell, en ur pennad savet evit ar "Golden Jubilee" (Jubile Aour), penaos e chomas al leaned, e-doug tri devezh o pediñ c'hwek ma rofe an Aotroù dezho sklerijenn evit gwelout pehini 'oa an hent gwellañ, ha nerzh a-walc'h evit mont gantañ. Pa voe deuet ar c'houlz da rentañ ar follenn-c'houlennata a oa bet roet da bep unan, e voe gwall-enkrezet Dom Upson. Dal ha bouzar ma oa chomet e ene e-pad ar c'heit-se, en em gavas koulskoude o skrivoñ en desped dezhañ: "N'eus forzh petra 'vo graet gant ar Genvreuriezh, e tlean-me dont da vezañ katolik".

* Miret hon eus ar ger Kaldey, met e gwirionez e leverer peurlvuiañ e brezhoneg Enez-Pir (cf BUHEZ AR GENT). E-lec'h Tenby, hon eus kemeret ar stumm Tenbych-y-Pysgod kembraek hag hen brezhonekaet e Tenbec'h-ar-Pesked. Tenby eo ar stumm saoznek.

D'ar vodadeg, nebeut goude, en em c'houlenna pep manac'h gant anken, petra a vije bet divizet gant ar re all, pa savas an Abad o lavarout: "Er beure-mañ em eus lidet va oferenn diwezhañ evel Anglikan. Ret eo din mont da gatolik". Diwar baver manac'h warn-ugent, ne voe nemet daou evit dibab an hent all...

Dom Bede Camm, bet pastor anglikan a-raok mont da vanac'h, e Maredsous, a voe al liamm a oa ezhomm anezhañ etre ar manati kembreat hag eskob katolik Menevia (Menoë), an Ao. Mostyn; ha Dom Marmion an hini eo a gasas gantañ da Roma dom Elred Carlyle; hemañ a reas e leoù e Maredsous, e 1913 hag a voe beleget en hevelep bloaz.

Kaldey a dremenas, e 1928, d'an Drapisted velgiat, tra ma'z ae e 28 manac'h da b-Prinknash, en enez vras. Pevar-ugent emaint bremañ ha div gouent all o deus: St Mikael Farnborough, en enez Wight, hag ur prioldi kozh ha kaer, Pluskarden, e Bro-Skos. Hadet o devoa e-kreiz an daeroù... an hevelep istor bepred...

Arabat ankounac'haat an abati kembreat all, hini Santez Berc'hed (St Bride's) nepell diouzh Enez-Pir (Kaldey), met war an Enez vras. Abaoe pell amzer dija, e klaske an Abadez, an Itron Skolastika Ewart, digeriñ an daou di d'an Iliz Katolik. Pa voe bet degemeret an 23 manac'h eus Pir gant Aotroù'n Eskob Menevia, e teuas antronoz war o lerc'h 34 leanez Santez Berc'hed (5.3.1913). Deuet da chom e Talacre, emaint daou-ugent bremañ.

Jubile-aour Kaldey ha 5-tez Berc'hed o tegouezhout e-pad ar Sened-Meur, daoust ha n'eo ket un degouezh fromus, ur seblant vat evit adunanidigezh ar Gristenion?

O O O

Un deiz-ha-bloez all a zo bet lidet, nevez'zo, gant hor breudeur iwerzhonat ha skosat, hini St KOLUMKILL * o touarañ (Pantekost 563), en enez Iona. Unan eus an traoù fromusañ ha souezhusañ bet da geñver ar gouelioù-se eo pirc'hirinaj trizek beleg iwerzhonat a reas en ur c'h-"curragh", ar veaj graet gwachall

* Ar stumm Kolmkell a zo bet implijet gant an Aotroù Menaou, en e levr Buhez Sant Kolmkell(1).Mouladennoù Dihunamb, 1939. KOLUM Kill, en daou c'her, eo stumm Benead.

gant Kolmkill hag e zaouzek diskibl, eus Derry betek Iona. Dek devezh a yeas ganto d'ober o "Imram".

Bet ganet e 521, e Gartan, kontelezh Donegall, e oa Kolm-Kill, evel a ouzoc'h, un den a ouenn uhel, ur mab bihan da Niall, roue Iwerzhon, diazeour ligned vrudet an Ui Neill; e dad-mager a voe Crutneachain, ur beleg. Deut da vezañ manac'h, e labouras e-pad hanter-kant vloaz en Iwerzhon hag e Bro-Skos. Sevel a reas manatioù, hollvrudet o dornskridoù, evel Kells ha Durrow, ha da c'houde, Iona. Ul levezon divent en deus bet, n'eo ket hepken war an dachenn relijiel, met ivez war bolitikezh e amzer. Nerzhus ha speredek-dreist e oa an den-se ha war un dro, karantezue ha kizidik-meurbet, leun a druez ouzh an dud hag al loened.

En e vuhez-skrid savet gant Adamnan, e welomp Kolm-Kill deuet da vezañ kozh ha skuizh, o komz ouezh e vibion eus ar marv a glev o tostaat outañ. Ha setu ma teu davetañ ar gazeg wenn a vez bemdeiz o tegas al laezh eus ar pradeier d'ar manati manati; ha leñvañ a ra ar gazeg wenn d'he mestr, evel ma rafe un den...

Pa santas ar marv o tont da vat, e reas Kolm-Kill tro e vanati muiañ-karet, evit e vennigañ evit ar wech diwezhañ. Distro d'e gell, en em roas da silskriavañ ar Psalm 33, ha deut d'ar werzad :

" Inquirentes autem Dominum non deficient omni bono " e lezas e skrid diechu evit mont da bediñ en Iliz, 'lec'h ma varvas nebeut goude (9.6.597).

O O O

Ha peogwir emamp gant gouelioù hor breudeur tremor, arabet ankouat e voe lidet, n'eus ket pell, Teobald Wolfe TONE, bet ganet e Dulenn, daou c'hant vloaz'zo, d'an 20 a viz Mezheven 1763, ha marv en toull-bac'h evit Eire, e 1798, goude ma oa bet trec'het gant ar Saozon emsavadeg veur ar Gataliked iwerzhonat.

Un diskouezadeg leun e zudi hag a dalvoudegezh a zo bet graet e Dulenn evit lakaat dinden daoulagad an dud

dornskridoù Tone, hag e zo miret e Skol-Veur an Dreinded 'lec'h ma oa bet war e studi. Bez' e oa ivez ena e hanter-skeudenn, ar maskl graet goude e varv, testeni e vadeziant, hag al levr ma voe enskri- vet annañ eus 1773 da 1792 ar pzh a selle ouzh ar Strollad Katolik Katolik diazezet gantañ.

Padrig Pearse hag a zo bet e wellañ ha brudetañ diskibl, en deus skrivet diwar-benn Tone :

" Lakaat a reas da gomz uhel mouezhioù mut ar c'hantvedoù tremenet. Reif a eure da Iwerzhon ur menoz sklaer, resis ha gwirion eus ar vroadelouriezh. Hogen, ober a reas muioc'h c'hoazh, n'eo ket hepken termenañ ar Vroadelouriezh iwerzhonat, met ivez kadam- naat e gempredidi evit difenn anezhi. Meizour hag oberour, meizour an huñvre divarvel hag oberour an oberenn divarvel; dleout a reomp d'an den-mañ muioc'h eget na c'hallfemp paeañ dezhañ oc'h ober perc'hirinajoù d'e vez, pe o sevel dezhañ ar brasañ delwennoù a-hed straedoù e Gêr... "

Daoust ha n'eo ket al linennoù-se a bouez bras evidomp, ur gwir roll-labour da lakaat da dalvezout bemdeiz hag e pep tra ?

O O O

Divizet ez eus bet ivez, e Keresperz, embann testennoù reli- jiel evit bugale an Emsav n'o deus ket kalz tra da c'haokañ evit bremañ, siwazh I, estreget Buhez ar Mabiñ Jezuz, savet n'eus ket gwall-bell gant Maodez Glanndour, a drugarez da Bêr Denez.

M'am befe-me un ali da reif, e c'houlennfen ma vefe savet evito buhezioù tud santel; evit kaout levezon war an dud yaouank ha dreist-holl war ar vugale, n'eus ket gwelloc'h eget skouerioù evel m'en deus adlavaret dimp an Ao.beleg Bourdallez. Hag ar gwir a zo gantañ, hep mar ebet.

Arabat, evel just, skrivañ en un doare "sukr-roz" dic'hizet hag arabadus, na klask addisplegañ " Buhez Person Ars ", nag hini Santez Filomena, evel m'eo bet graet re alies, n'eus ket keit-se c'hoazh. Sent ha sentezed a-walc'h a zo bet en hor Bro ! Muioc'h a a zo : perak na vefe ket kantet d'hor brezhonegerion vihan istor fromus Yann OGILVIE, ar merzher skosat, pe hini merzherion Gembre ? Sturier Yaouankiz en deus roet d'e Vleizi un diverradur eus oberenn

R.O.F. Wynne (3) a zo skrijus ha kentelius war un dro. Salv ma vo troet al levrig-mañ penn-da-benn e brezhoneg.

Ar re vras, int-i, a gavo plijadur, m'hen tou, o lenn e saozneg pe en he zroidigezh c'hallek (4) buhez Abadez Stankrook, Marc'harid-Laorañsia Mc LACHLAN, ur skosadez pennkil ha troad, a voe mignonez da skrivagnerion vrudet, en o zouez G.B.Shaw. Ur plac'h speredek-souezhus, lirzhin ha bev-buhezek, kan plijus ma vo ret din, sur mat, komz hiroc'h diw r he fenn.

0 0 0

Ul levr all a dlefe bezañ lennet aketus gant an holl Vreizhiz emskiantek, hini an Ao. beleg Yann Popot (5). Ne fell ket din hen daverrañ amañ evidoc'h. Ret-kaer eo deoc'h mont da welout pebezh ifern e voe toull-bac'h Fresnes goude an " Dieubidigezh", gwelet eus an diabarzh gant un den a youl vat, eeun, rust ha kizidik war un dro, en deus bet war e chouk ur samm spontus : frealziñ betek post ar marv pevar-ugent "politik", hep kontañ ar re all....

Hogen, ma skourjez eus ar c'hentañ tudigoù laosk ha fallakr evel Teitgen ha Visant Auriol, ne sistag ket an oberour anv " An Hini a ouzoc'h ", deoust da hemañ bezañ bepred a-dreñv d'an holl draoù-se, kriz ha mezhus, un euzh ! Ha kalz fañsoc'h c'hoazh eo an doare-ober-se.

DA ECHUIÑ

Penaos chom hep soñjal e Breizh, pa lenner :

a) " Setu 1963, bloavezh ar Wirionez. Chom a ra de Gaulle, ar sklaerder nemetañ en noz... Ha pebezh sklerijenn a-greiz-holl ! Setu ma lugern an hent a gas d'ar sosialouriezh, d'ar sosialouriezh-se a vo savet ganti Europa eus ar Mor Atlantel betek an Dural hag hol lakaio kenstag ouzh an holl bobloù all "

b) e vez gwerzhet bep bloaz e Suomi (Finland, Bro-Finn), e yezh ar vro vihan-se, levrioù moulet, 100.000 skouerenn anezho (Romant Vaino Luma, Ar Soudard Dianev, 300.000 skouerenn)

Levrioù-barzhoniezh zoken a vez tennet 20 pe 30.000 skouerenn anezho, hag ur bern a ya er-maez bep bloaz. Ar suedeg a vez komzet gant 8 % hepken eus ar boblañs, a zo buhezek-tre ha n'aus tamm enebiezh outañ.

k) " Ar Pab eo Eskob Roma. Hag-efñ n'eo ket mat e ve an Eskob tost-tre d'e fideled dre ar gwad, ar yezh, an diorroadur ? Petra'lavarfe tud Lil e Flandrez, pe Lion ma vefe o Eskob ur Tchek pe ur C'holombian ?

Petra'lavar ar Vretoned ? Se'zo un afer all, evel'ouzoc'h.

BENEAD

-
- (1) Pantekost war ar Bed, meurzh 1963
 - (2) Medical Missionaries Mary
 - (3) Welsh Martyrs and Exiles (The Catholic Truth Society, 34 Charles Street, Cardiff)
 - (4) Au pied de la Grille, Spes, 9 lur 30
 - (5) J'étais Aumônier à Fresnes, Librairie académique PERRIN
 - (6) Tennet eus " Hor Republik " kelaouenn hogos ofisiel, meneget gant C.J. Gignoux, Revue des 2 Mondes, 13.3.63
 - (7) Tad R.Guichardan, Le Pèlerin, 16.6.63.

Da glokaat notenn traoñ ar bajenn 14 : BUHEZ AR SENT, paj.533, e levr Perrot-Ar Moal (bloaz 1912) (notenn gant B.H.)

+

Youenn Olier

NOTENNOU

I

Lennet em eus gant plijadur, en devezhioù-mañ, niverenn ispisial " AL LIAMM " diwar-benn Katalounia, nevez-embannet gant Per Danez ha Ronan Huon. Souezhet on bet gant meur a dra, ret eo din lavarout : da skouer, bevder ar yezh deoust d'ar gwaske - rezh ha d'ar mac'homerezh. Pegoulz e vimp gouest da embann kement a levrioù ? Pelec'h emañ, en hor bro, ar romantourion a c'hell - femp keñveriañ ouzh re Gatalounia ? Ar c'henstrivadegoù lennegel bras a seurt gant ar re a gever er vro-hont ? Moarvat ez eus da zerc'hel kont eus an hengoun lennegel, hogen en em c'houlennan hag-efñ n'eus ket un abeg all : ar yezh kelennet er skolioù, da lavarout eo ar C'hastilhaneg. Ur yezh latin ez eo ar c'hastilhaneg, tost a-walc'h moarvat ouzh ar c'hatalaneg, e-giz ma'z eo tost an alamaneg ouzh an izelvroeg, lakaomp. Gouzout e rear e c'heller tremen aes a-walc'h eus ur yezh kar d'eben; hag amañ, pa gomzomp eus ar c'hatalaneg e c'heller krediñ ez eo bet maget yezh Katalounia gant ar c'hastilhaneg e-unan, daoust ma'z eus skrivagnerien o klemm war ar spagnolekadurioù silet er c'hatalaneg hag a c'hoantaont skarzhañ kuit. Disheñvel-krenn eo ar gont pa vez degaset er skolioù ur yezh estren ha n'he deus darempred tost ebet gant yezh ar vro : ar galleg amañ e Breizh, da skouer.

N'anavezan ket mat a-walc'h istor Katalounia, ha diaes e ve din eta dougen ur varnadenn war he divoud. Diouzh ar pezhig em eus desket o lenn an niverenn-mañ eus " AL LIAMM " avat, e kredfen a-walc'h n'eo ket deuet a-benn ar vro-se da c'honit he frankiz, dre ma n'he doa ket tizhet he c'hempouez nag un tamm unded. Ur merk eus an digempouez-se ez eo ment ar gêrbenn hag a zo bras-meurbet e-keñver ar peurrest eus ar vro. Anat eo n'eo ket par tamm ebet etuz ar gevredigezh, e Katalounia, hag e Breizh. Kalz brasoc'h ez eo enni pouez ar vicherourien ha disterc'h, er c'hontrol, levezon ar gouerion, gwashoc'h ivez ar stourm etre ar renkadoù ha diasuzoc'h a se unded ar gevredigezh.

I I

Gomzomp o c'houlenn muioc'h a ijinerezh er vro : lod a garfe kaout muioc'h a skolioù (micherel h.a.). En ur gevredigezh hag a chom e dalc'h an estren, n'ouzon ket hag-efñ ez eo an dra-se ur vad e pep keñver. Bez'e c'hell an ijinerezh kreskiñ, e Breizh, en hevelep doare ma ledanay an diforc'h etre ar renkadoù, ma kouezho arboellerezh ar vro muioc'h c'hoazh dindan kraban ar C'hallaoued, ma teuy e-strañjourion e-leizh da ober o annez el ledenez-mañ. Uziñoù Roazhon a zo o tuta e departamantoù kornog Bro - C'hall, er mare-mañ. An dra-se a c'hell degas digempouez er vro, a-benn ar fin. Arabat eo deomp krediñ e vo diskoulmet kudennoù Breizh, pa vo bet diorroet arboellerezh ar vro gant an estren. D'ar Stad vreizhat eo hepken diskoulmañ ar c'hudennoù-se.

Kudenn unded ar gevredigezh, e Breizh, a zo ur gudenn a bouez bras-meurbet. Pa gomzan eus unded ar gevredigezh, e fell din lavarout dreist-holl, ur gevredigezh unvan, ur gevredigezh n'eus ket enni a enebihez etre ar renkadoù. Se a dalvez ivez eo arabat da ur rumm tud bennak sachañ dezhañ e-unan an holl veli, er vro. Evidon-se a soñj ne c'heller tizhout an unvanded nemet e diabarzh ar Stad Vroadel diazezet hec'h-unan war an holl renkadoù. Pal ar Stad e vefe aotren d'an holl gonit ar c'hargoù uhelañ diouzh o dellid hag o zalvoudegezh e-keñver Breizh Keltiek. Ne zle unan kaout levezon er vro nemet dre'n arbenn ma'z eo ur brogarour ha n'eo ket diouzh ma'z eo ur mondian pe get. Etre daouarn ar vrogarourion e tle bezañ ar veli en ur stad savet gant brogarourion. Galloud an arc'hant - hag a zo gail e Breizh, peurvuiñ - a rank bezañ diskaret. Re a gemm e rez-bevañ renkadoù ar gevredigezh e Breizh, a vefe nozus-bras ouzh unvanded speredel ar vro hag a zle bezañ lamet koustet pe gousto.

An unvanded speredel-se a zo da vezañ tizhet ivez war dachenn ar sevenadur hag ar yezh. Ur stad keltiek eo a fell deomp sevel ha n'eo ket n'eus forzh peseurt stad; ur stad kristen ivez peogwir e kredomp ne c'hell na bro na sevenadur ebet bezañ nep-tu (gant pep damantiz ouzh ar c'hredennoù arall a-hend-all, na petra'ta) hag ivez dre ma'z eo kristen ar pep brasañ eus an Emsav broadel a zle dieubiñ Breizh.

I I I

Tonkadur Katalounia - koulz hag hini Euzkadi e-kerz brezel diabarzh Spagn - en deus va lakaet da brederiañ war ur poent

all. Dañjerus-bras eo d'ur vro vihan gortoz ar silvidigezh diouzh an darvoudoù, ha diouzh politikerezh diabarzh ar stad vac'homer. D'en emsavioù broadel eo krouiñ an darvoudoù a zieu-bo ar vro ha n'eo ket gedal anezho. A-barzh ar fin eo bet trec'hēt Euzkariz ha Katalouniz, evit darn, e-pad brezel Spagn dre m'int bet taget e-lec'h tagañ, dre m'o deus en em gannet evit ar Republik he doa rost emvelestrerezh d'o broioù e-lec'h en em gannañ war-eeun evit o broioù : ar memes fazi hag ar chou-anted, e Breizh gwechall, o deus graet. Ar re-mañ en em ganne evit roue Bro-C'hall war zigarez n'en doa ket hemañ bet tro c'hoazh da lemel digant Breizh hec'h emvelestrerezh. Ur sorc'henn eo krediñ e c'hell bezañ emglev gwirion etre mistri ha sklaved.

I V

Emañ o tremen ehanoù an hañv, e Gwaien, evel bep bloaz, tost da vat. Abaoe 1930 e teuan en-dro d'ar gêr-mañ - seizh vloaz am boa neuze - da dremen darn eus mizioù an hañv. Gant ur c'herse iskis ec'h adkavan bepred va c'hornbro genidik. Daoust ma klevet ennañ c'hoazh kalzig a vrezhoneg, ne reer kement - pell emañ zoken - hag a-raok ar brezel. Soñj am eus e komze ar gren-nerded a oad ganin ar yezh e tro ar bloavezhioù 34-36, e kêr memes. Echu eo bremañ kement-se. Dont a ra brezhoneg c'hoazh gant ar re gozh hag ar vartoloded (kozh a-walc'h an darn-vuiañ anezho) hogen ar pep brasañ eus kêriz a gomz galleg. A-hend-all, pelec'h emañ ar re yaouank ? N'emaint ket evit chom er vro. Holl int aet kuit, koulz lavarout.

Ha peseurt talvoudegezh he deus ar yezh evit ar re he c'homz c'hoazh ? Ur spered gall a zo dezho, an hini gwashañ-holl, hini ar rumm Bretoned -se a zo bet tralatet gant bruderezh gall ar brezel bed kentañ, breinet gant ar skol c'hall adal o bugaleaj, breinet gant an arme hag ar verdeadurezh c'hall.

Ar Vretoned-se eo a zo deuet da reiñ anvioù Gallaoued da holl garterioù kozh Gwaien : Marcellin-Berthelot e-lec'h ar " Gêr-vihan ", kae " Jean-Jaurès ", rue " Danton " h.a e-lec'h Roz-Kribenn h.a. E-pad ur pennañ ez eus bet kendalc'het en iliz da ober gant an anvioù brezhonek kozh evit enebañ ouzh levezon " ar re ruz ". Hogen da betra e servij ? Daoust ha n'eo ket an dud-veur-se o deus savet ar Vro-C'hall a zo azeulet gant ar veleion koulz ha gant ar re " ruz " end-eeun. Neuze, mar deo

ar veleion Gallaoued, perak e klemmont ?

Komprenit : n'am eus ket c'hoant tamall an dispac'h gall penn-da-benn. Darn eus labour ar filozofed a oa natur a-walc'h en triwec'hvet kantved : lod eus o menzioù a oa reizh. Hon emsav diazezet war ar gwir o deus ar pobloù da zibab o flanedenn, hep derc'hel kont eus bolontez ar rouaned a oa reizh. Moarvat ne c'heller degemerout da wir e teu ar veli digant an den en e unan pe a-stroll : den ebet n'en deus perzh war unan all, evel den. Hogen ur skrivagner evel Rousseau - ha n'oa ket ur gwir zispac'her - a oa un den relijiel, disheñvel-krenn diouzh prederourion an XIX-et kantved o deus bet kement a levezon war hon amzer : Hegel, Marx hag o warlerc'hidi pe o c'hevezerion. Voltaire e-unan a oa un doueed, evitañ da vezañ un enebpur touet d'an Iliz. Ar bolitikerien c'hall hag o deus savet ar Republikoù gall, a zo bet holl tud dizoue hag er c'heñver-se n'int ket bet feel tamm ebet, d'ar brederourion e lavarent e oant an diskibion anezho.

Rak-se e kav din emañ hengoun an dispac'h rion c'hall da zisturel a-grenn, hengoun ar republikoù gall dre vras, da lezel a-gostez a-grenn. Moarvat e c'heller kompren a-walc'h tro-spered an dispac'hareion c'hall : bez'e oa anezho bourc'hizion a oa bet o stourm ouzh un iliz c'hall vac'hom re binividik ha breinet e meur a geñver. Tud santel a zo bet e Bro-C'hall eveljust, en Iliz c'hall ar XVII-et hag XVIII-et kantved; kalz re avat eus ar gloer uhel a oa anezho politikerion pe sotrouion: Richelieu, de Retz, de Rohan, hep kontañ Talleyrand. Hogen a-viskoazh ez eus bet kevezerezh etre galloud ar gloer hag hini ar vourc'hizion, abaoe amzer Fulup Kaer, koulz lavarout. Disheñvel emañ kont e Breizh avat : an enebiezh ouzh an Iliz n'eo ket un hengoun broadel; ar frouezh eus dalc'hidigezh ar Vro gant ar stad c'hall deuet da vezañ lik an hini eo. Krouet en deus ar stad c'hall, e Breizh, ur rummad kargidi a denne o bevañs diouzh her servijout. Evel ma oa mistri ar stad c'hall o vrezeliñ ouzh an Iliz c'hall - (n'emañ ket al lec'h emañ da varn ar c'hrogad-se) - eo bet ret d'ar Vretoned-se (ha dreist-holl ar skolaerion lik hag o deus graet kement evit degas ar spered gall e Breizh - marmouzet war ar poent-se, siwazh! gant ar vistri gristen) degemerout savboent o mistri. Deomp-ni avat, hag a nac'h beli ar Stad c'hall, n'eo ket dav hen ober, me'soñj.

Ne lavarent ket n'eus ket a gudennoù hag a anepstokoù etre an Iliz hag ar Stad. Hogen krediñ a ran ne c'hell ket an Iliz hag

ar Vro, e Breizh, bezañ estren an eil d'egile; ha muioc'h a se e kredan ne c'hellont ket bezañ enebour an eil d'egile.

V

En abeg d'an dra-se moarvat, em eus difiziet bepred diouzh emsav ar Falz. Sur-mat en d-us graet an emsav-se ul labour bruderezh talvoudus evit ar yezh. Aon am eus avat na zeufe ket a emzalc'h "feal" e-keñver ar gouarnamant gall diouzh ar c'hoant da glask un diskoulm kaer da gudenn ar yezh hag ar vroadelezh, el ledenez-mañ, hogen ivez diouzh ar yaoul da vezañ feal a galon da hengoun ar "republik" gall. Seurt hengoun avat, a zo estren da Vreizh. A-hend-all, o tegemer frammoù gall an deskadurezh, hag ar stad c'hall dre vras, o deus lakaet stourmerion 'zo eus an Emsav da zegemerout kelennadurezhioù n'o deus petra da welout gant Broad Vreizh, ha da bellaat, en diwezh, diouzh hent ar Stad vroadel.

Lavarout a reer din ez eo cheñchet yaouankizoù ar Falz bremañ hag ez eont d'an oferenn gant pep a levri oferenn dindan o c'hazel. Poan a-walc'h am eus o kredañ. Keit ha n'o devo ket renerion ar Falz lavaret fraezh ha krenn - evel d'omp - ez eo Breizh ur Vroad hag ez eo d'ar Stad Vroadel Vreizhat diskoulmañ kudennoù ar Vretoned, ne sellin ket outo evel broadelourion. Ha ma ne deo ket broadelourion ar re a zo e penn ar Falz, penaos e c'hell ar re a zegemer o beli bezañ broadelourion - nemet e vent evel just, likourion e-giz ma'z eur e Bro-C'hall, da lavarout eo Gallaoued tamm pe damm.

= = =

Me'oar. Ar pezh a zedenn lod war-du ar Falz ez eo ar spi e vo tu da ziskoulmañ kudennoù Vreizh dre gaer. An dra-se a c'heller kredañ d'ur mare; muioc'h-mui avat, ez eo diwezheñvel - Ar c'hoant ivez da dostaat ouzh ur bobl na ouzont mui penaos tostaat dezhañ hag adskoulmañ darempredoù gantañ. Va c'hredit, an emskoulm gant ar bobl ne vo ket kavet ar marvailherezh hag ar c'hoariva - forzh pegeñ talvoudus ha frouezhus ma c'hellont bezañ a-hend-all -, en ober gwirion ha tsar, ar stourm gwirion ha n'eo ket hini ar gerioù gerioù, na lavaran ket.

Ha vo ket savetaet Breizh nemet diwar-bouez un diframmadur

hag a gousto ker da bep hini ac'hanomp. Gwell eo d'an holl stourmerion her gouzout ha sellout a-benn ouzh ar gwall-zegouezh-se; gwell eo sur-mat eget magañ huñvreoù a lezo Breizh da rentañ sioul hec'h huanad diwezhañ. Disoc'h nemetañ stourm ar "rannvroelourion" a vo 'm eus aon, aotren da Vreizh ha d'ar brezhoneg kaout un tremenvan didrubuilh. Lod a zo laouen gant an disoc'h kaer-se. N'o deus nemet mont da heul ar "rannvroelourion". D'ar re all avat, eo dibab o hent o-unan ha gouzout ne vo ket aes.

Gwaien, 10 a viz Eost 1963

PARDON ITRON VARIA GOAD-KEV
15 a viz Eost 1963

Ugent vloaz 'vo a-benn an 12 a viz Kerzu kentañ ma voe drouk-lazhet person Skrignag, Yann-Vari Perrot diwar gasoni : ur marv hag a voe evel ur gurunenn war ur vuhez gouestlet penn-da-benn d'an uhelvennad FEIZ HA BREIZH. Deiz Lun-Fask, er bloaz-mañ, e oa deuet ar vroadelourion vreizhat da enoriñ ar Merzher. Diveizet pe veizet re vat o jestr karantezus ! Gwir eo ez eo evel-se e voe an traoù gant Y.V.Perrot; evel-se avat ez em ziskouezent e vion bion spredel.

15 a viz Eost 1963 : Pardon Itron-Varia Goad-Kev o reiñ enor da adsaver ar chapel. Mat-kaer an traoù. Bezioù an Aotrou Perrot hag an Aotrou Jegou, an daou verzhher, a ziskouez krizder an dud; met bez'ez int ivez un testeni a garantez, rak bleunioù a zo war-no ha ne ehano ket ar bedenn en-dro dezho a-hed an deiz. War al leurenn aozet dirak an aoter, delwenoù esun hag enorus Sent Paeroned ar Vro a ra ur c'hinkladur a-zoare ha plijus d'an daoulagad. N'eo ket sur an amzer; tud fidel avat, a zo deuet eus a bell, eus a-bell-kaer : mignoned ar Bleun-Brug, Kristenion an M.O.B. hag an Emsav o kreskiñ niver bras ar barrezianiz eus a Skrignag ha diwar-dro. Anat eo n'eo ket ar pardon e-unan nag ul laz-h-kanaf pe ur bagad sonerion vrudet o deus o sachet di; ar menoz staget ouzh ar Gouel hag ar c'heloù eus enorioù da saver ar Bleun-Brug, ne lavaran ket. Ha ne voent ket kerseet : un oferenn-bred, hervez reolennoù al Lidoù-Sakr, prezegennoù, displegadurioù, kantikoù e brezhoneg, evel just.

Taol fromusañ an devezh : ar chaloni Mevelleg, aluzener ar Bleun-Brug hag oferenner, a oa o tistreiñ eus Iwerzhon. Eno an doa komzet gant meur a hini eus pennadurezhioù ar Gouarnamant, en o zouez pennrener ar Sened. Hag an Iwerzhon ez eo stav bev-mat ar soñj eus ar re a zo bet marvet evit frankiz ar Vro. Rost en doa pennrener ar Sened d'an Ao.Mévelleg ur boked bleunioùigoù da lakaat war bez ar beleg marv evit e Vro. Simudet an dud, sebezet, leun a zoujañs, esantus, birvidik ar bedenn en o c'hallon pa'z a ar prezegenner da gas war vez an Aotrou Perrot gourc'hemennoù doujus Iwerzhon ha Breizh.

Da c'houde e teu ul lid hanter-relijiel hanter nann-reli-

lijiel, ur c'hoari savet gant person Skrignag : Istor Koad-Kev. Dindan c'houder an aoter diavaez emañ laz-h-kanaf Plougernev, ha dre ma en em heuilh kanaouennoù ha displegadurioù e tremen delwenoù ha skeudennoù douget gant tud ar vro a bep eil war al leurenn, ha kerkent e tigor ar prosesion, evel m'emañ ar c'hiz, a sach war e lerc'h un engroez o kreskiñ muioc'h-mui dre ma'z a war-raok. Gant bennozh ar Sakramant ec'h echu lodenn relijiel ar Pardon. E-pad ar peurrest eus an endervezh e vo kaset an traoù en-dro gant laz-h-kanaf Plougernev, bagad Pouldregad, kalc'h keltiek Skrignag. Diouzh an noz, fest-noz poblek, hervez giz ar Manez. Evel-se ez eo trec'h pardon Koad-Kev da bardonioù ar chapelioù diwar ar maez, daoust ma vir an dudi don anezho. Ha dreist pap tra: n'eo ket displeberet gant stalioù trouzus an termaji o deus aloubet ha saotret pardon Santez-Anna ar Palud, kuit a gomz eus pardonioù all.

Dirak an engroez-se eus ar bloaz 1963 e teue da goun dimp eus an digenvez truezus ma oa an traoù e 1953 pa zeuas un toul-ladig brogarourion da derrañ iriennad vezhus an tevel war-dro anv ha bez an Aotrou Perrot : ur bernig douar diskempenn a-walc'h, ur groaz-koad diskaret meur a wech, gourdrouz terrif ar bez ma vefe savet, ur vro spontet gant divergontiz ha divezhted muntrerion leun a hardizhiegezh, tav asantus ha kabius tud ar gouarnamant. N'eo ket hep poan na diaester ez eo bet skubet kuit an aergelc'h-se a zisfiziañs hag a vougerezh. Ha pa vefe kuñtuilhet hiziv gant gouiziegezh pe get, frouezh o stourm gant tud all, e c'hell kalonoù ar vroadelourion vreizhat tridal gant al levenez. N'o deus ket labouret evit ket ha netra.

Hag-efñ e c'hellent spiañ kaeroc'h eget an enorioù meur-se kinniget gant ur bobl a-bezh d'ar beleg en deus roet e vuhez evit Doue hag e Vro.

*

Bep bloaz, da gefiver Pardon Koad-Kev, e-kait ha ma oa bev an Aotrou Perrot, e veze klevet mouezh an Durzhunell, er gwez en-dro d'ar chapel, da vare al lid-kinnig en oferenn.

Klevet e vo c'hoazh hag an dro-se e splanno heol an Ne-Vez-Amzer war ar Vro en he frankiz.

□

Lennegezh

Kannadig Parrez

OFERENN

Tamm ha tamm, dre ma'z a war-raok miz DU e chom pelloc'h-pellañ an noz da c'holeiñ tiez an dud dindan deñvalijenn he mantell. Ha pikousoc'h ez eo ar mintin, dreist-holl pa vez mouchet an oabl gant koumoul louet. Diwezhatoc'h e vez an dud o sevel diouzh o gwele, nemet ar re a rank kemerout o labour d'ar memes eur bemdeiz, pe ar vugale a dle mont e ker d'ar skol.

Met selaouit ! A-dreuz an noz chomet da ruzañ war an douar, setu o sevel trouz sklentin ur c'hloc'h : kloc'h an oferenn bemdeziek, e Bulien pe e Kaoueneg. Neb en deus divskouarn tanav a c'hell klevout ivez kloc'hadoù all oc'h en em ledañ a-dreuz ar vro. A bep tu e son kleier. A bep tu ec'h embanner emañ ar C'hrist o tonet war aoterioù hor parrezioù da adober dre garantez evit an dud, e Sakrifis, da bardoniñ an dud, da nerzhañ an eneoù, da santelaat ar bobl kristen, da adoriñ e Dad, hag ivez da skuilh esperañs ha joa en eneoù ar re a c'hortoz e poanioù ar Purgator ma vo roet dezho ur wech bennak al lec'h a freskadurezh, a ziskuizh hag a sklerijenn, evel ma lavar an Iliz bemdeiz dre c'henoù ar beleg, goude ar Gorreoù p'emañ an Aotroù Krist dindan ar Spesoù-Sakr.

An OFERENN bemdeziek n'eo ket afar ar Beleg hepken, pe un dra o sellout hepken ouzh ar familh he deus goulenet ha lakaet anezhi. An OFERENN a zo kement-se, evel just, met ivez kalz muioc'h eget se. Tapout a ra an efed anezhi betek ar penn pellañ eus ar bed, ha betek don-donañ ar bed all: Baradoz ha Purgator. Ya! evel just. Ha koulskoude e c'hellomp sellout oferenn pep beleg en e barrez, evel un dra o sellout da gentañ-penn ouzh ar

barrez hec'h-unan. Ar Beleg n'eo ket beleg evitañ e-unan, met evit ar Bobl kristen. Ur Person n'eo ket Person evitañ e-unan, met evit al lodenn-se eus an Iliz Katolik a zo bet roet dezhañ da ziwall, da gelennañ, da santelaat.

Sellit eta ouzh ar Beleg o vont da oferennañ. Gwisket en deus an dilhad-oferenn merket a-benn an deiz-se. Sevel a ra ar bla-dennig m'emañ warni an Ostiv; kinnig a ra an Ostiv-se hag a zeuio da vezañ Korf an Aotroù Krist, met ivez war un dra e fell dezhañ reiñ da Zoue e bobl a-bezh : an Tadoù hag ar Mammoù gant o c'harantez an eil evit egile hag o c'harantez evit o bugale - an Dud yaouank, nec'het darn anezho marteze gant o amzer-da-zont- ar Vugale o stagañ disoursi a-walc'h gant o hent er bed-mañ, -an Dud klañv hag a vo darn anezho galvet a-raok pell gant Doue, - ar Re Gozh ha n'o deus mui da gompagnonezh nemet o amzer dremenet...

PATER NOSTER... Hon Tad pehini 'zo en Neñv... Daoust hag e kav deoc'h ez eo honnezh pedenn ar Beleg hepken ? Diwar muzelloù hag eus don kalonoù an dud, er gêr, bras ha bihan, daoust ha ne glevit-hu ket ivez ar bedenn-se o sevel ? Hag ar Beleg a gemer an holl bedennoù-se d'o juntrañ gant e hini ha gant hini an Aotroù Krist. Dre ar BATER NOSTER ez eo unanet an holl gristenion hag ar BATER NOSTER eo ar bedenn a ra dimp kompren ar gwellañ Santelezh, Braster, Kaerdez ha Talvoudegezh hep par an OFERENN.

(Koulmig ar Gindi 26 a viz DU 1961)

MONT D'AR SKOL

Mont d'ar Skol ? Setu aze ul lavar anavezet-mat gant an dud vras hag ar vugale... P'en em gav fin miz Gwengolo neuze avat, e vez mesk en-dro d'an tiez-se, praneistroù ledan warno, taolioù brav enno, ur pezh burev - 'lec'h ma azez a-wechoù ar mestr-skol pe ar vestrez-skol, rak alies e rankont chom an o sav ha tremen stre ar pankoù da evashaat ha da skoazellañ ar vugale -, neuze kartennoù livet brav hag a vez graet anezho e brezhoneg mat : kartennoù-douaroniezh, ha c'hoazh taolennoù a bep saurt, adalek an taolennoù da zeskiñ kontañ ha lenn, an taolennoù du pe wer da skrivañ warno pe boltredoù koantoc'h an eil eget egile.

Evel just, ez eo ar SKOL un dra ha n'eus ket ezhomm da

dremen heptañ, an deiz a hiziv. Ha skolioù a zo evit kement rumm a zo : skolioù bihan ha skolioù bras, skolioù war ar maez ha skolioù en kêr, skolioù evit ar baotred ha skolioù evit ar merc'hed - rak en tu-hont d'ar skoliata ez eus un dra uheloc'h, donoc'h ha talvoudusoc'h : stummañ tud, kalonoù ha speredoù, da lavarout eo reiñ kelennadurezh dezho.

Bez'ez eus broioù, ha broioù bras end-eeun, tachenoù frank-spontus ha tud niverus o vevañ warno, ha n'o deus ket a skolioù. E Kreiz Afrika, e Kreiz Azia, en Amerik ar C'hreisteiz: tud a-leiz ha n'ouzont ha lenn na skrivañ. Kement ah ken bihan ma'z eus ranket sevel Skolioù dre Radio ha Skolioù dre ar Skinwel, evit tapout aesoc'h ha pelloc'h, pa n'heller ket tostaat, pa n'eus ket trawalc'h a skolaerion pe a skolaerszed da gas war ar plas.

*

"Hast buan sevel ! Poent eo dit mont d'ar skol !"

A-wechoù e chom ar bugel da dermal, hep kompren pebezh gras kaer ez eo kaout ur skol prest d'o degemerout, da sklerijennañ o spered ha d'o sikour diwezhatoc'h d'en em zibab er vuhez.

Bez'ez eus traoù koulskoude ha n'ouzer ket, pe a zo bet ankouaet, dreist-holl er broioù ma tau ar Gouarnamant da vountañ e fri mui-ouzh-mui en aferioù an holl : er skolioù evel e lec'h all. Setu perak en deus Hon Tad Santel ar Pab, Yann XXIII, diskleriet ur wech ouzhpenn ha sklaer-meurbet kelennadurezh an Iliz e-keñver ar Skol. N'eo ket d'ar Gouarnamant eo a zo da gomandiñ da gentañ, met d'ar Gerent ha d'an Iliz. N'eo ket ar soñj-se a zo e pennoù an dud tamm ebet (nag e penn ar re o kas en-dro Karr ar Gouarnamant, dreist-holl !). Nann! siwazh, rak alies ne glask ket an dud pelec'h emañ ar gwir, pelec'h emañ an droed, met kemerout an traoù evel m'emaint, ha mat pell'zo ! Gwazh a se, mar bezont kaset hep gouzout dezho 'lec'h m'en deus ar Gouarnamant c'hoant d'ober. Komzet e vo eus " Demokratelezh ", eus " Ledañ an Deskamant " eus " Reiñ tu da vugale ar Bobl da zastum deskadurezh ha da sevel en renk koulz hag an dud pinvidik ". Kement-se a zo ezhomm, kement-se a zo kaer. Met pa vez ar Gouarnamant er penn, ez eus riskl eus ar gwashañ. *

(Koulmig ar Gindi, 15 a viz Gwengolo 1962)

* Ar respont en deus bet an Dr ETIENNE, Kastellin, nevez'zo a-barzh Ministr an Deskadurezh a zeu da harpañ ha da gadarnaat kement-se (Cf BARR-HEUL Niv. 35 paj. 42)

D O R N A Ñ

Dornañ, an dornañ ? Setu aze ur ger ha n'eo ket ur ger nevez, pell ac'hano ! Met arabat kredif memes tra ez eo giz an dornañ ken kozh hag ar bed, rak pa seller ouzh an amzer hir m'eo bet an dud hep anavezout an ed hag al labour-douar, n'heller ket lavarout ez eo an dornañ un dra gwell-gozh. N'eus ket keit'se 'zo abaoe m'eo deut ar gwinizh kentañ eus Bro-Vezopotamia. Tamm ha tamm o deus al labourerion-douar desket penaos aozañ an douar, hadañ, troc'hañ, ober an eost ha dornañ. Dornañ gant bizhier pe c'hwistoù e-pad hir-amzer, gant ruilhoù-mein ponner, ha neuze abaoe ur c'hant vloaz'zo bennak gant manejoù ha goude gant bapeurioù ha bremañ... Bremañ ? Moarvat ne vo ket kaset kalz pelloc'h war-raok ar stumm d'ober an eost, nemet gwellaat un tammig ar mekanikoù bras nevez " eosterszed " ma raint gwelloc'h al labour a zo en o c'harg : troc'hañ, dornañ, gwentat, amariñ pe voutelliñ, dibab ar greun mat diouzh an hini skañv ha diouzh ar skubachoù all.

Ur gonid a dra sur ez eo kaout ar seurt mekanikoù-se: dibao-niusoc'h, didorroc'h al labour; muioc'h didrubuilh rak ezhomm a zo nebeutoc'h a dud. Gwechall e veze leun ar parkeier a dud o troc'hañ gant filzier ha filc'hier, oc'h amariñ, o savadelliñ; ha leun al leurioù a dud o veskiñ hag oc'h ober pep hini e dammig labour.

Ur gonid eo dre ma vezo aesoc'h moarvat mirout an dud yaouank da labourat douar, dre ma plij dezho ober war-dro mekanikoù.

A-benn ar fin eta: ur gonid amzer hag un espern-tud.

*

Met un tu koll a zo ivez. Gant kement-se a dud o labourat gwechall war un dro, ec'h en em sante tostoc'h an eil d'egile. En em anavezout a raent gwelloc'h ha bevañ a raent muioc'h an eil gant egile : predoù ar wastell, predoù ar yar-here, al leurioù-nevez ha me'osr... Mignoniezh, karantez, sikour stre an dud. En ur ger muioc'h " ur vuhez-den ".

N'heller ket koulskoude dont war an e-dreñv. Met ur riskl a zo na zeufe ar mekanikoù da vezañ mestr war an dud. A-barzh ar fin ne vo mui ezhomm den ebet koulz lavarout : perc'henn ar mekanikoù hag un nebeudig-tud dindanañ hepken. Ur bern bras a labourerion-douar o vont d'an uzinoù da ober toulloù e plakennoù-houarn, pe riñvedannoù e-pad an holl amzer, da lavarout eo da ren ur vuhez ha n'eo ket ur vuhez-den, hag o menajoù deuet da

da vezañ "kokoziou" hag evel uzinoù d'o zro.

Setu etrezek pelec'h emañ ar Gouarnamant oc'h esa sachañ an dud, an deiz a hiziv, rak ar Gouarnamant a ra foutre-kaer eus kentelioù fur ha yec'h an Iliz hag ar Pab, evel Yann XXIII en MATER ET MAGISTRA.

D'ar venajerion avat, da chom mestr war o mekanikoù hag en em glevout neuze etrezo. Hag o tarc'hel da ren ur gwir vuhez-den " e sikourfont ar re all da adkaout ur gwir vuhez-den, e-lec'h bezañ mui-ouzh-mui mekanikoù evel m'emañ.

(Koulmig ar G.1 a viz Gwengolo 1963)

O

Giz Bourd ha fars

BJUED BREIZHAT E BAVARIA ?

Hervez ar gelaouenn alaman vrudet Der Spiegel (ar Melezour) niverenn an 10 a viz Gouere, en devije an Aotrou R.Pleven kollet ur voutailhad Champagn en un ostaleri e München.

Klaoustra en devoa graet ouzh an Aotrou Heinz Starke, bet ministr kevredel ar Yalc'h, ne vijed ket gouest, en ti-debriñ-se da lakaat war an daol ouzhpenn pemp danvez boued breizhat-rik. Pa zeuas ar mestr-keginer a-benn da lakaat war an daol un dousennad traou a Vreizh, e rankas an Aotrou Pleven anzav e oa koll.

(de gaset da VARR-HEOL gant F.KERVELLA)

N'ankounac'hait ket ne vez ket hepken BARR-HEOL diwar arc'hant met diwar genlabour ar skrivagnerien. Pa'z eus kement a dachenoù fraost e park ar Brezhoneg, e vo erru mat kement skrid a c'hello digeriñ ha terriñ an tachennoù -se : eñvozennoù, beajoù, skiant ha gouziegezh; politikouriezh, prederouriezh a vo erru mat ivez gant ne daint ket war dachenn ar c'helaouennoù brezhoneg all evel PREDER, da skouer, ha gant na vo ket re uhel ar yezh.

BARR-HEOL HAG E LENNERION

KORN AL LIZHERI

D'ar 16 a viz Gouere 1963

Aotrou person ker,

Ne deo ket alies e kasan deoc'h pennadoù evit Barr-Heol, ha ne deo ket c'hoazh ar wech-mañ eo e kergin kalz eus ho kelaouenn, hogen plijus em eus kavet an draig diwar-benn klaoustra an aotrou Pleven, ha marteze ne vo ket bet meneget e lec'h all.

Emañ ganin niverenn 35 B-H. Evel boaz ez eus peadra e-barzh. Setu m'eo deut Anjela Duval da vezañ kenlabourez vras ar c'he-laouennoù brezhonek ! Ha ne deo didalvoud tamm ebet ar pezh a ra.

Diwar-benn levr Youenn Olier " Poanioù spered an Tad Gwaz-doue " e welen oc'h evel ar re all chomet e toull ar gloued... Gwir eo ez eus kement a strouezh da dreuziñ (ouzhpenn 160 pajenn !) a-rack kouezhañ war un toulladig pajennoù o tiskouez ur skrivagnour a oar taolenniñ ar vuhez...Marteze e ve gwell kaout ar yezh-se en daouvat kantved warn-ugent eget tamm brezhoneg ebet. Evalsant....

Gant gourc'hemenoù kalonkañ

F. KERVELLA

Laval des Rapides

d'ar 14-vet a viz Eost 1963

Aotrou Klerg ker,

N'on ket evit skrivañ deoc'h hep komz diwar-benn " Barr-Heol ". Evit bremañ e kavan ez eo talvoudus-tre hag evidon-me ez eo plijusañ kelaouenn an Emsav, hag a bell ! Da vihanañ e vez dudi o lenn ar brezhoneg anszhi : ne vez ket ezhomm evit han kompren da dreññ pennadoù e gallez...evel ma rankan ober gant "brezhoneg boulboazh " kelaouennoù 'zo. Sofj am eus eus ur frazenn lennet e...." An ostaleri a oa d'an diaoul ! " Ne gomprenis ket war an taol penaos e c'helle an diaoul bezañ perc'henn d'an ostaleri-se (goude ma vez a-wechoù ar seurt tiez) Setu pa drois e galleg " L'hôtel était au diable " e teuis da gompren " edo an ostaleri mil bell ac'hane " !

Evit stad vat ar yezh e tiefe bezañ e penn pep kalaouenn un den gouest da zifaziañ ar skridoù koulz evit pezh a sell ouzh ar yezh hag evit pezh a sell ouzh ar reizhskrivadur alias.

Jakez Konan

Abadia de Montserrat

4 a viz Eost 1963

(Evezhiadennig) : Skrivet hor boa d'an Tad Abad da c'houlenn un nebeut doareoù resis diwar-benn meur a gudenn, e Katalonia, ouzh hen pediñ da zegas e respont din dre unan bennak eus e vevnec'h. Al lizher amañ war-lerc'h hag a zo ur respont d'hoz hini a zo skrivet e galleg, hogen sklaeroc'h e vefe bet ma vije bet skrivet e yezh an Iliz pe zoken e Katalaneg. Gwelet e vo diouzhtu avat e klot a-grenn diskleriadurioù Dom Jordi Pinell gant an doareoù roet war niverenn 98 al LIAMM.

Va aotrou person enorus,

Karget on bet gant an Tad-Abad Meur da respont ho lizher eus ar 24 a viz Gouere...

N'eus levr ebet o reif doareoù resis diwar-benn stad ar Relijion, e Katalonia; hag a-hend-all ez eo un dra diaes-tre da anavezout ervat. Ha poan am befe o tisplegañ an traoù e berr-gomzoù.

Krediñ a ran koulskoude lavarout deoc'h penaos, daoust n'emañ ket an degouezhioù a-vremañ a-du gant se - goude ma vefed techet a-walc'h da grediñ ar c'hontrol -, n'eo ket ken digristenet Bro-Gatalonia ha lodennoù 'zo eus Bro-C'hall pe eus Italia zoken. E-touez ar "bihanniveroù" hag a bleustr o relijion, ez eus rumadoù-tud prederiet gant ar mad hag a zo don ha gredus o spered kristen. Kerse eo n'int ket niverusoc'h.

Feurliepañ ne vez ket sarmonet e yezh ar Vro. E kêr ha zoken war ar maez e prezegeur un tammig re e yezh ar stad. Ha gwir eo kement-se ivez evit pezh a sell ouzh ar c'hatekiz. Mises ez eo gouzout dre sur niver an dud a iliz hag a zo a-du evit mont d'ar bobl en e yezh. Ha ne vern penaos, e c'heller lavarout penaos ar re a zo a-du n'eo ket er c'hloerdi an hini o deus bet desket kement-se. Nemet marteze e vefe da lakaat a-gostez war ar poent-se kloerdioù Vig ha Solsona.

Dav an zav ez eus un degouezh grevus-tre o tont da luziañ ar stal : niver bras-meurbet an dud o tont d'en em ziazezañ amañ eus ar sitreadoù kastilhanek. Ma eav diwar se kudannoù a bastorelezh pouezus-meurbet, ha n'eo ket hepken e-keñver yezh, met ivez e-keñver doareoù all niverus eus ar vuhez kevredigezhel.

Setu, a gav din, kement a c'hellan lavarout deoc'h. Duzh ho trugarekaat a wir galon evit hoc'h hetoù a vleuniusted evit hor mammvro garet e choman
in Xto.
Jordi M. Pinell m.Mt.

waalwijk 25 a viz Gouere 1963

Aotrou Person ha keneil ker,

Trugarez deoc'h evit an embann hoc'h eus graet war VARR-HEOL diwar-benn va levr. Mar kav deoc'h e vefe lod pe lod anezhañ a dalvezfe bezañ troet evit ho lennerion, e vefe stad ennon. N'on ket dizinterest o kinnig kement-se, rak gant ho troidigezh e c'hallfen lenn e brezhoneg ur skrid hag ez on boaz outañ. Poaniañ a ran bepred da welaat va brezhoneg dre forzh lenn hag adlenn ar pevar Aviel, hag Alanig an Tri Roue gant Roparz Hemon. Hogen bremañ eo poent din urzhiañ va studi hag heuliañ kentelioù dre lizher. Kentañ m'ho kwelin e fell din bezañ barrek da vrezhonegiñ ouzhoc'h.

Etrezoc'h, difennourion Vreizh, e vërit kement a labour en ho puhez ma komprenot ar c'hlemm a ran : " en deus roet an Aotrou Doue dimp ur c'horf hag un ene hepken, ha birvidigezh a-walc'h da gas war-raok meur a hini " Emañ va sizhunvezhiad-labour d'ober er skol (labourat a ra skolaerion an Izelvroioù, daoust d'ar gwall-deodoù youc'hal n'eo o labour nemet un tamm disterniañ diwar ar vekañsoù). Emañ va gwregig, dav din divizout ha pourmen ganti (va gwreg avat a zo un aelig, darev d'am didamall pa vez bet lezet a-gostez). Emañ al liorz, a gresk enni geot ha louzaier (met n'em eus ket temzet ar c'hlazenn hag evel-se em bo nebeutoc'h a labour da falc'hat). Emañ... an holl sor - c'hennoù all. Evit bremañ emañ o treiñ e saozneg unan eus va fezhioù-c'hoari zannyezhek. Pa vo peurc'hraet, e kasin ur skouerenn da derriñ deoc'h ho penn.

Unan eus an traoù ha gaven tamm amzer ebet d'ober, a oa lenn romantoù izelvroek a-vremañ. Pa'z eo bet degouezhet din gwech pe wech digeriñ unan eo bet kouezhet va lagad war c'herioù gastaouek, hag eo bet startaet va c'hredenn - va rakvarn - ne oa an holl romantoù izelvroek a-vremañ nemet lastez. Da unan eus va skoliadezed, koulskoude, ur plac'hig a boell anezhi, e plijent; ha setu pa voe kinniget din gant renerion, kelennerion ha skolidi hor skol, goude ma voen doktoret, e c'houlennis romantoù izelvroek a-vremañ. Stageñ a ris da lenn unan gant Anna Blaman (unan eus hor skrivagnerezed gwellañ, e-hervez). Ul labour arabadus eo bet evidon, hep plijadur ebet. Ul levr all avat, a zo bet roet din hag am eus lennet penn-da-benn ha krec'h-t traoù en un devezh hep lezel ur ger da ziflipañ : BREIZ ATAO, gant Valère Depaw (embannet gant De Koepel, Roosendaal (Holland) (1963 ?), 231 pajenn, priz Hfl, 8, 90 pe war-dro 14 Lur).

Pa n'ouzon netra war lennegezh an Izelvroioù, n'hellfen lavarout netra deoc'h diwar-benn Valère Depaw, nemet e seblant bezañ ur Flandrezad hag a anavez Breizh diouzh ar gwellañ. Kalz a deneridigezh a zo el levr, arvar kriz ha dalc'het pell, konnar, kasoni, karantez ha pardon. Skrivet eo diwar-benn un intañvez Vreizhat, o vevañ e Pariz, ha ne fall ket dezhi distreiñ da Vreizh. Perak ? An abeg a zo miret kuzh er pennadoù kentañ; demziskuliet goude. Birviñ a reer gant ar c'hoant da c'houzout. Met ken c'hwec eo skrivet al levr ma wash an den war e vall da dreñ ar pajennoù ha da c'houzout a-raok ar c'houlz divizeñ gant an oberour. Ne lez ket Depaw ho kabestr ganeoc'h war ho moue, kregiñ a ra annoc'h start, rak pep hini eus e c'herioù a zo yennet spis en e doull, ha ne garjec'h ket e tifiplije unan diganeoc'h.

Ur galv evit an unaniezh etre Breizhiz eo al levr, da c'ho c'houlenn diganto ankounac'haat an enebiezh diwanet diwar ar brezel diwezhañ. Ul levr MEUR eo. Koulskoude, d'am meno, emañ ar si-mañ ennañ : er skrivagner, e trec'h ar politiker (nebeut a wech, met ur wechig bennak, a gredan) war an arzour. Nemet Breiz-Breizhad e vefe, n'hell ket al lenner lavarout ha re-gresket eo displealded ar polis hag an implijidi gall. Izelvroiz, hag a zo mestr er gêr, o devez poan o krediñ. Met bezañ lakaet an Euskarad er gontadenn n'hell ket, d'am meno, bezañ kavet mat gant neb a varn evel un arzour. Daoust ha diazezet e vefe romant Depaw war zarvoudoù gwirion, daoust ha karantez ha defe bet, evit

gwir, un intañvez vreizhat evit un Euskarad, hag eñ e-touez pennoù ar stourm-kuzh - amañ, er romant-mañ, e santer ne oa ezhomm ebet eus ar roll-se, hag ez eo bet sachet e-barzh da reiñ tu d'an oberour da ziskouez pebezh sav-kalon eo ar C'hallaoued evitañ. Marteze e welot an traoù a-hend-all. Va douetañs, marteze, ne raio nemet startaat ho kreden ne vo biken gouest tud ur vro dishual da vuzuliañ fallagriezh ar gwaskerezh.

Kaer e vo burutellat, e gwir pe e gaou, biken avat ne vo harzet ouzh BREIZ ATAO da vezañ ur romant MEUR, ha kontet gant ampartiz dreist. Lennit-eñ, ha p'ho pezo graet, e kredan e fello deoc'h e vefe troet evit pobl Breizh.

Gant doujañs ha mignoniezh

(diwar ar Saozneg)

F. Vossen.

Pariz, Eost 1963.

.....
 Hanter-kant vloaz'zo ar gwellañ arm etre daouarn poutred al al laikelezh debrerion-veleion e oa tamall d'an Iliz ober politikerzh : ar person er sekreteri ! emezo. Ha setu nebeut amzer a-raok e varv, ar Pab Yann XXIII oc'h embann ur c'helc'hlizher ma studi ennañ, ouzh sklerijenn an Aviel, ar brasañ kudennoù politikel ma'z eo prederiet ar Bed ganto bremañ. Ha n'eo ket merkañ hepken ar pennzeolennoù an hini a ra; diskenn a ra war dachenn ar fedoù, menegiñ a ra an O.N.U ha diskleriañ petra'soñj diwar e benn, hep chom da dortal na da zigarezif. E-kreiz ar Politikerezh emaoomp penn-da-benn. Ac'hanta! n'eus bet den dre ar bed-holl o sevel e vouezh da enebiñ ouzh lavarioù ar Pab pe o tamall dezhañ mont war un dachenn difennet. Er c'hontrol, ar pennoù-stad o deus kaset o meuleudioù hag o gourc'hemennoù dezhañ, ar pezh a ziskouez emañ ar Bed o c'hortoz digant ar pennadurezhioù a-berzh Doue war an Douar, sklerijenn ha komzoù a vuhez. Ha pa zeuont, neuze e laosk youc'hadennoù a levenez.

Komzoù sklaer ha pouezus-meurbet o sellout ouzhimp-ni ivez, Bretoned, a zo bet lavarot. Da biv eo 'ta brudañ, reiñ da anaout, skignañ kelennadurezh ar Pab ? D'an dud a iliz, d'ar bastored, evel just. Hogen ma reont, daoust ha ne vo ket huchet emaint oc'h ober politikerazh hag oc'h en em lezel da vont diaviz-kaer war un dachenn risklus, un dachenn difennet ? Ha ma ne reont ket, daoust ha n'o devezo ket kristenion all digarez da vezañ souezhet

ha gwallskoueriet, da damall d'an dud-se re fur ha re evezhie
bezañ sonik ha digalon ha da zegas da soñj dezho eus "chas mat"
an Skritur Sakr ? Ha setu daoubennet ar pastor hep gouzout pe-
naos en em gemerout gant aon da bellaat diouzh Doue eneoù a
volontez vat.

Komz a reer eus abostolerezh al laiked : un degouezh
disper dezho da zifoupañ ha da vrudañ kelennadurezh ofisiel an
Iliz. Un dra reizh-meurbet ez eo riskl ebet evito da vezañ ta-
mallet d'ober politikerezh. Ha piv a c'hellfe kaout abeg e
Kristenion vreizhat hag a glask el Lizher-Meur "politikel"
PACEM IN TERRIS ar pennsturiennoù hag a zo graet diouzh kuden-
noù Breizh, evel un ibil da vont en e doull. Hini pe hini en
em gavo souezhet, amañ hag ahont e vo enebiezh. Se'zo sklaer.
Het dirak nerzh ha sklaerder ar menozioù kinniget, e chomo en dud
e-enep d'en em soñjal div wech, kent nac'hañ e sellont ivez
ouzh Breizh. He peogwir e vrouder ar gristenion d'ober o lod
ivez e buhez ar Stad, setu aze un dachenn-labour merket ha
tout.....

.....
E. T.

.....
NOTENN GANT BARR-HEOL. Gallout a rafe "KORN AL LIZHERI" bezañ
al lodenn vevañ eus BARR-HEOL, ma karje
hol lennerion. Gant ma vo poellek, diazezet-mat ar menozioù
degaset gant lennerion ar gelaouenn, zoken ma vez tu da abegañ
snezh tamm pe damm, e vo ur blijadur evit ar pennskrivagner
o moulañ - ur misi evit ar goumananterion o lenn - un atiz
evit darn da ziskleriañ o soñj pe da c'houlann kelennadurezh.
War hor meno e c'hell ar arroudadoù-lizheri pe al lizheri
skrivet e-us bezañ ur skouer eus ar pezh a garfemp. Ar re
n'int ket sur eus o yezh n'o deus ket ezhomm da vezañ nec'het,
un tamm dresañ, un tamm kempenn a vo graet d'o skrid e-keñver
yezhadur ha doare-skrivañ.

0 0 0
0

ERC'H MEZHEVEN

Malzennoù gwenn nij-dinij
Skañv 'vel an dum
A bep ment a bep stumm
A drpidell, e c'hournij hag a skij
Erc'h skañv Mezheven :
Gloan bisigoù an halegenn.

Ul livadenn vlot war an hent,
War an toennoù sklent,
War ar pred, war ar porzh,
Wal al leur. El liorz.
Doue ha flour ha skañv
'Vel un huñvre hañv
Da hun kreisteiz Mezheven
E skeud an halegenn.

Anjela DUVAL

24 - 6 - 63

0

UN TESKAD-MARVAILHOÙ

BEURE MEZHEVEN
o

Kanañ 'ra ' c'hog. Sklaer eo ar prenestr. O Doue ! poent eo sevel 'michañs. Me'werzhfe ar c'hog daonet-se a-walc'h. Kalz re abred e sach hennezh war an deiz avat !...Nag on me brevet, va Jezuz...

Eur ebet ne glevan. Ankouaet am boa adarre sevel e bouezioù d'an orolaj. Tren ebet ken nebeut. Daoust ha bez'e vefe harz-labour c'hoazh ur wech all gant Paotred an Hent-Houarn ? Kloc'h ebet ne glevan ivez ? Biskoazh kement all....

Sed an dro-mañ va dihunerez-veur : Kubelê o pavatat. Dav er-maez. Ur bedennig verr ha kalonek. Ha va devezh a grog. Pep a damm d'al loened da gentañ. Ha neuze war-zu ar velchoneg evel bep beure. Va falc'h war va skoaz, va maen-lemmañ em dorn, ez an er mintin sioul, Ken sioul ! Delien ebet ne fiñv. Mames er buplienn ken krenus n'eus ket an disterañ sarac'h. Ar vrumenn veure skañv a zo dous d'am jod ha c'hoant am eus da ganañ. Met pec'hed e vefe strafuilhañ peoc'h ar mintin gant ur vouezh ken divalav...

Mont'ran dre an hent don, va c'hi du war va seulioù. Ur berlezenn arc'hant gleb a gouezh war va zal eus bag un delienn o tiverañ he glizh-noz. Un durzhunell a c'hrougous abef en iliaev un torgos. Evned a richan du-mañ du-hont skeltr o mouezh er beure. Notenn bur un eostig a glevan pelloc'h 'us d'an draoñienn goadek

E sikamorenn ar Roz Lostek ur big a c'hragailh : al

louarn a rank bezañ war-wel, bet oc'h ober e dro-veure. Kaer en deus an Diouriz bras dinodañ lern bihan bep nevez-amzer n'a ket ar ouenn da get.

War skramm an oabl e kousk c'hoazh bourkig koant Tregrom a-grap toseñ Krec'h Komenn. Tamalodet er vougenñ e diez bihan dilorc'h bodet en-dro d'an iliz kozh, 'vel ur c'hlodad evned en-dro d'ur vamm-yar evezhiant. Ur vogedenn a sav tev he fonnus eus siminal an ti-forn. Daoust ha soñjal a ra ar baraer eo karget, ouzhpenn e vicher, da leuniañ an oabl a goumoul ?

Un titirin e kroaz-hent Penn-ar-Gêr. Emañ Leon en e c'ho-vel. Hennezh, 'on sur, 'zo o kanañ. Grozmat a ra an dud en-dro dezhañ. O dihuniñ a ra re abred. Met ne bad ket en e wele gant ar sec'hed.

- O ! An Anjelus... Pegen sklintin ha pegen drant e kas ar c'hloc'h bihan gwagennoù e son douget 'us d'an draoñienn gant hekleev el Leger a ra un hanter kalc'h en-dro d'ar barrez.

Na koantañ taolann bremañ el laneg ! Ha bez'ez eus ul livour er bed gouest da livañ ur seurt marzh ? Mil lastrig o lintrañ gant ar glizh-veure, gant rouedoù neud-arc'hant da ouelioù ha stignet eze er bodoù-lann 'vel ken lies a entoll. Lazet 'vefe 'viñje bet en noz-mañ ur genstrivadeg gant holl wiaderezed Breizh-Izel : gwiaderezed gwiaed kevniñ !... Ur c'honikl a zifluk eus ur vodenn-lann, a dreuz prim an hent-karr. Fousou a ra dezhañ ur pennad ambroug hag a retorn da c'hwesa e-touez al lann.

Setu me er velchoneg. Na frondus eo an aer amañ !... Ya warlene e lavare Georgette din : he dour c'hwez-mat'oa : " La Fleur de trêfle " emezi . Mal peli e oa diouzhtu c'hwez va melchon ruz avat.

Ha bremañ pegen plijus d'am skouarn trouz va higolen war zremm dir va falc'h. Tregerniñ 'ra an draoñienn gant va lemm !... Ur c'hrogad am eus hiziv; troc'hañ un doublenn a rankan : arc'hoazh 'mañ ar sul. Ur mell korrad a fell din avit daou zevezh.

Me'gred am eus gonezet va dijuniñ. Hag e soñjan en engroez-tud a zo d'an eur-mañ er c'hêrioù o redek d'o labour sklav.

28 Mezheven 1963.

KARR AN ANKOÙ

o

" Ha klevet hoc'h eus ur wech bennak en ho puhez Karr an Ankoù ? " Me n'am eus biskoazh hen klevet, ha kaeroc'h 'zo, ne garfen ket hen ober. Gwechall e veze klevet alies, hervez ar re gozh. Gwelet avat, se'zo un afer all !

Ur wech, va zonton Paotr - ne veze graet 'met ar "Paotr" outañ er gêr, peogwir ne oa nemet ur paotr en ti va zud kozh e-touez ur stal verc'hed - ur wech'ta, tonton Paotr a oa o retorn eus bourk Tonkedeg diwezhat-mat en noz. Bet e oa en ti ar barver oc'h ober ur c'hempenn d'e vlev. Ur sadorn da noz e ranke bezañ. Heur a baotr yaouank all eveltañ a oa deuet goude o c'hoan da lakaat troc'hañ o barv pe o blev : ken berr e vez an deiz er goañv, ma vez ret hen astenn diwar goust an noz; ha neuze ken hir e vez an noz ma louedfe an dud en o gweleoù mar dafent e-barzh adal ma vez deuet an deñvalijenn betek an deiz war-lerc'h ar beure.

P'edo tonton Paotr war-dro hanter-hent d'ar gêr, en-dro da Groaz-Hent an Ti-Douar, e klevas a-greiz-holl un drouz iskis : gwik, gwik, gwik, gwik, gwik ... Ne oa ket gwall zu an noz, un tamm loar a sklaerie dre douez ar c'houmoul. Va eontr kaezh ne oa ket ur paotr eus ar re hardishañ en noz; un tamm efed a reas warnañ an drouz-se a gleve hep gwelout tra ebët. Gorrekaat a reas e bazioù 'n ur vale war ribl an hent, sonn e ziskouarn. Gwik, gwik, gwik, gwik adarre... En dro-mañ tostoc'h :

— Va Doue, emezañ, Karr-an-Ankoù ! Ne fazian ket ! Karr-an-Ankoù eo ! Ur skrij a reas, sklaset e gein, e vlev o sonnañ war e benn.

Kleuzioù uhel a oa en daou du d'an hent bras en andred-se. Pelec'h lammat ? Gwik, gwik, **wik-wik, wik-wik** : " Erru eo warnon, emezañ ! Harnter drelatet en em vountas 'n ur vodennad gistin a-grap ar c'hleuz. Rak n'eo ket mat chom war an hent pa dremen Karr-an-Ankoù. Falc'hat a ra Erwanig kement hini a dremen war hed-taol dezhañ. Se, a-hervez, a rofe un elfenn sklerijenn war ar marvioù trumm a zegouezh war an hentoù, en noz.

Gwik, gwik, gwik-wik-wik ! Emañ warnañ. Souchañ a ra ouzh

ar c'hleuz hag e c'hortoz e eur diwezhañ en ur ober e akt a gontrision...

Wik-wik-wik ! Pellaet e oa an drouz en dro-mañ. Tonton Paotr a laoskas un huanadenn hir : ne oa en em gavet seurt gan-tañ da c'hras Doue ! Met pegen iskis eo an traoù. Bremañ n'eo ket eus an hent e kleve an drouz o tont, met eus krec'h, a-us dezhañ. A-dreuz e vodennad-kistin e klaskas ouzh sklerijenn wan al loar parañ e zaoulagad etrezek an tu ma seblante dezhañ e teue ar " gwik-gwik " fromus-se.

gorrek

Wik-wik, gwik-wik ! Laboused gwenn bras o flapañ o divas-kell a verzas neuze. Laboused mor, tri pe bevar skrev o retorn etrezek an dour bras. " Gwik-gwik, wik-wik " a zalc'hent da lavarout dre ma pellaent.

Diplukañ a reas neuze Tonton Paotr eus a greiz e vodennad-kistin, sioulaet e galon, dinec'het e spered, ur minc'hoarzh e korn e vuzelloù. Nijet e anken da heul al laboused gwenn bras.

:" Hañ ! emezañ, bremañ da vihanañ, ec'h ouzon petra eo Karr-an-Ankoù. Ha morse n'am bezo aon ken, pa glevin e wigour."

Hag e valeas skañv d'ar gêr en ur zesrevell gwik-gwik, wik-wik ar skreved...

Anjela DUVAL.

OKITANIA

AN VIOÙ - LEC'HIOÙ

Boaz omp, e Breizh, da ober gant ar gerioù gallek evit ar Broioù estren alies, met dreist-holl evit al lec'hioù a zo en diabarzh ar c'hwec'hkogneg. Anat eo ar perag a gement-se : savet omp bet holl e galleg, alies e klevomp an anvioù-se e galleg, pe e lennomp anezho war hor c'hazetenoù. Ha koulskoude ez eus ul lodenn vat anezho ha ne dint ket gallek tamm ebet, hogen anvioù gwisket meta-meta hervez doare-skrivañ ar galleg. Ar galleg a zo ur yezh alouber hag a dleomp adreiñ dezhañ al lec'h a zere outañ ha netra ken.

E-touez an anvioù hag a c'haller klask adreiñ o gwir stumm emañ anvioù-lec'h Okitania, dre m'o deus miret peurluviañ ur stumm disheñvel diouzh an hini gallek a-berzh-stad. Pa lavar an adreiñ o gwir stumm e fell din lavarout: adreiñ o gwir stumm e brezhoneg, hervez ar reolenn degemeret gant ar skrivagnerion : kemerout an anv estren e-giz m'emañ hag hen adstummañ diouzh doare-distagañ ar brezhoneg, mar bez ret.

N'emaomp ket e sell d'o brezhonekaat holl gwitibunan, rak ul labour spontus a vefe, hir-spontus ha diaes-spontus, ha koustus a-walc'h ivez en askont d'al levrioù a veze ezhomm da **bouzchas**. Ha neuze un dra diezhomm e vefe, evit bremañ. Hogen, d'hor meno ez eo ret DIAZEZAÑ AL LABOUR.

Brasoc'h talvoudegezh a zo stag ouzh kement-se eget na gav da zarn marteze. N'emaomp ket e sell da chom "karc'harriet", "prizoniet" en hol ledenez ha studiañ hepken traoù Breizh. Daoust ha didalvez e vefe kaout studiadenoù diwar-benn Douaroniezh, Istor, Arboellerezh, Lennegzh Okitania ? Penaos avat, sevel studiadenn ebet, hep brizhallat, mastariñ ar skrid gant anvioù iskis gallek faos. Evel just, da c'hortoz ken na vimp boazet a-walc'h ouzh stumm okitanek ar gerioù ne vo ket difennet

Iakaat kichen ha kichen ar furm c'hellek hag ar furm okitanek. Se'zo sklaer !

Pa gomzomp eus OKITANIA e komzomp hepken eus ar broioù 'lec'h ma vez implijet (sañset!) Yezh Ok daoust pe rannyezh, pe eilrannyezh pe eilrannyezhig e vefe, e diabarzh ar Frañs : provenseg, katalaneg, gwaskogneg, lemouzineg, aovergneg ha me'oar. Evit broioù all evel EUZKADI e vefe an hevelep labour d'ober, na pe-tra'ta.

Ouzh ar rannvroioù gall e c'haller stageñ, mar bez c'hoant, Andorra-Gozh, Republik Sant-Marin, Monako : ne savo ket bec'h evit se war dachenn an diplomatezh !

Kentañ labour d'ober eo dastum ar furmioù okitanek. Ur mell-labour dija, rak furmioù ha furmioù 'zo. Bec'h o deus paotre ar C'hreisteiz ouzh en em glevet diwar-benn unvaniñ skritur o rannyezhoù niverus ha gwech ha gwech all e rank an Aotrou Chaloni Job Salvat, kemerout e bluenn ha merkañ e alioù fur-tre evit degas da soñj d'ar skrivagnerion n'eo ket mat dezho ober o fenn rei da vihanañ, emezañ, gwiskañ Rannyezhoù Ok gant an hevelep dilhad. Evel just, pa vo gwelet war ar paper "Bagnèro de Bigorro", an anv skrivet er skritur peurunvan difennet gant kompagnunezh en Ao. Salvat "Banhèras-de-Bigòrra", a vo peadra da chom ne-c'het. E brezhoneg e skrivimp **BAGNERAS-BIGORRA** pe **BAZON-BIGORRA**.

An A-a e yezh Ok a vez distaget e meur a stumm: adalek an (a) tefval betek an (e) en ur dremen dre (o). Ar gêr anavezet-mat en abeg d'ar perc'herindedoù brudet: LQRDA a vezo distaget war-bouez nebeut LQRDA, LQRDD, LQRDE, hervez ar rannyezhoù.

An (o-ù) a vez distaget er skritur peurunvan : OU-ou. E yezh Mistral ez eo disheñvel o = o, ou = ou. Evit aroueziañ ar son O e vez skrivet ò. An U, nemet e diftongennoù'zo a vez distaget U ha netra ken; en diftongennoù neuze OU.

Alies ne vez ket distaget dibenn ar gerioù, ispisial an D, an N hag an T. Setu parak moarvat ne vez ket skrivet en dibennoù-se e katalaneg : bè (= ben, mat) bô (mat ivez). Hogen al liester e weler ar gensonenn o tant an-dro, evel e katalaneg : Germà (braur) germans (breudeur). N'eo ket war zigarez ma vez lezet an N da gouezhañ ha ma vez skrivet PERPINHA e tleer ober gant ar stumm-se evel ma c'haller gwelout war

niverenn 98 AL LIAMM (Perpinhà). Dav kaout abegoù all, evel ma welimp ur aest bennek.

An NH = gn n'eus koulz lavarout diaester ebet en e geñver Trawalc'h adskriñ GN ha mat.

An LH (ilh) a zo un tammig muioc'h amjestr da vêrat, dre ma talvez e-unan hon "ilh"-ni. Dre-se ORLHAC a vezo ret lezel evel-se, pa neuze diouzh skouer ar galleg, lakaat un I etre an R hag an LH : Orilhag (Aurillac)

Ar V-v distaget peurvuiañ B' zo da vezañ kemeret evel m'emañ. A-hend-all e teufemp a-benn da grouiñ urupailhoù. Da skouer ar ger PROVENÇA a zistager PROUBENSQ. Dav derc'hel d'ar stumm skrivet ha degemerout neuze PROVENSA (e-lec'h PROVAÑS)

Evit dibenn ar gerioù e vezo mat derc'hel kont eus ar pezh a hañvalo an aesañ evit ar gerioù deveret hag al liesterioù : Orilhagad- Orilhagiz (tud Or(il)hag. E-keñver PERPIGNAN meneget uhaloc'h ganeomp : PERPIGNANIZ.

o

D'hor meno avat, e vefe koll o tennañ pep liv provepseg digant anvioù-lec'h ar C'hreisteiz. Diaes e vefe hen ober, gwir eo. Nemet e vennañ lavarout e vefe mat-kaer mirout darn eus ar gerioù provensek-rik, evel MAS da skouer, hep klask o zreiñ (lakomp hor befe c'hoant d'hen ober !).

Amañ avat e kavomp kudenn an troidigezhioù e-keñver anvioù'zo. N'eo ket difennet treiñ un anv-lec'h en ur yezh all atav. Me'wel al latinegourion o treiñ da skouer TEL AVIV e VERNICULLIS (Krec'h an Nevez-Hañv), ADDIS ABABA en NEANTHOPOLIS (Kêr ar Vleunienn Nevez), nemet e seblant bezañ aesoc'h c'hoari gant al latin war ar poent-se eget gant mellkein reutoc'h ar brezhoneg.

Bez'ez eus daou c'her dreist-holl hag a zo ezhomm d'en em glevout diwar o fenn : PUECH (PECH) = PUY hag an anvioù o kregiñ gant MONT. Niverus-tre ez int dreist-holl ar re en MONT peogwir emeur en ur vro veneziek penn-da-benn adalek Bro-Aovergna betek Anderre-Gozh ha betek an Alpoù diouzh tu Italia. Ar gerioù en MONT a vez distaget MOUNT, hogen n'eo ket ret degemerout an distagadur-se peogwir e brezhoneg unvan

hon eus distalet ar stummoù Bretoun, dourn h.a. evit kemerout Breton, dorn h.a. Dre-se mar bez c'hoant da virout MONT, derc'hel penn-da-benn d'e zistagadur M.O.N.T.

Hogen kinnig a rafen kentoc'h lakaat MENEZ e-lec'h mont ha mat. Da skouer: MENEZ-SEGUR, MENEZ-SERRAT (pe SERRAD) hag a zo ken brav ha ken flour da glevout hag ar gerioù hanter-latin MONTSEGUR, MONTSERRAT. Met gant aon da lakaat trubuilh da sevel ha sachañ ar c'harr war va chouk e kinnigan ober gant an daou stumm, kenkoulz an eil evel egile.

An anv PUECH a zo diaesoc'h da ingaliñ 'm eus aon, rak ur ger-se a zo tre provensek pe gatalanek. Tre eta diouzh doare Yezh Ok. PUECH, PUY = Krec'h, Bre, Menez, Uhalann. E latin e kaver PQ-DIUM, hag a-benn ar fin a c'hellfe bezañ ur ger keltiek. D'ur c'heltiegour ampartoc'h egadon eta da adstummañ an anv-se, hervez deveradurezh an hengeltieg. Da c'hortoz e kinnigan ar stumm PUECH nemet e degouezhioù'zo evit an hesoniezh e kemerfen kentoc'h MENEZ: Puech Doma, Menez-Doma, Puech Gwellaviz (Le Puy en Velay).

Evit PIC, kemeromp PIK ha PIKERN.

o

Da henchañ al labour hon eus evit gerioù'zo ar c'heltieg, evit re all ar gresianeg, peogwir ez eus meur a anv okitanek o tonet eus ar gresianeg: Nisa(Niça), Agde, Antibez, h.a. Met dreist-holl ur bern anvioù latinek o orin. Evel klouedoù e vezo ar yezhoù-se da virout ouzhip da vont dreist an erroudenn.

Hag evel an tañva kentañ eus hol labour setu amañ, hervez urzh ar lizherennoù ar gerioù a ginnigomp evit an DEPARTAMANTOÙ Yezh Ok. Meur a hini eus an anvioù-se, evel 'ouzer a zo traoù bet ijinet gant paotred ar Reveulzi:

Alpes-Maritimes	= ALPOU AN ARVOR, ALPOU-ar-MOR
Ariège	= <u>ARIZJA</u> (Arièja)(latin Aurigera)
Aude	= <u>AODE</u> (Aude) (" Atax-cis)
ardèche	= <u>ARDECHA</u> (" Artica)
Aveyron	= <u>AVAIRON</u> , <u>AVEIRON</u> (" Avario, Veronius)
Basses-Pyrénées	= Pireneoù-Izelañ
Bouches-du-Rhône	= <u>ABERIOU</u> (<u>BEGOU</u>) ar RON , Genaouioù ar Ron
Basses-Alpes	= ALPOU IZELAN
Cantal	= <u>KANTAL</u>

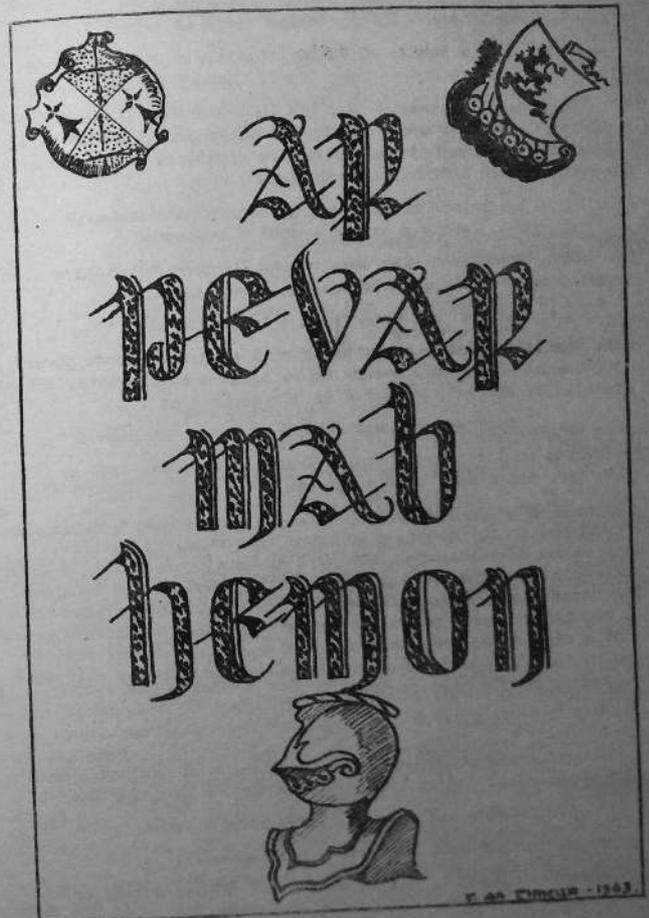
Corrèze	= KOREZA	(latin CURRETIA)
Creuse	= KREOZA	(- Crose)
Dordogne	= DORDDGNA	(- Bordonia)
Drôme	= DROMA	(- Druma)
Gard	= GARD	(Vardo, Wardo, Gardo-nis)
Gironde	= JIRONDA	
Hautes-Pyrénées	= PIRENEOÛ-UHELAÑ	
Hautes-Alpes	= ALPOÛ-UHELAÑ	
Hérault	= ERAOT	(latin:Arauris)
HteLoire	= LIGER-UHELAÑ	
Haute-Garonne	= GARONA-UHELAÑ	
HteVienne	= VIENNA-U "	(latin - Vigennz)
Isère	= IZERA	(latin -Isara)
Landes	= LANNOÛ(al)	(yezh Ok:Las Lanaz)
Lozère	= LOZERA	(latin:Lesora)
Lot	= OLT, LOT	(- :Oltis)
Lot-et-Garonne	= OLT(LOT)-ha-GARONA	
Puy de Dôme	= MENEZ-DOMA, PUECH-DOMA	(latin Duma, Keltiek Dumios)
Pyrénées-Orient.	= PIRENEQU AR RETER	(AR SAV-HEOL)
Tarn	= TARN	(latin:Tarnes)
Tarn & Garonne	= TARN HA GARONA	
Var	= VAR	(latin:Varus)
Vaucluse	= Vaokluza	(- Vallis Clause) (1*)

o

Kentañ tro e vo e vo tu da reiñ ur roll hir a-walc'h eus kêrioù pennañ an departamantoù-se. Na pa vefe fazioù n'eo ket tener peogwir ez eus tud e-touez koumananterion VARR-HEOL hag a zo gouest da reizhañ an traoù ha da glakaat hol labour zoken.

1* Ankounac'haet er roll:departamant ar JERS (Gers) diwar al latin Egirtius (Aegirtius) ha da bennlec'h Kêr-Aoch

o o o o

ARVEST KENTAÑ
(Muntz ar Priñs Lohier)

o

Charlamagn, e kreiz e lorc'h a zo bet feuket o klevout ne fell ket d'an duk Beued, duk Egremont, na touifi dezhañ al le a sujedigezh, na paeañ telloù. Kas a ra e vab, ar priñs Lohier, da lavarout dezhañ : " Ma ne blegit ket,

" e lakain an dismantr war hoc'h holl douaroù
" Ho lakain e prison karget a chadennoù "

Hogen Beued a zo ken lorc'hus ha Charlez. N'eus pleg ebet ennañ. Komzoù feuls a sav diouzh an daou du,

" Hag an eil komz feuls o tennañ da eben ",

setu lazhet ar priñs Lohier hag e holl soudarded nemet pevar. Ha c'hoazh, ar re-mañ, a-raok ma vo lezet o buhez ganto, a rank prometiñ da Veued e kasint d'ar gêr da Charlez :

" Korf paour e vab Lohier gourvezet an arched "

Dirak an torfed-se e frailh kalon an Impalaer gant ar glac'har, hag e verv gant ar gonnar.

Hogen d'an ampoent ez eus en e lez un Tad gant e bevar mab. An Tad-se, an duk Hemon, a zo breur da Veued, ar muntrez. Deut eo da Bariz da c'houlenn urzh ar Varc'hegiezh evit e bevar mab. Ne glask ar paour kaezh den nemet grasoù mat an Impalaer. E baotred avat, n'int ket aveltañ; tud a youl int, draist-holl ar mab henañ Renod, hag ar yaouankañ: Richard. Ar baotred yaouank o dije c'hoant da vont da skoazellañ o sontr, met war urzh o zad en em silont didrouz gantañ er-maez eus ar palez evit mont da guzh d'ar gêr ha chom neptu.

o o

Beued, pa'z eo deuet d'en em soñjal, a zo nec'het a-walc'h gant e wall-daol hag ar pezh a c'hoarvezo. A drugarez Doue

" emaint pevar breur, holl duked o fevar ",

hag eñ en deus ur mab, Mojiz, hag a zo sorser !

Siwazh, Mojiz a zo aet da vale bro ! Ne oar den pelec'h emañ. Hemon ne dalv ket ar boan goulenn skoazell digantañ :

" Hennañh a gren kement dirak komzoù'r Roue,
" evel ma ra an delioù gant an avel er gwez "

Met an daou vreur all, Jerald a Rousilhon ha duk Nanteuil a zeu da skoazellañ Beued. Start e voa an emgann, sur mat. Armead Charlamagn a zo niverus ha kreñv peogwir

" Richard a Normandi a zegas Normaned,
" Ar roue Salaun a zegas Bretoned,
" Ojer Danao ivez a ro e varkizien "

Emaint o tonz etrezek Egremont :

" daou-ugent mil den
" Ken soudarded war droad ha ken marc'hegourion,
" deut da lakaat ar gêr e tan hag e ludu,
" ha deut gant gwad an dud da ruziañ ar geot' glas "

E I L ARVEST
(Marv Beued ha Bertelod)

o

Pa wel arme ar Franked, e teu Beued da gentañ da gonnariñ ruz :

" Me a zebrje va c'hig hag a vrevje va fenn ",

kent plegañ da Charlez. Met war ali Jerald a Rousilhon e teu da asantiñ d'ar peoc'h. Charlamagn diouzh e du ne c'houlenn digantañ nemet dont da Ouel-Yann da Bariz, gant daou c'hant den armet evit evit e servijañ.

o o

Renket hag urzhiet e vije pep tra nemet emañ e lez ar Roue kerent ar Rouanez, Foukez, Ganelon ha Bertelod en o fenn. Kait ha ma oa bev ar priñs Lohier e oa an tu kreñv ganto. Met bremañ emañ war hent :

" Ar pevar breur, duked o fevar,
" Emañ an ton a'r son gant ar c'hozh duk Hemon,
" Gant an duk a Nanteuil, an duk a Rousilhon,
" Hag ar muntrez Beued a zo bet pardonet ! "

Dre forzh broudañ kalon Charlamagn beuzet bepred en e c'hilac'har gant ar c'heuz d'e vab, e teuont a-benn da donnañ di-

gantañ an aotre da vont gant 400 den war an hent da lazhañ
Beuved pa vo hemañ gant 200 o tont da Bariz.

" Tra evit tra bepred, buhez evit buhez,
" Dre dreitouriezh, Beuved en deus lazhet Lohier,
" Dre dreitouriezh ivez e varvo ar muntrer ".

Lazhet eo, ha graet da bevar eus e dud dougen e gorf d'ar gêr.

o^o

En ur vro bell, n'ouzomp ket pelec'h, en em gavomp gant
daou zen n'edomp ket e gortoz anezhe : ur ramz hag ur sorser,
ken lorc'hus an eil hag egile. Ar Ramz a lavar :

" Bremañ hep douetañs e c'hellan lavaret
" Ne gavfed ket va far pa rafed tro ar bed !

Ha Mojiz diouzh e du (Rak Mojiz an hini eo) :

" Abaoe ma'z en deut en oad a driwec'h vloaz,
" Va far war ar bed-mañ n'em eus kavet biskoazh ".

Ar Ramz en deus laeret d'an diaoul daou defzor : ar Marc'h
Boiard

" Kreñv evel ar mor, buan 'vel an avel
" Doñv, doujus d'e vestr "....

hag ar c'hleze Flamberje :

" Trempet e gwad **aspig**, entanet gant koad-spern,
" Gouvellet gant **Vulkin** e govel an ifern "
barrek da " Droc'hañ 'n houarn kerkoulz evel an dir ".

Mojiz, dre ma'z eo sorser a zo skoazallet gant an diaouled:

" Tariel, Gaviel, Tarkam, Gubariel,
" Krerari, Atarib, Kore, Gargatiel !";

aes eo dezhañ eta tennañ e defzorioù digant ar Ramz. N'eo ket
evitañ e-unan, met evit e genderv Renod, rak hemañ:

" Ma ve war gain Boiard, Flamberj ouzh e gostez
a lakfe an holl da redek " evel gad dirak ki ".

Siwazh ! a-vec'h da Vojiz, mab Beuved, bezañ degouezhet
er gêr, e tegouezh ivez dougerion korf e dad !... Un abeg ouzh-
penn da vont raktal davet e gendervi, ar pevar Mab Hemon. War
urzh o zad e tistro ar re-mañ da Bariz. E palez ar Roue avat,

e rebechont d'ar vuntreerion o muntr treitour, ha Renod a laz unan
anezho, Bertelod, niz d'ar Roue.

N'o deus ken netra d'ober nemet dont da diouzh o mamm, keit ha
ma taoulin o zad dirak an Impalaer da zianzav e vibion, d'o for-
bannañ diouzh e holl vadoù, ha zoken da douñf war levr an Aviel:

" en em ziskleir dezhe un enebour marvel "

*

TREDE ARVEST (Kastell Rochefort)

Mibion Hemon o deus savet ur c'hastell Rochefort e-kichen
forest Darden... Pa glev ar c'heloù " e varv Charlamagn gant gla-
c'har hag impasianted ", mall dezhañ o c'hastizañ evit merv e niz
Bertelod. Hemon a zo roet urzh dezhañ :

" Da zougen an armoù enep e vugale
" pa gavot ho mibien
" N'o espernit ket pe e kollot ho penn !"

Brav da lavarout ! Met ar ganfarded " a zo kalet o lêr " hag
ar c'hastell a zo

" Fortifiet partout gant un art admirabl " ! (*)

Pa ne c'heller dre nerzh dont a-benn anezhe, e klasker dre widre:
1) da gentañ e kinniger peoc'h da Renod gant reiñ e vreur Richard,
ar yaouankañ, hag an disevenañ e-keñver an Impalaer. Renod a gar
ar peoc'h, met karout a ra e vreur ivez, hag al lealded dreist pep
tra. Pa glevas ar c'hinnig-se a-berzh kannaded Charlez :

" Skrignal a ras e zent, savet 'oa blev e benn
" Ma respontas dezhe e-barzh e berr termen
" Ne oa ket ur seurt den da werzhañ e vreudeur".

2) Aet an taol-se da fall, e voe kaset darn aus ar Frañsizien d'ar
c'hastell da glask repu war zigarez e vijent **bet harluet** gant an
Impalaer goude bezañ diskleriet **dirazañ** e oa mibien Hemon :

* Evit ar re eus lennerion Varr-Heol ha ne dint ket ampart-kaer
war ar seurt brezhoneg distroet, lenn: Kreñvaet e pep lec'h gant
ampartiz souezhus.

"..... Kalonekañ biskoazh

" O devoa gant o zmad moustret war geot glas "

Renod n'eo ket den da gredin e traitouriezh an dud all. Degemeret eo ar Frañsizien. A greiz an noz, ar fals-repuidi a c'hwezh an tan er c'hastell hag ez eo ret da vibion Hemon:

" Pe rostañ gant an tan, pe zeredek e-maez "

Dont a rejont a-benn d'en em silañ er-maez ha da dec'hout, skuizh-divi, betek ur feunteun :

" E-tal ar feunteun-mañ e vezimp brav fenozh " eme Renod. Gwir e vije, nemet e tegouezh e dad hag e soudarded war o lerc'h.

" O ! va bugale 'welan kousket war ar geot glas !".

Ne gred ket evelkent o lazhañ dre o c'houk. O dihuniñ a ra. Start eo ar c'hrogad. Ar pevar Mab Hemon eo lazhet o holl dud :

" Pe voe lazhet o zud, devet o holl vadoù,

" E rankjont mont da chom neuze 'kreiz ar c'hoadoù...

" Nemet gwrizioù louzhoù n'o devoa ken da voued."

N'en devoe ket o zad muic'h a se a veuleudi a-berzh Charlamagn:

" Holl dud ho pugale, hervez c'hwi, 'zo lazhet !

" Ha n'hellec'h ket donet d'o c'hemeret !

" Da un all, duk Hemon, eo deoc'h kontañ fabloù !

" Manifik ec'h ouzoc'h ober almanagoù ! "

Al en taol-mañ evelkent e sav konnar en duk kozh hag ez a d'ar gêr. N'en devo kennebeut nemet tamalloù digant e wreg :

" Lavarit din, tad kriz ha pried ken digar,

" Pe c'hwi 'zo hugunod pe c'hwi a zo barbar ?

" Rak nep deo ket posubl e vec'h c'hwi ur c'hristen

" Pa'z oc'h bet ken kriz-se ouzh ho krouadurien.

o o

Seizh vloaz goude, emañ bepred ar pevar Mab Hemon er c'hoadoù c'hoadoù.

" Setu ken du ha glaou hor c'hig hag hor c'hrac'hen,

" Gant an nerzh eus an heol ha gant ar yenienn.

" Breinet hor holl dilhad, merglet hon holl armoù,

" Evel al loaned gouez, leun a vlev hor c'horfoù.

A-dreuz o dizesper e tivizont mont davet o mamm. Degemeret int gant teneredigezh... Ken e tegouezh o zad d'e dro ! Hemañ n'en deus evito da gentañ anv mat ebet. N'int evitañ nemet " Gloutoned execrapl ! Coz Gueuzet ! Laoueian ! " *

Dont a ra koulskoude e galon da deneraat hag e c'hourc'hemenn d'e bried ober ar pezh n'hell ket ober a-unan abalamour d'al le en deus touet dirak an Impalaer : reiñ d'e vugale

" Kalz a aour hag arc'hant

" Me 'm eus o baniset, met c'hwi n'hoc'h eus-e ket "

+

PEVARE ARVEST

o

Rouantelezh Waskogna a zo en ur gwall-bleg : Toulouza ha Menez-Peilher (Montpellier) a zo bet distrujet gant ar Sarazin bras Bourgogn, hag emañ o tont etrezek Bourdel. Ne van netra d'ober d'ober ken gant Yon, roue Gwaskogna, nemet marvel en ur zifenn e vro pe vreinañ er prizon.

E koulz vat e tegouezh eta ar pevar Mab Hemon ha Mojiz deut da ginnig o servijoù. Ar Sarazin Bourgogn a zo prizoniet gant Renod, hag e ro Yon da hemañ, e gopr, kastell kaer Montalban (Menez-Alban). Ar brifsez Klara, c'hoar ar Roue a anzav ez eo " chalmet a Renod ", ha prest da heuilhañ bolontez Doue, mar bez ret dezhi eurediñ d'un den ken kalonek. Ur c'hastell ! Ur brifsez da bried ! ur Roue da vreur-kaer ! Mat eo an traoù !

Nemet e krog darn eus uhelidi lez Yon da silañ e skouarn ar roue eo gwall-zañjerus reiñ ur c'hastell ken kreñv d'un den ken " redoutet "

" Ha mar fachfe ouzhoc'h Renod ur wech hepken
" E c'hellfec'h lavarout " Kenavo, Kurunenn ! "

o o

* Digarezit an trefodach-se ! Kompren " Hailhoned ! Kozh korke-rien argerzhus ! Laoueian ". Evit "baniset " kompren : harluet, forbannet (Izeloc'h) : redoutet = da zoujañ.

E Pariz e keit-se emañ Rolant, un niz all d'ar Roue, o te-
gouezhout eus Kologn, paket ur sarazin gantañ ivez. D'un niz
evel Rolant, e fell d'an Impalaer reiñ gwellañ marc'h a oufed
da gaout : graet e vo ur redadeg; an Impalaer a lakaio e guru-
nenn da briz; ar marc'h a vo kentañ er pal a vo prenet da Rolant.

Mojiz, ar sorser, kemeret gantañ doare un den kozh a itrik
mont gant Renod, roet dezhañ stumm ur c'hrennard, ha gant Boiard
livet e gwenn, d'ar redadeg.

Gonit a ra Boiard ar gurunenn, anat eo. Met Renod ne fell
ket dezhañ gwerzhañ e varc'h. Redek a ra kuit en ur lavarout e
anv. Charlamagn " friponet e gurunenn " digantañ, a fell dezhañ
mervel " gant araj ha furi*" Rolant a gemer penn an arme hag
i etrezek Montalban !

Fallañ tra a ra Rolant goude bezañ savet e babilhon dirak
ar c'hastell ha lakaet e zragon war c'horre eo mont da chaseal.
Mojiz a zeu da "friponiñ " an dragon ivez. Mar deus lorc'h e
Rolant da gentañ, hag e Charlamagn goude, o welout an dragon
plantet war gastell Montalban hag o soñjal eo kemeret ar c'has-
c'hastell, e teu dezho an dic'hoantadenn prestik !

(da echuiñ war an niverenn da zont)

* Furi = fulor, konnar, brouez, ernez.

EVEZHIADENN

Hervez ar reolennoù displeget ar pennad pajenn 44 diwar-
benn anvioù-**lec'h** OKITANIA, hon eus brezhonekaet an anvioù a
gaver e testenn hor c'henlabourer: darn anezho da vihanañ.

Setu eta hon dielloù :

Gwaskogna, latin, Vasconia, Yezh Ok : Gasconha
Menez-Peilher, latin Mons Pessulanus, Yezh Ok : Montpelhèr
Montalban, Menez-Alban: latin Mons Albanus, Yezh Ok : Montalban
Toulouza, latin Tolosa, Yezh Ok : Tolosa (Toulouzo)

Ar furnioù latin boazetañ eo a roomp, ar re a c'hell
teurel sklerijenn war orin ar furn e Yezh Ok. Evit Menez-
Peilher avat, ez eo diass-tre ar gudenn.

+

BUHEZ AN EMSAV.

RETREDIG KERESPERZ

(25 - 27 a viz Eost 63)

Un ugent bennak a dud, un nebeut belsion, un toullad mat a
laiked, tud dimezet ha paotred yaouank, en em gave e Keresperz
Louaneg, d'ar 26 diouzh ar beure, evit ar Retredig. Al lodenn vra-
sañ a oa degouezhet gant ar sul da noz, evit en em gaout war an
dachenn a-benn ar c'hrogad kentañ

Ne oa ket evit en em vagañ, e-pad daou zevezh, eus komzoù pe
soñjoù kleuz, met gwelout a dost petra'zo. Petra'zo war dachenn ar
fedoù eus darempredoù an Iliz hag an Emsav e Breizh, ha peseurt
abegoù a zo d'an doareoù a-vremañ : n'eo ket klask tamall a zo
d'ober, met ar penaoz hag ar perag, ha goude ma vefe dimp, emrene-
rion gatolik, ur groaz da zougen. Hag-eñ n'hellomp ket hen ober
evit dasprenidigezh hor pobl ?

Petra'zo ivez eus kelennadurezh wirion an Iliz war dachenn
ar politikerezh. Un dokumant ofisiel hon eus bremañ : PACEM IN
TERRIS, ha n'eus ket da gemer anezhañ diwar c'horre. Hep mar ebet,
ma vije dalc'het dezhañ er bed, ha tostoc'h dimp, er Stad a ouzoc'h,
e vefe ur gwir reveulzi. Met miomp hor pennoù yen. Petra'zo diazez
ar gwir ? Peseurt lec'h a zo da bersonelezh an den ? Respontoù ees:
personelezh an den a zo diazez ar gwir; personelezh an den a zo
kentañ, ha n'eo ket ar Stad; ha pep tra o tont eus personelezh
an den a dle distreiñ dezhi da suraat he zonkadur douarel ha peur-
badel.

Ha kudenn ar c'hevredigezhioù etreat * ? Ha kudenn ar broa-
delezhioù endalc'het en ur Stad all ? Ha gwirioù ar broadelezhioù
drezo o-unan ? Hag-eñ ne sell ket ar Pab ouzh an emrenerezh evel
ouzh stad reizhek ur vroadelezh, hag ar bezañ-endalc'het evel
ouzh un degouezh leun a ziaezamantoù ?

Met n'hellomp ket diskoulmañ e div linenn ar pezh an deus
goulennet daou zevezh studi.

Ouzhpenn-se en deus an Aotroù Kalvez komzet eus e veaj da Iwerzhon, e-pad ar vakañsoù-mañ, an Aotroù Bourdellez eus kelenadurezh kristen ar re yaouank, an Aotroù Dubourg eus kateki - zerezh ar vugale. Ha bep tro divizoù resis a zo bet kemeret : sevel un dornlevr a gelennadurezh kristen, hervez doareoù-kelenn harpet war ar Bibl hag al Liderezh. Dreist-holl : aozañ bep tri miz e lec'h pe lec'h un oferenn evit tud an Unvaniezh Speredel, gant un emvod-studi en he raok.

Frealzus-kenan eo bet bet ar retredig koulz evit an aozerion hag evit ar gendalc'hidi, gant ar vignoniezh en em ziskoueze en enklask ar wirionez, a-wechoù gant frankiz ar fent. Ra bedo evidomp Itron Varia Vreizh ha Sant Erwan, ma roio dimp an Aotroù gras da vont didrabas hervez e youl, difennerion ar reizhder kristen.

M.G.

1*(notenn gant KLERG) : Moarvat n'eo ket fall spisaat un tamm petra'zo dindan an termenioù-se " Kevredigezhioù etreat ". Setu amañ da gentañ ar gerioù implijet en daou Gelc'hlizher MATER & MAGISTRA ha PACEM IN TERRIS : " Collegia, Corpora, Coetus, Societates "interiecta, interposita". Ne seblante ket troour latin MATER ET MAGISTRA bezañ sur eus e dermenioù, hogen a-benn PACEM IN TERRIS e oa adkouzhet war e dreid, rak meur a wech e kaver "interiectus-i-a" "interpositus-i-a" o toareañ ar "strolladoù, kevredadoù, unvaniezhoù, bodadoù, emglevioù" a bep seurt savet diwar youl diredi an den evit tizhout ar mad-mañ mad pe ar pal-mañ-pal, An holl emglevioù-se (hag e lavar ar Pab ez eus ezhomm da sevel ar muiañ ar gwellañ anezho) a zo o hanterouriañ "etre" ar Stad hag an Den e-unan, n'eo ket da enebiñ ouzh ar Stad met d'he skoazellañ da dizhout ar mad kumun ha da virout outi da flastrañ ar pezh a zo trec'h d'ar Stad hec'h-unan : An Den, Personelezh an Den.

D'ar re a fell dezho pinvidikaat o geriadur e kinnigomp eta an troidigezhioù-mañ "Strolladoù...-etre, -etreat, -hanterour" pe zoken "Korfoù etrelakaet" "kenseurtiezhioù-etre" H.S. peogwir e c'heller unaniñ gant etre kement termen a zo o verkañ un emvodad-tud bennak.

x

GOUELIOU HA SKOLIOU-HAÑV, E BREIZH

Ne vo ket kavet amañ ar rentañ-kont eus ar Gouelioù hag ar Skolioù-Hañv, e Breizh er bloaz-mañ 1963, evit an digarez splann n'eo ket an dra-se a fell da lennerion VARR-HEOL, pa c'hellont kaout e-lec'h all doareoù hiroc'h ha resisoc'h.

Hervez ar sifroù roet gant tud a-bouez ez eus bet da nebeutañ 500 den o studiañ a-zevri kudennoù Breizh, en hañvezh-mañ. Moarvat n'eus ket kalz a strolladoù e Bro-C'hall hag a gement fougeal bezañ bet kement all a dud o plediñ gant o aferioù o-unan. Dav menegiñ Kampoù Kendalc'h, Kampoù ar Falz, Kamp Etrekeltiek ar Vrezhonegerion. Evit KENDALC'H, ez eus bet ranket refuz tud, e Kastell-Nevez ar Faou, dre ziouer a blas. Ur c'hamp all aozet gant Kendalc'h evel "kamp brezhonek" n'hon eus bet keloù ebet diwar e benn.

AR FALZ he deus bodet he zud, e Benac'h. N'ouzomp ket pet a dud a zo bet war-dro, nemet e seblant bezañ graet berzh. E-touez ar re a zo bet oc'h ober prezegennoù ez eo mat teurel avezh ouzh anv an Aotroù Koant, bet rener Skol Normal Sant-Brieg, e-pad ar brezel, ha bremañ e Roazhon evel eiler faktor an Akademiezh, mar ne faziomp ket. Unan eus paotred a-raok an EOST e oa e-pad ar brezel, a-unan gant an Itron Yann Schier. Tud ar FALZ, evel ar ali o devoa labourer a-du gant Breizh e-pad ar brezel ha ne gom-prenomp perak e talc'h an Ao.Keravañ da zinac'h an dra-se, evitañ da ziskleriañ bezañ diskibl ha kendalc'her Yann Schier. Ne dalvez ket ar boan kenderc'hel betek "vitam sempiternam" da nac'hañ ar pezh a oar tud an Emsav ha Paotred ar Gouarnamant. Mat omp tout da vezañ bountet er memes sac'h, ne servij ket lavarout !

KAMP AR VREZHONEGERION, e Skol St-Mikael, Prizieg, e-tal Langonned, (28 a viz Gouere-14 a viz Eost). Tost da 200 den a zo bet tremenet eno, evit ar bloaz. Diaes lavarout pegement a vad a ra an oberenn gaer-se frouezh emaberzh tud evel an Itron Vefa de Bellaing, R.Huon, P.Kalvez, hag ar gelennarion a youl vat am-part-tre war ar yezh evel Bourdellez, A.Al Iouarn, Dubourg, Denez Abanna, P.Panneg h.a. Merkomp ivez al labour graet evit ar vugale hag a oa digoret ar c'hamp dezho, hevlane. Gourc'hemannoù d'an holl.

SKOL-HAÑV AR BLEUN-BRUG avat, evit abegoù hag a zo chomet kuzh betek-hen, a zo bet difennet he derc'hel er bloaz-mañ. En Orient e oa da vezañ ha klasket e oa bet prezegerion akuit, met dav eo bet dislavarout pep tra. Daoust dimp da gaout menozioù

disheñvel diouzh ar Bleun-Brug e meur a geñver, ha da geout digarez da glemm eus e emzalc'h dreist-holl e - keñver KIZUL AR BREZHONEG, evelat, n'hellomp ket chom diseblant ha yen dirak ar gwall-daol skoet gant ar Bleun-Brug ha trubuilhoù bras e renerion.

Diaes-tre ez eo ober e soñj diwar-benn Gouelioù ar c'h-GORSEDD, e Gwened an 10-11-12 a viz Eost, da vihanañ diouzh ar rentañ-kont souezhus embannet war L'AVENIR (7 a viz Gwengolo, pajenn 6 : Adnevezin ha Yaouankaat). Ne walomp ket kaer peto-red vad ha petore skoazell ez eo gouest ar "Frañmasonerezh hollvedel " da zegas d'ar C'horsez 'giz nevez; n'eo ket dre eon rak ar Frañmasoned, tamm ebet, met dre eon na zeufe ar C'horsez da vezañ furlukinerezh. Koulskoude ar mennadoù degemeret gant ar C'horsez e-keñver kelennañ an Istor, sevel ur priz Istor Breizh, studiañ ar Reizh vreizhat a zo fur-tre. Luziatez a-walc'h a zo e stal ar Vretoned, ezabat gwashaat ar stal.

GOUELIQU KERNEV, e Kemper, e dibenn miz Gouere, GOUEL AR SONEREZH e Brest o deus dedennet tud a-leizh, evel er bloavezhioù tremenet, hag ur c'hras kaer o deus bet: n'o deus ket da glemm eus an amzer fall he deus graet he reuz e-pad an hañv. GOUELIQU-MEUR AN DANs, e Gwengamp o dibenn miz Eost a zo ur si stag outo: perak c'hoari pezhioù ha n'o deus netra da welout gant Breizh, diouzh an noz, e domani Kerouaz ? Ur skouer skouer o deus bet er bloaz-mañ, e Lokorn-Kernev, 'lec'h eo bet c'hoariet pezh brudet Tangi Malmanch GURVAN...

Dav ez eo lakaat don en hor penn n'eus netra dister e kement a vez graet a-du gant Breizh, gant n'eus forzh piv. Gallout a reomp ober amañ gant ger an Abostol " Gant ma vo degemennet d'ar bed anv Breizh ! " e c'hellomp en em laoue - naat.

Daoust n'eo ket sklaer-sklaer stav politikerezh an M. O.B. ez eus warnañ ur merk hag a zo ur seblant vat : brezel a vez graet dezhañ gant ar polis. Ar seurt heskinerezh a dalvezo da greñvaat, da gennerzhañ anezhañ ha da stumpañ ar re a labour ennañ.

Da glozañ an amweladenn-se ret-mat eo dimp, gant rann-galon, diskleriañ e koll Breizh ur Breiznad kalonek ha direbech: An Ao.Troel, rener Skol Plouenan, awener beilhadegoù Bro-Leon ha kenlabourer da VARR-HEUL : da Amerik ar C'hreisteiz ez a da gas ar c'heloù mat d'ar bobloù dilezet.

PER BOURDELLEZ

PERAK EN DEUS YANN XXIII ESTLAMMET AR BED ?

N.B. - Ar pennad-mañ a zo aozet koulz lavarout ger evit ger diwar ur pennad embannet war " L D O K ", ur gelaouenn amerikan ha protestant (Gouere 1963), kar-tost da v-Match. Talvoudus hon aus kavet, dre an testen-mañ reiñ da c'houzout d'al lennerion ar pezh a c'hell soñjal ha lavarout tud digatolik.

o

Daoust ha dre e gelennadurezh eo en deus Yann XXIII fromet ar bed ? Evit tud'zo, sur mat... Met pe dre gant eus an dud o deus lennet e skridoù ? Ar bed a-bezh avat, an deus santet e vadelezh dilorc'h ha tener.

Pa voe anvet da Bab, e tisklerias e tegemere an holl dud evit e zeñved (e lizher diwezhañ " PACEM IN TERRIS " a zo skrivet d'ar bed-holl ha n'eo ket hepken d'ar gristenion) - an holl gristeniezh evit e garg, met "dreist-holl, emezañ, e vin Eskob Roma ".

Gwir eo, bet eo skouer an Eskibien. Kaeroc'h 'zo : n'eo ket a-walc'h un Eskob, hogen ur person eo bet. O vezañ Person Roma eo bet Tad ar Bed Holl.

E v-Mercedes du a zo bet dre ar c'harterioù paour (betek - hen o doa ar Babed komzet anezhe, met hep bezañ bet o walout). Pallennoù a veze lakaet ouzh ar prenastrioù pa zegouezhe. Un ne-beut sizhunvezhioù a-raok e varv, e verzas e veze lakaet ivez pallennoù, buan ha buan, war skritelloù-filmoù. War ar skritelloù-se e oa ur C'hallez diwisk. Pa ouezas kement-se, en doe un tamm fent ar Pab kozh o soñjal o doa e zeñved kement a akad

evit silvidigezh ene o fastor : " Mar bez douget un den em oad hag em c'harg d'ar pac'hed gant an traoù-se, emezañ, ha c'hwineuze ? "

Erru-mat e oa gant an dud. A bep tu, e Roma, e oa skrivet war ar mogerioù " Viva il Papa ! Viva la Pace ! Bevet ar Pab ! Bevet ar Peoc'h ! " Hen gouzout a rae " Arabat tennañ lorc'h a gement-se, emezañ. Met un digarez brav eo d'ober diouzh hor gwellañ ma vo sentet ouzh gourc'hemenoù Doue er bed-mañ ".
o o

Graet en deus diouzh e wellañ... Kement en deus graet m'o deus poan darn o kredif e vefe prest ar Gatoliked da vont betek penn an hent digoret gantañ (1). Setu un nebeut skouerioù :

El Lizher-Meur " PACEM IN TERRIS " en deus lavaret e vije diskiant ar brezel atomek... Ar re o deus troet al lizher e yezhoù disheñvel, o deus gwakaat ar ger !

Goude bezañ hetet e vije ar Broioù-Unanet barrekoc'h da gas da benn o c'harg " uhel hag enorus ", e hetas e vije kaset an traoù pelloc'h ha savet ur gouarnament hepken evit ar bed-holl, galloud dezhañ war ar bed a-bezh evit mad an holl, peogwir bremañ eo erret en eil bro ouzh eben...Ne oa ket bet klevet nemeur-a velsien o sevel o mouezh a-du gant kement-se betek-hen !

Alies a-walc'h e c'hoarvez gwelout broioù, kristen a bel bell 'zo, ha ne sentent ket ouzh menozioù kristen : Ofereñn da sul, ha va "yalc'h" e-pad ar sizhun (2)

Setu amañ ur pennad hag a blijio da baotred an aferoù : " Ar Stad eo arabat dezhi, ne vern betek pegeit e pledo gant an ekonomiezh, hualif intrudu an den ... Met diwar-benn a lizher all " MATER ET MAGISTRA " ez eus bet lavaret e oa " socialist " : " Daoust, emezañ, hag e ra dre ret ar c'hevredif (ar sosializañ) ardivinkoù gant an dud ? Ne ra ket ! E Sotto il Monte, emezañ c'hoazh, ec'h eostemp ar rezin gwellañ, met ar gwin gwellañ ne dañvaemp ket : d'hon otroù e veze ! "

o o

Biskoazh lizher-meur all n'en deus lakaet kement a verv er speredoù e-touez ar Brotestanted, ar Rusianed, an Amerikaned : " Evel katolik, eme g-Kennedy, ez eus lorc'h ennon gantañ, evel amerikan, em eus desket kalz ennañ. Ne vo den ebet, e-touez ar pennadurezhioù, hag hen lenno hep bezañ fromet pe genteliet ".
Evit gwir lizhiri ar Babed abaoe Leon XIII a ya war-raok kalz buanoc'h ebet ar "politikerezh " katolik (3). Goude bezañ goulennet digant e lennerion " anaout ar fazi diouzh ar fazier ", e lavar Yann XXIII kement-mañ : " Ret eo soñjal ivez n'heller ket kemer an daou-mañ an eil evit egile : diouzh un tu falskelennadurezh war natur, orin ha pal an den pe ar bed - ha diouzh an tu all strollo-doù istorek hag o deus palioù ekonomek, kevredadel, sevenadurel, pe bolitikel, daoust ha gwriizennet e vefe ar strolladoù-se er gelennadurezh-se. Rak ar gelennadurezh a chom ar pezh ma'z eo; hogen ar strolladoù a gemm da heul an darvoudoù, ar bed hag an istor.

Duzhpenn-se, piv a c'hellfe nac'h ez eus er strolladoù-se, e-keit ma santont ouzh ar wir furnez ha ma klaskont magañ c'hoantoù yaç'h an den, elfennoù reizh ha dleet o meulñ ? " (4)

Piv a c'hellfe nac'h ? Kalz a dud ! Adalek Kardialed'zo betek kement den a gred dezhañ n'hell Kennedy ha Kroutchev en em glevout war netra...Met ar Pab a gred eo deut ar maza da glask an emglev... Sic transit reutidigezh an Iliz ! (5).

Pa zeuas Yann XXIII da vezañ Kannad ar Pab, e Pariz, e voe dre na falle ket da z-de Gaulle degemerout Valerio Valeri, a oa bet e Vichy. Roncalli a soñje moarvat en doa graet mat Valeri, mat ne lavaras grik. Ar Gounisted a oa deut da vezañ ar gostezenn greñvañ e Bro-C'hall. Beleien a yeas da vicherourien; darn anezhe a harpas ar politikerezh komunist (daou eus ar re-mañ a voe e-touez an dispac'herien enep an NATO (OTAN), e Pariz). Nebeut amzer goude ma voe anvet da Bab, e c'houlennas Yann XXIII digant an Eskibien C'hall, paouez gant ar "velsien-micherourien ". Met e " PACEM IN TERRIS " e skriv : " Bodadegoù hag emglevioù etre ar Gristenien ha tud digristen pe hantar-zigristen a c'hall bezañ un degouezh da gavout ar wirionez ha da zoujañ dezhi " (6)

O darempredoù evit ober un dra bennak a seblante marteze betek-hen bezañ digoulziet pe zifrouezh. Met bremañ pe ziwezhatoc'h e c'hellfe dont da vezañ koulziet ha talvoudus ."

Kent zoken ma voe embannet ar c'homzoù-se, e miz Here 62, p'edod war var a vrezel diwar-benn Kuba, en doa lavaret : " Me eo Vikar Jezuz war an douar, ha va dever e-keñver an denelezh eo komz bremañ ". Neuze e krogas da brederiañ war ul lizher a-zivout " Peoc'h ha Brezel " a gasfe d'ar bed-holl ha n'eo ket hepken d'ar Gatoliked.

o o

Evit sevel ar skrid-se e c'houlennas alioù a bep tu, nebeut avat digant Kardinaled ar g-Curia, a oa eno koulskoude evit bezañ e alierion. Stefan, Kardinal Wysinski, eus Polonia, a seblant bezañ bet ar gwellañ selaouet. Ur bloaz ha tri-ugent dezhañ, emañ e penn un iliz hag he deus dalc'het start 'drek ar Rideoz-Houarn. Kalz muioc'h a dud a vez en oferenn d'ar sul eget kent m'edo ar Gomonisted mistri er vro, daoust da c'h-Gomulka reif e ali pe vez anvet an Eskibien. O vezañ pleged war ar poent-se, o deus gonezet ar Gristenion frankiz da gaout ofisoù. Ar C'hardinal Wysinski en dije bet lavaret d'ar Pab (eñ eo kreñvañ mouezh an " Iliz Sioul ") e oa koll amzer ha koll narzh ober brezel d'an ekonomiezh varksel. **Poloniz**, ha pa sentfant ouzh an holl baperadurioù, ne gredont tamm ebet en ekonomiezh varksel. Brasoc'h dañjer evit an eneoù eo danvezouriezh Poloniz yaouank ha na glaskont dreist pep tra nemet " buhez frank " ha pinvidik.

Evit Yann XXIII, e vefe gwelloc'h un iliz o vevañ dirak an holl, eveshaat gant ar gouarnamant, eget un iliz "dinask ha dishual " ret dezhi kuzhat ha gouzañv merzherenti. Met evit kontradiñ e Hungaria un emglev heñvel ouzh hini Polonia, e vije ret diskoulmañ da gentañ kudenn Mindszenti. Abaoe 1956, Jozef, Kardinal Mindszenti, primad Hungaria, en deus klasket goudor en iskannati ar Stadoù-Unanet, e Budapest, evel un enebour d'ar gouarnamant dalc'het e penn e vro gant ar Rusia-ned. Ar Pab a garje e tauje da Roma, evit kaout aotre da gadoriañ Eskibien e Hungaria - Ar Gomonisted o deus kement all a c'hoant, pe vuic'h, rak an dan-mañ, " kuzhet " a-wel d'an holl, a zegas soñj d'an holl eus ar pezh a garje ar gouarnamant lakaat an dud da ankounac'haat : an taol-reveulzi. Ar C'hardinal avat, n'eus pleg ebet annañ, hag a fell dezhañ chom e-lec'h m'emañ. Hag e-keit-se, evel ma lavar darn " ez eo ar gristenien a zo en e garg eo a c'houzañv en e lec'h ".

Kerkoulz e Hungaria evel e Polonia, mar deo gwir e koll ar Gristenien war dachenoù'zo, e kouezh ivez darn eus tezennoù ar Gomonisted : anat eo n'eo ket bet mervet na disec'het ar Feiz, evel m'en doa prometet Marks....

o o

Daoust hag e tauy da welloc'h e daol gant ar Pab o klask " tostaat " ha "daremprediñ " ?

Onestiz-natur a zo e pe den, emezañ, en dro du d'ar Rideoz-Houarn - " N'eo ket gwir, eme darn eus pennoù an Iliz. Ne bleg ar Gomonisted nemet pa sav bec'h warno. Mar dousa dezho bremañ, emañ eta ar c'houlz da c'houlenn kalz evit kaout tra pe dra ..."

An hevelep re a damall d'ar Pab mouezhiadegoù diwezhañ Bro-Itali. Pa voe degemeret merc'h ha mab-kaer Kroutchev, e c'honzas ar Gomonisted 500.000 mouezh, emeze, dre ma tisklerias an itron d'ar gelaouennerien en dao ar Pab daouarn labourer-douar evel he zad - Ton gwak al lizher-meur " Pacem in Terris ", emeze, a harpas ar Gomonisted muioc'h c'hoazh : " Gwir eo, emeze, n'eo ket ur gudenn a feiz hag a Onestiz, met ur gudenn a vuhez hag a varv eo ! "

Yann XXIII, eñ, en deus diskleriet fraezh hag a greiz kalon ne oa ket e-unan karget da gelenn pep gwirionez war an douar : " Doue a zo ennomp holl, emezañ; n'eo ket dreizon-me hepken e tiskuilh Doue ar wirionez " - Dre Nikita Kroutchev e tiskuilh eta ul lodenn ivez, ha dre ar C'hardinal Ottaviani ul lodenn all " Mar lavar traoù mat, eme ar Pab, eo dav din deskiñ digantañ ! "

o o

E-touez pennzdurezhioù ar Vatikan ez eus c'hoazh " Mirourien" Er Skolioù-Meur a zo war-dro, avat, setu emañ ar menozioù diouzh ar c'hiz (7)

1 - Emañ an Iliz o vont da bouezañ kalz muioc'h, bremañ war Reolennoù ar Vuhez eget na bismigo war ar C'hredennoù.

2 - Oc'h adstagañ strishoc'h ouzh kantvedoù kentañ ar bed kristen, en em zishualo an Iliz diouzh al latinegezh ha gizioù ar Grenn-Amzer.

3 - Difaziegezh ar Pab n'eo ket bet resisaet a-walc'h, na kennebeut beli an Eskibion pa vezont bodet.

4 - Pa vo digreizennet an Iliz ha deut an Eskibien da vezañ "mistri er gêr" e teuo Lezennoù an Iliz (Ius Canonicum, Gwir an Iliz) da vezañ disheñvel dre ar bed... Katoliked'zo en em zistago marteze diouzh an Iliz, met Ilizoù all hag a zo distag bremañ en em adstago.

N'emañ ket an holl Gatoliked a-du gant an tezennoù-se : " En Iliz Katolik, eme darn, ez eus bremañ, siwazh! Protestantad hep gouzout dezhe ". Met e Bro-Alamagn hag e Bro-C'hall e kaver belsien yaouank, hag hervez ar re-mañ n'eus ket a-walc'h a "Brotstantiezh" en Iliz ! Merzheranti, emeze, evel en Iliz kentañ, setu ar pezh a fell d'imp ! Ha Paourentez, evit trec'hiñ war an danvezouriezh ! " - " Ya, eme ar re all, paourentez Iskariotek a fell deoc'h ! Lidadurezh a gorf roched, "culte inculte" ; ar baourentez en iliz, met ar skinwel, ar pres - skorn hag ar gador vourret en ti ! Setu ar pezh a fell deoc'h !"

War ur poent koulskoude en em glev Ottaviani hag ar re yaouank : e teu ar Feiz da greñvaat pa gav enebourien, da warkast pa na vez enebiezh ebet. Ar re a zo a-du gant ar Pab hag a-du gant an emglev a respont dezhe n'eo ket gent an hevelep bed o deus bet Pius XII ha Yann XXIII d'ober. Un teologour a gelenn zoken he deus bet ivez ar Gomunistiezh he roll da c'hoari : distagañ diouzh an Iliz traoù na oant ket kristen...

Evit ar Pab e-unan, bodañ ar Sened-Iliz a oa an tu da ginnig e venozioù d'an Eskibien. - Embann al Lizhar-Meur a-raok an eil bodadeg a oa an doare da zistanañ an enebiezh... Riskl a oa e vije bet, er c'hontrol, tanet darn o welout pegen pell e felle d'ar Pab mont. Met prestik goude e varvas ar Pab dre ur c'hleñved hir, dre ur marv skouerius, santel, a fromas ar bed a-bezh. Piv a gredo dislavarout nag enebiañ hivi-ziken ?

o o

E Kalon Yann XXIII e oa ur garantez virvidik evit an holl dud hag evit Doue. Un nebeut mizioù'zo, e teuas an dour war e zaoulagad, pa zegemeras an arc'heskob SLIPYI, nevez-deut er-maez goude triwech vloaz, eus ur bac'h e Siberia. A-vec'h ma lavarjont ur ger da gentañ. Ar Pab krog en e gazel, a gasas

ar ppaour-kaezh betek e chapel. Eno e pedas a-unan an daou gozhiad - ha goude o doe amzer da zivizout.

" Ar roncalli-ed, pa dremenont o fevar-ugent a ya da 90, en doa lavaret Yann XXIII, ha darn eus ar gardinaled a sponte o soñjal pegen pell e kasje an Iliz e-pad an dek vloaz-se etrezek ar Brotstantiezh pe etrezek an Tu Kleiz - Met d'ar re a oa an tostañ outañ e lavaras : " Pa vez dinerzhet ar c'horf e vez birvidikañ an ene " - " Marteze ne lezo ket Doue ac'hanon d'ober kalz tra, met ar pezh am bezo d'ober a fell din ober betek ar penn. "

Dre ar pezh en deus graet eo bet an tanerañ Tad e-touez an "Tadoù Santel". Setu perak ivez eo bet an hini a ouezas ar gwellañ gwellañ komz ouzh ur bugel. N'eus ket pell, edo o sellout ouzh ur bugelig en ur gwele-klañvdi. Goulenn a reas anv ar paotrig. Hemañ a lavaras e anv, un anv hir, anv ur sant italian " Met, emezañ, an holl a ra Giuseppe ac'hanon. Ha c'hwil ?

- Me eo Giuseppe va anv ivez, eme ar Pab, met an holl a ra Yann ac'hanon (Giovanni)

Hervez LOOK, July 2, 1963

NOTENNOÙ

- 1 . Ur Protestant eo a gomz. D'ar Gatoliked da respont !
- 2 . Amañ a fezi marteze ar geleouenn. Er pennad-mañ e seblant ar Pab komz eus ar "gouarnamantoù "kristen". E Bro - C'hall, da skouer, ez kalzig anezhe d'an oferenn d'ar sul. Met war ar pemdeiz e reont bombezennoù atomek. - hag e-lec'h "kas an arc'hant e-lec'h m'emañ an dud" evel ma lavar ar Pab " rediont rediont an dud da vont 'lec'h m'emañ an arc'hant : Breizhiz da skouer !
- 3 . Komz a reer e Breizh, en amzer-mañ, eus belsien bet lammet o c'harg digento, goude bezañ bet lennet er gador penna-doù eus MATER & MAGISTRA diwar-benn ar sindikadoù. Pe wir pe c'haou eo ar vrud, diskouez a ra n'emañ ket ar geleouenn brotestant hac'h-unan o kredañ e chom ar Gatoliked da ruzañ o botoù kulz gorrekoc'h eget ma kerzh ar Pab
- 4 . det ez eus bet war VARR-HEUL (31) ur studiadenn o kenveriañ ar Gelennadurezh kristen hag hini Marks-Lenin. Un all a vefe d'ober : daoust ha raouzeudikoc'h e vefe stad al ma labourerion-douar, e Breizh, dindan ur stad komunist eget dindan ar Stad C'hall ? Setu ur gudenn disheñvel diouzh eban.
- 5 . Ur Protestant eo a skriv kement-mañ.

a-stroñs gant skeudennoù kaer-meurbet Kreston hag a zlae dont er-maez e-doug ar brezel, nemet ez eo adarre liesskrivet brav, ar c'hembraeg koulskoude n'eo ket koulz hag an div lodenn all. E-keñver Skiant avat, e oa tu, d'hor menno d'ober gwelloc'h (kement hag ober !): liv ebet a vurutellerezh. Petra eo an niverennoù en destenn gembraek (pajennoù an dornskrid :LEVR GWENN, moarvat !)? Petra eo ar sifroù en destenn vrezhonek ? Diskleriadurioù da vezañ moulet diwezhatoc'h, war un embannadur bennak da-zont ? Kalz gwelloc'h e vefe bet lakaat keñver-ouzh-keñver ar c'hembraeg hag ar brezhoneg: kalz plijusoc'h e vefe bet, ha kalz aesoc'h ivez burutellat troidigezh F.Elies-Abeozen. Hogen, daoust d'ar mankoù-se, ez eo LEVR NEVEZ PREDER, ul levr a dalvoudegezh vras.

AL LIAMM: N-enn 98. Un niverenn gouestlet penn-da-benn da Vro-Gatalunia. Un draig bennak ouzhpenn a vo kevot en niverenn-mañ eus BARR-HEUL da glokaat labour Per Denez hag e genlabouerieion. Despetus eo ne weler ket aliesoc'h skridoù diwar zorn pennrener al LIAMM, R.Huon, rak splahn-meurbet ez eo ar rakskrivaduzet gentañ d'an niverenn-mañ. Re greñv avat, ez eo an arliv politikel war an niverenn; da lavarout eo n'eo ket kempouezet mat a-walc'h an traoù enni. Ouzhpenn-se n'eo ket koulz ar yezh ha ma c'hellje bezañ e meur a lec'h; un daolenn-douaroniezh a vank ivez hag un diverrañ resisoc'h eus Istor Katalunia e-keñver Istor ar Vro end-eeun hag Istor al Lennegezh. Ar pezh da harz ket e tesker evelkent un toullad brav a traoù diwar lenn AL LIAMM niv.98.

H O N : (= Homañ) : Ur galc'hgelaouenn, e kembraeg, evit ar merc'hed, un tamm diouzh giz ar c'helc'hgelaouennoù gallek evel MARIE-CLAIRE, ELLE. Trimiziek ez eo an embannadur-mañ, ha moulet war baper lufr, o plediñ gant kudennoù an tiegezh, an dilhad, ar sevel-bugale, ar boued, ar yec'hed h. a. Kontadennoù amourousted a zo enni, se'zo sklaer. Gant poltredoù merc'hed, ar re a zo e penn ar gazetenn pe o deus skrivet e-barzh, ha merc'hed all gwisket gant dilhad diouzh ar c'hiz, evel en un diskouezadeg. Un taol-esa ez eo da welout ha barrek eo merc'hed Kembre da zerc'hel en he sav, ur gelaouenn-merc'hed, en o yezh. Embannet eo gant " Cwmni" Hon ", 25 Carnglas Ave., Sgeti, Abertawe (Swansea) " E-pad ar c'heit-se, amañ e Breizh, amañ merc'hed an "Emsav" o prenañ ar c'hazetennoù emaoamp o paouez menegiñ. Pell emaoamp war-lezoc'h tud Kembre ! Gout'ouzon n'eo n'eo ket aes c'hoari, met koulskoude.....

SOAZ AN TIEG

KEGINEREZH

0

Soubenn giz Lambal :
1 lur piz bihan
100 g. tapioka
Holen ha pebr .

Poazhañ ar piz bihan fresk en dour bervet sall. E-pad an amzer-se, poazhañ tapioka e-barzh bouilhoñs. E lakaat e-touez ar piz bihan flastret pa vezer o vont da servijiñ.

Fars Sac'h : I lur bleud ed-du
1/2 litrad laezh

2 vi
1 gontellad drazoni
1/2 tasad rezin sec'h pe pruneoz pe an daou
seurt. Holen. Meskit mat pep tra. Kemerit ur sac'h bihan lien
tev a-walc'h ha lakait an toaz e-barzh. Serrit mat gant un
neudenn dev. Lakait neuze en ur podad soubenn pa verv an dour.

Er pod-soubenn ho pezo lakaat kig moc'h sall ha legumaj.
Lezit da boazhañ div eur.

Tennit ar sac'h er-maez da glouaraat. Bruzhunit ar fars en
ur dreiñ ar sac'h etre ho taouarn war an daol. Lakait war ur plad
ha servijit da heul ar c'hig moc'h hag al legumaj.

Saladenn Frouezh giz Tieger:

Kemerit a bep seurt frouezh : avaloù, bananez, orañjez,
datez hag all... Ret eo lakaat muioc'h a vananez eget eus ar
seurtoù all, dre ma sun ar re-mañ dourenn ar frouezh all.
Ar frouezh a vez peilhet ha troc'het a dammoù bihan. Lakait en
ur plad don gwar; an tammoù frouezh a ves masket gant sukr -
poultr. Da reiñ blaz e lakait ganto, en ur veskañ, 2 pe 3
loaiad chufere pe chouchenn.

Ar vugale a c'hell aes-tre ober ar seurt saladann-se.
Debret e vez a-unan pe gant gwestell sec'h.

sssss

BARR HEOL

Direct. Le CLERC, rect. Buhulien-Lannion, C-d-N
N° 3 7, Décembre 1963, Trimestriel, Prix N°2,50

RENER : M. Le CLERC, Person, BULIEN, BRU-DREGER
N-enn : 3 7, Miz KERZU, 1963, Trimiziek,

Koumamant : 8 Lur

K.R.P. :91764 ROAZHON (Rennes)

o o

COMMENTARIJ SEMONE BRITONNICO EXARATI

BAIRR - HIEOL

War Feiz ha Breizh

T A O L E N N

	Paj.
(RANN-DISRANN.....	2)
(NENEZ-SERRAT.....	7)
(DIWAR-BENN UL LEVR NEVEZ.....	1 0)
(BREC'HIAD PLOUZ....BOZAD GREUN.....	1 2)
(LENNEGEZH KANNADIG-PARREZ : Foar an Arigrap;)
(ur Weladenn d'ar re Varv, Lizher Berr)
(da Dadoù ar Sened-Meur.....	1 8)
(MERZHERION A VREMAÑ.....	2 3)
(NOTENNOU (Youenn Olier).....	2 8)
(ORMELA.....	3 4)
(SKRIGNAG (54--62--63.).....	3 8)
(KARANTEZ-VRO...HERE...BALAFENNED...)
(KAN D'AL LEGER (Barzhoniezh.Anj.Duval)	4 2)
(LEVENEZ (Barzhoneg Boaseg-Timeur).....	4 5)
(ISTR...ISTRIOU.....	4 6)
(AR C'HRIST D'AN INDIANED.....	4 7)
(AR PEVAR MAB EMON.....	4 9)
(DIELL (EUZKADI).....	5 7)
(AGGIORNAMENTO.....	5 9)
(AR BIBL E TAHITIEG.....	6 5)
(KEGINEREZH.....	6 7)
(ANVIOU-LEC'HIOU.....	6 8)
(BELIHADEGOU...RADIO...KELABUENNOU...EMVODOU.....	6 9)
(CHOMLEC'HIOU.....	7 1)
()

mouler ha rener: Le Clerc, Bulien-Lannuon, 91764 Roazhon
 Impr.Gér. M.Le Clerc, rect.Buhulien-Lannuon C-d-N 91764 Rennes.

RANN - DISRANN

0

Pa vez diskaret ar c'harr en touflez pe pa vez sac'het en ur gaotigell bennak, e klasker hen tennañ er-maez : darn a grog er brec'hioù, darn a vount war al lost, re all a bouez war ar redoù. " A-ze !" ha gant kalz a boan, setu ar c'harr o tisac'hañ hag och oc'h adkemerout an hent **na zloje** bezañ dilezet morse... Daoust ma 'z eo kozh a-walc'h ar skouer-se, kozh dre ma'z eo bet implijet meur a wech en hor raok, ha kozh dre ma'z eus traoù nevesoc'h ha modernoc'h o redek dre an hentoù bras ha bihan an deiz a hiziv, e kav dimp ez eo mat da verkañ ar stad m'emañ Karr Hor Bro, hag ar boan a gemerer evit hen disac'hañ diouzh al lagenn m'emañ bepred. Hogen a-greiz ma soñjer emañ ar C'harr o vont da zibradañ hen adgweler o ramplañ en-dro, dre na sach ket an holl war ar memes tu !

*

Kentañ da lakaat da splannaat dirak daoulagad an holl : mignoned, koulz hag enebourion, eo ez eo kudenn Vreizh, kudenn BUHEZ AN DUD. Ne labourer ket evit heuliañ froudennoù pe sorc'henoù ar spered, hogen evit Mad ar Bobl vreizhat, evit BUHEZ AR BOBL, da lavarout evit tud ur c'hof dezho o c'houlenn boued, divrec'h o c'houlenn labour, hag ur spered da vagañ estreget gant stultennoù, e-giz braster ha meurdez Bro-C'hall ha gant raktresoù savet a-zivaez d'ar gwir vuhez. An deiz a hiziv, an holl a anzav kement-se, dre berzh bolontez fall ar Gouarnamant, evit ul lodenn vat, emañ ar vuhez-se o tec'hel eus Korf Breizh, evel ar gwad o kas gantañ ar vuhez dre ma strink kuit eus ar gwazhied. Ha labourat evit Breizh n'eo ket ober politikerezh, tamm ebet, - da vihanañ er ster ma vez roet peurvuiañ d'ar ger-se - met labourat, hervez gourc'hemenn Doue hag a laka da lezenn da bep den, an dever da zoujañ ha da garout ar vuhez.

Hogen penaos, hep un urzhiadur nevez, ur renkador nevez e-keñver traoù Breizh, saveteiñ ar VUHEZ ? Atav, eme ar filozofed, e ra an hevelep pennabegoù an hevelep efedoù. Ar pennabegoù o tegas ar maiv eo a dleer diskar ma vanner mirout ar vuhez hag he lakaat da vleuniañ, se 'zo sklaer eta, evel lagad un naer ! Daoust hag evit farsal eo e lavare an Aotrou Mazier, maer St Brieg a bodadeg Kuzul-Meur an Departamant, en deizioù-mañ, e tleje bezañ 1.200.000 a dud e departamant Aodoù-an-Hanternoz e-lec'h ar 400.000

hepken a zo er bloaz 1963. Etre 1954 ha 1962 ez eo bet koazhet niver an dud, daoust ma oa trec'h ar ganedigezhioù war ar marvioù eus 23.000.

Hep ur renkador nevez, un urzhiadur nevez, ur frammadur nevez penaos kaout skolioù diouzhimp ? Penaos lakaat da dalvezout hor yezh hag hor sevenadurezh ? Gout a oar pep hini, ez eo aozet pep tra en Breizh, en doare da brientiñ an dud evit ur vuhez c'hall ha gallek; graet eo an holl skolioù, re ar Stad evel re ar Gatoliked (dreist-holl abaoe al lezenn war ar C'hontradoù) da silañ spered ar Stad, spered ar Gouarnamant, spered Ministrerezh an Deskadurezh dre holl, da silañ er speredoù tezennoù, ya, tezennoù ha menozioù ar Gouarnamant war bep tachenn, dre berzh ar Skolioù. Marteze e kav da baotred ar Gouarnamant ha da servijoù ar Gouarnamant . ez eo kement-se ar pep gwellañ, ar servij kaerañ a oufe da reiñ d'a d'ar Vretoned. Honnezh eo e dezenn, hennezh e raktres, hogen betekhen diwar ur saurt tezenn, diwar ur seurt raktres, diwar al labour kaset en-dro diouzh ar raktres-se ne weler o tiwan nemet frouezh put, frouezh a varv.

Uc'h aozañ an traoù evel ma ra, e eikour ar Gouarnamant diskar hag izelaat an dud, dre ma krou enno ar c'hoant da erruout, ar c'hoant hepken da diennañ ar muiañ ar gwellañ a aezamentoù eus ar bed-mañ, en ur ger dre sachañ an dud dre ar plegioù izelañ a zo en kreiz pep den.

*

Un dra dic'hortoz a-walc'h, - daoust ma oa meur a hini hag a raksante an taol o tont - ez eo bet an dilez en deus graet strollad ar skolaerion ha kelennerion lik, eus ar stourm war dachenn ar sevenadurezh evit en em deurel penn-kil ha troad en emgann war dachenn ar politikerezh. Gwalet o deus pagement a volontez fall a ziskoueze ar Gouarnamant ha soñjet o deus e oa deuet ar mare evito ar mare da labourat en un doare efedusoc'h; savet o deus un doare Talbenn pe Gostezenn ar Bobl (Fronte Populaire) en ur reiñ dezhañ un anv dinoaz a-walc'h, met sklaer a-walc'h ivez " Comité Regional d'Action Bretonne ". E gwirionez ez eo heñvel o mennadoù ouzh ar oezh amaoc'h o paouez lenn an hor rannbennad a-us. Heñvel a-walc'h ivez ouzh mennadoù ur Gostezenn Bolitikel all : an MOB.

Hogen evel pa vefe tonket Breizh d'ar rann-disrann, e-lec'h dont da greskiñ nerzh ar Gostezenn diazezet, en deus ar strollad nevez nac'het degemerout homañ en e greiz.

Goude trompilh, strakal an tañulin, ha gervel an holl daveto o deus divizet ne rofe ket bod en o meskoù d'ar re a zo a-du gant Politikerezh ar Gouarnamant nag ar Fachisted. Kaout a rae ganto e oant barrek da c'hoari o-unan, ha da gas an traoù en-dro d'o giz...

Da sturiañ ar Morvleiz a dlee spontañ ar Gouarnamant. E-giz ar peskiq-sturier a vez o heul pep morvleiz d'hen heñchañ, e seblante ar FALZ kaout c'hoant da sturiañ an emgann nevez evit Breizh, a-unan gant ar c'hostezennoù politikel eus an tu kleiz pellañ ha nesañ. Evel just, ez eo diaes gouzout petra 'zo tremenet e Pondi, an 12 a viz Here, hogen techet e vefemp da grediñ ez eo bet lonket ar peskiq-sturier gant ar morvleiz.

Rak rann-disrann a zo ivez e diabarzh STROLLAD RANNVROEL AN OBEROURIEZH VREIZHAT: rak kostezennoù an tu kleiz, a zo, anat eo, stag ouzh kostezennoù politikel Bro-C'hall. Ha meur a hini eus ar re o devoa respontet galv AR FALZ a oa prest d'en em unañ, dreist-holl dre gasoni ouzh ar Gouarnamant, ha piv'oar? da vezañ bouedenn, kraoñenn un " TALBENN POBLEK RUZ " a gasfe d'an traoñ unbenniezh de Gaulle. Hag er stumm-se e vo diaes, diaes-bras zoken d'ar FALZ daoust d'ar youl greñv a ziskoueze kaout ha d'ar menozioù mat a c'helle da gaout, c'hoari ar roll a c'hoantae.

Ur fazi o deus graet (marteze e vezimp dislavaret gant an darvoudoù o-unan) : krediñ e oa darev a-walc'h ar frouezh da vezañ kuituilhet, pa oa glas-dour c'hoazh, da lavarout eo, e oa prest ar Bobl vreizhat en hec'h anken, en he dienez, en he stad truezus, en he dilezadeg, da selaou mouezh ar Gomunistiezh. He abred ez int kroget, setu da vihanañ ar pezh a gredomp. Hogen un ali a emzwall ez eo kemant-se evit ar Gattoliked hag a c'hallfe en em gaout a greiz holl ha soubresamiz en ur wallenadeg, anez plediñ gwelloc'h marteze eget na reont gant reuzeudigezh o fobl, en ur heuliañ evit-se kalennadurezh an Iliz, dreist-holl MATER & MAGISTRA ha PACEM IN TERRIS. Rak "erru ur gont 'vez, ez ar paour en gouez !", hervez Tregeriz.

Beñ'ez eus ivez ur seblant fall : kaztennoù brasañ Breizh, ispisial an QUEST-FRANCE hag an TELEGRAMME a vout en o fajennoù kemennadurioù an S.R.O.V. tre ma tavont war labour hag emvodoù S.A.B (Strollad Adrenkañ Breizh = M.OB). Perak ? Daoust hag un entent kuzh a vefe etre ar c'hazetennoù-se, pa e teufe urzh

eus un tu bennak all, kevrinusoc'h ? Dizrouk ha dinoaz a-walc'h e vefe sellet ar S.R.O.V. ? Evit bremañ da vihanañ ? Iskis a-walc'h ez eo hag e lezomp war gont hol lennerion klask ar peragoù.

*

Marteze ivez a-barzh ar fin en em gavo taol ar Profed Iona hervez marvailh koant ar Bibl hag e vo distaolet ar peskiq-sturier war an aod, gant ur pesk lesanvet "morvleiz" hogen ken gallgar hag ar re all, ha ken fall e zent ha re ul leue bihan.

Hogen arabat derc'hel hon-unan da c'hoari gant parabolennoù ha da dreiñ strolladoù tud e bleizi-mor hag ar bleizi-mor e leueoù ! Rann-disrann a lavaromp. Setu end-eeun ar pezh a zo risklet d'en em gaout gant AR FALZ, dre ma'z eo set war dachenn ar Politikerezh: o vezañ n'eo ket mui ar pezh a anver "Ur C'hevredad Sevenadurel", daoust ha dinac'het e vo gant KENDALC'H hag EMGLEV BREIZH, pe e teuy a-benn d'o sachañ d'e heul war dachenn ar Politikerezh ivez?

Kent m'en em gavo gant hol lennerion an niverenn-mañ eus B. H. e vo bet klevet moarvat ar setaofs. Hogen daoust ha politikerezh ar FALZ o stagañ he c'harr ouzh karr an TALBENN POBLEK RUZ a zo diouzh grad kalz a dud ?

Rann-disrann ? Ar Bleun-Brug hag en devoa daoust da alioù BARR-HEOL staget ivez e blanedann ouzh hini ar FALZ, petre diskoulm a gavo ?

Ur fazi eo bet d'ar FALZ eviti hec'h-unan ha'm eus aon evit Breizh ivez krouiñ ar strollad nevez.

*

N'eo ket, siwazh! ar fazi kentañ graet gant ar strollad-se. Daoust ma oant enep ar skritur nevez hag a zo bet lakaet warnañ evel un tog-pomper an anv a Skritur ar Skol-Veur, o deus asantet a-benn an diwezh, o soñjal moarvat e teufent a-benn da zonobiñ an Emsav evit o brasañ mad dezho o-unan. Disrann adarre hep an disterañ gonid evit Breizh, nag evit ar yezh: divarrek ma'z eo bet tud ar Skritur da zerc'hel kalaouenn vras vrezhonek ebet, goude kaout arc'hant 'a-leizh. Rann-disrann eta penn-da-benn

0

Un darvoud a-bouez bras, d'hor men e eo jestr ar FALZ, ha setu perak hon eus klasket hen studiañ a-dost. Hogen skeiñ war o

6
chouk
an holl bec'hedoù, an holl damalloù a vefe un dra displeal ha
disgwir. Oc'h ober an taol o deus graet, o deus diskouezet sklaer
ne gredent mui, tamm ebet, er pezh a vez graet anezhañ AL LABOUR
SEVENADUREL rik. Hag ur gentel vat e vo da galz, d'o divouchañ
ha kement-se deut e vo bepred !

Rann-disrann ? Gourdrouzet o devoa Parlamantourion Vreizh
chom hep mouezhiañ a-du gant ar Gouarnamant evit Roll Dispignoù
ar Stad, ma ne vefe ket lakaet an implij gant ar Gouarnamant al
LEZENN-STUR, prometet keit-holl. Ministr an Arc'hant en deus
gratast, deoust da veur a ziaester, seveniñ ar promesaoù graet.
Ur c'halannañ kaer e vefe ? Esperomp da vihanañ. Met anat eo
en em gavet nec'het a-walc'h Parlamantourion Vreizh. Ha daoust
ma oa prest ar CELIB da stagañ gant un taol-bruderezh bras,
ha m'en deus lavaret gortoz bremañ, ken na vo gwelet petra 'ray
ar Gouarnamant e vo dev gortoz. Promesaoù a-walc'h a zo bet
graet, lezennoù a-walc'h a zo bet votet ha lezet da gousket en
tiretinie...

Rann-disrann ? Ar pezh a zo nevez-tremenet e kanton Lan-
nuon (Here 1963) a zo c'hoazh un ali a emziwall. Un afer
grevus, dre ma plede gant kudennoù hag aferioù grevus, un afer
grevus ivez en askont d'ar binim e zo bet skuilhet ha d'ar
riskl a zo bet d'e heul.

Deiz ar C'homie, e Rospez, Prezident ar C'homis evit
kanton Lannuon, a savas e vouezh ouzh taol, da zifenn kaoz ar
baizanted, dirak isprefed Lannuon. Ur magnetofon kuzh a geme-
ras e blede. Ma! Ne dalvez ket ar boan astenn ar gaoz : an
deizioù war-lerc'h e oa anat, war ar c'haszetenoù e oa darn
hag o devoa c'hoant da gaout kroc'hen ar Bourdonneg, evel pa
vije bet c'hoant da zistagañ an holl dioutañ, ma vije bet
dilezet gant e vignoned ha neuze... ha neuze... Hogen, kerkent
ha moulet ar rentañ-kont eus an afer war L'AVENIR, war ar
bajenn diwezhañ e oa mouget an trouz raktal: 400 pe 500 kaze-
tenn e oa aet gant an dud, un devezh marc'had Lannuon!

Enebourion ar Bourdonneg, Prezident ar C'homis, o
devoa kevot harp.

Rann-disrann ? An Iliz katolik gant kudenn an Ekumeniezh
hag ar c'hoant ha deus da lakaat ar Vreudeur Gristen da dostaat
an-dro e c'hellfe bezañ roet da skouer da Bobl ar Vretoned.
Unveniezh a ra nerzh. Lavar kozh, lavar fur-meurbet....

0

MENEZ - SERRAT
0

Da glokaat un tammig ar pennad diwar-benn MENEZ-SERRAT moulet
war niv.36 Barr-Heol, merkomp n'eo ket dianav ITRON VARIA VENEZ-SER-
RAT, e Breizh; E Sant-Maloù-Fili, e-tal Redon ez eus ur chapel en he
hec'h enor savet diwar gouestl marc'hegourion vreizhat o vrezeliñ,
enep Muzulmiz, nepell diouzh Menez-Serrat. Tiegezh ar Bouesig (Bouë-
xic), eus lignez saver kentañ ar chapel eo a zo perc'henn war an ail
chapel savet goude ma oa kouezhet an hini kentañ en he foull. An B
a viz Gwengolo ez eo bet graet ar pardon er bloaz-mañ (Notenn gant
Soazig Noblet, Gouezeg)

Treiñ a reomp amañ war-lerc'h ul lodenn vat eus rentañ-kont
Jose-Antonio Novais, da heul un emwel gant Abad
Menez-Serrat, an 13 a viz DU 1963. Diwar follennoù liesskrivet ar
c'h-Katalan Ntional Committee, in Great Britain, e reomp hon troidi-
gezh. *

... Justis ebet hep Frankiz

: Ene ar Gumuniezh veneadat-se a zo bre-
mañ an Tad-Abad Dom koreli M.Escarre : 20 vloaz e servij ar venec'h,
adsavidigez ur gouest bet drailhet gant ar brezel-diebarzh (26 ma-
nac'h a voe drouklazhet e rannvro ar Republikaned), ur vuhez eporedel
birvidik, hag ur gwall-gleñved n'int ket deuet a-benn da vougañ en
tan e dnoulagad an Abad-se, 54 bloaz dezhañ, gant ur vouezh leun a
youl hag ha deus poan o kuzhet doustar e galon.

Bet eo Dom Escarre an hini kentañ eus pennoù an Iliz Katolik
e Bro-Spagn (ha marteze n'eus bet nemetañ) o sevel en e sav da
ziskleriañ fraezh ez eus anebiezh etre an Avial hag ar Gouarnamant
Spagnol " Lec'h n'eus ket a wir frankiz, n'eus ket a justis, amezañ,
ha set dres ar pezh a dremen e Bro-Spagn " (an unan eus a brezegenoù)

Hon degemerout a ra evel un Tad, gant an holl garantez-se o
deus mibion Sant Genead evit o ostizidi hag e zo evito skaudenn ar
C'hrist perc'herin.

- Petra'sañjit, Tad, eus stad an traoù e Bro-Spagn, er mure-
mañ ?
- Bro-Spagn, amezañ, hag ano amañ an dalc'h, e zo diaranet
e div gastezunn. War hol lerc'h ez eus n'eo ket 25 bloaz a buoc'h,

hogen 25 a drec'h. An drec'hourion, hag an Iliz ganto hag a voe ret dezhi stourm a-du ganto, n'o deus graet seurt ebet da echuiñ gant an disrann-se etre trec'hourien ha trec'hidi: setu aze an unan eus mantrusañ c'hwitadennoù ur Gouarnamant hag a lavar bezañ kristen, met na heuilh ket reolennoù-diazez ar Gristeniezh.

Tud onest ha katolik leal ez eo an darnvuiañ eus ar renerien, hogen ne welont ket sklaer petra eo bezañ kristen war dachenn ar c'hredennoù politikel. N'o deus ket prederiet war al Lizher-Meur PACEM IN TERRIS ennañ kelennadurezh an Aviel ha kelennadurezh a-viskoazh an Iliz e-sell eus hon amzer. Ouzh sklerijenn al Lizher-se, kentañ dizurzh a zo eo hini ar Gouarnamant.

- Perak, a gav deoc'h, Tad, n'eo ket kristen ar Stad Spagnat ?

- Dieta so d'ar bobl dibab he gouarnamant, ha diouzh ret cheñch anezhañ, mar plij gantañ : setu petra eo ar frankiz. Ezhomm he deus da gaout frankiz ar moulañ, da gaout kelaouerezh ha sklerijenn wirion war an darvoudoù. Petra a zo bet en em gavet gavet, da skouer gant Lizher an Dud-a-Studi ? Perak an tamalloù-se er c'hazetennoù ? An enklaskoù gant tud ar justis ? N'en deus droed ar gouarnamant da ober gwallimplij gant e veli hag e c'haloud : ur merour a-berzh Doue eo e tle bezañ, ha servijer ar Bobl. Ar mank a gelaouerezh a zo kontrol da gelennadurezh an Iliz, hag e tle kement-se bezañ ur gudenn a goustiañs evel pennererion gatolik ur Stad ha n'hall ket lavarout bezañ katolik, ma ne gemm ket reolennoù-diazez e bolitikerzh."

Goude en em soñjal un tammig, setu Abad Menez-Serrat o kenderc'hel :

" En em soursiet ez on da vat ha bepred e ran, eus ar brizonidi bolitikel, ar pezh a zo unan eus traoù mantrusañ ar Gouarnamant. Stag-ha-stag ez eo kement-se ouzh ar peoc'h-se ha n'eo ket ar Stad da ziazezañ c'hoaszh. Evit bremañ, ar pezh am laka nec'het ez eo ar brizonidi difeiz ha digredenn a zo e galeoù Burgos hag a zo klozet en logelloù dre m'o deus heuliet o c'houstiañs ha nac'het mont d'an oferenn..."

" Da heul red an Istor ez omp deut da vezañ kreizenn-spered ha santual broadel Katalounia. O kenderc'hel gant labour an hini a oa em raog, Dom Marsat, em eus klasket reiñ tu d'ar venec'h da gaout un deskamant vat, ha dreist-holl da heuliañ ervat Lezenn an Aviel. Menez-Serrat hag a zo er-maez eus ar bed a gemer preder gant ar bed ha traoù an amzer-mañ; derc'hel a

reomp tost d'ar bobl, ha setu perak marteze e c'hellomp barn gwelloc'h an traoù.

(Emañ menec'h Menez-Serrat oc'h ober e katalaneg ur Bibl Meur gant notennoù-burutellerezh ; al Lizher Pacem in Terris, moulet e katalaneg a zo bet gwerzhet 100.000 skouerenn anezhañ, en ur ober 2 viz. Nec'het e seblant bezañ ar Gouarnamant gant ar c'hatalaneg, rak difenn a ra moulañ kazetennoù e katalaneg. Komz a ra Dom Escarre diwar-benn ar gudenn-se.)

" Unan eus ar skouerioù splannañ evit a sell kelennadurezh ar Pab war ar broioù bihan-suj, ez eo Katalounia. Dever ar Stad ez eo dougen dorn d'ar broioù bihan-se ha d'o sevenadur : ar Gouarnamant a laka skoilh da virout ouzh ar sevenadur katalouniat da vleuniañ. Oc'h ober diouzh ar gwir-goulsanañ aotreet gant al lezenn, am eus me ha 100 den all, skrivet ul lizher, bez'ez eus un nebeut mizioù da vil-prezidant ar gouarnamant, ar c'habiten jeneral Muñoz Grandes, da c'houlenn frankiz leun evit ar sevenadur katalaneg: betek-hen, n'hon eus bet respont ebet."

(War a leverer ez eo Katalaniz disrannourion ?)

- Dre vras, ne domp ket disrannourion e gwirionez. Ur vro ez eo Katalounia e-touez ar broadelezhioù spagnat all. Evel pep bro vihan hon eus droed ma vo doujet hor sevenadur, hon istor, hor c'hustumadoù hag o deus o fersonelezh dezho o-unan e dibarzh ar Spagn. Spagnoled ez omp, hogen ne domp ket Kastilhaniz.

(Daoust hag e kav deoc'h, Tad, en deus ar Sened-Meur levezon e Bro-Spagn ?)

- Me gav din amañ ar Sened o krouiñ un aergelc'h nevez. N'heller derc'hel da vevañ en amzer dremenet, dav bevañ en amzer o ren. Kalz a feiz em eus en hengoun, met nann er brizhoazamantoù. Ar Sened hol laka dirak ar gwirvoud. Ni, Spagnoled, hon eus kalz a draoù met, hogen traoù fall ivez; dav dimp cheñch ar re-mañ. Deuet ez eus kalz a cheñchamant e Bro-Spagn, perak ne rafemp-ni ket kement all ? Muioc'h europat ez eo ar bobl spagnat eget na greder peurvuiañ, dreist-holl er rannvroioù an Hanternoz... Daoust ma na ra mann ebet ar Gouarnamant evit reiñ ton d'ar spered europat-se !... En deroù, e devoa eon ar re a zo enep ar Gouarnamant, rak ur brezel-diabarzh all; hogen bremañ, war-lerc'h kement a vloavezhioù ha kement a zisleadled, ez eus droug er bobl... Den ebet, sañset, ne fell dezhañ gwelout ur brezel-diabarzh; hogen, me am eus eon... Diouzh ma troio ar stal ! na kostezenn an tu dehoù, nag ar Stad n'o deus graet un dra bennak da virout n'en em gavje un eil brezel. Dre vras, ez eo

BREC'HIAD PLOUZ...

BOZAD GREUN

En ti-mañ eo bet ganet

D'an 21 a viz ebrel 1763

Frañsez Atanaz Charette de la Contrie

Jeneral VANDEAT (Vandéen)

1763 - 1796

Engravet eo bet ar c'homzoù-se (e galleg siwazh!) war ur blakenn*bet staget ouzh moger Maner kozh La Contrie e parrez Kouffez, tost da Anseniz. D'an 21 a viz Ebrel 1763 e oa, dres daou c'hant vloaz goude ma oa bet ganet ar brezelour kalonek. Ha den ebet evit klemm, nikun evit huchal ouzh al laer, en ur yudal e oa Charette ur Breizhad gwirion...

Lezet en deus d'ober kement-se an hini a zo mestr war ar Maner bremañ, ar c'horonal kozh Atanaz de Charette, ur breizhad ivez, koulskoude, dre e dad, dre e vamm Elezbed de Cambourg, dre e bried, Anna de Villeneuve, ur Wengampezh anezhi. Gant ar vevh.

O ! ur gouel dispar e pep keñver ! An holl brezegennoù o deus klasket proufiñ e oa Charette penn-patrom ar C'hallaoued. Ur chouant kozh evel Tony Catta (mab-kaer Rene Bazin) a zo bet divergant a-walc'h evit gervel d'e sikour Jul Simon hag a lavare e oa Charette " un den hag o devoa an holl C'hallaoued an droad da vezañ stad enno en abeg dezhañ.

Moarvat eo bet hor faot dimp-ni, Breizhiz, hag hon eus

* Kouffez = Couffé.

lezet da dremen hep trouz na lid, an eilvet kantvedad-se. Un dra bennak a zo bet graet evelato en Naoned, lec'h ma varvas Charette en un doare ken hael ha kalonek, ken kristen ivez. Traoù a bep seurt, skridoù ha poltreoù eus e amzer ha diwar e benn, a zo bet diskouezet d'an dud, e palez an Duged, ha, da zeiz gouel an Hollsant, e voe strewet bleunioù war Blasenn Viarmes, a voe ruziet gant e wad d'an 29 a viz Meurzh 1796. Pep tra avat, pe dost, a zo bet graet, eno ivez, en anv ar Vande, ha n'eo ket hini Breizh.

Ha koulskoude, n'eus ket da dortal : tiegezh Charette a zo breizhat. Ken abred hag ar XIV^{et} kantved, e kaver anv eus e c'hourdadoù e bro Blouarzel B.U., ha goude-se e Bro-Naoned. Reiñ a reas an dudjentil-se seizh maer da Gêr an Naoned, ha c'hwec'h kuzulier da Parlamant Breizh, hep kontañ meur a gannad d'ar Breudoù. Menegomp da vihanañ, e soutr Loeiz Frañsez, anvet da Guzalier, e 1763 endeeun, unan eus wignoned La Chalotais. Skrivañ a reas e 1765 ul Lettre d'un PATRIOTE (1) à une personne de distinction sur l'Anciennoté et l'immutabilité des droits que le Parlement et les Etats ont réclamés... a voe sezizet gant ar polis a-raok bozañ embannet. Kaset e voe da Aostun* (Autun) da brederiañ war ar riskl a vez bepred oc'h en em ziskleriañ evel broadelour breizhat ! Ar Charette-se a voe drouklazhet e-pad muntradeg veur miz Gwengolo 1792, e Pariz : tri eus e vibion a gouezhas ivez e-touez ar Chouanted.

Un soutr all da Atanaz a voe unan eus ar 132 Naonedad brudet kaset gant Carrier war-du chafodoù Pariz : nemet ne c'hellas ket echuiñ ar veaj vantrus-se, hag e varvas en Anje.

An soutr tostañ da galon Charette Meur a vo sur-mat e baeron: Loeiz Charette de la Gascherie, Kuzulier e Parlamant Breizh. En an hini a baesas d'e filhor e studioù, hag a vennas ober anezhañ un ofisour war vor. Ur breizhad mat e voe ivez, emic'hañs, peogwir e oa bet **hazzet** e 1757, ha toullbac'het e Kastell Saomur**, o vezañ ne felle ket dezhañ plegañ dirak Bro-C'hall. Ne voe dizonet avat, evit ken nebeud a dra: c'hwec'h vloaz goude-se, en em sankas penn-kil ha troad en afer La Chalotais; toullbac'het hag harluet e voe adarre. Ne welan ket kalz a Vande e kement-se...

Mar deo anavezet a-walc'h buhez Charette etre ar c'houlz ma stagas da vrezeliñ a-enep mac'homerezh Republik Bro-C'hall (14.3. 1793) betek fin an drama, en Naoned, ne ouzer ket avat, kalz tra paur-liesañ diwar e vuhez ar Verdeadurezh, ha domaj so. Daoust hag en em a-rae " vandeat " pe " vreizhat ", a gav deoc'h, ar paotr yeouank -

* Hervez al Latin: Augustodunum ** -id Salmurium (Barr-Meol)

flamm (n'en devoa ket 16 vloaz echu c'hoazh) pa voe anvet e 1779, e mesk kement a Vretoned all, e Kompagnunezh ar Warded, e Brest ?

N'hon eus ket amzer da heuliañ Charette war al listri - brezel betek Boston pe an Antilhez, e-pad an dek vloaz ma renas **buhez risklus** ha bagol un ofisour brezhon. Ret eo lavarout taer ha sklaer ne dleer ket ober anezhañ ar pezh ne oa ket. Ur breizhad e oa, gant perzhioù dispar ha gwanderioù e ouenn. Ur breizhad e chomo dirak an Istor, ne vern piv a glasko livañ gevier war ar poent-se.

0 0 0 0

Iwerzhon a oa lorc'h emni gant he mab, an Aotrou MANNIX a oa Arc'heskob Melbourne abaoe 45 vloaz. Spi he devoa lidañ bremaik 100-et deiz ha bloaz ar c'hoziad brudet. Siwaz! Marv eo an Arc'heskob kozh, d'ar 7 a viz Du, ha kañv bras a zo dezhañ en Iwerzhon, koulz hag en Aostalia.

Un Arc'heskob nevez a zo bet anvet en Armagh, a zo war un dro Primad Iwerzhon : an Aotrou'n eskob William CONNAY, bet ganet e Belfast, e 1913. L_avaret en deus da zeiz a gadoridigezh :

" Santout a ran don pegen burzhudus eo ar mare-mañ, e buhez an Iliz hag ivez en hini Iwerzhon. Ur vro relijius-don eo hon hini : krediñ a ran ez eo gouest da gaout war ar bed a-bezh ul levezon vadelezhus divent."

0 0 0 0

Ene kevrinus Iwerzhon a vo anavezet gwelloc'h gant ar re a c'hello lenn dachu levr a zo bet embannet nevez'zo ha moulet o - daou gant Gwask Skol-Veur Oksford (Redoc'han).

Da gentañ ur studiadenn diwar-benn gouelioù keltiek LGHNASA, e kroc ganto an east (2). Deizioù kentañ C'hwevrer, Mae, Eost ha miz Du, e vez sellet outo gant Iwerzhoniz evel deroù gwirion pep marevezeh eus ar bloez. Perak ? Dre ma vez graet gwechall, en devezhioù-se, gouelioù evit pediñ an doueed da reiñ fonnus frouezhioù an douar. Chom a ra aspadennoù eus kement-se, en Enezen : da Duell Santez Brec'hed (1.2) e vez staget

kroazioù plezhennet gant plouz pe raoskl ouzh mogerioù an tiez, evit o diwall a bep droug. Da G_ala-Mae, e vez enaouet tantadoù laouen. Da zerc'hen Gouel an Hollsent (Kala-Goañv ar Vretoned, Halloween brudet ar saoznegerion) e tosta lentik an Anaon ouzh ar re vev bodet evit dabriñ avaloù ha kraoñ-kelvez. Hag-eñ ne vefe ket bav c'hoazh soñj an doue Lug, e stumm pe stumm, ar gouelioù a vez lidet bepred da vare an east, zoken er re a seblant bezañ kristen rik, evel Pirc'hirinaj CROAGHPATRIG (Krec'h Padraig), e Kontelezh Maio, da sul diwezhañ miz Gouere ?

Taolit pled n'a ket seurt aspadennoù ~~a-onep~~ ur menoz kristen gwirion, rak an Iliz a vir kement a zo liderezh naturel marevezhioù ar bloaz, hervez soñj ar Grouadelezh.

Ul levr dudius, evitañ da vezañ skiantel ha resis, klokañ hini bet savet betek-hen diwar-benn Folklor Iwerzhon, an hini kozh hag an hini a vremañ.

Gant ar Gelted da gentañ eo ez eo bet lidet Gouel an Hollsent, a Venegemp diouzhtu, eme ar C'helennner Ludwig Bieler, an e levr : IWERZHON, DJARADGER AR GRENN-AMZER (3), troet diwar an alamaneg ha moulet en un doare kaer-dreist. Skeudennoù a-liv e-leizh, o klotañ resis gant an destenn, a ziskouez pinvidigezhioù kaerañ arz Iwerzhon o splujañ al lenner en un aergelc'h krennamzeral. Muioc'h a zo : gant un ispisialour ez eo bet skrivet al levr dispar-se ; an Ao. Bieler en deus kavet hag embannet ivez nevez'zo al Levrioù-Pinijennoù Iwerzhonat.

Un dadi eo heuliañ gant sikour an oberour, ar Gristeniezh oc'h en em wriziennañ en Iwerzhon, ha goude-se, o strinkañ diouti evel ur stivell o vont didrec'hus da zours an Douar-Bras.

Ur fad dibar en istor an Iliz eus an amzer-se, a zo bet dija gonedigezh Eire d'ar feiz. Ar visionerion bet kaset gant Roma an em gave dirak ur sevenadurezh disheñvel a-grann diouzh o hini, gant kud kudennoù nevez-holl ha gwellzaes da zirouestlañ. En em zibab a rejont ken brav ma teuas Iwerzhon da vezañ buan a-walc'h, Enez ar Sent.

Diforc'hañ a ra ar skrivagnour div lodenn bennañ en astennidigezh an Iliz a drugarez d'ar Gristeniezh Iwerzhonat. An hini gentañ diwanet eus un nerzh diabarzh, war-dro 550-650 : an dud-veur a ro dezhi ur sked ken splann a zo dreist-holl :

KOLUM-KILL, Abad Yona, a c'honezas d'ar C'hrist kreisteiz Bro-Skos ha hanter-noz Bro-Saoz (4)

KOLUMBA (5) ha GALL, o deus stummet da vat hag evit kantvedoù buhez relijiel ha sevenadurel ul lodenn vras eus Europa.

Marevezh ar Venec'h, kalet-eston o buhez, bras o **santelezh**, divent-souezhus, an hini eo.

Pa zeuio bloavezhioù du ar Vikinged, o lakaat en arvar sevenadurezh Gwalarn Europa, e voe, en desped pe gentoc'h en abeg d'ar riskl bras, un eil varevezh a glod hag a c'honid evit kristeniezh Iwerzhon : unan a skiant, a varzhoniezh hag a arz (800-900) Amzer SEDULIUS SCOTUS " ur barzh dindan dilhad al latin ", ha Yann SCOTUS ERIUGENA, an teologour poellaeter nemetañ eus deroù ar Grenn-Amzer.

An tan enaouet evel-se gant Iwerzhon war an Douar bras, en em astenno betek Kiev, dre vanatioù iwerzhonat Ratisbona ha Viena. Chom a raio bev betek ar XIV-et kantved ha pelloc'h. Hag en hon amzer ez eo bet adsavet an etev gant misionerien diniver kaset da benn pellañ ar bed gant an Enez a zo bepred hini ar Sent.

O O O O

Echuet am boa destum va bozadig, p'am eus klevet keloù mentrus gwalldaol Dallas.

E kaffv emañ hiziv Iwerzhon, a zegemere, pemp miz 'zo', gant yoc'hadennoù laouen, unan eus he c'hlodusañ mibion Yann Fitzgerald KENNEDY. Soñj am eus eus ul luc'hskeudenn o tiskouez ar Prezidant yaouank, ken uhel ha ken hael da welout, senn en e sav dirak bezioù Harozed Lun Fask 1916. Uheloc'h a vent e oa eget an holl bennadurezhioù bodet aze; hogen uheloc'h c'hoazh e save, just a-dreñv dezhañ, ur Groaz noazh, hini ar Verzhonion; ha dre ur c'hoari iskis eus al luc'hskeudenn, e seblante Kennedy haip outi dija...

Ur gwir veulgan d'ar broioù bihan e oa bet e brezegenn dirak an Dail ha Senad Eireann, bodet d'e selsou. Souezhus eo n'o deus ket bet komzoù Kennedy muoc'h a heklev e Breizh; kalz anezho koulskoude a c'heller dereout ivez ouzh hor Bro.

Fromet on bet dreist-holl oc'h adlenn ar frazenn-mañ :

" Gwirvoud pennañ hon amzer a zo hon dirannusted a vibioh

Doue hag hor breskter kumun war ar blanedenn-mañ ".

Allaz! ken aes eo bet d'an hailhon diskar ar Prezidant galloudus, hollbrizius e vuhez ! Ha ni, e vraudour a ouenn hag a gredenn en em santomp tizhet war un dro, pep hini ac'hanomp.

Sent diniver Keltia en Neñv, da raio da Yann Fitzgerald Kennedy degemer ken laouen hag an hini en devoa bet a-berzh Iwerzhon an douar:

FAILTE ! (6)

BENEAD

-
- (1) Skrivet eo en destenn ar ger patriote gant lizherennoù italek.
 - (2) The Festival of Lughnasa - A Study of the survival of the Celtic Festival of the beginning of Harvest, by Maire Mac Neill, Oxford University Press, 1962.
 - (3) Ireland, Harbinger of the Middle Ages.
 - (4) Komzet hon eus hiroc'h diwar e benn e Barr-Heol, N-enn 36, Gwengolo 1963.
 - (5) Kolumba a vez graet anezhañ Kolomban e Bro-Dreger.
 - (6) Donedigezh vat.

+

DA LENN: Paj. 8 :eil arroudad diwezhañ. (Troet fall a-walc'h ez eo ha tremenet ez eus bet meur a c'her)... eus ar brizonidi bolitikel hag a zo ar bezañ anezho unan eus perzhioù mantrusañ doare-ran ar Gouarnamant. Stag-ha-stag ez eo kement-se ouzh ar peoc'h-se n'eo ket deuet c'hoazh a-benn ar Stad da ziasezañ.

Pajenn 61 (eil dilinennad : "Hogen kriz ez eo lenn kement-se, en ur gazetenn dezhi hepken hac'h anv, he zitl, e yezh he bro....

Pajenn 64 : (linenn diwezhañ pennad Benead) AMN = Mall !

Lennegezh

Kannadig Parrez

FOAR AN ARIGRAP

Foer an Arigrap ! An hini a dap a dap ! Set eo al laer en Iliz Kaoueneg. Ne ouiec'h ket ? Gwir eo koulskoude, hag ar journalioù o deus komzet eus se o-unan, evel an "Ouest-Frañs".

Met n'eo ket kefioù an iliz-parrez eo a zo bet digoret pe fontat. Ne oa ket sot a-walc'h al laer d'en em gemerout ouzh traoù goulllo, ouzh kefioù hag a zo pell-bras diouzh bezañ leun-kouch a arc'hant. N'eo ket gant arc'hant e oa e benn : gant ur skeudennig vihan-vihan, krog un tamm da breñvedenniñ, ur skeudennig uhel-bintet, souchet brav en ur gleuzadennig a-us d'an tabernakl.

Ranket'z eus bet kaout ur gartennig-post, warni poltred an aoter hag ar sent, a-benn gouzout pehini sant a oa. C'hoant hoc'h eus da c'houzout c'hwi ivez ? Kontant a-walc'h on da lavarout deoc'h, met gortozin ma kontin an taol deoc'h da gentañ. N'eo ket bet al laer o kontañ e droioù din, evel just, met me'oar tost da vat, penaos eo en em gemeret.

Me'gav din ec'h anavezit ervat Aoter Vras Gaoueneg. Un aoter graet (hervez an dud hag a oar) gant div all, an eil en eben: an hini vrasañ oc'h ober stern d'an hini vihanañ. Eval just, pa oant bet lakaet ouzh penn ar c'heul, ar pezh a oa en tu-hont d'ar gont, an eil pe eben, a oa bet troc'het, taolet kuit, devet, pe roet (...dreist-holl ar pennoù-aelezh...da gerraat tumenn siminaloù paotred Lannuon pe d'ober boullou dispar. (1))

Al laer eta, en devoa lakaet e soñj gant unan eus ar Sent. Ret eo kompren ervat stumm sperad al laer-se. Hag eñ laer, en doa c'hoant da gaout skeudenn difenner ar justis hag al lealded ha kondaoner pep laeroñsi... Sant Erwan ? Ket, da c'hras Doue ! Ur sant all brudet abalamour ma rente ar justis dindan ur wezenn - derv. Bremañ e ouzoc'h ? Ur roue end-eeun, Sant Loeiz, roue

Frañs ! Ken dinet'h ha ken didrubuilh en devoa al laer tapet ober e daol, ma'en devoa bet amzer da gratat war an aoter, da dapout ar sant a glaske, hag evit na vije ket gouezet diouzhtu e oa bet oc'h ober e laeroñsi, m'en devoa tapet skeudenn Sant Mark eus kichen an Tabernakl hag he lakaet neuze e plas goulllo an hini a o vont gentañ : diaes a-walc'h teurel evezh ouzh ar cheñchamant, rak peurvuiañ e veze kuzhet Sant Mark gant kantolorioù pe bedoù-fleur.

Petra 'ray al laer ? Gwerzhañ Sant Loeiz ? Ar skeudenoù-se, evito da vezañ bihan o deus talvoudegezh vras. Ur Werc'hez - brasoc'h un tamm brav eget hor Sant Loeiz, a zo bet gwerzhet neuze'zo 3500 Lur neuze, e Lannuon, d'ur Saoz, ha c'hoazh en den kaezh-se ne oa ket arc'hant a-walc'h gentañ da baeañ tout war un dro hag a rankje ober ur veaj da Vro-Saoz da gerc'hat ar pezh a vanke dezhañ, pe neuze amprestañ arc'hant digant un ti-bank bennak, pe digant ur partikulier.

Petra'ray al laer ? Miret anezhañ ? Evit klevout ar Sant o tamall dezhañ dalc'hmat e laeradern ? Evit klevout ? Evel pa ne vefe ket bouzar ha bouzar-lej koustiañs ul laer !

An deiz a hiziv, ez eus kalz a dud hag o deus evel koustiañs ur sac'h kaoutchouk astenn-diastr, ur sac'h gwall-vrith mat da glenkañ kement a vez lakaet e-barzh. Dre-se ne vo ket nec'het-kaer ho laer ha n'eo ket prest archerien ar vro da deurel o c'hrabanoù en e golier. Meur a wech, allaz ! en deus ar Gouarnamant a-unan roet skouer d'al laeron : madoù-iliz, douar-iliz, diazezoù evit an A Anaon laeret gentañ.

Hag an deiz e hiziv emañ c'hoazh ar Gouarnamant o laerezh a bep eil madoù ar Vretoned. N'eus e gwirionez nemet daou o tifenn madoù an dud : ar Goustiañs vat, ha neuze EGILE ALL hag a oar, hag a wel hag a vern pep tra.

(Koulmig ar Gindi 4 a viz Eost)

(1) Notenn gant B.H. D'ober d'an aoter a zo e stern eben e oa bet heskennet lod anezhi, kement ha ken bihan ma ne chom mui nemet 2 avieler diwar bevar. Ar pezh ne oa ket aet gant paotred Lannuon a oa aet a-benn neuze gant ar person d'ober tan d'e jasisted !

Evit skeudenn ar Werc'hez gwerzhet d'ur Saoz, a ranka bezañ deuet eus ur chapel bennak diskaret. Hogen meur a dra eskri a zo bet laeret a-hend-all, e Bro-Lannuon, hag an Aotroù Bourdellez, kannad departamant Aodoù-an-Arenternoz en deus graet un diskleriadur war gement-se e Kambri ar Gannaded, e Pariz. Kroazioù m'en ha tout e ya gant al laer !

UR WELADENN D'AR RE VARV

Graet eo Gouel an Hollsent evit lakaat ar Re Vev da dostaat ouzh ar Re Varv, hag ar merk gwellañ a gement-se ez eo ar gweladennoù a reer d'ar beredoù. D'al lec'h ma'z eus manet, war hent ar vuhez, hini pe hini eus hon tud, e teuer en-dro. Daoust ma vez tu da dostaat ouzh ar Re Varv, dre ar soñj hag ar bedenn, bemdeiz ma karer, e ra vad mont nesoc'h d'ar plas m'emaint o kousket eus kousk ar Re Zivuhez. Anez e sant an den e goustiañs o pikat anezhañ hag o tamall dezhañ bezañ digar, dizenaoudek, digalon, dinatur zoken.

Hag er bloaz-mañ, 1963, muioc'h marteze eget er bloavezhioù tremenet, o vezañ ma oa tri devezh kofje : Gwener, Sadorn, Sul, ez eus deuet tud eus a bell... Ha ma, evel ar re all, a zo aet da bediñ war bez ar re o deus roet din ar vuhez. Rak pep den, ha goude ma ve beleg, a dle ar pap gwellañ anezhañ d'e dad ha d'e vamm, ha zoken da holl rumadoù e lighez en amzer tremenet, a-hed an amzerioù. Doue evel just, a ro an donezonoù a gar da bep den, o krouiñ un ene en e greiz, met daoust ha n'eo ket just ivez enzav al lodenn dleet d'an tad ha d'ar vamm evit pezh a sell ouzh ar c'hoif, ar galon, ar spered zoken ? N'eus forzh peseurt hent a gemer diwezhatoc'h, ha daoust ma c'hell diwar-bouez an deskadurezh, ar gelennadurezh a resevo, ha diwar-bouez e volontez e-unan, en em adstummañ betek ur poent'zo, daoust ha n'eo ket, war-lerc'h Doue, d'ar re o deus pleget o fenn a-us d'e gavell, hag heñchet e gammedoù kentañ ez eo dleour evit ar muiañ...

Hag ec'h eñvoren e kement-se, dre ma'z aen dre alezioù ber bered va farrez c'henidik: Plouvael; hag e soñjen en ur plac'h yaouank, desket-tre, galvet da vezañ medesinez pe gelennerez en ur Skol-Veur bennak, hag he devoa mezh, ya mezh-ruz, o vezañ ma oa he zad hag he vamm menajerion ! Na pell ne oa ket diouzh an den dreist ma oa Yann XXIII, lorc'h ennañ o lavarout e oa e dad hag e vamm labourerion-douar. An den dreist-se, hep an disterañ ardoù, kerkent hag en em gave gant tud e familh, e vreaudeur, e c'hoarezed, a leze a-gostez an italianeg bras, evit komz ganto er yezh komzet er gêr : ar Bergamaskeg. . Ha merc'h Kroutchev hec'h-unan, pa oa bet degemeret gant ar Pab a selle gant doujañs ouzh daouarn ar Pab, hag a lavare stad enni o welout daouarn tev Yann XXIII : Daouarn paizant, emezi, evel re va Zad !".

Kit 'ta c'hoazh, war-lerc'h skouerioù evel-se, da gaout mezh eus ho yezh hag eus ho micher, Breizhiz. Keizh !

Tro ar bezioù a ris: lann an anvioù. Darn anezho aet dija diwar va memor. Neuze bezioù ar veleion, bodet holl an nesañ d'ar C'halvar, darn brudet-tre evel va ferson kozh, an hini a vadezas va zad, an Aotrou Chaloni Louail, bet kelenner war an Doueoniezh e kloerdi bras St-Brieg, hag a gredas sevel ur skrid a vos ukignet dre an Eskopti a-bezh da zislavarout an Aotrou David, eskob Sant-Brieg, a-raok Sened 1-añ ar Vatikan diwar-benn beli ar Pab... Ha re all.

E keit ha ma serren dor ar vered war va lerc'h, e-hont, er penn krec'h, ar C'hrist ouzh ar C'halvar, pleget izel-izel e benn war-du ar bezioù goloet a vleunioù, evel da gemerout pe-zh en anken ar re varv, pe gentoc'h o komz siouluk-siouluk da hiboudiñ gant douster, evel ur vamm e-tal kavell he bugelig kousket o c'hortoz anezhañ da zigeriñ e ~~van~~ lagad diouzh ar mintin, emañ an Deiz o tont, deiz ar Vuhez hag ar Joa hep fin.

(Koulmig ar G. 10 e viz DU 1963)

LIZHER BERR DA DADOU ARSENE D

Aotronez ha Tadoù Enoas-meurbet,

En deizioù-mañ e tleit kuitaat Roma hag en em zispartiañ adarre evit mont pep hini d'ar gêr, ken na blijo a-nevez gant Hon Tad Santal ar Pab, Paol VI, ho kervel en-dro da gas da benn al labour boulc'het ken brav ganeoc'h dindan atiz ar Pab kozh: Yann XXIII.

Arabat deoc'h bezañ sousezhet ma skrivan deoc'h e brezhoneg : abalamour d'am zad e ran kement-se, met peogwir ez eus un toullad mat a eskibion, e Roma, en deizioù-mañ, o c'houzout brezhoneg koulz ha ma, ne vint ket pell o lakaat ar c'homzoù-mañ, e latin, ma kavont enne un tamm talvoudegezh bennak (o nebeut-tre 'm eus aon !). Un digarez e vo kement-se deoc'h da glevout un Eskob brezhoneger bennak o tistagañ un tamm prezegennig deoc'h, rak, siwazh, betek-hen, hini anezho n'en deus kredet sevel er gedor. Abaf eo ar Vretoned, dre natur, ha daoust d'o c'halon bezañ tamm, daoust d'o spered bezañ sklaer, e chomont alies hep rannañ ger ebet ; hag heñvel moarvat ez eo an eskibion vreizhat ouzh ar peurrest eus o fobl.

Met an darnvuiañ ac'hanoc'h o deus klevet komz eus Breizh, unan eus knerañ broioù a zo war an douar, unan eus gwellañ broioù ar bed-holl da bourchas danvez misionerion ha misionerezed; ha meur a hini ac'hanoc'h, dreist-holl ar re disheñvel diouzh an dud wenn dre liv

teñval o c'hroc'hen, a zo bet er skol gant seurezed, frered, misionerion vretien. Sur on, o deus ar visionerien ha misionerezed -se lakeet da dremen, en ho kreiz, a-unan gant sklerijenn ar feiz kristen hag ar garantez evit an Aotrou Doue, un tamm karentez evit Breizh ivez; evel ma oa dleet.

*

Fiziañs am eus e servijo ho labour evit Bro ar Vretoned, rak, daoust d'he brud vat, ez eo aet Breizh war ziskar e meur a geñver. N'hellit ket, evel just, plediñ gant aferoù ar Vretoned hepken. N'oc'h ket bodet e Roma evit ur bobl ken bihan; hogen ken ledan, ken don e vo ho labour ma vimp well a se, amañ e Breizh.

Bez'ez eus darn hag a gav e pad re bell ho Kefsil; me avat, ha kalz a re all evel don, a zo stad enne o welout e fell deoc'h kemarout hoc'h amzer, evit na vo ket ul labour dister ha diwar kenn. Ac'hanta etouez an traoù a c'hortozomp diganeoc'h ez eus kement-mañ : ma savot a-nevez da heul mouezh Yann XXIII, en e Bacem in Terris, ho mouezh c'hwi a-du gant ar broioù bihan, hag evel-se, e vo kalz kreñvoc'h kaoz an Eskibion vretien a-unan pa vo kistion da zifenn ar Vretoned, a-raok ma savo trouz... Bennozh Doue deoc'h.

komz

Evel just, am befe gallet eus ur bern kudennoù hag aferoù all; met ho furnez hag ho skiant vras n'o deus ket ezhomm a gentel ebet eus va ferzh.

Gant doujusañ gourc'hemenoù ha pedennoù gredusañ ar Vretoned.

(Koulmig ar Gindi, 24 a viz Du 1963)

0

* diwar benn (Tregerieg) = diwar c'horre.

MERZHERIEN A VREMAN

Tongerloo a'zo un abati e Bro Flandrez, tost da Antwerpen, hag a glask skoazellañ, e pep doare ha dreist-holl gant ar bedenn, ar gristenion gaezh flastret dindan' yev ar gomunourion.

D'an 9 a viz Eost 1961, e reseve an Tad Weranfried, manac'h e Tongerlo, ul lizher digant ul leanez yaouank :

" N'on ket evel just, evit pourvezañ traoù danvezel d'ar paour paour-kaezh tud-se; hogen prometiñ a ran a greiz kalon pediñ evit ur beleg toullbac'het".

- N'eo ket ur beleg a fiziin ennoc'h, a respontas an Tad Weranfried; un eskob ne lavaran ket. Arc'heskob Lvov en Ukraina, a zo abaoe 16 vloaz e Siberia; klañv eo; dilouzañ ar privezioù eo e lod-labour. Salv ma c'hellfe kaout e frankiz en-dro !

- Bennozh Doue deoc'h a wir galon. D'an 20 a viz Kerzu, daiz ma vo graet avidon lid gouestladur ar gwerc'hez, e pedin gant va holl nerzh evit " va Eskob " toullbac'het. Daoust ha gallout a c'hellfe ur pried nac'hañ un dra bennak ouzh e bried, da zeiz an eured ?

Bloaz goude, e voe an Ao.'n Eskob SLIPIY lezet da vont, ha dont a reas da Roma, evel a ouzoc'h. Komzet en deus n'eus ket pall, er Sened-Meur, an holl Dadoù ouzh hen selaou gant ar brasañ doujañs. Ha bremañ, setu lizher diwezhañ al leanez :

" N'am eus marse dilezet " va Eskob ", ha pa vije un deiz hepken. Pegen bras eo va levnez peogwir ez eo dieub bremañ! Setu m'am eus resevet ar prof e c'houlennis digant an Aotrou, da geñver va leoù-meur. Ha peseurt Antifonenn " O " (1) a oa merket da ganañ evit an deiz benniget-se (20.12) ? Homañ " O Clavis David " O Alc'hwez David... a zigor ha n'hall den serriñ, deus da dennañ kuit ar prizonied diouzh e doullbac'h ".

Daoust ma seblant bezañ tennet eus " Light invisible", levr kevrinus savet gwechall gant Ngr Roparzh Hugh Benson, ez eo gwirion an istor-se, gwir penn-da-benn.

Pet gwech am eus, pa oan bugel, klevet va zud o komz eus ar Priñs GHIKA, gant mignoniezh ha doujañs ? E-pad ar brezel bras kentañ e oa bet sikouret en ur mare gwalldeñval evit Bro - Roumania, gant ur c'henderv dezho, a oa neuze ofisour du-hont. Dre anaoudegezh vat, en devoa Wladimir Ghika klasket, d'e dro, skoazellañ va zud da gaout digant ar Pab, an aotse da virout ar Sakramant - meulet ra vezo - e chapelig o mener. Al lizheroù a skrivas d'am zad, a viran anezho gant **evrezh**, evel herezh prizius ur merzher a vo moarvat, lakaet un deiz gant an Iliz war roll an Dud Evurus.

Levrioù a zo bet savet dija diwar e benn, gant an Tad Gherman (1), gant Yann Daujat (2), un all c'hoazh nevez!zo (3). N'am eus lennet avat, nemet an hini savet gant ur gwenedad, Mikael de Galzain (4), stummet ha skrivet fall a-walc'h, a gav din. Ha koulskoude pebezhev levr a c'hellfe bezañ savet diwar-benn ur seurt tonkadur !

10

Hor pal n'eo ket danevelañ buhez ar Priñs Ghika; levr Galzain, e-unan a zo kalz re verr evit hen ober en un doare klok. Ur pezh c'hoari, ha kentoc'h c'hoazh ur film, a c'hellfe bezañ tennet diwarni, un drama hir ha spouronus, leun a gorfou marv hag a deolioù-kurun dic'hortoz, met war un dro ur barzhoneg mistr ha tener, eilet gant kan an evned ha c'hoarzh laouen ar vugale... Setu ar pezh a zo bet buhez Ghika, adal ganedigezh ar priñs bihan, da zeiz Nedeleg 1873, e Konstantinopl, en un tie - gezh ken uhel ma rene e dad-kozh war Vro-Valakia, betek e varv kuzh ha dilezet en un toull-bac'h euzhus, hag eñ beleg katolik kozh, e miz Mae 1954. Ar gomunouñion a dage Ghika abaoe bloavezhioù, abaoe m'en devoa dibabet dhom da c'houzañv e-touez tud kaezh e vro, e -lec'h distreiñ sioulk da Bariz; e lakaet a rejont a-benn ar fin da vervel gant an dienez, ar yenijenn hag an neon. Re zieub e oa e spere **lezet** da vezañ en ur vro flastret dindan yev didruez Moskov

Ur spere dieub e oa bet a-hed e vuhez, pe gentoc'h, en em zieubiñ en devoa graet : eus an ortodokselezh, ma oa bet badezet enni, evit dont da vezañ katolik roman (1902) ha beleg goude-se (7.X.1923), - eus pinvidigezhioù hag enorioù e diegezh, evit en em sankañ er brasañ paourtezh, - eus e lorc'h evit dont da vezañ servijer ar re izelañ...

P'edo e Roma, war e studi prederouriezh ha teologiezh, e

voe Wladimir dedennet-tre gant hor c'henvroad maloat, Monsignor DUCHESNE, a oa eñ ivez ur spere dieub, betek re hervez tud'zo. Tennañ a reas eus kentelioù Duchesne, ur bern notennoù diwar-benn darempredoù Iliz Roma a-hed an istor, gant an ortodokselezh, dreist-holl gant Bro-Valakia ha Moldavia.

Personelezh ha gwirioù ar broioù bihan a voe bepred ar Priñs Ghika un difenner groñs anezho, n'eus forzh pegen galloudus a veze ar re a ginnige o mougañ, ha pa vije pennoù pennoù bras hag eski - bion. Pa savas tabut etre an Ao.Szabo, eskob hungariat Gherla, hag an Tad Basil Lucaciu, a zifenne gwirioù Roumaniz Transilvania, ne chomas ket Ghika da dortal. Evit kudennoù a vroadelouriezh ha n'eo ket a relijion e veze klasket trabas ouzh an Tad Lucaciu gant an Eskopti : Mgr Ghika a zougas klemm eta dirak ar Pab e-unan, hag an trec'h a zeuas gantañ; bihan-niver tud eskopti Gherla a voe lezet e peoc'h.

0 respont da enklask brudet Vaussard, er gelaouenn "Lettres", e 1924, diwar-benn "Ar Vroadelouriezh hag ar gousti- añs katolik" e save Ghika e vouezh enep "an impalaeriezh danve- zelour" **koulz** hag a-enep "ur vroadelouriezh venozialdel hepken". A-du e oa gant ur vroadelouriezh kempouezet-mat, a zo anezhi un emzifenn taer ha yac'h peurvuiañ.

En aner ez eo bet marvet an Ao.Ghika, war e seblant, peogwir e chom bepred e vro garet dindan mac'homerezh ar Varksourion. Dija en devoa c'hwitet war e daol, p'en devoa klasket sevel Kumuniezh Breudeur ha C'hoarezed St Yann, e 1925-1929, en Auberives, tost da Langres. Hogen ret eo gwelout pelloc'h eget ar seblantoù :

"Petra'vern ? Ar pezh a c'houlenn diganimp an Aotrou n'eo ket ober berzh (5)
Kenlodennour eo dija Wladimir Ghika e trec'h ar C'hrist Trec'hour.

III

En ur pennad eus ar Figaro (6) e c'houlenna Dominika Au - clères, kelaouennerez vrudet : "Pelec'h emañ va Sinaad ?" Klevout a ree c'hoazh o hiboudiñ en he divskouarn komzoù ar c'han c'hantik kozh :

Un aluzen distar
Diganeoc'h-hu bugale
A ray fin d'hor mizer
A zigoro dimp an Nañv.

ha mouezhioù skiltrus merc'hedigoù a-oad ganti, o tiskanañ :

Deut d'en em gonzoliñ
Bugaligoù dilezet...
Bep miz 'vo gwenneion
Dastumet deoc'h er vro-mañ,
Kaset d'ho peleion
Evit gallout ho prenañ.

Ha goapaus un tammig, e soñje D.Auclères : " Sinaiz vihan hon eus diouaret evito kement a bezhioù 4 real hag a dammoù chokolad, pe tra an diaoul int deut da vezañ ? Komunourion moarvat, leun a gasoni ouzhit, paour-kaezh inosantez, ac'h eus foranet evito medi-goù da vugaleaj !".

Adlavaret em eus se ivez e-pad pell : " Petra eo deuet va Sinaad-me da vezañ ? " Met ne oa ket va soñj goapaus tamm ebet; gwall ankeniet ne lavaran ket. N'hellije ket bezañ deuet da drubardiñ e feiz, ar paotr-se, ken hael hag eeun da welout, mestr warnañ e-unan kreñv ha kizidik war un dro, ha warnañ neuz da vezañ ken glan, ken gwerc'h, ma soñjan ennañ alies da veze anv eus Aeled neizhus an Aotrou Doue

000

Kejet em boa gantañ dic'hortoz, en ostaleri vihan a zegemer gweladennourion Abati Beneadezed St Mikael Kergonan, e Plouharnel Karnag. Un dachennig douar koant ma'z eus unan, ur gwir zudi dreist-holl en nevez-amzer, pa gan an turzhunelled dinivar hag an avned-koukoug ken niverus all, e liorz h sioul ar Magnati. Tro-wardro, lanneier karrezet gant klouziadoù spenn-gwenn ha gwezvoud frondus. Ha pelloc'hik, ar mor, ar mor a bep tu, gant meur a dourtan, ha du-hont enez Groa. Eus ar prenestr-mañ a welit damzigor, e c'helle Yann-Ber Kalloc'h, kloazeg d'an amzer-se, sellout ouzh e enezenn garet, en ur bigant gant an diel greunvaen, ken leden ha meurdeuz.

Dagoust hag ar Jezuisit yaouank (rak ur jezuisit e oa eus va Sinaad, ret eo hon lavarout deoc'h a-benn ar fin), a oa dedennet -tre gent ar mor ? N'ouzon ken .Pezh a zo sur, e oa gwall-nac'het : ken ma klevis hanter gantañ, hanter gant al Leanezed, ar perag hag ar pennoz eus e geseenn.

Darempredoù don en devoa toullet gant ul leanez eus Abati Kergonan, ha devoa dibabet ar Sinaad-mañ, hag eñ paotrig bihan c'hoazh-da bediñ evitañ ha da genskrivañ gantañ. Gant an amzer e oa deuet filhor Mamm Dorotea CASTLE da vezañ aviti ur gwir vab speredel.

Ur vaouez dedennus ha birvidik-tre e oa bet ar saoznegerez-se (ur gembreadez end-eeun, m'am eus soñj mat) eviti da vezañ klañvidik : goapaus un tamm mat, ha ret e veze d'an div Iwerzhonadez a veve ivez er gouent, gouzout en em zifenn outi ! Kollet he mamm ganti pa oa yaouank-tre, e oa bet savet an Abati, ha ne ouie ket kalz a dra eus ar bed diavaez. Ur penn-abeg a estlamm hag a veuleudi d'an Aotrou, a oa eviti pep tra, ha pe vije ar fañfarluchoù a ziskoueze ar mondianezed yaouank deut da welout o moerebezed, en tu all da gael ar parlouer.

Pezh na vire ket outi, tamm ebet, a vezañ ur plac'h santel a-grenn evel ma voe gwelet pa gouezhas klañv da vat, e 1928, taget gant tuberkuloz (droug-skevent). " Mont e ra gant peoc'h ha douster davet hon Tad a zo en Nañv ", a skrive din hec'h Abadez, e miz Ebrel 1929. Ur miz goude e varve Mamm Dorotea " aetatis suae anno 42, religionis vero 24 ". He lizher-mortuaj am eus miret gant doujañs.

Ar beajoù ne vezent ket d'ar mare-se, ken aes ha bremañ.Morse n'en devoa Beda TSANG gwelet e vaeronez. Ganet d'ar 25.V.1905, en un tiegezh kristen eus Shanghai, en devoa graet e studi e ti brudet ZI-KA-WEI. Aet e oa goude-se da Enez Jerze da studiañ ar brederouriezh evit an Doktorelezh a dremenas er Sorbonne, Pariz, gant un deizenn war " Ar Skritur sinaat hag ar jetroù-den ".

Ha peogwir edo bremañ o treuziñ Bro-C'hall, e oa deuet betek Kergonan. Siwazh, n'hellfe ket sellout ouzh dremm traoutik ha karantez Mamm Dorotea, na marvailhat ganti. Ne c'houlenne tra namet mont wer e zaoulin, e bered vihan St Mikael, ken sioul an disheol ar gwez bras. A-walc'h e vije dezhañ pediñ un herradig, kuzuliket gant an hini a oa bet gouvezet aze, da gousket, en he sae-leanez du.

Paour-kaezh Beda Tsang ! Ankouaet en devoa emañ ar vered e-barzh ar c'hloastradur, ha n'helle den mont-tre enez ur gefridi resis hag a bouez bras. Nac'het e voe outañ, gant douster hag hegarated, emichañs, nac'het-kreñn avat. Ne oa Beda nemet ul lean yaouank-tre c'hoazh, na vije belaget nemet diwezhatoc'h (1940), avel ma vez graet gant ar Jezuisitad. Ne gradas ket mont betek Gwened pe Solesmes. da c'houlenn un aotre ispisial digant an Eskob pe an Abad-Meur. Ra seven ha parfet, re sentus dreist-holl e oa evit klamm a vouezh uhel. Pebezh rannalon evitañ, koulskoude, eñ kustumet, avel Sinaiz da lidañ doujus ar re varv.

Ober a ris va seizh gwellañ evit e frealziñ, met n'hellan ket digeriñ dezhañ an nor...Biken ken ne weljen an Tad Tsang, hogen ne

(kendalc'h PAJENN 6 3)

Youenn Glier

NOTENNOU

I

E-pad pred al LIAMM, an 11 a viz DU, e Roazhon, em eus bet tro da zivizout gant Goulc'hen Pennaod a-zivout an Tad Maner. Hemañ a goune din ar pezh a zo anavezet a-walc'h : penaos e oa savet an Tad Maner a-du gant ar vac'homerion da vare emsavadeg ar Bonedoù Ruz. E gwirionez n'eus ket fellet din biskoazh ober eus al lean-se un haroz broadel, na zoken ur broadelour - tra hag a oa dic'hallus-krenn ar seitekvet kantved. E nep lec'h d'ar mare-se ne oa stourm etre ur stad bennak hag ur vroadelezh -suj o kompren peseurt talvoudoù he devoa da zifenn : yezh h.a. Ar Bonedoù Ruz o-unan ne oant ket broadelourion : a-walc'h eo lenn o c'haieradoù-goulennoù - darn anezho c'hoarzhus a-walc'h-Heñvel e oa o emsavadeg ouzh hini ar gouerion en hon amzer, da lavarout eo hep dremmwel nag uhelbal dirazi. Gwall fin a oa bet dezhi, dre na sente ket ar Stad c'hall neuze e oa diazezet start a-walc'h he beli c'hoazh, ha dre-se n'helle ket chom da c'hoari pe da dortal; hiziv avat, e c'hell ar Gouarnamant Gall aotren dezhañ e-unan bezañ trugarezus ha ledan a spered : gouzout a ra mat-tre ez eo stummet ar Vretoned da anzav beli ar Stad C'hall, ha ne deo "aloubidigezh Prefeti Montroulez" (!) netra nemet farsadennoù bugale : n'eus antronoz ebet dezho.

Evit distreiñ da Emsavadeg ar Bonedoù Ruz : evit ober berzh e tleje bezañ bet renet gant tud desket ha ledan o sell, gouiziec war vicher an armoù, ouzhpenn dezho bezañ dispart. Hogen pell'zo e oa bet traiset Breizh gant he "briantinion" hec'h "uhelidi"; hag ouzhpenn hep sikour an estren ne oant ket barrek da zont a-henn eus o zaol.

Da glozañ e tlean merkañ e ser an Tad Maner, un dra all. Moarvat ne oa e doare ebet ur brogarour; adlavarout a ran avat, e oa muioc'h a dalvoudegezh ennañ, evel Breizhad, eget e tud evel La Mettrie, Le Sage, Fréron h.a., dre m'en doa dibabet plediñ gant Breizhiz, ha Breizhiz o komz brezhoneg. Degemeret en

doa ar brezhoneg evel ur fed; desket en deus anezhañ evel ma c'helled hen deskiñ en amzer-se, hag eñ Breizhad diwar an harzoù. Mat eo an dra-se da notañ, en deiz a hiziv pa gaver "broadelourion" (!) e-barzh "B.R." da skouer, o klask ober un diforc'h etre "Breizh-Uhel" ha "Breizh-Izel", o komz eus Arvorig hag eus sorc'henoù arall. Poent eo deomp embann ur wech evit mat, ha fraezh, ez eo Breizh "unan" ha dirannus". Breizh a zo da vezañ adkeltiekaat penn-da-benn. Pa ne ve an Tad Maner nemet ar Breizh-Uhelad kentañ o vezañ addesket yezh vroadel Vreizh e talvezfe ar boan menegiñ e anv.

I I

Gallout a ra lod en em c'houlenn penaos e komprenan goulennoù er gristenion, e Breizh. N'eus anv ebet ganin eus ober gant ar Relijion gristen ur relijion a-berzh-stad, na gant an dud-a-iliz, kargidi, evel m'eo c'hoarvezet pe evel ma c'hoarvez, e Bro-C'hall hag e Broioù all. N'eus ket anv kennebaut ganin a lakaat ar gelennadurezh kristen da gelennadurezh wir a-berzh-stad, e-giz ma ra ar gomunourion evit ar gelennadurezh a reont anezhi Kelennadurezh Varksiat Leninat, hogen da ziogeliñ, da startaat lorc'h ar gristenion e talvoudegezh o c'hredenn, hag enebañ ouzh brasoni ar re e fell dezho, d'ar gwellañ, ober outo evel ouzh bugale.

O skrivan kement-se e soñjan en emgav Breizh, nematken. Fellout a ra din lavarout e komprenan a-walc'h disfiz an dud digristen, e Bro-C'hall, ouzh un iliz a zo bet mesket a-dost gant beli ar stad hag implijet alies gant hemañ. E Breizh, avat, n'eo ket degouezhet an dra-se betek-hen, hag an enebiezh a zo savet etre Bretoned'zo hag ar Relijion, a zo deuet diwar dalc'hidigezh ar vro gant an estren.

Er c'hontrol, kaout a ra din ez eo bet disprizet ha dismegeañset ar Vretoned e deroù ar c'hantved-mañ gant ar Stad C'hall, e-touez abegoù all, dre ma oant chomet ur bobl kristen. Galloud ar Stad n'en deus biskoazh pouezet war an nann-kristenion, e Breizh, war ar gristenion end-eeun, ne lavaran ket. N'eus mar ebet ez eus bet klasket neuze digristenañ ha divreizhekaat Breizh war un dro.

Hiziv an deiz, a-hend-all, e chom beli ar Stad c'hall, e Pariz, etre daouarn tud hag a zo en o don-donañ enep-kristen. Moarvat e vez aotreet da gristenion'zo bezañ lodek er galloud-se, hogen degemeret ez int evel minorek hep perzh na kiriegezh wirion ebet e renerezh an traoù. Kenlabourat a reont en ur sistem a zo bet savet gant tud ha n'o deus tamm ebet o spered-int. Mevelion ez int

ha netra ken. Er broioù komunour ez eo gwashoc'h c'hoazh : e-lec'h ma'z eo gouzañvet ar gristenion, evel e Polonia, n'o deus e gwirionez gwarant ebet. Rankout a reont gortoz pep tra digant youl vat ar re a zo o mistri, hag int ar re niverusañ er vro. Adarre e reer outo evel ouzh paour-kaezh tud.

Padal e kredan ez eo ar gristenion tud en oad ha n'eo ket bugale; krediñ a ran ez eo gouest ar **geleñnadurezh kriston** da stummañ ar gevredigezh, hervez ar reizhder, ha den onest ebet, goude lenn dokumentoù meur ar Pab Yann XXIII, nebeut a-raok e varv, n'hell va dislavarout war ar poent-se. Ha daoust ma rankomp sammañ war hor chouk - evel ma c'hoarvez gant izili n'eus forzh peseurt kevredigezh - pec'hedoù ha torfedoù savenet gant tud a-ungredenn ganeomp, ne c'hellomp evit se, dianzav ar seve-nadur kaer a zo bet diazezet war ar speredelezh kristen - zoken ma'z eus bet darn hag o deus he c'homprenet fall pe he displeberet. Nebeutoc'h c'hoazh e c'hellomp disoñjal bleuñvadur ar santelazh, en hon Iliz Katolik. En diwezh, e tleomp kaout fiziañs a-walc'h en hor feiz, hag ennomp hon-unan, evit krediñ e talv ar boan derec'hel kristen hor c'hevredigezh, ha diouzh ret hec'h adkristenañ.

III

A-benn adkristenañ ar Gevredigezh avat, daoust betek pelec'h e c'heller implijout beli ar Stad hec'h-unan, **un** tamm evel ma ra ar gomunourion evit sevel ur gevredigezh komunour, er broioù a zo kouezet en o dalc'h ? Ar re-mañ a laka da benn-wirionez o c'heleñnadurezh dizoue hag he c'hemerout a reont da ziazez ar Stad hag ar Politikerezh. Sevel a reont "unrenerezh an dud didra" pe ma kavit gwell " diktatoriezh ar proletariad " da lavarout eo hini ar gostezenn komunour, da lavarout eo, en diwezh hini ar Renner anezhi : ne deo ar stalinouriezh evit gwir nemet a disoc'h natur, ar frouezh natur eus ar seurt nac'heme-rezh. He tud a zo da gompren an doare-ober-se, rak evit ar Gomunourion n'eus pouez ebet da reiñ da goustiañs an hinienn. Pezh a gont evito eo emdroadur an Denelezh, sellet evel an Doue neme-tañ, kerzh an Istor war-du ar Stad Hollvedel. D'an Doue-se e tle an hinienn bezañ aberzhet.

Evit ar gristenion avat, ez eo disheñvel an traoù : ar pezh a vern ez eo an hinienn hec'h-unan, an den, personalezh pep

den gant kudenn e donkadur peurbadus, da lavarout eo e silvidigezh peurbadus sevenet dre ar feiz; hogen ar feiz-se n'hell ket bezañ gwirion nemet dieub e ve. Kement-se a c'houlenn ma vo lezet pep hini da ober e zibab a-unan. Sakr-meurbet ez eo koustiañs pep den hag e gredennoù don, ha n'eo ket hep abeg **en** deus enskrivet ar Sened-Meur (Vatikan II) en e roll-labour, kudenn ar Frankiz Relijiel, hag hervez rentañ-kont ar c'hazetennoù pemdeziek ez eo bet danevellskrid an Eskob belgiat De Smet diwar-benn ar c'hraf-se **unan** eus an diskleriadurioù pouezusañ graet e Roma, en deizioù-mañ, hag hep mar ebet e talvezo da bep den poellek heuliañ a-dost an diskleriadurioù all a voz graet diwar-benn ar Frankiz Relijiel (De Libertate Religiosa) pa vo studiet ar gudenn-se a-zevri.

Frankiz Relijiel, Frankiz koustiañs pep den ? Marteze e vo enebet ouzhin n'eo ket bet splann stav kement-se zoken evit ar Gristenion a-unan. Ne din ket da zigeriñ emañ afer vrudet Lez-Veur an Enklaskerezh nag aferioù all evel hini Galileo-Galilei, un evezhiadenn a rin hepken diwar-benn ar Stad-Iliz (Rouantelezh ar Pab) savet er Grennamzer; ur Stad mesk-ha-mesk enni Relijion ha Politikerezh, ur Stad implijet awachoù gant Stadoù ha Gouarnamantoù all. Evel ma oa eus Stadoù an amzer-se Stadoù moc'homer, e oa techet an Iliz d'o drevezañ; utopek a seblantje pep emzalc'h all; daouhanteret e oa buhez an Iliz d'ar mare-se, klañv e oa, hag ar Brotestantiezh a zo bet ar merk anatañ eus ar c'hleñved-se.

War va menno st, ne c'hell ar gristenion nemet en em zifenn evit mirout o gwirioù brudañ hag emledañ, hervez al lezenn. Hogen o eneberion a zle kaout, diouzh o zu, hevelep gwirioù. A-walc'h a fiziañs a zleomp kaout e reizhder hor menozioù evit gouzañv e vijent dislavaret gant re all. Hep al lealded hag en esunded-se, diouzh an eil tu hag egile, ne c'hello ket bout a emglav striz ar gristenion hag an nann-kristenion.

N'em eus ket ezhomm da ziskleriañ emañ a-enep pep politikerezh-mougañ digor pe bilpous, evel hini ar Stad c'hall e-keñver hor yezh, pe ar Stadoù komunour e-keñver ar Relijion. Dirak ur seurt politikerezh-mougañ aozet a-ratozh, e kredan ez eo reizh ar brezel. Evel just, en ur stad bennak sañset kristen e komprenfan a-walc'h emzalc'h an nann-kristenion, ma nac'hfe ar seurt Stad anzav o gwirioù.

IV

Stourm ar gristenion a zle chom er-maez eus redierezh a-bezrh ar Stad. Dre en em verekast war gement tachenn a zo, dre boanial

ha strivañ da ziskoulmañ kudennoù ar Gevredigezh, e teuint a - benn da ziazezañ ur sevenadur kristen nevez.

Ne c'hell ket ar Gristeniezh chom stag ouzh ur gevredi - gezh hag a ra doueed eus an arc'hant hag ar gonid. Al labourerion a renk bezañ lodek e produerezh an traezoù hag ar marc'hadoure zhioù koulz hag er c'has war-raok eus al labouradegoù pe stalioù labour. Mor pal eo eta sevel ur gevredigezh e-lec'h e labouro pep hini war e dachenn en ur gompren pouez ha talvoudegezh e drevell. Ma ne daoler ket evezh ouzh kement-se, ma ne glasker ket sevel diwar hent kement skoilh ha kement abeg a zo d'ar bec'h ha d'an trouz, e vo roet krog d'an anebourion a-ziabarzh hag a-benn ar fin d'an anebourion a-ziavaez.

Aner eo dimp embannañ emañ ar wirionez ganeomp, mar ne vezomp ket reizh hon-unan ha mar ne strivomp ket da derriñ naon an dud d'ar reizhder.

W

Dont a rin en-dro bremañ war daou boent am eus meneget uheloc'h. Da gentañ, darn a lavaro : perak chom hep implijout ar Stad ma fell deomp stummañ ha levezonañ ar Gevredigezh ? Evit kompren va soñj e ve mat adlenn ar pennad am eus embannet e-barzh " TONKAD 62" diwar-benn ar "Stadelouriezh" : ar Stad a zle chom er-maez eus kevezerezh ar c'hostezennoù politikel; dav eo d'ar Gevredigezh bezañ stummet tamm ha tamm gant strolladoù prevez - kostezennoù politikel, breuriezhoù, emglevioù-labour h.a.- a lakay ar bobl da gemer perzh en aferioù a sell outi, a lakay anezhi da santout gwelloc'h ar c'hudennoù he deus da zirouestlañ; er strolladoù-se, dezho frankiz a-walc'h da gas o labour en-dro, ez eo gant ar re bouezusañ eus an izili, ar re zesketañ, oberiantañ hag emroüsañ e vo al levezon donañ, na petra'ta. D'ar gristenion eo eta en em varrekaat, dastum ar muiañ ar gwellañ a zeskadurezh hag a ouiziegezh en doare ma santo ar Vretoned kaout ezhom ezhomm anezho ha ma c'halvint anezho war o sikour. Bez' e tleont eta dont da vezañ "begenn, dibab gwellañ ar vroad". Naturel e vo kavet o beli neuze, avel hini ar c'helenner ha nann diavaezel ha harpet war en nerzh.

E karg ar Stad emañ mirout bezoud ar vroad, he difenn a-enep anebourion an diavaez hag an diabarzh a glaskfe tagañ dishualded ar vro pe vougeñ an emskiant vroadel - ha dreist-holl astenn, bevaat ar yezh hag ar vroadalezh, kreñvaat e pep stumm

ar vrogarantez.

Un dra hag am eus merket dija hag a fell din merkañ adarre: ar pezh a zle klask tizhout ar gristenion n'eo ket diskouez o beli evel pa vefe hini ur Stad, dre reiñ ul lec'h a-barzh-stad da Lidoù ar Relijion, da skouer : seurt tra ne c'hellfe nemet feukañ an nann-kristenion hep ezhomm na gonid abet. Ar pep pennañ eo lakaat en e blomm ur sevenadur nevez diazezet war frankiz ha kiriegezh an den dirak e goustiañs ha dirak Doue. Seurt kiriegezh ha seurt frankiz avat, ne c'hellont kaout o gwarant nemet e Doue. Hep kre-denn e Doue, e teu ar Stad da gemerout lec'h Doue e-unan, da vezañ un Doue **heñ-h-unan**, hag istor ar c'hantved-mañ hen diskouez anat. Diaes eo hiziv avat, soñjal e c'hall ar gredenn e Doue padout er-maez eus ar Gristeniezh; rak-se e teuo d'en em dolpañ en-dro d'an Iliz **tuj** zoken ha n'o deus ket ar Feiz kristen klok, pa welint n'eo ket barrek mab-den da dizhout e leunder, ur renk diouzh e natur-den, anez kredañ e Doue.

E-skeud-se e c'hello ivez dont an unvaniezh d'hor Bro en diwezh.

Roazhon, miz Du 1963.

*

ORMELA

O O O O

En un tiig gwenn, troet e gein gantañ d'ar mor, ur gwir di socher, emañ Ifig Penwenn oc'h adleinañ. Azezet ouzh korn an daol emañ o tebriñ e damm bara ha kig sall. Dirazañ ur chopinad jistr evit o lakaat da ziskenn. E-tal an nor digor, emañ prest e vinviou-labour evit an deiz : ur baner-goad enni ur c'hrogig - houarn.

Disul tremenet, p'edo oc'h adleinañ evel hirie, en deus kemeret almanag ar post, istribilhet ouzh ar voger gwenn-razet. Sellet en deus pizh outañ hag e lakaet en-dro en pign ouzh an tach. Greet en deus un tamm jedoniezh :

" Dimerc'her ar c'hann-loar...
 " Tri devezh goude ar c'hann,
 " E ra ar mor e vrasañ lam!

emezañ. Ha : "diriaou, digwener ha disadorn. Disadorn emañ an deiz !".

Abaoc m'eo barrek tost da vat da gompren un dra bennak, Ifig a oar an dra-se, kenkoulz pe marteze gwelloc'h eget e bater. Ur wech divizet gantañ mont da ormela - n'eus forzh petra c'hellfe c'hoarvezout - Ifig a ya d'an aod. N'eo ket evit mankout.

Poent bres hadañ pe denañ patatez ? Dastum ar foenn ? Troc'hañ an eost ? Foultre kaer ne ra. An deiz-se ne daio ket da **zevezhiata**. Koll a rafe kentoc'h e labour eget c'hwitout war e besketarezh. Ar mor a drec'h war ar labour preset, ar glav-bil pe an avel dirollet. Kousto pe gousto Ifig Penwenn a ya da ormela.

Piv a vo wazh ? Piv a glammo ? E-unan emañ, abaoe marv e vamm. Dizemez eo manet. En e di bihan e kas e vuhez en-dro e-giz ma kar. Un tammig laz-da-vont ha diskempenn a-walc'h an traoù en-dro dezhañ marteze. Petra'vern ! n'eo ket nec'het Ifig tamm ebet gant an dra-se. Kalz nec'hetoc'h e vo emberr ma ne dap ormelenn ebet !

Evit ar pred, e kav dreist ar vuhez, peogwir ez eus devezhoù ken kaer, ken karget a levnez hag a lorc'h evel an deve-zhoù ormela. Evitañ n'eus tra ebet dibareloc'h eget an ormela. Aze e vez enavezet an dud !

Tud kêr, niverus a-walc'h abaoe ur pennad, a zeu gant kirri-tan. Ar re-mañ, avat, n'int ket dañjerus, c'hoarierien hepken, stumm ebet dezho da ormela, ha mat nemetken da breñañ un dousennad ormel bennak gant reoù ampart evel I'fig. Bez' vez ivez an dud diwar ar maez. Ar re-mañ gant o nerzh a c'hell treiñ main bras ha ponnar. Evel-se e teuont a-benn da gaout ur predig a-zoare. Ha neuze e chom an aoche-rien, maouted war ar vicher. Bihan pe vras, marc'he' pe wazed, bep gwec'h e teu ganto ormel, kalz pe nebeut diouzh ma tre ar mor.

Ifig, eñ, 'zo gwellañ pesketaer ormel ar C'hastell Meur. Rak pep hini en deus e gorn, e lec'h ormela. Evel just, n'eus divizet netra e stumm ebet. Peurvuiañ, pep hini a zalc'h d'e gorn; evel-se e teu tamm ha tamm d'anavezout al lec'h gwellañ evitañ.

Ifig ne gaver ket amzer da zistalia an daol; ha neuze ne vez distalist morse koulz lavarout. Perak kemer ar boan-se ? Kelo e-unan emañ ! Piv a lavaro un dra bennak war se ? Un teod fall bennak a vez kavet bepred, gwir eo. Kustum eo Ifig ha ne ra vui van. Diseblant e chom rak ar glepousezh divalav-se. A ! ma vefe kaoz eus ormel, neuze e vefe dismagañset evit gwir. Mat eus se n'eus tamm aon ebet evit c'hoazh. Betek-hen n'en deus ket kavet par dezhañ.

Sevel a ra diwar ar bank. Ur sell d'ar c'hased orolaj... Un tamm jedoniezh... Unnek eur hanter : ar garregenn vras a zo hanter zizola a-brenn bremañ. Mont a ra da doull an nor, ha diwar an treuzoù e sell ouzh an oabl, evel o c'hwesa an avel. Kemer a ra e baner - goad, hag e grog, hag eñ da ziskenn dre an hent-karr a gas war-eeun d'an aod.

Un avel vor mibin a zo o c'hwezhañ, na re greñv, na re skeñv, dres ar pezh 'zo ret. Kerzhout a ra ingal, laouen a spered. Eñ n'eo tamm heñvel ouzh kêriz, pres warno, hag a zeu da ormela un sur re abred hag en em skuizh buan o treiñ main e lec'h ne da morse orme - lenn skiantek ebet da spegañ warno. Genaoueien ! Nann, Ifig a zegouezh dres d'ar c'houlz vat.

Klêk... Klêk... Klêk... Sklokak a ra e vetez koad dehoù, daoust dezhi bezañ kalc'hiet ha kouchet a blouz heiz. Greet o deus o reuz... Evel e zilhadr... Gwisket eo evel ma vez bemdez abaoe ar morad diwezhañ... Fall ha lous a-walc'h... Ifig ne oar ket en em gempenn nemet goude pep morad. Ret mat eo dezhañ, peogwir e teu d'ar gêr gant e zilhadr roget ha gleb... alies divotoù. Un digarez brav da lakaat dilhad fresk...

Degouezhet eo e-tal an aod. Emañ dizale war ar bili ha kerkent war ar rouann vezhin, a verk evit an deiz, an uhelder tizhet gant ar mor, ar beure-mañ. Ur pennadig hag emañ o tibab e hent e-touez ar reier, ar bezhin, ar poullouigoù... botoù-kod ha tout. Perak ne dorr ket e c'houg da bep kammed ? Ar boaz, sur-mat ! Diskenn a ra bepred, ingal, war-du al lec'h m'eo boas outañ.

Laouen eo e selloù ! N'en deus ket faziet : emañ ar mor evel me c'hortozed. Un anaoudegezh bennak a hop : " Alo'ta, Ifig Penwenn, bec'h d'an ormel ! " " Emeur o vont dei " eme Ifig plaenik.

E votoù a zo bremañ en dour. Ne gemer ket ar boan da droñsañ treññ e vragoù zoken, evel ma ra an darnvuiañ eus an aoche-rien all. Fae eo gantañ plegañ da dreiñ mein'zo, nevez dizoloet gant ar mor o tiskenn. " Koll amzer ! C'hoariellerezh ! Diotachoù ! Ar c'hoari-se a zo mat evit kêriz, botezennoù uhel ganto betek krec'h o divc'har, paneroù a-ratozh enno krige a-ratozh, kaske -tennoù a-ratozh ivez mar plij ! Fent en deus Ifig ganto. Sponterien ormel ha netra ken.

Lemel a ra e gasketenn hag e kemer e cheg. Dizale emañ en dour betek e gof-gar. Tastornat a ra dindan ur garregenn, ha gant e grog e tistag un ormelenn. An hini gantañ ! Mentet brav eo, hannezh n'eo ket ur vezh he gwelout ! Stlapet er baner-goad a zo o neuial en e gichen. Hep ehan bremañ e talc'h da dastornat ha da dreiñ mein. Gled eo mañchoù e roched, kollet ganto o nozelennoù pell 'zo. An ormel avat, a gouezh ingal er baner. Peadra da reiñ kofedoù gwarizi d'ar re a zo un eur 'zo o treiñ mein da sec'hañ!...

Ormelenn goude ormelenn e teu ar baner da gargañ. Bez' emañ aze en e gichen, furik, avel ur vagig sentus hag a oar mat he micher. Ar baner-se n'eo ket ar wech kentañ dezhi dont da ormela ! Ifig ne fiñv ket kement-se. Treiñ a ra aketus ar vein pa sant un ormelenn. Sellit... Emañ bremañ o klask treiñ ur pikol maen, hervez doare, rak bec'h a ro... Troet eo. Peder ormelenn ! Deou lur bouez etrezo holl. Ober a ra e gont... Evit c'hwec'h pe seizh kant lur !

Gant ar bec'h en deus ranket reiñ, eo roget e roched a-dreuz e gain. Kerkent ur wagenn kreñvoc'h eget kustum a stek outañ, ha setu m'eo gled betek e vandenn; un tarz all ha trempet Ifig betek e c'houg. Van ebet ne ra. Kenderc'hial a ra gant e labour burzhudus. N'aus labour all ebet a gement na re gant kement a

galon, a c'hred, a lavenez. Amañ ez eus bec'h... ha furchadeg... ha kavadenenn...

" Gast ! Chaos ! silet eo etre va bizied ! " Gant ar bec'h, Ifig en deus risklet war ar bezhin, stoket ouzh ur roc'h ha peur-facutet e votez-koad...Emañ en hanter anezhi o neuial e-kichen ar baner... ur c'hanod bihan e-tal ur vagig. Peurzoget eo ivez e roched. Ur barr-aval dic'hortoz a gas kuit e gasketenn. Setu hi o vageal ivez. " Me'gred emañ o sevel ! ", emezañ etre e zent.

Ar wech-mañ eo gled-dour-tail. En-dro dezhañ, emañ plouz e votez o neuial;oc'h en em ledañ e tiskouez fraezh tachenn-ormela Ifig Penwenn. Un ormelenn bennak c'hoazh hag en em gav laun-kouch ar baner. Diskabell ha divotez e samm e baner hag e tro kein d'ar mor a zo bet ken brokus evitañ. Mont a ra kuit hep ur sell a drugarez, laouen hepken o vezañ skrapet digant ar mor un toullad kregin saourus.

Nepell e weler Paol Louarn ha Yann ar C'haer. Mailhet int ivez, hogen n'aus hini ebet anezho a gement a c'hell reiñ deoc'h un dao-daolenn ken marzhus hag hini Ifig oc'h ormela. " Echu ", emezo, "Se tu Ifig o skarzhañ ! Ne dreo mui."

Ha dav dezhi etrezek ar sec'h. " Kavet 'zo ? ", eme ur vaouez. " Evel, evel ", eme Ifig. Rak Ifig n'eo ket kaozeüs.

Pres a zo warnañ o vont d'ar gêr. N'eo graet gantañ nemet ul lodenn eus e labour, an hini startañ gwir eo, eben, al lodenn blijusañ, goude bezañ cheñchet e zilhad, a vezo mont d'ar vourc'h. Eno er burev-butun, e kavo gwerzh d'e gregin. Eno 'vezo ur blijadur dreist evitañ, lonkañ ur bannac'h hini kreñv gant mignoned a vo eveltañ o werzhañ o fesketaerezh. Ganto e vezo laouen-ran Ifig Penwenn o kontañ dezho e droiad ormela.

Du-hont er C'hastell Meur, e vo 'keit-se ar mor oc'h adkemer ur wech muioc'h e berc'hanniezh war an tachennoù ne vezont dizoloet gantañ nemet ur wech bep loariad. Ne vo mui gwelst Ifig Penwenn en aod bremañ ac'hann d'ar c'hentañ morad. Dilun ar boure ez aio da denañ avaloù-douar.

Revezzhi vras, niz Here 1963. X...

Notenn. N'he deus ket gulet oberourez ar gontadenn e va lakaet hec'h anv he dibenn he c'hontadenn. Koulskoude da galz disterc'h kontadennoù e vez graet kalz a enor !

SKRI GNAG . . .

1 9 5 4 ... 6 2 ... 6 3

Klovet hon eus...Lennet hon eus ivez... Unan eus brasañ pardonioù Breizh, unan eus lec'hioù meur Breizh 'zo bet Koad-Kev er bloaz-mañ ! " Choe eo !" evel ma lavarer du-mañ.

Y.V. Perrot hag un nebeut eus brogerourion yaouank ar mare o doa labrouret start evit dasorc'hiñ ar pardon-se. Yann-Vari Perrot a zle bezañ laouen bremañ.

Met c'hwi, mignoned ker, dapust ha soñj hoc'h eus eus ar sul-se a viz Kerzu 1954 ? Ne oamp nauze nemet un dornadig tud, un tregont bennak marteze, o vont a-stroll da bediñ war ar bez . Dapust da alioù an " dud fur " bet o-unan abred diouzh ar mintin buan-buan, evel tud spontet-mik, ni, kousto pe gousto, 'zo bet en deiz-pad, e Koad-Kev.

Lakaet 'oa bet da redek a bep seurt brudoù souezhus... Darn a gonte penaos e oa prest tud Skrignag gant o armoù.. " Arabat 'oa mont war ar bez holl a-gevret, rak lazhet e vefemp! Ma! lazhet pe get, deomp atav. Gwelet 'vo !

Evit ar wech kentañ e kejen-me gant "Paotred Pariz ". Pe Perig Keraod atav feal abaoe, H.Kaousin, P.Laorañs. Soñj hoc'h eus emic'hañs eus an diviz war al leton sko d'ar chapel gant Ao. person Skrignag ar mare-se ? Start e-walc'h e oa bet an diviz 'm eus aon... Hag unan ac'hanomp fuloret-ruz, evit mougañ e ganter, a antreas er chapelig ha gant e holl nerzh e lakaas ar c'hloc'h e brall ! Krediñ a ran e klevan c'hoazh, en aer yen ha gleb, son taer mouezh kloc'h Koad-Kev o krozal... Brallañ 'rae er paour... ken e rae... ken e rae!!

Prometet 'oa bet deomp kement a draoù spontus, kia ? ken a-daol-trumm, unan eus ar marc'hed spouronet a lammas war-zu hor " gwim " * en ur huchal: " fuzuilhoù !" Che! Evel yer penn-follet o redek da saveteiñ o foñsined... m'ho piye gwelet ar mammoù a oa eno ! Tapout ar p'f'nsined bihan tout, poan dezho o

* Gwim*: flourenn, yeotenn fin, adtroc'h. Implijet e vez ar ger se abaoe nevez'zo da envel bugale ar vroadelourion.

chom en o sav, ha kas anezho buan er goudor...

Bez'e ranker bezañ mammoù discoursi, kia ? Soñjit, mont da be-lac'h, e kreiz ar goañv kriz... ha kas ganto babiged poan ganto o kerzhout ! Ma n'eo ket un druez !... Ar vabiged-se 'zo deut bras abaoe. Lod anezho o deus g'raet war ar bez-se, dres, al Le da seivijout Doue ha Breizh, da Lun Fask diwezhañ. Lec'h uhelañ Breizh, neketa ? Skaoutezed Bleimor o deus touet war

Skaoutezed Bleimor o deus touet war ho relegoù, Yann-Vari Perrot, dougen atav anv Breizh hag ha yezh, hervez youl Doue " gant broioù all Europa etrezek an dazont !"

Ya ! Gwir 'oa, c'hwi'oer ! Fuzuilhoù 'oant. Gwir fuzuilhoù. Kement en doa brallet ar c'hloc'hig (Soñj hoc'h eus, Eujen ?) ken emic'hañs ar chaseourien a oa tro war dro, o doa soñjet dont da welout petra a c'hoarveze dre aze ! Ne oa netra nemet tud o pediñ, ha goude, o komz sioul, ha laouen ouzh en em welout adarre. Ha ni ar mammoù difur da c'hoarzhin warnomp hon-unan, ankrez c'hoazh ennomp un disterig !

Evidomp-ni brogerourien nevez (ar re deuet d'an emsav goude ar brezel, ha dianav deomp Y.V.Perrot) - evidomp, Skrignag a zo " Ar bedenn dirak ar fuzuilhoù " " Skrignag a zo kanañ al Libera gronnet gant archerien gwisket ganto o dilhad brezel " * Skrignag a zo kanañ hor c'harantez vro e-tal fuzuilhoù ha mindrailherezed-dourn ! Evidomp-ni hag evit hor bugale savet evel brezhonegerien vrogar, Skrignag e zo lec'h santel hor Bro . Hor Montserrat deomp-ni peogwir , siwazh! n'hon eus ket c'hoazh an enor da gacut ur Montserrat bev...

Alies, alies-tre on bet e Skrignag abaoe. Ur c'hant gwech bennak marteze. Morse avat, n'am eus adkavet an hevalep aergelc'h fromus. Y.V.Perrot 'oa eno geneomp o tivizout seder :

" Bezit kalonek. Bezit dinac'h. Bezit feal d'ho pro, breudeur. Goapaet e viot - kunujennet e viot - dismegañset e viot. Petra'varn? Dont a raio amzar an trec'h... Evit bevañ ret eo mervel... Ret eo gouzañv evit bleuniañ... C'hwi, mammoù, geneoc'h emañ alc'hwez silvidigezh ar Vro. Hep brezhoneg n'eus Breizh ebet "...

* Er bloaz 1957,22.IV. Cf Barr-Heol N-enn 11, Mezheven,paj.5-8

Ar vouezh-se, hini Berrot ar Merzher, en deiz-se hon eus ha c'hlevet sklaer o reiñ alioù fur d'ar vro kouezhet d'an traoñ. Ar vouezh-se a oa stag adarre a-dreuz ar c'hantvedoù ouzh hini Roueri, Pontkalleg, Chalotais - Kadoudal. Mouezh-hud Merzherien hor Bro, mouezh sklinton harozed hor pobl. Na pet gwech em eus kontet d'am bugale Istor Breizh ! Istor ur vroad tud krouget, dibennet, fuzuilhet, muntret. A-hed ar c'hantvedoù, ur vro disuj ha n'eus bet tu ebet d'ober dezhi plegañ. Y.V.Perrot d'e dro, ur mell all er chadenn hir...

Lavarout an dra-se, daoust ha fall eo ? Pedit evit an dud -se merzherien hor Bro, daoust ha fall eo ? Perak neuze kement a fuzuilhoù ? Perak neuze ez eo difennet pedit eno ?

S K R I G N A G, E D S T 1 9 6 2

Ur wech muioc'h war-zu ar menezioù... Ganeomp hor c'heneil mat Liamm o Buachalla, rener sened Iwerzhon. O tistreiñ diouzh ar C'hendalc'h bras Etrekeltiek (Landreger). Ur veaj kaer. Ar c'harr leun a sonerezh hag a gan. Liamm a eile kanaouennoù brogar e vro kanet ganeomp, war e fleüt bihan : " Va fec'hed kuzh", emezañ. Mouezh dous ha sklinton ar fleüt a reas deomp kavout berr an hent, ken berr.

Erruet eamp e-tal ar mell kroaz ruz; el lec'h-se, dres m'eo kouezhet Y.V.Perrot. Fall e oa emic'hais sevel aze ur groaz ? Neuze perak kement a safer hag a drubuilh evit mirout a sevel anezhi ? Perak ? Kontet e vo un deiz istor " Unvaniezh Koad-Kev", rak ni ivez non eus memor mat !

Kemeret en deus L.O.Buachalla un tamm raden, er c'hleuz 'lec'h m'eo kouezhet an Ao. Perrot, ha dastumet anezhañ. Kemeret hon eus skoudennoù kaer-tre eus rener ar Sened, dirak ar Groaz-se hag e-tal ar chapel. Eno dres, an dour "bilh-bilh" (pullh) en e zadulagad e lavarar deomp :

" C'hwil 'oar, keneiled, e pep bro eo memes tra. Hent an dieubidigezh a dremen atav, atav, dre hini ar Verzherenti. Met atav ivez, ar wirionez a drac'h. Sellit Iwerzhon ! "

Hag eus Iwerzhon, er vro gelt n'eus nemeti dieub, ez eus bet degaset gant Liamm o Buachalla bleunioù da Y.V. Perrot. Rak

gouzout a rae Liamm Istor Skrignag...

S K R I G N A G 1 9 6 3

Deut eo bremañ, a drugarez Doue, mare an trompilhoù. Gouel Maria Hanter-Cost, a zo bet lidet kaer, a Koad-Kev, en hariv-mañ. Ne oa eno na fuzuilhoù, na soudarded togoù-houarn war o fennoù. Ne oa nemet ur mor a dud o rentiñ d'hor Merzher al lec'h a zleas bezañ : hini Tad ar Vro.

Hag eus se, ni an tregont kentañ, a c'hell bezañ laouen, ni, ar re ne reont netra, troc'het ma'z omp diouzh ar bobl peogwir ne gomzomp ket mui yezh ar bobl - ar galleg !- ni paour-kaezh tudigoù a c'hell bezañ lorc'hus ha balc'h.

Hadet hon eus dre hor youl bennek, dre vezañ bet dispart, dizaon ha feal atav, hadet hon eus amzer an trec'h. Ne vern piv a gemer an enorioù ! Ne vern piv a gan hiziv ar pezh en doa kement a spont o kontañ derc'hent dec'h.

Petra 'vern avat ! Skrignag a zo bremañ, daoust da bep tra lec'h santal Breizh.

Frañseza Kervandal,

6 a viz Kerzu 1963.

+

KARANTEZ, VRO

I

E korn va c'halon 'zo ur greizhenn *
 'Baoe va yaouankiz he dougan
 Rak siwazh, an hini a garen
 Ne gare ket pezh a garan
 En na gare nemet ar c'hêrioù
 Ar morioù don ar broioù pell
 Ha ne garen 'met ar maezioù
 Maezioù ken kaer va Breizh-Izel

II

Ret 'voe dibab 'tre div garantez
 Karantez-vro, karantez den
 D'am bro am eus gouestlet va buhez
 Ha leat da vont 'n hini 'garen
 Biskoazh abaoe n'am eus e welet
 Biskoazh klevet keloù outañ
 Ar greizhenn em c'halon 'zo chomet
 Pa gare ket pezh a garan

III

Pep den a dle heuilh e Donkadur
 Honnezh eo Lezenn ar Bed-mañ
 Gwasket 'voe va c'halon a dra sur
 Met 'gare ket pezh a garan
 Dezhañ pinvidigezh, enorioù
 Din-me paourentez ha dispriz
 Met 'drokfen ket evit teñzorioù
 Va Bro, va Yezh ha va Frankiz.

11 a viz Eost 1963

* Kreizhenn = Stumm tregeriek ar ger Kleizenn a gaver
 ar gerioù cf. brazhoneg kreñn hag ar yezhoù kel-
 tiek all.

HERE

Ha petra'soñjez, bran du
 Uhelwintet er saprenn
 Ha petra'soñjez, bran du
 Emaout o spiañ ar glen
 Daoust ha ta 'wel tu pe du
 Nevez hadet un dachenn ?
 Ha petra'soñjez, bran du
 War skourr hebleg ar saprenn ?

25.IX.63

BALAFENNED

Gouel oa en Neñv
 Gouel ar C'hinivelezh.
 Ar Sent o doa profet d'eo Rouanez
 Ur gouriz hag ur ouel
 Manet e oa drailhennoù
 Eusseiz gwenn ar Ouel
 Chomet 'oa tammigoù
 Eus voulouz glas ar gouriz
 An Aelez o c'hoari gant o sizeilhoù sour
 O doa fardet ganto balafenned
 Balafenned holl-wenn
 Ha balafennigoù glas+obl.
 Diwar bondalez an Neñv
 O doa strewet evit c'hoarzhin
 Bozadoù war-du an douar
 Kouezhet in bet
 War ballenn limestra va melchon e bleuñ
 Eno 'm eus o c'havet
 Dinlan an haol kreisteiz
 O sunañ gant aked
 Kaliroù strizh an toubennoù

9 a viz Gwengolo 1963.

KAN D'AL LEGER

1

Sioul e tirollez, Leger
 Da ruban voulouz du
 E kreiz'tre ar pradeier
 Gwez pupli a bep tu.
 Hiboudiñ 'ra da zourioù
 O ruilhal dreist ar skluzioù
 Hag a-bell
 Te'luskell
 Din va huñvreoù !

2

Gwechall, bugale seder
 A vilin da vilin,
 Ni 'leunie da bradeier
 Gant hor c'hoarzhoù lirzhin.
 Azezet war da ribloù,
 Ni'gonte hor c'hevriñoù
 Us d'ar froud
 O hiboud !
 Ni'rae huñvreoù !

3

Pegen koant da vilinoù
 Gwechall p'edon yaouank
 Na kanañ 'rae da skluzioù
 'Hed an draoñnienn ken stank,
 Hag a-grap da dosennoù
 Chapelioù ha manerioù
 Kant kastell
 Kant taurall
 Koant 'vel huñvreoù

4

Pa rin va hun diwezhañ
 Dinden an irvinenn
 Pa vo 'n evel o c'hwezhañ
 'Sonnjin c'hoazh an draoñnienn
 'glevo boud da zourioù

Me' glevo kruz da zourioù
 Du-hont pell
 O luskell
 Din va huñvreoù

O

Anjela DUVAL

Evezhiadennoù. Ar ganaouenn diwezhañ a zo miret evit ar Beilhade-
 goù. Savet ez eus bet un ton gant an Aotroù Danno, rener ar Beilha-
 degoù, da vont gant ar c'homzoù.

An dro-mañ avat, n'hellimp ket embann dre ziouer a
 lec'h **kontadenn** ebet diwar bluenn Anjela. Plijet-dreist e oa bet
 hol lennerion gant an div gontadenn embannet war niverann 36 BARR-
 HEOL. Kemeret eo bet avat, KARR AN ANKOU gant Radio Breizh, hep
 goulenn aotre digant den. Gant plijadur evel just, he dije an obe-
 rourez-ha rener BARR-HEOL aotreet skignañ an danevellig-se, nemet
 e oa dereat goulenn o aotre ha ne vern penaos dav e vo miret war
 gement embann a vo graet doare-skrivañ BARR-HEOL, mar bez embannet
 tra pe dra diwar goust ar gazetenn, gant asant ar pennskrivagner,
 evel just, ha gant menegiñ eus pelec'h ez eo tennet ar pennad. Un
 afer a onestiz hag a zereadegezh n'eo ken.

O

L E V E N E Z

E.Boaseq, barzh dall.

troet
 gant Ton an Timeur
 adaozet
 un tamm
 gant
 K l e r g
 *

Peder moger em servij,
 Hogen n'on dare pe garrez pe grenn
 Eo va zour-olifant, va zoull-bec'h parizat
 En glas 'alato hen talten
 Hag ennañ e strewn bleuñ ar maezioù
 Ma tro va c'harc'har en chapel
 Ha sed em garlantezioù geizioù,
 Geizioù va laboused o tikel gant al levenez.
 Em frizon-oriav n'eus ket a varrinier
 Na kernioù-butun martaloded,
 En koad emañ skeudenn digorf va Swerc'hez
 Pegen bras hor jecioù pa lakomp
 En hon daplégad, en hor c'halchoù
 Liv Mari, Mamm dous, ken dous !
 an Aotroù.

Nevez'zo ez eus bet embannet ul levr, touellus a-walc'h e anv : HISTOIRES DE BRETAGNE gant Y.M.Rudel. Diwallit : skrivet eo an anv-se el liester ! Istorioù n'eo ket memes tra hag istor. Un dastumad danevelloùigoù, darvoudoù, c'hoarvezadennoù kuñtilhet a-had ugent kantved, e Breizh. Disheñvel e c'hellfe bezañ bet an dibab, gwashoc'h ivez, nemet e ranker anzav ez eo dedennus-tre meur a wech an teskad. Eürus omp oc'h adkavout livet hervez ur spered breizhat mat, poltredoù Naveneo, Ponkalleg, ar Roueri. N'hellomp avat bezañ ken plijet gant menozioù simplik an oberour diwar-benn Gwesklen, na gant an diskan didec'hus en enor d'ar "Stour merezh kuzh"

Rudel hag a zo linkant e bluenn e galleg, e weler a-walc'h en e levr ez eus anezhañ ur spered kaer a zen, deaket madik a-walc'h, o karout e vro, o prizout ar pezh a ra hec'h enor hag he zalvoudegezh, hag o santout atav e deun e gelon hirnezh d'ar frankizioù kollet met o plegañ gouzavus dirak planedenn e vro izeiaet, bazhyevet, e riskl zoken da vervel, evel dirak un darvoud diremed.

E-giz-se e oa kont gwechall gant Anatol ar Braz hag ar Grivig; e-giz-se emañ kont en deiz a hiziv gant Rudel, Keveleg hag un toulladig all. Sur mat e vez pleustret ganto war zavez Breizh, en o bleud emaint pa bledont gantañ. Hogen peseurt mad ha goaid diwar se da Vreizh ? Ne dint ket chalet gant se : n'eo ket eno emañ an dalc'h. Mankout a ra d'an eil rumm ha d'egile ar youl hag an nerzh-kalon da studiañ pizh n'eo ket an Istor hepken hag al Lennegazh, met ivez holl gudennoù ar vuhez, diaesterioù kriz an arboellerezh, ar sevenadur, ar gevredigezh a laka en argoll amzer-da-zont Breizh. Hogen evit se ez eo ret mont enep d'ar menozioù boutin, ar pezh n'eo ket un amzalc'h didrubuilh; dav kaout nerzh-kalon a-walc'h, hogen aesoc'h ez eo menel pladorennet en e goazez. Ez-leal ha divorc'hed e kaver mat a-walc'h ul lec'h etre na gavo den ebet abeg da vezañ feuket : da lavarout lezenn ar striv di-terañ.

Un dra skoemp ez eo addisplegañ Istor ur vro, n'eus forzh peseurt stumm eo hini ar skrivagner. Ar stumm da ziskleriañ an darvoudoù en deus pouez war spered al lenner, kement pe zoken muioc'h alies eget an darvoudoù o-unan. Likit keñver-ouzh-keñver AR BARZHAZ BREIZH ha " LES HISTOIRES DE BRETAGNE. Unan a zo barzh, egile kontar; na glask hini anezho ober istor rik; ha koulskoude pep hini anezho en deus kemeret an hevelep danvez hag hen displeget en e stum. Hogen ma trid an ene breizhek ouzh ar Barzhaz, ken

yan all avat e chomomp ouzh danevelloù Rudel. Pikat eo un tammig kalon an den dre ma'z eo flour tro-bluenn ar skrivagner, met n'a ket don tamm ebet. A-benn ar fin, ul labour diwar-c'horre da vat ^{de-jeu} ^{(ken} al levr. Derc'hel a ray ar Barzhaz, n'on ket sur tamm ebet e e pado levr Rudel hag e vo en Ister lennegel danvez Breizh, un deizied a bouez.

J.K.

E. Troal AR C'HRIST D'AN INDIANED

Adskriveañ a reomp emañ war-lerc'h an testeni kaer roet gant an Aotrou TROAL en ur gitaat Breizh, e-kreiz Gouel an Hollsent. E sell emañ da voulañ gwech ha gwech all ur follenn geleier kement ha derc'hel darempredoù etrezañ hag e vignoned niverus a Vreizh. O vezañ ma'z eo un tammig re leonek yezh hor c'haneil ec'h adskrivomp e bennad e yezh Barr-Heol.

Hollsent 1963

Niverenn 1

Mignoned a Vreizh...

Ar follenn zister-mañ a vezo ul liamm etrezoc'h ha me. Ar follenn skañv-mañ a vezo ul liamm etrezoc'h hag an Indianed Ar follenn-mañ a vezo embannet e brezhoneg, rak va Bro a garin atav.

PERAK MONT KUIT A VREIZH ?

1 Skoet on bet gant stad reuzeudik ur Bobl. D'am soñj, santet em eus un dra bennak e 1959. Chomet e oan a-sav dirak ur bajannad eus ar gazetenn LA CROIX, niverenn an 9 a viz Mezheven. Ouzh tal ar bajenn-se e oa skrivet e lizherannoù bras : Amerika Latinek 30.000 beleg, distar e vefe kaout 160.000. E trapaniannoù'zo eus Eskopti Aiaviri, 400 metrad uhelder dezhu, n'eus bet gwelst ur beleg.

E miz Ebrel 1962, setu ur stekadenn all. Er gelaouenn MISSION DE L'EGLISE, niv.44, ur beleg eus eskopti St Dié, e skriva 8 pajenn fromus-kenañ. Eñ a oa est da Aiaviri, evel beleg-eskopti.

2 Bez e c'hellan mont kuit. N'eus ket c'horzh pell, beleien an eskoptioù na vezent ket kaset ar-maez eus an eskopti e-lec'h ma vezent beleget. Chom a raent, a-hed o buhez, e servij ennoù un eskopti, lodenn eus an Iliz. Na oa nemet an Urzhioù hag ar C'hen-

vreuriezhoù hag a gase leaned, leanezed, frered.

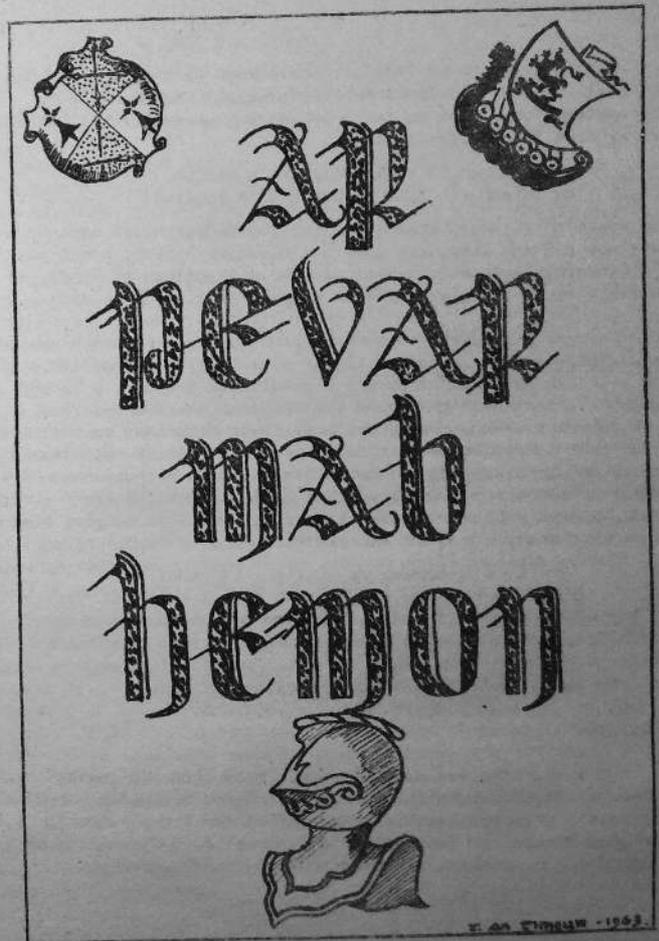
Kemm a zo deuet e 1957. Relijion Mahomed, an Islam, hag ar Gomonistiezh a grign Afrika. Pius XII a sav uhel e vouezh. Skrivañ a ra al Lizher-Meur : FIDEI DONUM, d'an 21 a viz Ebrel 1957. Goulenn a ra digant an eskoptioù kristen kas beleien, seurezed, liked da Vro-Afrika. M'o deus kalz, met ivez m'o deus nebeut.

Hag evel-se, betek-hen, Eskopti Kemper en deus prestet 5 beleg da Afrika Zu. N'eus ket bet c'hoazh ul Lizher-Meur evit Amerika Latinek, met ar Pab Yann XXIII en deus skrivet, d'ar 17 a viz Du 1962 da eskibion Vro-Spagn. Goulenn a ra diganto bezañ war evazh ouzh ar broioù ac'hon a zo du-se. A-vil-vern ez eus eno tud neon dezho a Zoue. Ha ne c'hell ket an dud-se, badezet holl koulskoude, en em renkañ a-nevez gant an Doue-se, dre Sakramant ar Pardon. Sakramantoù all ne c'hellont ket bezañ resevet, hag ez eus riskl bras evit eneoù an dud-se. Bez'ez eus beleien hag a ya en tu all d'o nerzh. Kelennerion a ra diouer ivez, er c'hloerdioù.

Aesoc'h eo evel just d'ar Spagnoled skoazellañ Amerika ar Su, rak ar Spagnoleg eo yezh ofisiel an Douar-Bras-se. N'eus nemet ar Brazil hag a gomz Portugaleg hag Haiti ar Galleg. Bro-Spagn he deus kaset dija 700 beleg ha Bro-C'hall 35 evit e lod; eskopti Kemper 2 da enezenn Haiti gant Tadoù St Jakez Gwiklan, hag I da Vro-Chili, e traoñ Bro-Berou. Gwelout a rit eta e c'hellan evel-se bezañ kaset gant Eskob Kemper davet Indianed ar Perou ha chom stag evelato ouzh an eskopti.

3 N'eo ket fall kemañ. 14 vloaz'zo e oan skolaer e skolioù kentañ derez. 8 vloavezh, e skol St Jozef Landi, ha 6 e Skol St-Pêr, e Plouenan. N'eo ket fall atav klask toullañ irvi nevez, dreist-holl, pa n'eo ket bet eun atav an irvi kozh.

4- Fallout a ra din en em wriziennañ en ur Bobl. Evit en em wriziennañ e tougin ganin komzoù hag a zo bet laveret d'an 22 a viz Here, er Sened-Meur. Distaget eo bet ar c'homzoù-se gant arc'heskob Konakri, e Bro-Winea(Afrika). Diskleriet en deus e oa liked, ispisialourion, leaned, leanezed hag erru en o broioù, ha n'o deus ket doujañs evit spered dezho o-unan, - evit ijin dezho o-unan ar broioù-se! Dont a reont, gant o menazioù, gant o raktresoù savet en a-reok; krediñ a reont ez int kaset gant Doue da zeskiñ pep tra da gristenion ar Vro...Ne fell dimp bezañ trevadennet nemet gant ar C'hrist! Bezit dinec'h eta, ne dan ket d'ober Bretoned gant Indianed. Klask a rin en em ober Indian gant an Indianed, ha tostaat ganto ouzh Jezuz-Krist.

+
P E M P E T A R V E S T

o

Aet eo kurunenn an Impalaer Charlamagn ha dragon e niz Rolant gant ar Pevar Mab Emon. Ken konnaret eo Charlez ma ne ra forzh petra d'ober gant ma teuo a-benn eus e enebourion. Lakaat a ra ar roue Yon d'o zreitouriñ:

Dindan boan da vezañ diskaret e gêrioù
ha lakaet an dismantr war e holl zouaroù.

Setu neuze an ali roet dezho gant Yon : N'o deus nemet mont o-fevar war blênnenn Vokouleur gant o c'hlezeier hepken, bodoù glas en o daouarn, hag e vo sinet ar peoc'h... Asantiñ a ra Renod, an den leal, eeun, dre garantez evit ar peoc'h.

Met war blênnenn noazh Vokouleur, pa zegouezhont n'eus den ebet... Seblant fall. E-pad ma tispak arme Charlez kuzhet tro-war-dro, e kouezh ar pevar breur war o daoulin da lavarout o fedenn diwezhañ... Spontus eo an emgann : 4 den enep da 200. Kel lies gwech ma vez re enk warne, e tec'h ar pevar breur war ur roc'hell, hag ac'hane e tiruilhont mein bras war ar Frañsizien. O, siwazh! Richard ar yaouankañ hag an taerañ a chom war-lerc'h e-unan e-touez an enebourion. Tizhet eo gant un taol kleze, e kreiz e vouzelloù. Dastum e ra e vouzelloù etre e zivrec'h, ha pa gomz Alard eus en em rentañ, e respont Richardig : " En em rentañ ?

Tennit va mouchoer er-maez eus va godell
D'hen eren en-dro din gant un nebeut skoulmoù
Evit ma c'hellin derc'hel em c'hof va bouzelloù
Ma'z in c'hoazh d'an emgann kent eget ma varvin.

Met poent bras eo da Vojiz degouezhout ! Spontañ a ra arme Charlez, a ra Richard. Holl da Vontalban bremañ da grougañ Yon ar roue treitour !

Yon avat, n'eo ket diboell a-walc'h da chom d'o gortoz. Mont a ra da guzhet d'ur manati : n'hell ket Renod krougañ e vreur-kaer. Rolant avat, n'eo ket kizidik. Prometet en doa Yon e kouezhje Renod etre daouarn an Impalaer, n'en doa ket 'ta ? N'eo ket deut da wir. Tannet e vo ete Yon eus e vanati, ha krouget e vo.

A ! A ! Pebezh dismegeñs evit Renod, warc'hoazh beure pa vo krouget e vreur-kaer gant tud ar Roue ! Biken ! Emgann adarre da c'houzout piv a grougo Yon !

x
E A W E C H V E T A R V E S T

o

Menez Fokon - Piv a vo krouget ?

o

Ar c'hwech'hvet arvest a zo hir spontus : 40 diviz !
Ar gudenn n'eo ken piv a grougo Yon, met piv a vo krouget : Yon, Richard, Repus (unan a dud Charlamagn) Mojiz ha Richard a Normandi, a bep eil, emañ skeud ar groug o parañ a-us dezho.

E-kreiz an emgann e oa bet troc'het ar pempet arvest. Dre an emgann-se eo tannet ar roue treitour Yon eus daouarn tud ar Roue, met gant ar re-mañ eo bet prizoniet Richard, ar penn follik a zo anezhañ ! Ac'hanta, krouget e vo Richard warc'hoazh gant ar gordenn a oa bet skoulmet evit Yon.

Ya ! mar bez kavet unan bennak d'e grougañ ! Rak ne fell da hini ebet eus aotronez Charlamagn hen ober. Hag evel-se, a-benn ma asant Repus bezañ ar c'hrouger, a-benn ma tegouezh gant e grougadenn war Venez-Fokon, emañ Renod hag e dud kuzhet war-dro pell'zo ! Ken pell'zo, ken int manet kousket ! Nemet ac'h anavez ar marc'h Boiard mouezh Richard o lavarout e bedann a-vouezh uhel kent mervel; nemet e krog ar marc'h mat da strinkañ an tan eus an douar, da c'hrizinkañ, ha da reiñ un taol-troad da zihuniñ Renod... e vije bet echu da Richardig !

Bremañ avat, pa'z eo dihun ar baotred, gwallañ o deus tud Charlez d'ober eo saveteiñ o buhez "a veg botez", ha Ripus, pa n'eo ket skañv a-walc'h e droad, eo a zo lakaet ouzh ar groug.

Anvz a ra Richardig evelkent :

"Me soñje ho pos kreñn ankouaet ac'hanon.
Ar wech-mañ, mardouchig, ez eo bet tomm warnon !

Poent eo dezhañ kemer un tamm fent evit sedereat e venozioù, n'eo ket 'ta ? Gant dilhad Ripus war e chouk, ez a e kêr da druga- rekaat an aotronez o deus nac'het e grougañ. Lrouen eo ar re-mañ ouzh e anaout; met Charlamagn n'eo ket ! Fuloriñ a ra, ur wech ouzhpenn. Gant un taol korn-boud, e c'halv Richard Renod d'a sko-zellañ... Renod, war bennoù e zakulin, a c'houlenn ar peoc'h digant an Impalaer. Peseurt diviz a lakaio hemañ en taol-mañ ? " Friponiaj !

ar gurunenn goude ar redadeg-kezeg a zo chomet da sammañ e galon : ne vo peoc'h ebet.

Nemedoc'h a garfe livrañ * din-me Mojiz
evit gant pevar marc'h donet d'hen diframmañ !

Biken ne blego Renod, met Mojiz e-unan en em rent prizoniad. (Ne vije ket kement a lorc'h hag a frealzidigezh e kalon an Impalaer ma ouezje pebezh galloud en deus Mojiz !).

warc'hoazh e vo krouget Mojiz, " evel un anduilhenn ". Da c'hortoz, setu-efñ chadennet treid ha daouarn.

O, souezhus ! A-vec'h m'en deus distaget Mojiz ar ger " chiminalom " e kouezh ar c'houk war an Impalaer hag e aotronez. Ur c'halvadenn d'an disouled, hag eo torret ar chadennoù evel ne-traigoù. Ar gurunenn war e benn, an holl glezeier dindan e gazel, ur c'himiad seven ouzh ar gouskerien, ha Mojiz d'ar gêr !

Charlamagn eo a zihun da gentañ; gant ur bod-linad ec'h arlink * o fonelloù d'e aotronez hag e tihun d'o zro ar re-mañ en ur strevial.

A! en taol-mañ eo izelaet lorc'h Charlez ! Asantiñ a ra d'un arsav-brezel e-pad pemo pe c'hwec'h vloaz, ha ne c'houlenn den ebet ken da grougañ... A-walc'h a vafe dezhañ ma vije rentet e gurunenn hag ar c'hlezeier.

o o

Un evezhiadenn a rin :

Charlez Veur, e penn kentañ ar pezh-c'hoari, a oa ur spered uhel, gouest da voustrañ war e c'hlac'har goude marv e vab, ha da bardoniñ da Veuved evit mirout ar peoc'h. A-hed ar pemzek vloaz ma pad ar pezh, e teu da vezañ un den kozh aheurtet, pennek, diboell, froudennek.

Hen gwelout a raimp muioc'h-mui...

o o

Restalet eo ar gurunenn d'e gannaded, ha Renod a ya d'o heul evit an emglev a beoc'h... Peoc'h ? Peoc'h ebet ! Bramañ e fall da Charlamagn un emgann etre Renod ha Rolant... Ni ivez a garje

* Livrañ : reiñ, lakaat etre e zaouarn

* Arlink : hillig. Harlinkañ eo stumm tregeriek ar ger hilligañ.

gwelout kement-se, n'eo ket gwir ? Soñj hoc'h eus eus an daou Sara-zin prizoniad gante, pep hini e hini ? A! me'lavar deoc'h e voe hennezh ur c'hrogad !

Emgann war varc'h - emgann war droad - ha gant o goefioù! ha gant o c'hlezeier ! ha korf ouzh korf ! Gwech e tro war un tu, gwech war an tu all !... Renod a samm Rolant war e chouk etrezek kastell Menez-Alban, - Rolant a ziflip hag a samm Renod etre e zivrec'h dir etrezek ar Roue.

" Biskoazh daou evelte ne voe war an douar !

An dud, an Impalaer zoken, o deus truez en a-raok, ouzh an hini a vo trec'het. Doue e-unan... Doue e-unan a zegas teñvalijenn da echuiñ an emgann meurdezus !

o o

N'hell ket ar brezel-se padout da skuilh gwad ken " jenerus " ha da lazhañ tud ken " redoutet " **. Mojiz a ziviz ober e zivezhañ taol-sorserezh evit degas ar peoc'h. A greiz an noz, e tagas war Voired, da brizoniad da Vontalban, skrapet e-kreiz e gousk... piv ? Charlamagn e-unan ! Bremañ 'vo ret d'ar penn aheurtet plegañ !

Bremañ, peogwir eo ar peoc'h koulz ha sinet, bremañ d'efñ taol a hanternoz, e tsoulin Mojiz ar sorsier, gwisket e pinijennour; frañhañ a ra e levrioù-soserezh : an Higromuz, an Albert, evit kemerout levrioù a zevosion. Ha pa sav en e sav, eo evit mont da vizitañ " kêr drist Jeruzalem " :

" Rak o tannañ kastiz evit maro va zad
Ne ouzon pet mil den o deus kollet o gwad ! "

Ar peoc'h koulz ha sinet ? Siwazh ! ar pep gwashañ a zo da vezañ c'hoazh.

Daoust dezhañ bezañ prizoniad e Menez-Alban, Charlamagn ne blego ket ! Petra 'vo graet dezhañ eta ?

- E lazhañ ! eme Richard, trenket e galon abaoe m'eo bet e skeud ar groug.

- Doujañ d'e veli, hag e lezel da vont, eme Renod. Kaeroc'h 'zo, hen dougen d'ar gêr war gain Boiard !

o o

* Jenerus = hael, kalonek redoutet : da zoujañ.

Ac'hanta ! kentañ ger a lavar ar penn-maout kozh o tegouezhout a Pariz eo " distrujañ Renod hag e vreudeur ". Ya, ha reiñ urzh da Emon, o zad, da lakaat seziz war Vontalban, ya! ken e varvo e vugale gant an naon ! Ya, ha lakaat mein en "anjinoù" (ijiñoù-brazel) da freuzhañ ar mogerioù !

Kollet Mojiz... an naon o ren er c'hastell... ar marv ! Ret eo ober

.. " un toull don
da enteriñ ar re a zo marv gant an naon
Rak c'hwec'h an dud varo zo ken krefiv er c'hastell
zo barrek da lakaat an dud yac'h da vervel " .

Ret eo lazhañ ar c'hezeg evit o debriñ, holl nemet unan : Boiard. Ha bremañ setu mein an "anjinoù" o kouezhañ; setu tour bras ar c'hastell dismantret - Hag an naon, gwashoc'h eget biskoazh. Ar briñsez Klara ha bugale Renod a sempl gant an dienez. Alard, Richard ha Richard (Richard dreist-holl, an hini eo bet saveteet e vuhez gant Boiard), o-zri a fell dezho e vefe graet da Voiard evel d'ar c'hezeg all : e lazhañ hag hen debriñ. A ! pebezh anken evit Renod ! Boiard a sell ouzh e vestr. Leun eo daoulagad al loen paour a zaerou ! - Kentoc'h eget e lazhañ, ez a Renod, dre an noz, da c'houlenn boued digant e dad - hag e-lerc'h mein, setu bremañ bara ha kig o kouezhañ war ar c'hastell, darc'havet gant an " ijiñoù " !.

Ya! met diskuilhet eo Emon d'an Impalaer ha kaset d'ar gêr. Un disamm eo evitañ, met evit e vibion ne ra an traoù nemet gwashaat ! Buan ha buan eo peurlipet ar bara hag ar c'hig gant an dud vernaoniek. En taol-mañ eo ret mat diwadañ Boiard.

Un taol kontell en e vorzhed. Ken treut eo ken eo sec'h evel koed ha takenn wed ebet ne ver !

A drugarez Doue, e kav ur soudard ur c'havarn en douar. Dre eno e c'hallont en em silañ kuit ha klask repu e kastell o zad, e Dordon.

o^o

Ha Charlamagn war o lerc'h kenrkent ! En taol-mañ e vo " Blitzkrieg " ! " Kartier ebet ". Renod e grougo kement hini eus paozred Charlez e gouezho etre e zaouarn , ha Charlez a " ziframmo " ar 4 Mab Emon e bev pe e marv !

Dres, setu prizoniet Richard a Normandi. Divizet mat eo :

mar ne fell ket da Charlamagn sinañ ar peoc'h e vo krouget Richard a Normandi war lein mogerioù Kastell Dordon ! Ac'hanta ! Charlamagn ne blego ket !

Emañ Richard a Normandi o pignat er skeul !

- Charlamagn ne blego ket !

Diwar derez uhelañ ar skeul, e sav Richard a Normandi e vouezh da zegas e Kij da Charlez pet gouli en deus war e gorf " am eus bet resevet evidoc'h en arme "

- Charlamagn ne blego ket !

Hini hag hini, holl aotronez Charlez : Djer, Nêm, Salaun a Vreizh, Rolant, Olier, a zilez an Impalaer hag a ya kuit digantañ. Pa'z a an hini diwezhañ kuit, evelkent, ec'h asant " ober ar peoc'h en drouk-desped d'am fri " emezañ. O ya! gant 4 diviz :

1. e ranko Renod dont da c'houlenn pardon
2. e roio e varc'h Boiard
3. e lezo Richard a Normandi en e frankiz.
4. ez aio Renod " hep en em glemm dilver ha divotoù bete Jeruzalem.

SEIZVET ARVEST.

0

Ne gontin deoc'h an holl draoù a c'hoarvez er seizhvet arvest nemet berr ha berr.

Graet en deus Renod e zever penn-da-benn, lodennet gantañ e vadoù etre e vibien - pedet war vez e wreg aet da anaon. A greiz an noz, gwisket gant ur sae rouz, hep kimiadit ouzh den nemet ar porzhier e kuita ar gêr da vont da bell bro d'ober pinijenn evit ar gwed akuilhet.

E kêr Gologn emeur o sevel un iliz da Sant Per. Un deiz e teu un den paour d'en em ginnig da zarbarer, gant ar vasonarion. Un narzh spontus en deus an den-se. Dougen a ra e-unan mein ha n'hellfe ket pevar den fiñval. Trenkañ a ra outañ kalon an holl zarbarerion all.

" An den bras-se a zo ken kreffv hag ul leon.
Ober a ra pep tra hervez c'hoant e galon
Kement a ra a labour evel ma ra pemp den,
Ha ne blij den d'ar mestr nemetañ hep mui ken !

E-pad e gousk e ~~milhont~~ ur maen bras war e benn. Lazhet eo,
skoet er stêr. O burzhud ! e gorf a chom war c'horre ! En-dro
dezhañ e par ur sklerijenn gaer !

An Eskob, ar Varoned a zeu gant doujañs da bediñ dirak ar
c'horf santel...Met n'eo ket eus ar vro... Ne oar den piv a vez
greet anezhañ !

Eo ! Tri den a zegouezh. Tri den hag a zo o klask ur breur
dezhio aet eus ar gêr. Tri den hag o deus klevet brud eus an dar-
barer santel hag ar burzhudoù c'hoarvezet en-dro d'e gorf merzhe-
riet. Henezh eo o breur ha pa c'houlenn digento an eskob :

- Piv eo, mar plij geneoc'h ? piv a reer anezhañ ? "
e respontont:

Aotrou, pa hoc'h eus c'hoant d'anaout hol lignez
Ha peseurt anv raed eus ar c'horf santel-se,
Ni a oa pevar breur, m'hen lavar deoc'h bremañ.
Hennezh a oa anvet Renod a Vontalban.
Ya, hennezh eo Renod, a oa hor breur henañ,
Kalonekañ marc'heg a zo bet ar be'-mañ.
Anavet mat eo bet ar PEVAR MAB EMON
Komzet 'zo anezhe e-barzh meur a ganton !

D

FIN EUS A DRAJEDIENN AR PEVAR MAB EMON.

mankoù da reizhañ : paj. 50 (PAREAN) a ra Richard
paj. 53 lenn Boiard e-lec'h Voired
Niverennañ ar pajennoù, n'int ket merket. Aozet e oa bet ar
stensioloù a-raok ar peurrest eus BARR-HEOL, setu parak ne
oa ket bet gallet o niverennañ, ha disoñjet int bet goude.

BRO-EUSKADID I E L L

O vezañ bet anvet an Aotrou 'n Eskob Gouion da arc'heskob, e
Roazhon ez eo en em gavet kador-eskob Baiona diberc'henn ha setu m'o
deus soñjet Euskariz goulenn un eskob nevez a-cuenn hag e-yezh ganto.
Seu amañ troet diwar al latin ar c'houlennadeg bet sinet gant Katoli-
ked Euskadi ha kaset d'hon Tad Santel ar Pab.

TAD SANTEL,

O vezañ m'emañ eskopti Baiona hep eskob d'ar mare-mañ, hon
eus soñjet e oa mat dimp dont gant ar brasañ doujañs ha karantez,
da zisplegañ deoc'h stad an traoù en Eskopti-mañ en doare ma vo
gallet marteze gwelet kent pell, en e benn ur Pastor muioc'h diou-
tañ.

Klotañ a ra hor mennad, a gav dimp, gant kelennadurezh
ar Pab Yann XXIII (Bennozh Doue war e anv !), en e zaou lizher-meur
hollvrudet hag o deus, gant ar brasañ asant a-berzh an holl bobloù,
kennerzhed ha kalonekaet tud a-leizh, dre zifenn gwirioù ar broioù
bihan-suj

Evit pezh a sell ouzh Euskadi, ez eus anni seizh rannvro,
peder anezho stag ouzh Bro-Spagn : Navarra Uhelañ, Alava, Biskala,
Gwipuzkoa, ha teir anezho a zo stag ouzh Bro-C'hall, da lavarout eo
Navarra Izelañ, ar Soul heg al Labourd. Pep a eskob o daus kevrennoù
ar c'hreisteiz, ha zoken eskibion genidik eus ar vro e Biskala hag
e Gwipuzkoa. Lodennoù an hanternoz a-unan gant ar Bearn a ya d'ober
Eskopti Baiona. Hogen etre Bearniz hag Euskariz n'eus mann ebet
a voutin, koulz lavarout, o vezañ ma 'z int disheñvel a-keñver yezh,
gizioù, yezh, ekonomiezh, kement ha ken bihan ma rank Eskibion
Vaiona, o welout splann e tle pep rummad bezañ renet en un doare
disheñvel diouzh egile, doublañ holl servijoù ha kargoù pe dost, evel
pa vefe e gwirionez daou eskopti.

Koulskoude e teu alies Aotronez Eskibion Vaiona eus kornioù
pell a Vro-C'hall, ha daoust ma lakaont bec'h a-wechoù gant kalz
a verit da zistagañ un nebeudig pozioù, en euskareg, o devez poan
a-walc'h ouzh en em ober ouzh boazioù Euskariz; dre-se e seblantont
alies, bezañ estrefjourion evit tud hor pobl, ar pezh a ra,
geou, enet eo, ouzh labour an abostolerezh kristen.

P'amañ kont evel-se, e c'heller en em c'houlenn hag-ofi na
vefe furoc'h ober, avel ma'z eus bet greet evit k'riolo Bilbao ha St

Sebastian, lakaat da eskob war Euzkariz un Eskob eus o bro berrek war o yezh.

Permetit dimp degas da soñj e oa gwechall 12 Eskob euzkarat e penn hor bro, hag en deiz a hiziv, dre ar bed kristen a-bezh ez eus da nebutañ 40 eskob a ouenn euzkarat o tougen enor d'an Iliz katolik, ha daou gardinal ouzhpenn. Kement - se a ziskouez fraezh n'eo ket dibourvez-krenn hor pobl eus tud hag a c'hallfe ren ha gouarn o c'henvroiz.

Arabat sellout ouzh ar pezh a ziskleriomp amañ, evel komzoù lavaret dre zispriiz pe gasoni (Doue ra viro) ouzh hon amezeion, hogen evel un testeni eus ar soursi hag ar preder a gemeromp evit aneoù hag a zo bet fiziet en hor c'harg, rak an aneoù-se'gav diaes ha poanius rankout gouzñ ur fed a-boan kredabl : tra ma vez kemeret eus a-douez broiz er broioù nevez-c'honezet da Relijion Jezuz-Krist danvez-eskibion, amañ avat, e vez anvet estrenion evel pa vefe pal an abostolerezh kristen da gentañ-holl bountañ en **Euzkariz**, ar spered gall.

O vezañ ma kav mat hor Mamm Santel an Iliz, ha ma sell evel un dra a bouez klevout santimantoù ha menoziou he zud dife fidel hag he beleion a-raok reiñ he setañs en un dra a bouez bras, em eus kredet lakaat dirak daoulagad Hon Tad Santel ar Pab, ar c'hudennoù diaes-mañ, ma c'hell goude bezañ klevet ar gaoz dougen ar varnedigezh a zere ar gwellañ ouzh mad an aneoù.

Stouet e-harz treid ho Santelezh
Hag o c'houlenn ho Pennozh Abostolel gant doujañs
E tisklerian e wir galon bezañ,
Tad Santel,
Gant ar **braveñ** uvalded ha sentidigezh
Ho servijer hag ho mab.

BAIONA.... a viz Here 1963

sinatur:

.....
moulet eo bet war baper brav ar c'houlennadeg-se, ha liesskrivet a-hend-all. An neb a garfe kaout an destenn latin skrivañ d'an Aotrou R. kelennet Skolej St Jozef, Hasparren, (Pireneoù-Izelañ). Pep eotre hon eus bet da dreiñ e brezhoneg an diell-se.

AGGIORNAMENTO

O

N'emañ ket Seened-Meur an Iliz e-unan ouzh en em chalañ gant an Aggiornamento. An disterañ eus hor parrezioù a laka he brud vat gant se. Dic'hortoz eo a-wechoù danvez an aggiornamento-se. Da skouer parrez Rosko a zo o paouez terriñ giz an Anjeluz brezhonek e fin an oferenn-bred. En e lec'h e vez kanet bremañ ar Magnificat e galleg. E keit-se emañ Pariz o preizhata hon tonioù breizhek a vez graet fae warno gant ar Vretoned o-unan. Ret eo, keta kerzhout war-raok da haul an istor.

J.K.

N'eus ket pell, en ur barrez a Vro-Leon, ez eus bat ur gwall-zispac'h. An delwenoù plastr livet a zo bet stlapet gant ar person nevez er-maez eus an iliz. Ha taolet en ur c'harrdi ec'hon, bat ul labouradeg da sevel kasedoù brikoli hag artichao. Hag e oant eno, er peder avel, dilaoen evel rouaned digadoriet, strewet a-dreuz hag a-hed war al leur-zi. Gwazh e oant eus an aggiornamento !

Met ma'z oa o enebour touet ar person nevez, mignoned kozh a chome dezho, ar barrez a-bezh. Ha setu ar paour-kaezh sent sammet kuit en eil goude eben. Santez Tereza da di homañ...Santez Bernadeta da di honnezh..Itron Varia-Lourda da börzhig ar sakrist... ha Sant Mikael Arc'hael... ya, an hini a vez atav oc'h ober kempouez da Santez Janed Ark... da liorz ur vaouez devot-tre.

Ha setu ar c'hadour-meur sichennet war ur bernig mein, e-skeud ur wezenn-lore. Evel just, n'odo mui uhel-savet ouzh piller ar chantele, met memes tra, bremañ e veze graet adarre un tammig war e dro. Unan bennak en doa soñj anezhañ a-nevez. Unan bennak en doa zoken plijadur o perañ e selloù war ar paotr fard ha taer ma'z eo anezhañ gant e zivaskell arc'hantet, e hobregon lugernus, e groc'hen roz..., e ziaoul, graet ul lamm-kein dezhañ.

Met siwazh ! n'eus mui toenn ebet a-zioc'h e benn, hag ar gleb a raio buan ur paotr vil eus ar bouilh paotr, ur paotr truilh eus ar paotr cheuc'h. A, nann ! Se na c'hella ket bezañ ! Ha yao an devodez da Vontroulez. Hag hi d'ar PRIZUNIG. Aze e vez kavet pep tra. Ha d'ober tro ar staliou. Met kaer he doa furchal na zizoloe ket ar pezh a felle dezhi. Mont a ra da gaout ar gwerzhour :

- Mar plij, Aotrou, n'ho pefe ket un tamm plastig, evit va Sant Mikael ?

M'ho pefe gwelet daoulagad diskramailhet an den, e c'hanoù digor gentañ war nev eur...

Hogen evit ma komprenot gwelloc'h ez eo dav din anzav ouzoc'h ez eo en ur galleg saourus-kenañ he devoa graet an itron he goulenn : Monsieur ! un plastic vous n'auriez pas pour mon St-Michel.

- Evit petra, Itron, ur plastig evit.. Hag ar gwaz da sevel e zivrec'h, da deuler ur c'hoarzhedenn hir pe gentoc'h ur vlejadenn.

- Penaos, Itron, ur plastig evit golañ Menez Sant-Mikael Mikael Brasparzh ! Petra 'soñjit, maouez kaezh! Va c'hredit, bec'h he doa bet an itron gaezh o tisplegañ d'er paotr o tarzhañ gant ar fent, penaos e oa deuet he " Sant Mikael " da gogn he liorzhiç.

E.T.

Kement-mañ, un tamm siriüsoc'h a zo tennet eus LIZERI AR FEIZ, embannet gant Eskopti Kemper (miz Genver-C'hwevrer-Meurzh 1963). Abaoe ar brezel-mañ he deus kollet ar geleouenn gaezh - gant ur golo kaer dezhi, paper brav a-walc'h ouzh hec'h ober ha luc'hskeudennoù - he urezhoneg, koulz lavarout penn-da-benn, nemet hec'h anv, ha c'hoazh ez eo istitlet er yezh a ouzoc'h. Aggiornamento kia ?

Er bajenn 2-6 e konter Lidoù-urzhiañ pevar beleg yaouenik, e kreiz fuañoù Afrika, Volta-Uhelañ. Treiñ a reomp amañ diwar ar bajenn 4 an arroudadoù-mañ.

Sadorn 1 a viz Gwengolo, 16 eur...

Mentadet gant strakadeg daouarn ar merc'hed, sed o sevel ken ar Salm 113 " Meulit, Servijerien **Yahwe**, meulit anv **Yahwe** !" Troet e oa bet an dagara, ha war un ton eus ar vro e kaner anezhañ gant kalon gant ouzhpenn 4000 mouezh. Pesaurt kan-digor derezoc'h a c'hellemp da gaout, da ambroug betek ouzh troad an aoter, hor pevar Avislar hag o Eskob hag a oa o vont d'ober anezho Beleion an Aotrou.

Aotrou'n Eskob Bobo a lavar an oferenn. An Aotrou'n Arc'heskob a zo war an tron. E-keit ha m'emañ ar gloareged vras o servijañ ouzh an aoter, e kan ar gloareged vihan oferenn ar C'hrist-Beleg. Kirie, Sanktus hag Agnus a ganer eer yezh dagara, war donioù eus ar vro, aozet gant an Aotrou Der, Eskob Wa.

Setu hag a zo, hep mar ebet, "aggiornamento"meulus, ha skouerius. Ur strivadenn yac'h a-berzh an Iliz evit lakaat ar bobl kristen da gemerout perzh hag ur perzh oberiant e Lidoù

Lidoù-Sakr, hag e gwirionez, hervez rentañ-kont kenskriver LIZERI BREURIEZH AR FEIZ o devoa kemeret an dud fidal perzh efedus an ofis, gant kalz a feiz hag a zevostion.

Hogen kriz ez eo lenn kement-se, an ur gazetenn dezhi hepken e yezh he bro hag un draig dister ouzhpenn.

Er bajenn 9 eus an hevelep kelaouenn e lennar ur pennad, e galleg, na petra'ta, diwar bluenn ur Frer eus Breuriez Sant Gabriel. Daoust ma'z eo diées a-walc'h barn labour tud gredus, draist-holl pa vezer pell diouto ez eo iskis evelato lenn traoù evel-hen

" Bugale hor skolioù a zo eus kement brao 'zo tout: Malgached, Frañsizien, Europeaned a lies **surt**, Reunioniz, Maorisiz, Indianed, Sinaiz, Komoriz... a bep yezh hag a bep relijion.

Bez'emaomp evit gwir, war harzoù ar sevenadurezh kristen, ha war dalbenn-empenn hor Mamm Santel an Iliz. Hag ezhomm hon eus eus kalz a bedennoù. Hor c'helennadurezh a zo kristen da gentañ, hag eo ret d'an holl heuliañ ar c'hentelioù katekiz. Hogen n'eo ket a-walc'h an deskamant evit gonit unan d'er feiz kristen, ar C'hraç hag hi hepken a c'hell dibrennañ dor an eneoù hag o leuniañ gant he sklerijenn."

Daoust hag ur seurt doara-ober a zo hervez kelennadurezh an Iliz Katolik ? Seblantout a ra kemerout ar vugale, evel denvez da vêrat, ha stummañ hep ober stad an disterañ eus ar pezh ez int e gwirionez, hep darc'hel kont eus o c'helc'hied-buhez eus o broa-delezh, eus o ezhommoù gwirion a-barzh ar fin; ha gras Doue, daoust hag e labour ivez war an "difetis" ?

Da glozañ an arroudadig-se, merkomp e vo kalz sklaeroc'h an holl gudannoù-se da zircuestiañ, goude labour ar Sened-Meur. An damveneg a gaver e pennad Y. Olier a-us, diwar-benn FRANKIZ AR RELIJION HAG AR GOUSTIAÑS a ziskouez sklaer a-walc'h na vefe ket un teologour bras evel an Aotrou De Smedt a-du Keer gant menozioù ar Frer-se eus Urzh Sant Gabriel nag evel just, Arc'heskob Konakri meneget e gomzoù, paj.48, gant an Aotrou Treal. Amañ e c'heller komz neuze eus Aggiornamento !

E MONTREAL (Krouer ar Doue), Rep-Ganada, ez eus bet nevez 'zo un emvad etrezennyeñ evit ar vicionerion eus Urzh Gouestlidi

pe Obladed Mari, akuit war an Eskimoeg. Anv a oa d'en em gle-
vout diwar-benn reulenoù'zo eus an doare-skrivañ. A-du emañ
gant ar visionerion gant un unvanded bennak, evel a'emañ ivez
soñj ar Gouarnamant. Koulskoude emaint enep an unvanded re etrizh
kinniget gant ar Gouarnamant. Gwell ganto derc'hel kont, e dia-
barzh an doare-skrivañ, eus ar Rannyezhoù. Dres an Aggiornamento
a oa klasket ober, e 1941, 8 a viz Gouere, pe oa diazezet ar
Skritur Peurunvan, evit ar brezhoneg.

Hervez ar vrud a red, goude ur mision roet n'eus ket
pell, e Plougastell-Daoulaz, o dije an Tadoù a oa e penn ar mi-
sion roet urzh da Blougastelliz d'implijañ hiviziken ar galleg
er gêr, evit o fedennoù pemdeziek. Moarvat ez eus c'hoant da
lavarout ez eus bet roet un ali start dezho, kentoc'h eget un
urzh, ur gourc'hemenn strizh. Hogen ur seurt aggiornamento a zo
da dostaat ouzh "patred o raktresoù" meneget gant Arc'heskob
Konakri.

Heñvel a-walc'h, war ar poent-se e oa ar mision roet e
kantoniou ar Roc'h, Landreger, Pleuveur-Gaoter, un drou pe dri
bloaz'zo. Netra nemet paperoù gallek gant pedennoù gallek hepken
warno a oa bet lezet gant an dud evel "boked ar mision".

.....
UN NEBEUDIG KELEIER.

EURED : Gwenola ar BEG, merc'h Yann ar Beg, apotiker, e Kemper,
ha Pennrener Kuzul ar Brezhoneg, a zo bet dimezet en deiz diwe-
zhañ a viz Here, gant Jaume ROSSINYOL, en Enez-Tudi. Pep tra a o
oa e brezhoneg: ar brezegenn gant an Tad Chapel hag an displega-
dennoù e-kerzh an ofis. Diskibl aketus SKOL OBER ez eo an den
nevez. Hor c'halonekañ gourc'hemenoù d'ar priedoù yaouank ha
d'o zud.

OBIDOU : Ar merc'her 20 a viz Du ez eo bet interes, e Montroulez
an Itron Jorjina Kerlann, marvet goude un oberatadenn kriz-meur-
bet, pried hor mignon feal Yann Kerlann. Re ziwezhat e oa bet
klevet ar c'heloù ha setu perak re oa ket deut kement hini a oa
an sell da zont. Degaset e oa bet korf an Itron Kerlann eus
Pariz, hag an oferenn interamant a oa bet kanet en iliz Sant
Melani gant an Aotrou Person e-unan. An Aotrou Abyann, kure St
Vazhev a oa ouzh an ograou hag a genas meur a gantik brezhonek.
An Aotrou Klerg a lannas an Aviel, e brezhoneg, hag a gasas ar
c'horf d'ar vered. Gout a oar hor c'heneil hag e diegezh pebezh
perzh a gemeromp en o c'hañv garv da geñver marv o fried hag o
mamm. (Doue d'he fardono !)

(KENDALC'H eus ar BAJENN 27)

voen ket evit e ankouast. Petra e oa deut da vezañ er gorventenn
o tiskar Kristeniezh Sina abaoe bloavezhioù ?

000000

Bras e voe va esmae pa voe kontet din e donkadur (7). Kerzhet an
doe Bada Tsang gant e hent, kement ma oa deut da vezañ Dean Skol-Veur
hollvrudet Jezuiset Shanghai, Pennrener Skolaj St Ignas, hag ivez
Burev ar Sinologiezh : un den desket-tre, doujet gant an holl, ur
beleg santel ha dizaon ivez. Pa zeuas ar Gomunourion da vezañ mistri
war er vro, e klaskjont lakaat an Tad Tsang da dreif war o zu. En
aner. Prezeg a reas dirak an holl e fealdad da Iliz Roma, gant kement
n nerzh ma voe respontet dezhañ gant stlakadennoù douarn.

Kollet e oa Bada adal neuze. D'an 9 a viz Eost 1951, e voe taolet
en toull-bac'h, ha goulennataet didruez e-pad devozhioù-pad. Ar bri-
zonidi all hen kleve o c'hervel d'e sikour an Aotrou hag ar Werc'hez.
Bourreviet e voe e pep doare, betek ober anezhañ - hag eñ yac'h ha
kreñv a-raok - un den treut-ki, dinerzh ha toc'hor. En ur ober 3 miz,
en devoa gouzavet ken kriz, ha ken mantrus e oa e stad ma voe lakaet
gant e vignoned, dre druez outañ, un oferenn da vezañ lidet e koun
Mamm Dorotea. Bodet en un iliz shanghaiat, e c'houlennjont start
digant ar Veneadez dieubiñ he mab spredel a-dre daouarn e vourrevion.
D'an 11 a viz Du 1951, e oa, da 8 eur. Selaouet e voe raktal ar be-
denn fromus-se; dres d'an hevelep koulz, e c'halvas an Aotrou davetañ
e servijer feal. Taolet e voe ar c'horf santel war al leur an noazh:
gant ar boan e oa deut da vezañ ken du ha ken kastiz na voe ket e
vreur, medisin, evit hen anavezout.

Mat an droiz war-lerc'h, e voe lidet evitañ oferenn ar Verzherion,
gant 200 beleg eus Shanghai, gwisket en dilhad ruz. An dud en em vode
a-viliadoù evit kanañ an TE DEUM, da veuliñ an Aotrou en abeg d'ar
merzher nevez. Ken fromet e voe ar bobl gant ar marv-se ma rankas ar
Gomunourion diskleriañ groñse : " An Eskob eo a vo kiriek dirazomp ma
c'hoarvez mirakloù dre bediañ Bada Tsang !"

000000

Gouzout a ran bremañ petra eo deut va Sinaed da vezañ, ha bras
eo va joa. Ne voe tra a-benn ar fin, o herzel outañ da vont e-barzh
al Liorzh Kloz. Digor frank e oa an nor evitañ, hag edo Mamm Dorotea
war an treuzoù ouzh e c'hortoz. Hag evidon da gaout anezho ur soñj

ken karantezus, n'on ket, siwazh, evit ijinañ pebezh degemer
Jaouen he deus graet d'he mab kalonek. Se'zo o sekred a zibabidi
...met na brasat amm am eus d'hen anavezout d'am zro !

B E N E A D

Notennoù

- 1* Invet eo evel-se ar 7 Antfonenn o kregiñ holl gant " O " hag
a vez kanet d'ar Magnifikat, eus ar 17 betek an 23 a viz
Kerzu.
- 2* Le Prince Wladimir Ghika : Convertis du XX^esiècle, Brussel
- 3* Wladimir Ghika, apôtre du XX^esiècle, Editions Palatines, Pariz
Pariz, 1956
- 4* W.Gh. Priñs ha Meseer, gant Suzanna Durand, a gav din
- 5* Ur ene a dan, Mgr. W.Gh. Beauchesne, 1961
- 6* Maodez Glanndour : Imram
- 7* 18.8.1960
- 8* Gwelout ivez levr REMY, Pourpres des Martyrs, Fayard 1953.

D

NEVENTIZ : LEVRIQU ROMANTOU

Dizale, war-dro an deiz kentañ'r bloaz e teuy er-maez eus ar was
was, romant nevez YEUN AR GOW : " AR GER VILLIGET ". En ur yezh
yezh sklaer evel lagad un naer. Istor Kêr Iz: Grallon, Ahez, Ro-
nan, Kaourintin, Gwenole. Evit kaout al levr; skrivañ da Mme Mie
Le Goff, Gouezec K.R.P. 1413-28 Roazhon. Ar priz anezhañ kuit a
vizoù - post : 8 Lur d'ar rakprenerien betek fin Genver 64.

UR ROMANT ALL diwar bluenn Youenn Olier a die donet er-maez en
deiziou-mañ. Skrivañ da Y.Olier, 23 B.Sali Burloud, Roazhon.

An deou levr en eskont da briz ar moulañ a vo liesskrivet o-daou

SKRITUR SAKR

AR BIBL E TAHITIEG

E 1962, an Aotrou Paol Maze en deus kinniget d'ar C'hardinal
Agagianian, Prefed SKIGNADUR AR FEIZ, ur skouerenn eus eilvet emban-
nador ar Bibl Katolik, e yezh Tahiti. Kentañ embannadur ar Bibl e ta-
hitieg a oa deuet er-maez, e 1912, ti Zech, Braine-le-Comte, Belgia.
Moulet e oa bet 5000 levr. 50 vloaz edo an droidigezh war ar starn,
meur a visioner o kenlabourat warni. At Tad Klemañs Tourvielle, eus
Breuriez Tadoù ar C'halonoù-Sakr (Pikpusianed) a asantas dornskri-
vañ al Levr penn-da-benn, rak d'an ampoent ne oa ket a skriverezed.
Dre zoujañs evit Komz Doue, en e sav pe war e zaoulin eo e skriva. En
dibenn e oa laouen o vont da Europa da evezhiañ ouzh la labour moulañ
ha da reizhañ, an amprouennoù.

O vezañ ma oa diviet an embannadur-se, abaoe 5 bloaz, ez eus
bet lodennet un 300 skouerenn bennak eus " Bibl ar C'hardinal Lienart"
da fideled Papete, ar gêrbenn (25.000 den). Met Polineziz a c'hou-
lenne o Bibl Tahitiek. Dav e oa advoulañ. An hevelep testenn eo hag
hini embannadur 1912. Ne deus nemet ar 150 Salm a gement a zo bet
troet a-nevez, evit bezañ tostoc'h da destann Bibl Jeruzalem. C'hwec'h
misioner pikpusian o deus poaniet e-pad bloaz da savel un droidigezh
resisoc'h, skianteloc'h. Dre-se o deus meizet un tamm, ar c'hrogad a
oa bet hini o c'henvreudeur, sammet ganto an tamm en e bezh.

Tahiti hag an Inizi-Merkizez, 80.000 den etrezo-holl, a c'hel-
lo ober gant ar Bibl-se, met ivez katoliked Inizi Kork, anez Pask,
Gambier, Tuamotu, Inizi-an-Avel, inizi aotraliat hag o deus rannyezhoù
disheñvel a-walc'h, met dre vras e vez entantet enno an Tahitieg.

Goulennet eo ar Bibl gant ar Katoliked. Ret eo dezho kaout al
levr. Holl respontoù ar c'hatekiz bihan a zo harpet war ur weizenn eus
ar Bibl. Ar c'hatekiz bras, 700 pajenn dezhañ, a gas dibacuez
d'ar Bibl. Katoliked mesket gant nann-katoliked o deus bemdeiz digarez
da zivizout, da debutal, ha oep unan en em sarvij eus al Levr evit
diazezañ e gredennoù. E-giz-se, eo bet aklerijennet feiz ar fideled :
ret dezho klask abegoù ha diazezoù ar pezh a gredont.

N'eus bet gwasket nemet 3.000 skouerenn. Kemennet e oa mou-
lañ muioc'h, met ar skoazell arc'hent profet bep bloaz gant SKIGNADUR
AR FEIZ ne vefe ket bet fonnus a-walc'h evit gallout en em ziskargañ
eus ar frejoù moulerezh. A-hend-all, risklus-tre eo grignolañ levrtoù

Ievrioù e Tahiti, rak spontus eo an dismantraoù a ra eno ar merion gwenn (termitenned)

Al lizherennoù graet ganto evit skrivañ an Tahitiieg eo re al lizherenneg latinek. N'eus nemet ar re-mañ hag a glotfe dres gant soniadouriezhñ yezhoù pe rannyezhoù an inizi-se, eus ar Mor Habask.

An eil embannadur-se en deus deou stumm : ar Bibl en e bezh : TE BIBILIA MOA, I 568 pajenn, ment 140x215, kainet fard e liv kistin sklaer, pe e gwenn, - An Testament nevez hepken, TE FAUFAA APT, 368 pajenn. E Gwaskoù St Paol, Issy-les-Moulineaux eo bet graet al labour

Erwan Troal (hervez HORIZONS BLANCS) genver 63 niv.14

Lima 5 a viz Kerzu 1963

Komzoù an Aotroù Troal a zegaso da soñj d'hol lennerion emeur bepred o c'hortoz un dra bennak e brezhoneg. Gortoz pell, gortoz well, eme Dregeriz. Esperomp atav!

Daoust ma'z a BARR-HEUL betek Bro-Japan ha betek DKEANIA n'en deus koumananter ebet, en Indonezia, hogen un eskob ac'hano e-kerzh eil lodenn Sened Meur ar Vitakan en deus adlavaret war-bouez nebeut ar pezh a oa bet embannet war VARR-HEUL, Meurzh 60, niv.22,paj.26, a-zivout un droidigezh nevez, e Latin, eus ar BIBL a-bezh. En anv an Ekumeniezh eo en deus komzet.E gwirionez, gant un droidigezh vat e Latin e tec'hfe diwar hent an droourion an holl skoilhoù, koulz laverout, evit ar misionoù ispisial.

::*::~

UNAVNIEZH SPEREDEL VREIZH

Diwar ar BEDENN EVIT AR VRO (Du 63) e tennomp kement-mañ:" Gant ar Retredig, bet e Keresperz e-pad an hañv-mañ, 25-27 a viz Eost,e oa bet divizet kaout a-had ar bloaz, ur wech an amzer, un emvod, hag un oferenn aozet gant an Unvaniezh Speredel... (ha neuze izeloc'h e verk an deizioù ma vo emvodoù, namt ez eus darn re abred evit niv.-mañ B.H.) Merkomp 9 a viz C'hwevrer, 1964, E Lannuon, Krec'h Avel, 2 eur goudu kreisteiz. DEVEZH EVIT AR VUGALE: an Ao.Kalvez a gemero anezho evit studiañ ganto o buhez hag o stummidigezh a gristenion.Degas ganto lev'r oferenn an Aotroù Ugen...Evit an dud vras e vo renet ur c'helc'h-studi gant M.Glanndour. Oferenn da 17 eur. Lenn war an hevelep niv. Sermon an Aotroù Floc'h, en Iliz St German da geñvez Gouel AL LIAMM. N'eo ket unan preñvedennet !

SKOAZ AN TIEG

KEGINEREZH

Soubenn Sitrouilhez:

Troc'hañ un tamm sitrouilhez a dammoù bihan hag o lakaat war an tan gant amann. Meskañ. Lakait ouzhpenn un toullad patatez, dour, holen, pebr. Poazhañ e-pad 3/4 eur. Tremen dre ar malouer ha tevaat gant bara, tapioka pe riz.

Dañvad qiz Breizh :

Kemer un tamm skoaz pe vruched dañvad, troc'hit-heñ e tammoù Lakait da rouzañ en druzoni, amann pe draoù all...Glebiit gant dour tomm. Lakit holen, pebr, tin, lore, perisilh, kignen.Lazit da boazhañ goustad.

Gant ar c'hig-se e vez servijet fav sec'h poazhet en dour ha lakaet gant ar c'hig un 1/2 eur a-raok servijañ ouzh taol.Pe neuze, fav glas poazhet en dour bervet ha lakaet nolen ganto pe vezont poazh.

Gwestell Rouanez :

250 gr. bleud - 4 vi, - 1 loaiaed vihan halen. 1 loaiaed vras sukr poultr, 100 g.amann hanter-deuzet, 20g.goall-bier mesket gt laezh yen.

Meskañ ervat pep tra e-pad ur 1/4 eur. Lakaat en ur moull amannennet ha bleudet. Lezel da sevel en ul lec'h tomm. Pa vo savet an toaz, lakaat er forn dommet e-pad 15 pe 20 mn. Ma karer e c'haller lakaat un nebeut rezin sec'h en toaz.

PODAD SKOSAT (degaset gant Benead)

Kemerit ur c'hilo kig bevin; gallout a rit prenañ tammoù marc'hadmatoc'h eget "bifteak" hollgaret ar C'hallaoued. Lakit gantañ da beazhañ en ur banne dour, un troad-leue, ur penn-ognon, karotez, a-leizh, spisoù, holen pebr hag al louzoù c'hwezh-vat a blij deoc'h: perisilh, tin pe sarieta, un delienn lore.

Pa vo hanter-boazh, troc'hañ ar bevin e tammoù bras evel kraoñ, ha lemmel kuit ar c'hig diwar eskern an troad-leue; e droc'hañ ivez a dammoùigoù. Poazhit da vat goude-se. Ma pli deoc'h, e c'hellit lakaat ouzhpenn ur banne gwîn ruz pe hilienn domatez... Ur gwir lip-e-bav e vo ar podad, pe dom pe yen e vefe servijet.Mat-tre eo ivez da virout an den en e blomm: ne glaskin prouenn all ebet, nemet m'am eus taffvaet ar Podad Skosat ouzh taol an Itron Sant Per, ur vreizha-dez buhez enni, ma'z eus unan.

PODAD SKOSAT eo anvet dre na goust ket ker...!! Ha dre ma'z eo eo skosat e gwirionez: servijet ma vez ar boued fonnus-se goude abadennoù chase Bro-Skos ha Bro-Suez.

Dre ziouer a blas ne gavor ket en niverenn-mañ ar c'hendalc'h eus hor studiadenñ war LEC'HIOU OKITANIA. Ur ger hepken a vurutellerezh hegarat ha poellak a zo bet diwar he fenn er BED KELTIK. A-hend-all netra, nemet P.Penneg o tiskleriañ e vefe gwelloc'h marteze mirout ar seurt studiadennoù evit HOR YEZH.

Hogen dizunvaniezh a-walc'h a zo diwar-benn anvioù-lec'hioù Breizh-Izel ha Breizh-Uhel. N'eus nemet keñveriañ da skouer pennad A.J.Raude (Barr-Heol 34) hag hini A.Even (Hor Yezh, paj.46 sq. niv.39). Er bajenn 47 ar (sic!) a zo war gont al liesskriver, na petra ! Evit an eil BREC'HED(hini Bro-Sveden) e leverer BRIZIDAN, e bro-Lannuon, ha zoken Stez Brec'had, parrez BERC'HED he deus kollet he gwir anv, an eskont da se!

En hevelep niv. eus HOR YEZH paj.32-33 e kaver dindan bluenn Maodez Glanndour (mar plij !) e-bouez traoù all an anv-mañ Sant Nikolas ar Pelem. Nikolaz an hini eo gant ur Z, cf. Nikolazig, an hini a welas Santez Anna. Ha petra da soñjal eus ar stumm-mañ KERVARIA an Iskuit e-lec'h KERVARIA. Ha Daoulas ? ha Lanriven ? Dav evelkent en em glevout ha lakaat da vihanañ ar furm hengounel, e-kichen eben.

Diwar bluenn an hini gouziziekañ war anvioù-lec'hioù B.U e lennomp (AL L'AMM niv.99 Gouhere-Eost 63, paj.285-6): Logevred, ur furm dizanav krann d'ar vrezhonegerion. Heñvel evit Logenvel pa chom ar " k " en eil ger hag egile. Biskoazh n'em eus klevet den o tistegañ LOGENVEL, hogen LOKENVEL ha c'hoazh ne ouzon ket hag-eñ n'eo ket zoken LOKENVEL. Diwar bluenn Jeusset, e lenner hep ZH: Lezmerzer. Souezhus-meurbet ez eo ar ger-se:LEZ a zo gg. pe g. e brezhoneg ? Petra eo ar furm LIMARZEL eus TEIZ ? Hag hini LIMARHEL Y.Olier (H.Yezh, id.) p.24.)

Hep bezañ tamm ebet a-du gant ar skritur a-berzh-stad e c'haller en em c'houlenn hag-eñ ez eo atav an dibenn AG enep ijin ar Yezh. Anvioù an AG a gaver war vuzelloù ar vrezhonegerion : Kallag,Skriagnag, Merleag, Koc'hiniag h.a. Evit Lanvézéac avat, e tleer lenn LANVEZEOD dre-se emañ an anv-se er-maez eus an tabut. An anv LOUDIEG e-unan n'em eus biskoazh hen klevet : Loudeag a leverer, e Treger, ha Leodeg pe Leudeg (gant un dd, da lavarout eo d distaget ouzh an dent) e Bro-Wened. A-du emañ gant LOUDIEG,evel just, dre ma'z eo er stumm implijet er yezh unvan ha dre ma tosta d'an distagadur LOUDIA gant Breizh-Uheliz ha netra ken.

Krog eo adarre ar BEILHADEGOU gant o zro dre Vro-Dreger, evit ar goañvezh-mañ 1963-4. Evel kustum e reont berzh forzh pegement. Evel kustum e rastallont tud a-vern peadra da gargañ ar salioù-arvest. E Plouagor koulskoude o vezañ na oa ket bet graet brud a-walc'h e oa bet nebeutoc'h eget e lec'h all: un 200 bennak. Hogen e Tonkedeg e oa hepred ur 400 bennak hag e Plouilio, ar 7 a viz Kerzu e oa 600 den; kement ha ken bihan ma oa bet ret dilerc'hañ an traoù eus 1/2 eur da lezel an dud da antren.Dirak ur seurt testeni e rank pep den onest anzav n'eo ket diseblant na tost ar bobl ouzh he yezh.

Abadennoù ar BEILHADEGOU a ya da voueta, evit ul lod da vihanañ ar skingasadennoù graet gant Skingomz Roazhon. Da verkañ ar gonid a zo bet diwar-bouez strivadennou ar CELIB: hiraet ar skingasadennoù eus 10 munutenn, ha skignet e vezont bremañ ivez gant Roazhon e-lec'h Kimerc'h hepken evel a-raok, ha klevet a vezont dre Vreizh a-bezh ha pelloc'h c'hoazh, evel just.

Marteze e faziomp, hogen re " stumm korn-an-oadel " e kavomp an abadennoù ha n'eo ket dreist-holl en abeg d'an danvez, met d'ar stumm da ginnig an traoù. A-hend-all, traoù ar BEILHADEGOU hag a zo mat-dispar, en o aergelc'h naturel, a zeu da vezañ paour ha treut, ur wech tremenet dre wagennoù ar Skingomz, ispisial ar c'hanaouennoù, rak ar pezh a vank dezho, d'o fetisaat, d'o finvidikaat ez eo ar muzik. Moan ha dister e kaver alies ar mouezhioù kaerañ hep un tamm sonerezh ouzh o harpañ. Mat e vefe ivez d'an displegerion teurel muic'h a evezh ouzh ton o mouezh, dezhi alies ton divizoù e "korn an oadel" ivez; sur-mat n'eo ket un ton o tereout ouzh abadennoù - Radio. Krog eo zoken Tregeriz da lavarout " ar re-seoù a gomz brezhoneg, evel Galaoued !". Un dra vat e vefe a-wechoù reiñ da c'hout e berr-gomzoù danvez ar c'hanaouennoù a vezer o vont da glevout: ur skoazell e vefe da galz da heuliañ gwelloc'h. Hogen un dra displeal e vefe eus hor perzh, chom hep trugarekaat ha meuliañ, evit ar ban a gemeront, "paotred ha merc'had ar Radio brezhonek".

Da heul hor barn diwar-benn GORSEZ GWENED, hevlene, hon eus bet ul lizher digant an Aotrou Laorens, pennrener ar Gouelioù o tegemenn dimp e oa bet savet pennad " L'AVENIR " hep o ali nag o essant. Dre-se eta e kouezh an hanter eus ar oazh a lenner war V.H. N'hon eus ket gwelet koulskoude nep lec'h ebet, zoken war an TRIBANN dislavar groñs ebet, ha dre-se, ar ra na lennont B.H. a zalc'ho da grediñ ez eo laouret ar C'horsez gant ar Frañmasonerezh (!!!!).

Huchadeg a-walc'h a zo bet diwar-benn Afer Labouradegoù an HENBONT, displegadegoù hag emvodoù, e Breizh hag e Pariz. Koutroù 'n Eskob Gwened e-unan en deus degaset eus Roma, ul lizher o c'houlenn kaout soñj eus " personelezh an Den" hag a dremen a-raok pep interest all. Traoù all hag a c'heller kaout fentus a oa seizenn triliv an kotronez Maerien eus kostez an Orient o kerzhout e penn ar "gerzhourion etrezek an Orient. Fentusoc'h ha tristoc'h, allaz! e Pariz klevout ar MARSEILLAISE, da glozañ bodadeg ar Vretoned eus Pariz. Sellit 'ta ! Sot a vefe ar Gouarnamant o vezañ nec'het pa grog ar pennedurezhioù da grial, da huchal a-bouez o fenn o fealded wirion e-keñver ur Stad hag a sko taolioù genas gant o Bro hag o C'henvroiz. Pelec'h ne chomfe ket bouzar ha dell ha digas ? D'hen divouzarif e vo kanet kreñvoc'h a se, warc'hoazh adarre ar MARSEILLAISE. Fentusat doare da zifremañ maout ar Reizhder ■ digantañ !

An 11 a viz DU 1963, e Roazhon, ez eo bet graet GOUEL 100-et Niverenn AL LIAMM. Kavet e vo tenor ar Gouel war ar c'helaouennoù all, hogen dav ez eo dimp evelkent, meuliñ a greiz kalon ar re o deus diouzhtu goude er brezel, a-raok zoken ma vije tec'het kuit skeudoù kriz "an Dieubidigezh", adsavet Flammerenn ar Yezh hag ar Spered Breizhat. N'o deus ket labourer evit dastum enorioù na kroazioù a enor, na palmezennoù, nann! met dre garantez evit ar Vro ha netra ken, ha dre garantez evit o C'henvroiz, tud o fobl:

Ar Vro bet rost dezho, pa oant deuet er bed-mañ. Roet dezho gant o lienoù babiged, o boned seiz, o biz da sunañ, o daou da ulagad da ouelañ hag o olifant keluloid ! (Cf. EVIDON VA-UNAN Paj. 64).

Gallout a reer sellout al LIAMM evel kendalc'her GWALARN, mab speredel GWALARN, ha neuze al lodenn vrasañ eus ar c'helaouennoù ha kalc'hgelaouennoù krouet goude ar brezel, evel frouezh diwanet diwar skouer galonek hag emaberzh dizehan Paotred kentañ an Eil Adsav : ar Bihan, an Timeur, Y.Ollier, P.Denez, R. Huon hag o c'hanlabourerion. Hag hiziv n'eus nemet ar c'helc'hgelaouennoù savet e disheol AL LIAMM (ha BARR-HEOL zoken) a gement a zalc'h groñs d'ar reolenn diazez: ar Yezh da gentañ. Hag an tiegezhioù diazezet war spered ha labour al LIAMM a sav enno " ar gwim tenor " a vo un deiz pennisalverion ha pennawenerion ar Vro.

Hor gourc'hemennoù d'ar re o devoa urzhiet an Devezh, ha soñjet ennañ da gentañ.

Na chom ket Bretoned PARIZ dilabour. Emaint o paouez digerif ur greizenn sevenadurel nevez anvet diouzh anv oberour meur ar " BARZHAZ BREIZH" " Kervarker", 15 straed Gi Moquet, XVIIe. Diservijet ez eo KERVARKER dre en ehanoù-metro Brochant ha G. Moquet, porzh-houarn ar Pont Cardinet, evit bannlev ar c'huzh-heol. Bep merc'her e vez kentelioù brezhonek, hag a-benn miz Genver ez eus spi da aozañ kentelioù war ar Gan Boblek vreizhat; bez'ez eus dija ul levraoueg etrekeltiek, enni meur a gant oberenn. Evit mann ez eo ar c'hentelioù war ar yezh pe war ar gan ha digor ez eo a-hend-all salioù KERVARKER d'an holl genvroiz evit o labourioù hag o oberiantizoù a bep seurt.

Ur c'heloù mantrus da echuiñ : diskaret eo bet, e kloerdi bihan KINTIN, ar Strollad Skaouted Europat ha breizhat Bleimor.

=====

GOULENNIT EMBANNADURIOU BARR-HEOL : SEUREZ KERWENAN. MERVEL DA VEVAÑ-OTELLO. ENNO E KAVUT BREZHONEG BEV HA YAC'H DISI HA DIVAC'HAGN.

=====

CMOLEC'HIOU

SKOL (Revue Skol, Lannuon, K.R.P. 1911-06, Roazhon): 12 LN. Da zont er-maez hepdale EIL LODENN GERIADUR KERVELLA.

WANIG & WENIG (Krec'h Avel, Lannuon, 1705 96 Roazhon): 3 Lur. Ul lip-e-bav d'ar vugale ha d'an dud vras ivez. Kenstrivadegoù plijus, istorioù skeudennaouet - labourioù-dorn h.a. Distaolet evit ar c'houtantoù a-stroll.

AN TRIBANN (Gorsedd, 70 Avenue du Plessis-Tison, an Naoned). Brezhoneg ha galleg e-barzh. Kelaouenn an Drouizelezh.

AL LIAMM (war baper boutin 15 L. war baper kaer : 20 L. P. Le Bihan, 6 Domaine des Hocquettes, Suresnes (Seine) K.R.P. 5349-06 Pariz). Niv Niv. 99 lenn troidigezh sabaatius OMAR C'HAYYAM gant R. Hemon.

Niv. 100 gouestlet da Abeozen. Un nebeudig traoù displejuz e-barzh, amprovennoù chomet hep bezañ difaziet a-walc'h, ken na gaver zoken diwar bluenn Abeozen e-unan mankoù souezhus ha kasaus. Hogen dav lenn an niverenn penn-da-benn gant okzidoù ha testennoù eus ar c'haerañ diwar-benn labour ha spered hor c'henvroed aet da anaon e-ziwar bluenn B.Denez, M. Glanndour, Y. Ollier. T. an Timeur, F. Jeusset h.a.

HOR YEZH (12 lur D-ell J. Queillé, 47 R. an Itron Varia, Gwangamp, K.R.P. 1240 Roazhon). Ur gerc'hgelaouenn leun a ouiziegezh, hag ees da lenn, daoust da se. Pennadoù Yann BLERGER avat, a zo iskis un tamm, ret eo hen anzav, gant ur yezh distroet betek re, ur yezh chimik.

AR BED KELTIEK (24 Ru Diksmud, St Mark, Brest K.R.P.1907-07 Roazhon). Ne dalvez ket ar boan meuliñ ar gelaouenn vizek-se. Neb a vourr o lenn keleier ar Bed, studiadennoù, kontadennoù turgniet disi, pe o teskiñ sonioù ha kanaouennoù nevez dudius a zo koumanantet dezhi.

PREDER (Dr Etienne, Maen ar Ya, Kastellin, KRP 16 093 13 Pariz) Evit 12 niverenn 36 Lur. E-touez embannadurioù talvoudusañ Preder emañ GERIADUR ISTOREL AR BREZHONEG gant R.Hemon. Nevez'zo ez eo deuet er-maez diwezh AR GERIADUR A GORFADUREZH (Gallek-Latin - Brezhonek). E skeud PREDER ez eus savet ur skolaj eil-derez hag a ro kentelioù dre lizher SADED: skrivañ da "P.Calvez, Bréhec, Plouha, C-d-N da gaout doareoù ha divizoù.

AR VRO (e galleg koulz lavarout penn-da-benn E-keñver merezh e seblant ar VRO bezañ urzhiet dispar, gant ur servij-gwerzhañ ha brudañ, hag ur sekretouriezh ha teñzoriadur e stad vat. Pennadoù war an niv.22(Kerzu 1963) gant Ar Rener, A.Banner, J.Ventura, Ned Urvoaz, Goulc'hen Pennad, T.Kalvez hag all, ur ganaouenn bennak ha notennoù a-fonn a bep seurt. Ar pennad diwar-benn SKOURR BREIZH a gavomp un tamm bihan "tata-kozh!".

AR GUENEDJUR (4 L. e Bro-Wened, 5 L en departamantoù all,) kas an arc'hant da Hillion, Arzon, Morbihan K.R. 120-68 Roazhon). Kalz a youl vat a ziskouez renerien ar gelaouennig, hogen re strizh o zachenn, re zifonn al levrennoùigoù; kenlabourerion a vank moarvat ivez. Daoust ha kousket-mik ez eo Gwenediz ? Petra'larfe L.Herrieu ma teufe en-dro ?

TARZH (kelaouenn ar re Yaouank) Kasit hoc'h anv da R.Jolais, 40 Ru Vreizh, Pariz (gant treiñ ar chomlec'h e galleg, na petra!)

STURIER BLEIMUR (10 Lur, D-ell Yvonne SALMON, 4 Bali Cruchet, Gagny (S.&.O.) K.R.P. 18.71735 Pariz

=====
DA GLOKAAT paj.58, skrivañ d'an Aotroù R.IDIART h.a.

=====
N'ANKOUNAC'HAIT kas ho Kalanna da GUZUL AR BREZHONEG, 6 Bali ar Gar, Konk-Kernev, L.Morvezen, 13.16 63 An Naoned. Trugarez !

=====
Mar bez bolontez Doue ha youl vat e lennerion e vo tu da gae-reat muioc'h c'hoazh BARR-HEJL, er bloaz a zeu ! Bloavezh mat